

SUYUN İKİ YAKASI

Selânik | İstanbul

OSMAN OLCAY YAZICI

İSTANBUL TİCARET ODASI

İSTANBUL
TİCARET
ODASI

SUYUN İKİ YAKAŞI

Selânik İstanbul

OSMAN OLCAY YAZICI

YAYIN NO: 2010-33

İstanbul, 2010

Copyright © İTO

Tüm hakları saklıdır. Bu yayının hiçbir bölümü, yazarın ve İTO'nun önceden yazılı izni olmaksızın mekanik olarak, fotokopi yoluyla veya başka herhangi bir şekilde çoğaltılamaz. Eserin bazı bölümleri veya paragrafları, sadece araştırma veya özel çalışmalar amacıyla, yazarın adı ve İTO belirtilmek suretiyle kullanılabilir.

ISBN 978-9944-60-641-7 (Basılı)
ISBN 978-9944-60-640-0 (Elektronik)

İTO ÇAĞRI MERKEZİ
Tel: (212) 444 0 486

İTO yayınları için ayrıntılı bilgi
Bilgi ve Doküman Yönetim Şubesi
Dokümantasyon Servisi'nden alınabilir.

Tel : (212) 455 63 29
Faks : (212) 512 06 41
E-posta : ito.yayin@ito.org.tr

Odamız yayınlarına tam metin ve ücretsiz olarak internetten ulaşabilirsiniz.

YAYINA HAZIRLIK

Yapım: TazeAjans
www.tazeajans.com

BASKI

Acar Basım ve Cilt San. Tic. A.Ş.
Tel: (212) 422 18 34

İSTANBUL
TİCARET
ODASI

SUYUN İKİ YAKAŞI

Selânik | İstanbul

OSMAN OLCAY YAZICI

YAYIN NO: 2010-33
İstanbul, 2010

TAKDİM

Akdeniz iklimine sahip iki kardeş şehirdir, İstanbul ve Selânik.

Dil ve din farklılıklarına rağmen, aynı coğrafyanın sıcaklığını ve yakınlığını taşır, yüzlerce yıldır...

Ayrılık ve farklılıklarından daha çoktur benzerlikleri. İki şehir de liman kentidir. İki şehir de, uzaktan gelenleri hasretle kucaklayıp, irak ellere yavrularını gönderir. İki şehir de çok renkli ve çok kültürlü bir yapıya sahiptir.

İki şehrin insanı da Akdeniz'in tipik özelliklerini taşıyan sıcak kanlıdır. Suyun iki yakasında kalan kardeşler gibidir.

Bir elmanın iki yarısı gibidir Selânik ve İstanbul.

Bu yüzden iki şehrin tarihi içiçe geçmiştir. İstanbul'un geçmişi, biraz Selanik demektir, Selânik'in geçmişi de biraz İstanbul demektir.

Bu kadar yakın olmasına rağmen, iki ülkenin benzeşik kentleri olan İstanbul ile Selanik, zaman zaman birbirinden ayrı düşmüşlerdir. Ayrılık acısı ve hasreti çekmişlerdir.

Bu ayrılık ve çatışma dönemleri bile, iki şehrin ve halkının birbirine olan bağlılığını azaltma yerine daha da artırmıştır. Anlaşmazlıklar, dostluğa ve sevgiye dönüşmüştür.

İşte elinizdeki bu eser, Yunanistan'ı temsil eden Selanik ile Türkiye'yi temsil eden İstanbul'un kardeşliğini, birlik ve beraberliğini anlatıyor. Birbirine olan hasretini ve özlemini dile getiriyor.

Bir anlamda bu eserle iki şehrin kardeşliğini ve aynı medeniyet bölgesinde yer almalarını belgeliyor. Üstelik bunu oldukça titiz bir üslup ve edebi bir dille yapıyor. Bir tarihi ve bir dönemi aydınlatırken, İstanbul'dan Selanik'e uzanan bir barış köprüsünün temellerini atıyor.

İTO olarak, iki kardeş şehrin ticari ve kültürel tarihine ışık tutacak bu eseri yayımlamaktan büyük onur duyuyoruz. Ortak tarihimizi aydınlatan, ilişkilerimize olumlu katkıları olacağına inandığım "Suyun İki Yakası" isimli çalışmanın önemli bir boşluğu dolduracağına eminim.

Bu başarılı çalışmaya imza atan Sayın Osman Olcay Yazıcı'ya teşekkürlerimi sunuyor, emeği geçenleri gönülden kutluyorum.

Selanik ile İstanbul arasındaki bu kardeşliğin daimi bir sevda olarak, nesilden nesile artarak yaşamasını diliyorum.

Saygılarımla...

Dr. Murat YALÇINTAŞ
İTO Yönetim Kurulu Başkanı

İÇİNDEKİLER

“Beri Gel Barışalım/ Yâd İsen Bilişelim”	8
“Suyun İki Yakası” Bir İnsanlık Aynası	
Akdeniz’e Yansıyan İnsan Yüzümüz	15
Geçmiş Zaman Aynasında Selânik	
Osmanlı Dönemi’nde Selânik	25
Selânik’in Osmanlılar Tarafından Fethi	29
Âşina Bir Selânik Fotoğrafı	34
Selânik ile İlişkiler	
Selânik’teki Ekonomik ve Ticarî Altyapı	39
Selânik’te Osmanlı’nın Son Yılları	40
İstanbul-Selânik İlişkisi	43
Selânik’e Nostaljik Bir Seyehat	45
Selânik, Atatürk’ün Doğduğu Şehir	49
Türkiye-Yunanistan Ticarî İlişkileri	
Türkiye Yunanistan İlişkilerinin Basındaki Yankıları	53
Selânik-İzmir İlişkileri	
Selânik-İzmir Ticarî İlişkiler	63
Selânik-İzmir Tarihî İlişkisi	64
Selânik: İzmir’in Sudaki Yansıması	66
Dünya “Örümceğin Evine” Benzer	68
İnsanlık Cesareti	70
“Ayrılış Kılıçla Bölünme Gibi Olmuştu!”	73
Hüseyin Ağa’nın İnsanlık Ögüdü	74
Makedonya-Türkiye İlişkisi	
Makedonya’da Türk Medeniyeti	77
Acı Bir Göç Hikâyesi Mübadele	
Mübadele’nin Kısa Tarihi	83
Mübadele’nin Siyasî Zeminini	84
Zorunlu Mübadele’nin Yol Haritası	87

Mübadelenin Sosyal/İnsanî Boyutu	90
Mübadelenin Kapsamı	92
Türkiye'deki Mübadil Dernekleri	95
Mübadeleden Acı Bir Arakesit	97
Selâniklilik Kimliği	102
Lozan Mübadilleri Vakfı	104
"Yaşanan Acılar, Bir Daha Yaşanmasın"	105
Yeniden Başlayan Buruk Hayatlar	113
Yunanistan'daki Anadolu	114
Mübadelenin Ekonomik Boyutu	115
Mübadelenin Duygusal Yönü	117
Acının Öte Yakası	125
İstanbul ve İzmir'de İş Hayatına Devam Eden, Rumeli ve Selânik Kökenli Meşhur İş Adamları	128
Selânik Kökenli Önemli Kişiler	131
Selânik Kökenli Basın Mensupları	135
İstanbul-Yunanistan Arasındaki Ticarî Potansiyel	
"Acılar Unutulmuş, Geriye Hasret Kalmış"	139
"Göçmenler, Kaybedilmiş Toprakların Hatırası"	144
Üsküp'te Osmanlı Geleneği Devam Ediyor	147
Selânik'te Türk ve İslâm İzleri	
Balkanlarda Türk Şehirleri	153
Hüzünlü Bir Selânik Fotoğrafı	155
Rumeli'den Edebiyat Dünyasına Yansıyanlar	157
"Kim Silecek Bu Yası Yüreğimizden?"	160
Şiirin Diliyle İstanbul-Selânik	
Şehirler Sultanı İstanbul	167
Rumeli ve Selânik Türküleri	
Selânik Göçmenleriyle Söyleşiler	
"Bizden İstanbul'a Selâm Söyleyin"	205
Bir Zamanlar O Topraklar Bizimdi	209
Anlatılmaz Korkunç Yıllar	213
"Küçük Selânik" Doğumlu Bir Mübadil Çocuğu	218
Hasret Nesilden Nesile İntikal Ediyor	220
Kartpostallara Yansıyan Selânik ve İstanbul	
İstanbul Sultan Şehir	227
Hüzünün İki Yakası	233
Kaynakça	238
Yararlanılan Yazılar	240

TAKDİM

“Beri Gel Barışalım/ Yâd İsen Bilişelim”

Adımız miskindir bizim, düşmanımız kindir bizim...
Biz kimseye kin tutmayız, kamu âlem birdir bize!”

Yûnus Emre

Yunanistan'ın Makedonya bölgesindeki Selânik, kendi adını taşıyan körfezin kıyısında kurulu bir şehirdir. İzmir'in bir benzeri. Makedonya kralı Kassandros, kente eşinin adını vermiş: Thessaloniki. Yunanca okunuşu Seloniki, Türkçe'de incilip zarâfet kazanmış ve Selânik olmuş.

İlk kez 1. Murat (Hüdâvendigâr) devrinde fethedilen Selânik, Bizans ile Osmanlı arasında birkaç kez el değiştirmiş. Sultan 2. Murat 1430'da kesin olarak topraklarına katmış Selânik'i. Osmanlı mülkü olan Selânik, Sancak merkezi yapılarak, Rumeli Eyaletine bağlanır. Surlarla çevrili kente ve yakın çevresine, önce Konya ve Aydın'dan getirilen Yörük Türkmenler iskân edilirler.

Akdeniz iklimine sahip iki kardeş deniz şehri olan İstanbul ile Selânik arasındaki tarihî ve ticarî ilişkiler oldukça eskiye dayanıyor. İstanbul Ticaret Odası'nın yayınlamayı düşündüğü bu prestij eserde, iki şehrin kadim hikâyesi, gerçekler ışığında, titiz bir üslûp ve edebî bir dille kaleme alındı.

Tarih ve ticaret kitabından ziyade, “erdemli insan düşüncesini” felsefi derinliği ile işleyen, entelektüel, edebî, lirik ve dahî trajik bir eser ortaya çıktı. Bu çalışma, Batılı filozoflarla, Doğulu bilgelerin yaktığı kutsal ışıkla, yaşadığımız karanlık, ürkütücü uçurumları aydınlatma gayreti ve insanın, “insan olma” çabasıdır. Elbette yeryüzünü “cennet kılmak” mümkün değil; fakat insanın, yeryüzünde “insanlığını kanıtlayacağı” başka bir hayat, başka bir dünya da yok.

Erdemli insan, aşağıların aşağısında kalmaya razı olmayan varlıktır; onun üstünlüğü, insan olma yolunda sevgi ve cesaretle sergileyeceği merhamet, fazilet ve vicdan duygusuyla ölçülür. Çünkü, Herman Hesse'nin dediği gibi, “Sevgi, zorbalıktan güçlüdür!”

Selânik, eski bir Osmanlı liman şehri. Doğunun Batıya açılan kapısı. Yenilikçilerin “Kâbe-i hürriyet”i... Ve Türkler için “Balkon Bozgunu” ne ise Yunanlılar için de, “Küçük Asya Felâketi”, Yunan-

ca ifadesiyle, "Mikro Asyatiki Katastrofi" o demek. Bu olayı, büyük idealleri (Megali İdea) için kırılma noktası kabul ediyorlar.

Din, dil ve ırk ayrılıklarına rağmen, Osmanlının 500 yıl, barışı ve birlikte yaşama aşkını, erdemini, diğerkamliğini aşıladığı Rumeli, evlâd-î fâtihan, nam-ı diğer Balkanlar, Batıda gelişen uluslaşma sürecine paralel olarak, Osmanlının güç kaybına uğraması sonucu tam bir çözülmeye, kargaşaya itilmiş. Karşılıklı büyük acılar yaşanmış.

Yunalı yazar Meropi Anastasiadou, "Balkan Kasırgasında Selânik" başlığı altında, eski huzur ve sükun yüzyıllarından sonra Balkanlarda ortaya çıkan karmaşa ve çalkalanmayı şöyle anlatır:

"...Savaşlar ve anlaşmalar Balkanları sarsan krizin en göze çarpan yanıydı. 19. yüzyılın son on yıllarının Osmanlı Makedonya'sında şiddet hayatın içindeydi, imparatorluk günbegün dağılmaktaydı. Bağımsızlık yanlısı yasadışı örgütlerin, bir anda örgütlenen ve kontrolden çıkmış silahlı grupların ustalıklı uyguladıkları 'politik eşkıyalık'ın yanı sıra, sırada cinayetler, sivil itaatsizlik ve sürekli güvensizlik kol geziyordu. Herkes taraftı: Rumlar ve Bulgarlar kendilerine miras kalacağını umdukları topraklar için her yerde çekişiyorlardı; Arnavutlar ve Makedonyalılar hâlâ kimlik arayışındaydı. Türkler de, bölgede esmekte olan muhalefet rüzgârına kapılmışlardı. (s.338)

Batılı yazar Jason Goodwin ise, "Ufukların Efendisi Osmanlılar" eserinde şu tesbiti yapar:

"Türkler ilk kez 1396'da Fransız haçlıların şöhretini paramparça ettiler. O günden beri Batılıların beyninde güçlü bir çekim noktası oluşturan Osmanlı İmparatorluğu, altı yüzyıl süresince önce genişledi, sonra çöktü. Yapısında İslâmî, askerî, uygar ve hoşgörülü olma niteliklerini taşıyarak üç yüzyıl içinde Anadolu'nun kıraç tepelerinden Tuna ve Nil kıyılarına ilerledi. Yükselişinin en tepe noktasında başka ülkelerin kralları imparatorluğun yardımını almak için yalvardılar. Son üç yüzyıl içinde ise her an çökecek gibiydi. Hayatta kalma ile çürüme arasında gidip gelen bir ucube. Birden bire 20. yüzyılın başında çöktü. (...)

İlk savaşçılar uçsuz bucaksız bir alana tül kadar ince, demir kadar güçlü bir ağ atmışlardı ama, asla ayrı bir ulus değillerdi. (...) Ufukların Efendisi, karşı konulmaz biçimde Balkanların, Karadeniz'in, Ortadoğu'nun otuz altı ulusundan yaratılan o garip ve dinamik imparatorluğu çağrıştırdı. Milliyetçi tarih içinde bu, korkunç bir fethetme ve boyun eğdirme öyküsüdür."

Nereden, nereye? Yükseliş ve çöküş beşerî sistemlerin kaçınılmaz kaderidir. En üst insanlık nizamını teoriden pratiğe dönüştüren bu yegâne devlet de, söz konusu âkıbete uğramaktan kendini kurtaramaz.

Neticede, Balkanlar'daki kargaşa, kasırga ve savaştan sonra, karşılıklı mübadele başlamış; göç bir Yunanistan'dan Türkiye'ye, bir Türkiye'den Yunanistan'a yön sürekli değiştirmiş. Kendi homojen devletlerini kurma tutkusuna kapılan Balkan ülkeleri, Türk ve Müslüman kimliğini göçe zorlamış. Baskı ve yıldırma politikası uygulamış. Milletler Cemiyeti bir çözüm yolu aramış. Çareyi karşılıklı yer değiştirmekte, yani mübadelede bulmuşlar. Kriter etnik kimlik değil, din unsuru olmuş. Bir nevi, "Al Müslüman'ını, ver Hıristiyan'ını!" denilmiş. İşin içinde saf kan bir millet oluşturma gayesi de varmış elbette. İnsanlar yaşadıkları topraklardan koparılıp, Selânik, İstanbul ve İzmir limanından başka diyarlara gönderilmiş. Böylece dünyada bir daha benzeri olmayan büyük bir trajedi yaşanmış, 1900'lü yılların ilk çeyreğinde.

Kimi Yunanlı tarihçiler Osmanlı'yı "Müslüman Bizans" olarak nitelerken, başta Prof. Fuat Köprülü olmak üzere, tarihçilerimiz, "söz konusu devlet kurumları bize Bizans'tan değil, Selçuklu'dan miras kalmıştır" demektedir. Dimitri Kitsikis ise çok daha çarpıcı bir terkipten söz ederek, Enderun sitemi

münasebetiyle, Osmanlı üst yönetiminde görev yapan Rum kökenlilerin uzun bir listesini çıkarır ve Osmanlı'nın bir "Türk-Yunan İmparatorluğu" olduğunu iddia eder.

Bizde de, "Osmanlı, Doğu Roma'nın devamıdır!" deyenler var. Tarihçi Necdet Sakaoğlu'nun, "Bu Mülkün Sultanları" kitabında belirttiğine göre, Yıldırım Sultan Beyazıt, Murat Beyle Rum asıllı Gül-çiçek Hatun'un oğludur ve Fatih'in bir adı da, "Fatih-i Konstantiniyye" dir. Bu iç içelik Yunan bilim adamlarını da etkilemiştir, aynı zamanda bir Türkolog olan Prof. Dr. Dimitri Kitsikis çocukluğundan beri Türkler ve Yunanlılar arasında bir uzlaşma sağlama fikrine sahiptir. Bir zamanlar Türkiye Başbakanı Turgut Özal'a danışmanlık yapan Kitsikis, bu iki milleti, Yunan-Türk Konfederasyonu ismi altında birleştirmek arzusunu taşımaktadır. Ortodoks Hıristiyan olmasına rağmen, Türk dini inanış şekillerinden olan Alevilik-Bektaşilik inancına yakınlık duymakta, bu din anlayışla Ortodoks Hıristiyanlık arasında paralellik kurmaktadır.

Rumeli coğrafyasını, "Avrupa Türkiye'si" diye tanımlayan, tarihçi Yılmaz Öztuna, "Balkanlar" kavramı hakkında şunları söyler: "Bu Türkçe kelime ile Fransızca'da bir fiil mastarı yapılmıştır: Balkaniser (balkanize.) Siyasî terminolojide kullanılır. 'Balkanlaştırmak' demektir. Küçük devletlere bölmek, kavimleri ayırıştırmak, birbiriyle anlaşması mümkün olmayan cemaatleri bir arada yaşamaya zorlamak gibi mânâlarda kullanılmıştır. Balkanlar'ın beşerî coğrafyası, böyle bir kelimeye bugün de hak kazandırır. Zira yarımada, ırklar, kavimler, dinler, mezhepler sergisidir." (Avrupa Türkiye'sini Kaybımız, s.12)

Popülist tarihçimiz Prof. İlber Ortaylı, Osmanlı İmparatorluğunu, "Üçüncü Roma İmparatorluğu" diye tanımlar ve daha fazlasını söyler ve "Osmanlı İmparatorluğu, Müslüman Roma'dır" der. Şöyle diyor Ortaylı, "Türkler Konstantinopolis'i 1453'te aldılar. Türk İmparatorluğu, Roma'nın müesseselerini çok önceden devralmış olmasına rağmen bu tarih, Türklerin, Roma'nın vârisi olmasıyla eş anlamlıdır." (Osmanlı Barışı, s.45)

Ortaylı'ya göre, Ortadoğu ve Akdeniz İmparatorlukları içinde, klâsik Roma'ya en çok benzeyen, Osmanlı İmparatorluğu'dur.

"Türk Cihan Hâkimiyeti Mefkûresi Tarihi"nin değerli müellifi Prof. Dr. Osman Turan, fetih öncesi Bizans medeniyeti ile fetih sonrası, âdil Fâtih Sultan Mehmet'in cihâna bakışını, yani Osmanlı medeniyet ufkuunu şöyle tasvir eder: "Bizanslılar, evvelce yabancı sülâleleri nasıl benimsemişlerse, kudretli ve âdil Fâtih Şulţan Mehmed'i de öylece kendi İmparatorları saymakta fayda görüyor ve bu zihniyetle teselli buluyorlardı. Osmanlı pâdişâhları ise Türk hakanı ve İslâm halifesi unvanları yanında Şulţan-i Rûm sıfatını da kullanırken, sadece siyasî ve coğrafi bir mefhum olduğunu düşünüyor; cihân hâkimiyeti mefkûrelerinin icabını yapıyor; bu sebeple Roma'yı ve bütün Avrupa'yı da kendi dünya nizamlarına almak istiyorlardı." (s. 275-76)

Kıymetli fikir insanı Sâmiha Ayverdi, "Türk Tarihinde Osmanlı Asırları" kitabında Doğu-Batı eksenli bir medeniyet tanımı yaparak, şunu söyler: "Medeniyet relâkkisinde, dünyâca henüz müşterek bir anlayışa varılmamış olması, bugün eski Yunan'ın siteler tarzından doğmuş Garp medeniyetiyle, seyyar ve seyyâl bozkır medeniyet tipi mukayeseye imkân bırakmazsa da, binlerce yıl steplere hâkim olan bu at, çadır ve göç medeniyetinin bir tarih reâlitisi olduğu da inkâr götürmez. Nitekim asırlar boyu çeşitli Türk kavimlerinin birbirlerinden devraldıkları bu stepler medeniyetinin belli başlı iktisadî nizamları, hukuk prensipleri, içtimâî müesseseleri ve bir san'at ve edebiyat realitesi vardır." (s.37)

Sonra, Doğu'nun ve Batı'nın olup-bitenden/vâki olandan/yükselen ve çökenden/zafer ve mağlubiyeten ders alması, tarihin tabii akışındaki ulvî nizamı, sırrî hikmeti idrak etmesi açısından, değerli kültür ve bilim insanı Sâmiha Ayverdi şu mânidar tahlili yapar:

"Evvel zaman içinde bir Şark bir de Garb medeniyeti vardı. Her ikisi de kendi istikametlerinde fersahlar aşmış, menziller geçmiş, dağlar devirmiş, müşküller yenmiş, doğru demiş, eğri bulmuş, yanlış sanmış doğru çıkmış, yaşamış, kocamış, olmazları oldurmuştu.

Ama zaman geçti, eyyam geldi, ne olduysa oldu, ikisi de birbiri ardınca yorgun ve mecâlsiz sırt üstü düşüp kaldı.

Her inhilâl (çöküş) bir yeni terkîbin hazırlığı, her terkib bir inhilâlün ilk adımı olduğuna göre, bu işte de son sözü, yine rabîat buyruğuna bırakmak doğru olsa gerek..." (Türk Tarihinde Osmanlı Asırları, s.11) Evet, tarihi sorgular veya yargılarken, beşerin hataları yanında, ilahî kaderi de hesaba katmak gerek.

Bir zamanlar Balkanlar, Osmanlı İmparatorluğu içinde sanatçı, bilim ve devlet adamı üreten bir merkez iken, sonradan talihi pek yaver gitmemiş. Osmanlı'da özel mülkiyetin devletçe tanınması süreci, Avrupa'daki "muzır cereyanların" etkisiyle önce Rumeli'de başlar. İlk kurdele, Senedi İttifak'la kesilir. Bunu Jön Türkler, I. Meşrutiyet ve 1876 Anayasası, İttihat ve Terakki, II. Meşrutiyet ve Hareket Ordusu izler. Tüm bunlar Rumeli'den "neş vü nema" bulur. Nihayet, Ulu Hakan diye anılan II. Abdülhamit Hân tahtından indirilip Selânik'e sürgün gönderilir. Alarını Köşkünde ikamete mecbur edilir. Alatinî, Yahudi işadamı Dr. Moiz Allatinî'nin villası. Bu da, Sultan Abdülhamit için başka bir acı kader. Balkan Savaşı patlak verince, tekrar İstanbul'a getirilir.

Balkan Savaşının kaybedilmesinde Osmanlı'nın zaafı var mıydı? Bunu ilmî tarihçilere bırakmak gerekir. Aubrey Herbert, "Osmanlı Ülkesine Son Seyahatim" isimli eserinde, geçmişin sorgulanması bahsinde güzel bir şey söyler ve, "Ölüleri, özellikle sağlığında cesaretini ispatlamış olan ölüleri eleştirmek zor bir iştir!" der. Herbert insaflı bir bakışla şöyle der: "Makedonya'daki Türk askeri eğer beslenebilseydi, küçük de olsa bir levazım teşkilâtı olsaydı, Türkün cesareti, durumu dengeleyebilirdi."

Rumeli'nin bir özelliği de, İstanbul'dan 40 yıl evvel fethedilmesidir. Bölgeye fetihle gelen Türklerin yanı sıra; Rumeli, Osmanlı egemenliğine girdikten sonra Müslüman olanlar, bu aktif kimliği nasıl kazandı peki? Farklı kökenlere, dinlere ve kültürlere mensup insanlarla yan yana yaşamının getirdiği rekabetçi ortamdır bunun ilk sebebi. Avrupa'da baş gösteren Rönesans ve Reformun hareketleri giderek bölgeyi de etkisi altına alır. Fransız İhtilâli sonucu esen hürriyet ve eşitlik rüzgârları çok kısa zamanda Rumeli'ye de ulaşır. Hıristiyan halklar arasında başlayan milliyetçi akımları ve Osmanlıyı bölgeden atmaya yönelik silâhli direnişleri, kendi tarihimizde "Balkanlarda komitacılık dönemi" diye niteleriz. Sonra Balkan Savaşı ve ardından hazin Mübadele Yılları... Dünyada eşi-benzeri olmayan bir insanlık trajedisi...

Neticede, sadece köprülerin altından değil, Akdeniz'den-Ege'den de çok sular akar ve "Suyun İki Yakası", uzun süren düşmanlık ve çatışma devrelerinden sonra, sevgi, dostluk ve insanlık çizgisine yaklaşır. Çünkü, biz ve onlar, bir elmanın iki yarısı gibiyiz. Aşklarımız da, acılarımız da, şehirlerimiz de birbirine benzer; kaderlerimiz de, coşkulu, kıvrak mizacımız da... Bunun için, Kıbrıs fatihi Bülent Ecevit bile, "Sıla derdine düşünce anlarsın, Yunanlıyla kardeş olduğunu!" diye şiirler yazmış.

Daha dün Kartak kayalıklarında dalaşan iki komşu ülke arasında, şimdi günü birlik dostluk-trenleri sefer yapıyor. Türk işadamları değil Selânik ve Makedonya'ya, Atina'ya bile mal satıyor; Yunanistan'dan teknoloji ürünleri satın alıyor. Onlar İzmir'e sevdâli, biz Selânik'e. Türkler, "Benden selâm söyle Selânik'e!" derken, Yunanlı yazar Dido Satıru da, "Benden selâm söyle Anadolu'ya!" diye hasretini dile getirir. Yani suyun iki yakası, aslında hasretin Akdeniz güneşinde titreşen aynası. Eskilerde kan sıçrayan bu insanlık aynasına, artık sevgi karanfilleri takmanın zamanıdır. Ki ancak o zaman utanç ve vicdan azabı duymadan seyredebiliriz aynadaki insan yüzümüzü...

SUYUN İKİ YAKASI Selânik İstikbâl

Mübadele öncesinde, Türklerle-Rumlar arasındaki insanî ilişkiye küçük bir misal vermek gerekirse, Reşat Tesal anılarında, bu konuya şunları yazmaktadır: "Yunanlarla mahallede arkadaşlık, beraber gezer tozar, oyun oynardık. Sinemaya beraber giderdik. Ben tercümesini yapardım. Fransızca biliyordum. Yunanlı arkadaşlarım, tercümelerimi dinlerdi. Böyle haşır neşirdik" diyor.

Makbule Süren'in anlattıkları da, buna benzer hatıralar. Şöyle diyor, "Oturduğumuz sokakta hem Türkler vardı, hem de Rumlar. Rumlarla gayet iyi görüşürdük. Güzel muameleleri vardı. Hatta Madam Aleksandria vardı karşımızda; ben sık sık oraya giderdim. Onun kızı vardı, onunla oynardık...Hiçbir gün Türksünüz diye hakarete bulunmadılar. Aksine, Türkiye'den gelen Rumlara fırından ekmek istedikleri zaman, Türkçe söyledikleri için "Git Kemâl versin!" diye kovalıyorlardı."

Mudanya-Dereköylü Sultana Kayraoğlu'nun söyledikleri hepimizi hesaba çeken bir sitemleniş: "Nerdesiniz vre 80 yıldır? Nerdesiniz, ha? İnsan gelmez mi görsün eski toprağımı!"

Bizim en büyük şairimiz o topraklarda doğup-büyüdü; Rumeli/Üsküp hasretiyle yaşadı ve öldü. Onların en büyük şairi İzmir'de doğdu ve rıhtım nostaljisiyle veda etti dünyaya.

Tarihten ders alarak, düşmanlıktan dostluğa, kinden sevgiye geçmek, yüz yıllarca hem Doğulu hikmet erlerinin, hem de Batılı düşünürlerin biricik insanlık öğretisi olmuştur.

Bigalılar Derneği başkanı Theodoros Pisarikoğlu'nun Lozan Mübadilleri Vakfı Başkanı Arif Ümit İşler'e takdim ettiği plâkete yazdırdığı, "Buradaydınız, şimdi oradasınız./ Oradaydık, şimdi buradayız. Hiç kimse ayıramaz bizleri../İsastan edo, ke vrerhikate eki. İmastan eki, ke vrerhikame edo. Y'afto tipota then mas xörizi" sözlerini, artık kalbimize yazmanın zamanıdır.

Bir zamanlar Selânik için söylenen bir söz varmış. Derlermiş ki:

"İstanbul yıkılsa, Selânik yaptırır; fakat Selânik yıkılsa, İstanbul yaptırılmaz!"

Ne yazık ki, kederli mübadil çocukları bu müthiş sözü çoktandır unutmuş...

Tarih sayfaları, yükselen ve çöken imparatorlukların buruk hikâyeleriyle doludur.

Ne var ki, bir Osmanlı yorumcusu olan romancı Tarık Buğra'nın dediği gibi, "Güneşin arabası dâima, istikbâle ve meçhule doğru yol alır!" Bu yüzden, yarın ne olacağını bugünden kestirmek mümkün değil.

Bu kördüğümü, İklim-i Rûm dervişi Yûnus Emre, yüzyıllar önceden kutlu söz kılıcıyla çözmüş: "Beri gel barışalım/Yâd isen bilşelim!" demiş. Geç de olsa, insanlık bu çağrıya uymalı. Hem kendi, hem de dünyanın sulh ve sükûneti için.

İnsanı insan kılan sevgi ve barış türküsünü, o büyük trajediyi yaşayan Mübadillerle, bir "insanlık türküsü" olarak hep birlikte söyleyelim:

"Yaşanan acılar, bir daha yaşanmasın!"

Sözü sûfler sûfisi ve İklim-i Rûm'un mistik ulu'su Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî'nin ibret levhası ve insanlık yol haritası olan rubaisi ile noktalayalım:

"Kötüyssek, kötülüğümüzle geçtik gittik; iyi idiysek anın bizi hayırla!"

Osman Olcay YAZICI
5 Nisan 2010, İstanbul

“Suyun İki Yakası”
Bir İnsanlık Aynası

Akdeniz'e Yansıyan İnsan Yüzümüz

“Suyun İki Yakası” kitabı ile hazırlıkların başladığı 2009 Sonbaharı idi. Ve bir Ramazan akşamıydı...Eyüp Camiinin semâlarında ulvî bir nizam içerisinde, huşû ile uçuşan ve kutsî bir rüzgâr oluşturan kuşların fizikötesini çağrıştıran sesleri yayılıyordu, uhrevî geceye.

İstanbul'un ulvî mekânlarından birinde, tarihî Sübyan Mektebinde, Şark usulü yer minderlerinde oturmuş sohbet ediyorduk. Burası Müslim, gayri Müslim, Türk, Yunan, İngiliz, Alman...herkese açık bir mekândı. Uhrevî ve ulu bir mekân. Adımını bu kutsî ve mistik mekânın eşliğinden içeri atan herkim ise, artık Tanrı misafiridir. Artık ona iltifat ve ikramda kusur edilmez.

İşte böyle, Tanrı misafiri Yunanlı bir erkekle, Japon bir bayan içeri girdi. Bizden biri gibi karşıladık, çay ve meyve ikram ettik. Ecdada yakışır bir misafirperverlikle, güler yüzle, hoş eda ve lâtif sözle karşıladık. Yoksa hem mekânın kutsiyeti incinir, hem de mekâna kutsiyet kazandıran Allah Resulünün dostu Eba Eyüp El Ensarî hazretleri. Batıların Mevlânâ hazretlerini, İbni Arabî'yi, Gazâlî'yi, İbn Sina'yı ve Yunus Emre'yi falan bildiğini, bu sûfilerin insanlığa, fazilete, metafiziğe, ebediyete dair hikmetlerini sevdiğini bildirdik de, Eyüp Sultan Hazretlerini yakînen tanıdıklarını pek mimliyorduk. Çok şükür onu da, bir Yunanlı ile bir Japon'dan öğrendik.

Söylediklerine göre, 4-5 yıldır her Ramazan gelip, buranın manevî havasını teneffüs eder, ulvî ikliminde sükûneti ararlarmış meğer. Bunu duyunca sevindik, işte manevî ortamın kutsiyeti bu. Bir Türk'le, bir Yunanlıyı; bir Yunanlı ile bir Japonyalıyı sarıp sarmalıyor, buluşturup, birleştiriyor. Kutsal bir eriyik içinde harmanlayıp, yoğuruyor; onları kökenlerinin üzerine, insanlık semâsına yükseltip, yücelterek, insâniyat kervanına dahil ediyor. Ne yüce bir terkiptir bu. Ne âlâ, ne asil ve aşkın bir dünya...

Sohbete katılan Türk gençlerinin İngilizce bilmesi sayesinde Şark-Garp, Doğu-Batı diyalogu gittikçe derinleşti. Eğer herhangi bir tercüme ve telaffuz hatası söz konusu olmadıy-

sa, adı Konstantinos'tu Yunanlı erkeğin. Japon bayanın adını öğrenemedik. Zaten o tam bir Doğu gizemliliği içindeydi ve sessizdi. Sohbeta pek katılmıyor, sadece sevecen ve şüirin bir eda ile arada sırada gülümsüyordu.

Hani bizim görklü Yunus Ermemiz, "Beri gel barışalım/Yâd isen bilişelim..." der ya, bizler de onun torunları olarak, lisan-i hâl ile aynı şeyi söyledik yabancı misafirlerimize. Yabancı dediysek, sözün gelişi; yoksa bizden daha rahattılar. Hatta sohbet sırasında Yunanlı Kostantinos elinde fotoğraf makinesi birkaç kez, dergâhtan çıkıp, Eyüpsultan Camiindeki cemaatin kalabalıklığına bakıp geldi. Daha sonra, sohbet koyulaşınca anladık ki, Kostantinos, Yunanistan'da bir kültür dergisinin editörüyümüş. Hatta arkadaşın biri espri yaptı. Bu da Yunanlıların Olcay Yazıcı'sı, dedi ve hep birlikte gülüştük. İşte tam da burada hatırladım, bu Yunanlı, kültür dostuyla, hazırlayacağımız kitap ekseninde fikir reatisinde bulunmayı. Ve ol hikâyeye eskilerden, kadim yıllardan, Türk-Yunan düşmanlığından başlayıp, akıl almaz bir mesafe katederek, gelinen Türk-Yunan dostluğu evresine sıçrama yaptık. Evet, bazı tarihî hakikatler, okus-pokus metoduyla elbette birden bire ortadan kalkmaz, buhar olup göğe uçmaz. Fakat insanın kötüden iyiye, çirkinden güzele, kinden sevgiye, düşmanlıktan dostluğa, nefretten hoşgörüye doğru evrilip gelişmesi de, inkâr edilemez bir gerçektir. Öyle diyordu yine görklü Yunus: "Adımız miskindir bizim/Düşmanımız kindir bizim/Biz kimseye kin tutmayız/Kamu âlem birdir bize!" Her milletin, hele ki kadim Yunanın da ulu filozofları, bilgeleri vardır ve şüphesiz onlar da, bütün insanlığı etkileyen hikmetli, faziletli sözler etmiştir. Fakat ulu Anadolu'nun ümmî bilgesi Yunusleyin sözü bu kerte inceltip, berraklaştıran, durulaştıran, saf bir aynaya dönüştüren ve bütün kamuyu kucaklayan pek az bulunur. Yukarıdaki mısralar bu hükmün evrensel teyidi değil mi?

Kostantinos'un, eski çatışma ve düşmanlık tezinden, şimdilerde altın çağını yaşayan komşuluk ve dostluk tezine geliş hakkındaki düşüncelerini öğrenmek istedik. Gençler bunu kendisine sordu. Aldıkları cevabı özetle şöyle aktardılar: Evet, uzun süren çatışma ve düşmanlık senaryoları vardı. İki ülke arasında bu gerginliği gerekli kılacak realiteler de söz konusuydu. Fakat, köprülerin altından ve Akdeniz'in üstünden çok sular aktı-geçti. 2000'li yıllara geldik. Artık yeni jenerasyon, yeni nesiller kinleri, düşmanlıkları, çatışmaları değil, dostluk, kardeşlik ve insanlık ilişkileri içinde yaşamak istiyor. Elbette yılların birikimi olan, peşin hükümlerimizi, şartlanmışlıklarımızı bıçak gibi kesip atamayız; bu süreçte belki biraz zorlanacağız, biraz yadırganacağız; fakat zorluklara katlanıp, güzel, doğru ve insanî olanı denemeliyiz. Doğu söylüyordu Kostantinos, bizce de, bunu başarmalıyız. Çünkü, insanın, "insanlığı" bu dünyada göstermesi gerekir.

Kutsî Eyüp gecesinde, çaylarımızı içerken, bir yandan da işte bu insanlık havuzunda buluşmanın hoşnutluğunu, gönencini yaşıyorduk. Kostantinos sözlerine şöyle devam etti:

Şüphesiz her millet kendisine, kendi doğrularına, kendi zaviyesinden bakar. Sübjektif değerlendirmelerde bulunur ve kendi idealleri doğrultusunda hareket eder. (Elbette sözün

burasında Yunan'ın Megalo İdea'sı ile bizim Kızıl Elma ideâlini hatırladık!) Tabii ki milletlerin varılması, ulaşılması, erişilmesi, gerçekleşmesi gereken ideâleri olmalı. Ama ideâl, "ideâl" olmalı. Kısmî sübjektiflik kaçınılmazdır. Bu gayet tabii bir hâldir. Mühim olan, kendi tarafını tutmakla birlikte, ortak insanlık çizgisinde buluşmak, ayrıştırıcı, çatışmacı, ötekileştirici unsurları öne çıkarmamaktır. İnsana yakışan erdemli davranış biçimi budur. Bu sayede insan, "insan" diye tanımlanır. Bu öz, bu mahiyet, hem insanın huzuru, hem de dünyanın yaşanırılığı, barışı, sükuneti için kaçınılmaz bir gerekliliktir. Çünkü bu bir insanlık çabasıdır ve insanı yüceltir, yükseltir, âli kılar. Sefillikten, süflilikten arındırır, kurtarır.

Kostantinos'un temennileriyle, bizim temennilerimiz çoğu zaman iç içe geçip, bir birine karışıyor, aynı insanlık denizini dalgalandırıyor. Ortak bir duyarlılık, ortak bir temenniye, ortak bir şuura, ortak bir idrake varıyordu. Güzel ve faziletli olan da buydu işte.

Biz Mevlânâ'yı bilir, okuruz; siz Eflâtun'u. Biz Livaneli'yi dinleriz, siz Yannis Karalis'i... Hüzün ve keder, aşk ve hareket ortak kimliğimizdir âdeta. Siz de denize tutkunsunuz, biz de. Suyun iki yakasında boy veren söğüt ağacı gibiyiz. Sizin dallarınız bizden yana eğilir, bizimkisi sizden yana. Biz Yahye Kemâl'i okuruz, siz Yorgo Seferis'i. Siz Selânik'e sevdalısınız, biz İzmir'e. Siz Nikos Kazancakis'i seversiniz, biz Yaşar Kemâl'i. Bizde adı "Zorba" olur kahramanın, sizde "İnce Memed" Biz sirtaki oynarız, siz sık sara. Sizin içinizde Karadeniz çırpır, bizimkinde Akdeniz. Bir Yunan güzeli, bir Türk'e gönül verir, Müslüman olur; Türkiyeli bir kız, Yunanlı aşkı için din bile değiştirir. Bu yakınlık, bu benzerlik, bu sıcak iklim, başka hangi iki millet arasında var ki? Doğrusu, Kostnatinos'a hak vermemek elde değil. Bunlar gerçekten vuku bulan hadiseler.

Kostantin bütün hızıyla konuşmasını sürdürüyor. Ben İstanbul'a, Eyüp'e, Piyer Loti'ye, Konya'ya tutkunum, siz Selânik, Üsküp ve Makedonya'ya. Suyun iki yakasındayız ama, bir yakamız bu yakada, bir yakamız öte yakada. İkiye bölünüp, ayrı kıtaya fırlatılmış kızıl elma gibiyiz. Sevecen ve sıcak Akdeniz ikliminin çocuklarıyız, bunu inkâr edemeyiz. Sadece kıyılarımız, coğrafyamız değil, kimyamız da birbirine yakın yaratılmış. Peki geçmiş düşmanlıkları nasıl yorumlayacağız, diyeceksiniz. Bilinen bir gerçektir ki, insanlar kimi zaman "düşman kardeşler" rolünü oynamaktan hoşlanır. Çoğu zaman düşman da olur, fakat sonra elbette pişman olur. O halde bize düşen, düşmanlığı ilelebet sürdürmek değil, dostluğun yollarını arayıp bulmaktır. Onu der, onu söyler bizim Yûnus; "Yetmiş iki millete bir göz ile bakmayan/Halka müderris olsa, hakikatte asidir!"

Fazilet ekseninden uzaklaştırılarak, esenlik kimyası bozulan insanlık denizinin durulup-durulmaması, kavgalardan, siyasî dalgalanmalardan arınıp, huzur ve sükûnete ermesi, çatışma fikri ile değil, dünyamızın karanlık uçurumlarına insanlık ışığı tutan kadim Yunan filozoflarıyla, eski Şark'ın hikmet erlerini rehber edinmeyle mümkün olabilir ancak. Evet fizikî ve küresel bir hakikat olarak, ışık doğudan yükselir ve batıya doğru şualarını cömertçe

SUYUN İKİ YAKASI BULIŞIĞI (SELÂNİK)

yayar. Dile benden ne dilersin, diyen mağrur İskender'e, "Gölge etme, başka ihsan istemez!" diyen Diyojen de, "Ben gelmedim kavga için, benim işim sevi için!" diyen hikmetli bilge de, ortak bir insanlık ilkesine dikkat çekiyor. Yunanlı yazar Kazancakis'i bize sevdiren işte budur. Yani kıvrak ve sıcak Akdeniz iklimi. Akdeniz kültürü. Akdeniz duyarlığı.

Suyun iki yakası, sevginin simetrik aynasıdır. Kazancakis, biricik insanlık örneği/öğüdü diye okuyucuya aktardığı faziletli davranışı, bir Türk'ten, bir Osmanlı pîrinden duyduğunu açıkça itiraf eder. Bizde de, en soylu, en faziletli aşkı ifade etmek için, Eflâtun'dan mülhem olarak, platonik aşk diye tarif ederiz. Bütün bunlar insanlığın ortak doğruları, ortak erdemleridir. Bu doğulu, şu batılı diyip, elinizin tersi ile bir kenara itemezsiniz. Bu tabii iklim şartlarını, yapay yollarla susuz sahraya çeviremezsiniz. Eğer yaparsanız, bir insanlık suçu işlemiş olursunuz.

Sıcak kanlı bir Türk delikanlısının, sarı saçlı Yunanlı bir kıza aşık olması; Yunanlı bir delikanlının gönlünü, kumral bir Türk kızına kaptırması hiç de tesadüfi değildir. Bu ruh benzerliğinden kaynaklanıyor her şey. Kimi aşkın Samatya'sından söz eder, kimi sevdânın Selânikî olanından. Selânik, bir Osmanlı bakiyesi olması yanında, bir de, Mustafa Kemâl Atatürk'ün doğup-büyüdüğü-okuduğu şehir olması hasebiyle, önem kazanır bizim için. Bir de büyük şairimiz Yahya Kemâl'in, Selânik İdadisinde bir süre okuduğunu ve Sultan Abdülhamid'in bu şehre sürgün gönderildiğini düşündüğümüzde, sevgimiz de, hüznümüz de, heyecanımız da birden bire artar. Kalp atışlarımız hızlanır, gönlümüz sızlanır. Selânik, ah Selânik diye bir nidâ yükselir içimizden. Öyle bir iç yankıdır ki bu, rüzgârı Beyaz Kule'yi sarsar. İsyankâr Yeniçerilerin hapsedildiği beyaz kule, birden utancından kızıla boyanın âdeta. Tarihe nostaljik bir gezi yaptığımızda, hüznümüz kırka katlanır. Kutalmış Oğlu Süleyman'dan, Sultan İkinci Murat'a uzanır kadim zaman. Derken, evlâd-ı fâtihandan, Balkan Bozgununa, sonra Yunanlıların "Küçük Asya Felâketi" dediği günlere. Zaman akıl almaz bir hızla değişir ve bu kaotik dönemden çıkar, Türk-Yunan Dostluk trenine binerek, Doğudan Batıya, Batıdan Doğuya doğru sevgi seferine başlarız. Acı bir hikâye gibi gelip geçer gözlerimizin önünden Üsküp, Kosova, Selânik, Kavala, Batı Trakya ve Makedonya. Vardar ve Tuna. Hasretin ve acının öte yakasına ise İzmir, Körfez, Samsun, Trabzon ve daha başka diyarlar dahil olur. Yahya Kemâl'in elemiyle, Yorgo Seferis'in kederi birbirine karıştır, harmanlanır, sonra savrulur sarı buğday başağı gibi. Sonra hüznün gökkuşağı belirir gökyüzünde; bir ucu İstanbul'da, bir ucu Selânik'te. Çocukluğumuzda söylenen bir tekerlemeyi andırır sanki her şey: "Burda vurdum kılıcı, Halep'te oynar ucu!" misali. Ya da İstanbul'da süt pişer, kokusu Rumeli'ye düşer. Öfkemiz de birbirine benzer, sevdâımız da, hüznümüz de. Gurbetimiz, sılamız, yurt duygumuz bir ve benzerdir. Ev, arazi ve hayâllerini takas etmiş, iki muhacir kardeş gibiyiz. Biz ayrıldığımız toprakları özleriz, onlar koparıldıkları diyarı. Lozan anlaşması gereği vuku bulan mübadele ile, bu iç içe durum iyice belirginleşmiş. Bu zorunlu ve hazin göç, gönülleri kırmış, ruhları incitmiş, yanık bir türküye dönüştürmüş

hayatı. Yüreklere ezen, bir buruk ezgi söylenir suyun iki yakasında. Arda boylarında bir güzel ağlar, Selânik'ten acı bir ağıt yükselir gökyüzüne. Sessiz, içine kırık bir çılgınlıkla dalgalanır Körfez'in mavi suları. Beyaz Kale, Kan Kalesine döner ve bütün ışıkları söner ayrılış rıhtımının. Gemiler dolusu hasret ve keder taşınır suyun bir yakasından, öte yakasına. Ve insanlar, koparılmış başaklar gibi, boyun büker yollarda. Ay yüzlü minik bebeler toprağa gömülür. Göçmenler hem ayrıldığı toprakların yabancısıdır, hem gittikleri toprakların. Bir yanı hep ezik yaşar hayatı, bir yanı hep "kırık!" Susmuş bir dil gibidir mübadil!..Bir yanı hep oradadır, bir yanı yeni mesken tuttuğu yerde.

Başaklar Selânik'te de sarı, İstanbul'da da sarıdır. Güller İstanbul'da rayiha saçar, Selânik'te de; fakat ne var ki, İstanbul İstanbul'dur yine de, Selânik Selânik'tir ne desen. Sılanın gurbete, gurbetin ise silya dönüşmesi, ortak kaderidir bu insanların. Şairin, "Sıla derdine düşünce anlarsın Yunanlıyla kardeş olduğunu!" demesi, belli ki, bu yüzdendir.

Evet, "Suyun İki Yakası" bir insanlık aynası. O aynaya baktığımızda, yüzümüzün kızaraçağı manzaralar görmek yerine, kıvanç duyacağımız güzellikler seyretmeliyiz...

Düşünceleriyle, İslâm ve Hıristiyan felsefesine derin etkide bulunan Eflâtun'a kulak vermeli ve zorba liderlerin düşmanlık tuzağına düşmemeliyiz:

"Bir zorba, ne zaman düşman ülkeyi işgalle veya anlaşmayla sustursa ve artık düşmandan korkacak bir şey kalmasa, tekrar bir başka savaşı başlatmalıdır ki, insanlar bir lidere ihtiyaç duysun."

Çünkü bilge filozof güce, servete, kötülüğe değil, erdeme değer vermektedir:

"Oğullarım büyüdüğünde, dostlarım, onları cezalandırmanızı istiyorum sizden; eğer servetini veya herhangi bir şeyi erdemden daha çok önemserlerse veya aslında hiçbir şey değilken bir şeymiş gibi davranırlarsa, hayatta göreceğiniz iş ne olursa olsun, erdem olmayınca, elde edeceğiniz her şeyin, yapacağınız her işin sonunda utanç ve kötülük vardır."

Düşmanlık, kin ve nefret daha kolay, sevgi ve dostluk ise zordur. Neden peki? Cevabı yine Eflâtun'dan dinleyelim ve yol haritamızı ona göre belirleyelim:

"Kötülüğün yolu yakındır, kolay ulaşılır ona. İyiliğin önüne ise alınteri ve vicdanı koymuştur Tanrı."

Ne dersiniz? Daha doğrusu, hangi yolu seçersiniz?

Debarcadère de Pêcheurs et Bains à Salon

ue.

و ننگه: و کنزها مبری د بالوا و جبری اخلری

Osmanlı dönemi Selânik rıhtımı. Önde balıkçılar, kenarda deniz hamamları ve ötede taribin derinliklerinden, o güzel zamanlardan bize hasretle gülümseyen Beyaz Kula ile göğe yükselen beyaz minareler. Ne yazık ki bu güzellik, silik kartpostallarda yaşıyor sadece..

Geçmiş Zaman
Aynasında Selânik

SUYUN İKİ YAKASI Selânik-İstanbul

Osmanlı Dönemi'nde Selânik

Selânik 1430 tarihinde padişah II. Murat'ın yönetimindeki Osmanlı ordusu tarafından fethedildi. 15. yüzyıl boyunca şehre Anadolu'dan getirilen çok sayıda Türk yerleşti. 1492 yılında Osmanlılar, İspanya'dan kovulan Sefardi Yahudilere kapılarını açtıklarında, Selânik Yahudilerin yerleşmek için tercih ettikleri yegâne şehir oldu. Selânik, 500 yıl boyunca varlığını bir Osmanlı şehri olarak devam ettirdi. Farklı din ve kültürlerle mensup Hıristiyan, Yahudi ve Müslüman toplumların bir arada, uyum içinde yaşadığı önemli bir kültür ve ekonomi merkezi hâline geldi. 1800'lü yılların sonlarına doğru Selânik'te 90 bin Yahudi, 30 bin Rum ve 10 bin Türk yaşamaktaydı.

Selânik aynı zamanda, toplum yapısı itibariyle farklı fikirlerin ve birçok siyasî oluşumun ortaya çıktığı bir yerdi. Büyük bir kültür merkezi olan Selânik'te, Türk okullarından başka, diğer devletlerin açtığı yabancı okullar da vardı. Selânik'te Tanzimat Fermanı'nın ilânından (1839) itibaren hürriyetçilik ve milliyetçilik taraftarı aydınlar faaliyet göstermekteydi. Bu yönüyle Selânik Osmanlı Devleti'nin siyasî, kültürel ve ekonomik açıdan önemli merkezlerinden biriydi. Selânik'in bu özellikleri Mustafa Kemâl'in düşünce yapısını önemli ölçüde etkilemişti.

Rumeli, namı diğer Balkanlar. Ve özellikle de, Selânik.. "İstanbul'un Kızı", "İzmir'in ikizi olan Selânik." Suyun iki yakası, benzer manzaralar yansıtır bize.

Selânik, Doğu coğrafyasının en batı sınırı ile Batı dünyasının en doğusunda, iki kıtayı selâmlayan, beyaz bir güvercin gibi kanatlarını açmış bize bakmadadır.

Batı ile Doğunun, Türk'le Rum'un iç içe geçtiği çalkantılı coğrafya. Balkanlar, sanki bal ile kanın karışımından oluşan acı bir terkibin adı. Hem görkemli bir coğrafya, hem derin acıların yaşandığı diyar.

Ne var ki, dünya tarihi, nerede ise bir savaşlar tarihidir. Savaş ise, ölüm-kalım mücadelesi demek. Ölmek için, öldürmek. Yaşamak için, yaşatmayı pek akıl edememişiz nedense?

Bir kere insanın gözünü kan bürüyünce ve barut kokusu kanına karışınca, meydan yeri toz-dumana dönüyor. Ne var ki sonunda, ne dünyaya sığmayan Büyük İskender kalıyor yeryüzünde, ne de Avrupa'yı titreten Atilla...

SUYUN İKİ YAKASI Selânik-İstanbul

Jak Deleon, 20 yıl önce yazdığı bir yazıda savaşın iç mantığını, kim bilir belki de mantıksızlığını şöyle dile getirmişti:

“Yaşam bir savaş oyunudur ve ihanet bu oyunun kurallarından biridir. Aldatan kendisinde bir güç bulduğunu sanabilir; bu gücün aslında aldatıcı olduğunun bilincinde değildir.” (Güneş Gazetesi, 29 Mayıs 1990)

Yunanlılar, Bizans’a dair kahırlı hüznüler yaşarken, Türkler de, bu coğrafya için, bir zamanlar “o topraklar bizimdi” daüssılası içinde kederlenir. İstanbul’un ve hele ki İzmir’in ikiz kardeşi olan Selânik. Son dönemlerinde nerede ise Osmanlı’nın başkenti olma özelliğini taşıyan, Türk aydınlarının ilgisini celbeden, İttihat ve Terakki’nin merkezi durumundaki Selânik. Öyle ki zaman içerisinde bütün dünyanın ilgisini çekerek, sadece siyasi ve sosyal açıdan değil, hızlı gelişmesiyle ticaretin de merkezi hâline gelen, İstanbul ve İzmir’in önüne geçen bir Selânik. Bundan ötürüdür ki, Ziya Gökalp’ten millî hikâyecimiz Ömer Seyfettin’e kadar birçok Türk münevveri bu güzel ve şöhretli şehre gitme ihtiyacı hissetmiştir.

Yunanlılar, Osmanlı İmparatorluğu için “Müslüman Bizans” benzetmesini yaparken, Türkler, “evlâd-ı fâtihan” ifadesini kullanmakra, hatta bir adım öteye vararak, “Avrupa’daki Türkiye” tanımını dile getirmektedir. Türkiye’nin Avrupa’ya açılan kapısı denilmektedir. Bu topraklar, coğrafi fetihden çok önce, tıpkı Anadolu gibi manevî açıdan fethedilmişti. Bunu gerçekleştiren ululardan biri de Baba Saltuk’dur. Nam-ı diğer Sarı Saltuk.

Yaptığı titiz çalışmalarla Balkanlardaki Türk izlerini ortaya çıkaran değerli tarihçi ve bilim adamı Prof. Dr. Yusuf Hamzaoğlu, “Balkan Türklüğü” isimli devâsa eserinde, Balkanların Osmanlı öncesi fethinde rol alan Türk boyları bahsinde şöyle diyor:

“Osmanlı Türkleri’nden önce Makedonya’ya ve Balkan Yarımadası’nın diğer yerlerine iskân eden Türk boyları, bu toprakların tarihinde çok önemli rol oynadılar. Yaptıkları işlerle Balkan Yarımadası’nın sosyo-etnik yapısını, olayların ve tarihin akışımın yönünü ve adı geçen yarımada’nın kaderini değiştirdiler.” (s.27)

Kendisi de, bu topraklarda (Dobruca) dünyaya gelen ve Romence’yi bir Romen’den daha güzel kullanan, dünyaca ünlü tarihçimiz Prof. Dr. Kemal H. Karpat, hadiseyi şöyle özetliyor:

“Benim yaşadığım bölgede, yani Babadağı ve civarında Saltuk Baba veya Sarı Saltuk Dede’nin destanları anlatılırdı. Sarı Saltuk, daha 1260’larda Anadolu’dan büyük bir Türkmen grubu ile göç ederek, Babadağı Kasabasını kurmuştu. O civarda anlatılan Saltuk Dede Destanlarını, Sultan Fatih’in oğlu Cem Sultan da dinlemiş ve kendi erkânı arasında bulunan Ebu’l Hayr-i Rumî’ye, bu destanları toplayıp kitaplaştırmasını emretmiş. Meydana çıkan esere Saltuknâme adı verilmiştir...”

Bugünün diliyle söz konusu kitaba bir nevi destansı-roman demek mümkün. Karpat şöyle devam ediyor:

“Saltuknâme'nin özelliklerinden birisi, Baba Saltuk'un kâh Balkanlar'da, kâh Orta Asya'da ve başka yerlerde Müslümanlık uğruna mücadele edişini anlatmakla birlikte, Hıristiyan azizleri ve Müslüman olmayan kahramanları da hürmetle dile getirmesidir. Saltuknâme, değişik dinli ve kültürlü insanların barış içinde yaşayabileceğini anlatmaktadır.”

Sarı Saltuk'un 1200'lerde oluşturduğu sevgi ve barış iklimi, bizlerin 2000'li yıllarda hâlâ gerçekleştirememiş olması, insanlık açısından ne kadar düşündürücü? Ne gariptir ki, herkes, her millet retorikte insan sevgisinden, hümanizmden, barıştan, kardeşlikten söz ediyor, fakat sıra tatbikata gelince, çatışma kültüründen bir türlü kurtulamıyor.

Şöhreti ülke sınırlarımızı aşan bir diğer popüler tarihçimiz Prof. Dr. İlber Ortaylı ise Balkanlara 600 sene hükmeden Osmanlı Devleti'nin, kuşatıcı, birleştirici “milliyet” anlayışını şöyle tanımlıyor:

“Bugün millet sistemine artık avdet etmemiz mümkün değildir. Bazı emperyal müesseseler vardır ki, onun için sadece emperyal ideoloji değil, bir imparatorluk tarzı gerekir.

Bizanslı ile modern Yunanlı da aynı insan değildir ve modern Yunanlı, Bizans'ın ideolojisini hiçbir zaman anlayamaz.

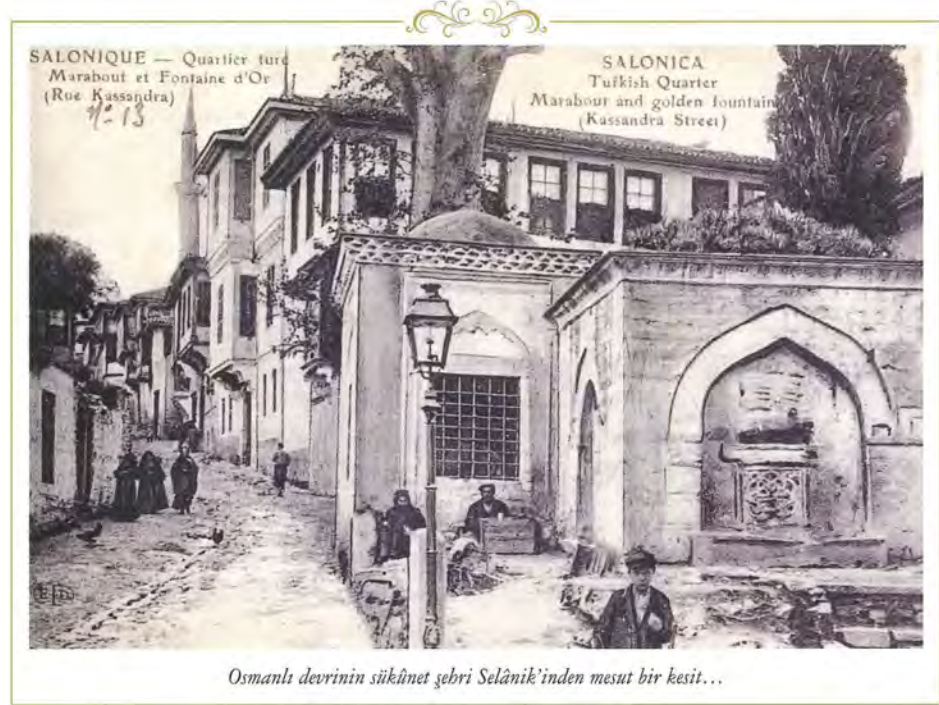
Bizans kelimesi bu imparatorlukta yaşayan eski insanlar için hiçbir şey ifade etmez. Çünkü onlar Romalıdır, Rum'dur. Bizans kelimesi bir ideolojik buluntudur. Doğrudan doğruya mukaddes Roma-Germen İmparatorluğu'na, imparatorluk vasfını vermek için buradaki hakiki imparatorluğu bertaraf etmek amacını taşır. Bu çok enteresan bir yaklaşımdır ve burada bulunan Türklerin ataları, Müslümanların ataları da, Türk lafını bilmelerine ve zaman zaman kullanmalarına rağmen, resmî olarak Rum kelimesini kendileri için de kullanmışlardır, bunu biliyoruz. Çünkü biz Roma İmparatorluğu'nun vârisleriyiz; Müslüman da olsak, Romalıyız ve Roma İmparatorluğu olduğumuz için de, kilisenin protektorası bize kaldığında, işler bir uyum hâlinde devam etmiştir, yani imparatorluk devam etmiştir ve o imparatorluğun içinde baştaki imparator bir Müslüman olmasına ve herhalde inancı bakımından pek tercih edilmemesine rağmen, kilise onu benimsemiştir. Bu bir Roman İmparatorluğu'dur ve bunun içindeki sistem de ona göre gelişmiştir. Türklerin imparatorluğu, Müslümanların imparatorluğudur haliyle, ama bir Roma'dır. Roma'yı burada anlamak çok güçtür. Maalesef bugünkü tarih anlayışımız ve popüler anlayışımız itibarıyla biz Roma İmparatorluğu'nun ne olduğunu anlamıyoruz. Roma İmparatorluğu sırf Hıristiyan demek değildir. Hıristiyan olduğu zaman da vardır, pagan olduğu zaman da vardır, ama Müslüman olduğu zaman da vardır...” (Ortaylı, Üç Kıta'da Osmanlılar, s. 60-61, 2007)

SUYUN İKİ YAKASI Selânik-İstanbul

Doğu ile Batının, Türk'lerle Rum'ların, Bizans'la Osmanlı'nın ne kadar iç içe geçtiğini, "insanlık" haritasında karışıp, kaynaştığını burada net olarak görüyoruz.

Ünlü iktisat tarihçimiz Mehmet Genç, nizam-ı âlem ve devlet-i ebed müddet fikriyle kurulan ve "saadet asrını" yaymak gayesiyle yeryüzü sahnesine çıkan, faziletli, vicdanlı ve adâletli bir cihân imparatorlu modelini inşa eden Osmanlı medeniyetini, şu sözlerle özetlemektedir:

"Bütün medeniyetleri süzerek, ve Bâbil'den, Platon'dan, Nizamülmülk'e kadar herkes-ten aldıkları özle, meydana getirdikleri bu eserin (Osmanlı İnsanlık Medeniyetinin) ebediyen yaşayacağına hükmettiler. Adları da, Devlet-i Âliye-i Ebed Müddet oldu..." (Çerçeve, Ocak 2000) Genç'i desteklercesine, tarihçi Arnold Toynbee de şöyle diyor: "Eflâun'un İdeâl Devletine, realitede en fazla yaklaşabilmiş sistem, Osmanlı devletidir!"

Selânik'in Osmanlılar Tarafından Fethi

Selânik'in Osmanlılar tarafından ilk fethedilişi tarih kitaplarında şöyle anlatılır:

Birinci Murad zamanında kuşatılıp alınamayan, fakat hicrî 791 (M. 1394) yılında Yıldırım Bayezid tarafından zapt edilen Selânik, Ankara Muharebesi'nden sonra Bizans İmparatoru ile uyuşmak isteyen Emir Süleyman tarafından, Bizanslılara terk edilmişti.

Osmanlıların saltanat ve taht kavgaları ortadan kalkıp, durumlarının düzelmesi üzerine, sıra daha önce ellerine geçen Selânik'in yeniden elde edilmesine gelmişti. Bunun için Sultan Murad, Evrenoszâdelerle Turahan Bey komutasındaki ordusuyla Selânik'i muhasara ettirdi. Bu sırada Manuel'in oğlu Andronikos, Selânik valiliğinde bulunuyordu. Muhasara yüzünden sıkıntıya düşen halk, Andronikos'un kendilerine yiyecek vermek ve şehri mamur hâle getirmek şartıyla Selânik'i, Venediklilere satmaya karar verdi. Venedikliler, Selâniklilerin teklifini kabul eder ve 50 bin duka altın karşılığında Selânik'i satın alır. Bu esnada, hasta olan Andronikos, Venediklilerce Mora'ya gönderilir. Tarih (H. 826/M. 1423) dir.

Sultan II. Murad, Selânik'in Venediklilerin eline geçmesini istemiyordu. Fakat o sırada daha önemli işler olduğundan ses çıkarmamıştı. Sultan Murad, 1426 yılında Ayasolug'a giderek orada bulunduğu sırada Midilli, Sakız ve Rodos ile eski antlaşmaları yenilediği zaman, Venediklilerin Selânik'i almalarından dolayı bunlarla olan muahedeyi yenilemeyerek, Venedik elçisini geri çevirmişti.

Padişah, buradaki işleri yoluna koyduktan sonra, Edirne'ye döner. Venedikliler yeni bir heyet göndererek muahedeleri yenilemek isterlerse de, padişah: "Selânik, babamdan kalma mülkumdür. Büyük babam Bayezid bazusunun kuvvetiyle burasını Rumlardan aldı. Eğer oranın idaresi Rumların elinde bulunsaydı, bunlara haksizlik ettiğimi belki iddia edebilirlerdi. Siz ise İtalya'dan gelen Lâtinlersiniz. Buralara sokulmanıza sebep ne? Ya arzunuzla oradan, çekiliniz, ya da hemen gelirim!" şeklinde sert bir cevap verir. Elçiler bir şey yapamadan geri döner. Osmanlıların kesin kararlılığı karşısında, Venedikliler, meseleyi diplomatik yollarla çözmeye çalışır. Sultan Murad'a defalarca elçi gönderirler fakat bu çabalar Sultan Murad'ı zerrece yumuşatmaz. Bu arada, Venedikliler, şehrin zaptı kadar garip ve tuhaf

SUYUN İKİ YAKASI Selânik-İstanbul

olan bir muameleye baş vurarak, bizzat Bizanslıların tavassutunu temin ederler. Padişah, imparatorun bu tavassutunu çok garip bulur. Ioannes'in gönderdiği Nikolas da Gona ve Frangopulos isimli elçilerine, şayet Selânik imparatora ait olsaydı orayı hiç bir zaman zapt etmek istemeyeceğini, fakat Venediklilerin, imparatorun arazisi ile kendi toprakları arasına yerleşmesine de müsaade edemeyeceğini söyleyerek, onları geri gönderir.

Müzakereler sürerken, bir taraftan da, sefer hazırlıkları yapan Sultan Murad, 1430 senesi Şubat'ının ortalarında Edirne'den Serez'e gelir. Burada Anadolu Beylerbeyi olan Hamza Bey komutasındaki Anadolu kuvvetleri ile Sinan Bey komutasındaki Rumeli kuvvetlerini bir araya getirir. Kendisi Serez'de kalarak Hamza Bey'i ileriye gönderir. Bütün kuşatma hazırlıkları yapıldıktan sonra, Venedik valisinden şehrin teslim edilmesini ister. Fakat Venedik valisi bunu ret eder. Bunun üzerine Hamza Bey şehri topla dövmeye baslar. Bu arada Selânikliler, Venediklilerden donanma ve yardım isterler ama yardım gerçekleşmez.

Muhasara karargâhına gelen Sultan Murad, şehrin bir an önce düşmesini istiyordu. Venedikliler, Rumlara itimat edemediklerinden, kendi askerlerini Rumların arasına dağıttı. Bu yolla, Rumların mukavemetsizliğini kırmak ve icabında karşı tarafla anlaşmalarını önlemeyi düşünüyorlardı.

28 Şubat'ı 1 Mart'a bağlayan gece, Selânik halkı arasında genel hücumun ertesi gün yapılacağı söylentileri yayıldı. Bunun üzerine halk, kalabalık topluluklar hâlinde kiliselerde toplanmaya başladı. Özellikle de, Aziz Dimitrios'un tabutu bulunan kilisede toplandılar. Osmanlıların, aynı gün limandaki üç Venedik kadırgasını yakması, Venedikliler arasında büyük bir korkunun meydana gelmesine yol açtı. Bu yüzden askerlerini kaleden çekip, gemilere bindirdiler. Venediklilerin, şehrin savunmasından vazgeçmesi, Rumları büsbütün relâşlandırdı. Bu yüzden onlardan da, buldukları mevzileri terk edenler oldu. Ertesi gün şafakla başlayan genel hücum sonunda, Osmanlı askeri şehre girmeye başladı. Bu esnada Selânik halkından bazıları, gruplar hâlinde Venedik kadırgalarına binmek istedi, fakat Venedikliler tarafından gemilere alınmadılar. Selânik şehrini para karşılığı alan Venedikliler, sadece şehrin ticaretini düşünüyordular. Zira Selânik, Ege Denizi'nde ticarî mevkî parlak bir şehirdi. Fakat orada barınamayacaklarını anladıklarında, dindaşları olan Rumları, Müslüman olan Osmanlılara terk etmekten çekinmediler.

Mart ayının ikinci günü şato tarafından yapılan şiddetli bir hücum ve merdivenlerle üzerlerine çıkılan surların işgali sonunda, kale kapılarının açılması neticesinde şehir zapt edildi (2 Mart 1430) Selânik'in düşmesi, Avrupa ve Venedik'te büyük bir üzüntüye yol açtı.

Selânik zapt edilince, Sultan Murad, Vardar Yenicesi ile diğer şehirlerden Türk aileler getirterek, buraya iskân ettirdi. Bu politikası ile, şehrin Müslüman Türk hüviyeti kazanmasına çalışıyordu.

Rumeli âşığı değerli şairimiz Yahya Kemâl bu fethi kısaca şöyle özetlemektedir:

"...Görüldü ki Türk iradesi, önüne geçilmez bir kuvvet gibi, Balkan'a geçmek istiyordu. Nihayet Orhan'ın oğlu Murat Hudâvendigâr tarafından bu iş mucizeye benzeyen bir atılışla görüldü, otuz senede Türklük, Rumeli'de nereye girdiyse orada kalmış, pâyitahtını da oraya nakletmişti. İslâv ve Arnavut krallarından müteşekkil bir haçlı ordusu Türklüğü Rumeli'den atmaya çalıştıysa da, 1389'da Birinci Kosova muzafferiyeti, İslavlığa kat'î bir darbe oldu. (...) Trakya ve Balkanlarda bu târihte yine Peçenekler, Oğuzlar, Kumanlar ve Vardar Türkleri bulunuyordu. 1261'de Mihail Paleologos'un İstanbul'a girişini nakleden Bizans müverrihleri, 'Bir sabah Lâtinler, İstanbul'da Kuman'ların Türk nâralarıyla uyan-dılar' diyorlar. Demek ki, Bizans'ı Lâtin işgalinden kurtaran Paleolog ordusunun en mühim unsuru Kuman'lardı. Fakat Bizans târihleri 1300 senesinde artık Peçenek, Oğuz ve Kuman'lardan bahsetmiyorlar. Bunun da sebebi, bu Türk unsurların Trakya ve Balkanlarda Hıristiyanlaşmış olmalarıdır. Bu Hıristiyan Türkler, diğer Balkan kavimleri gibi Hıristiyan ibadetlerini kendi dilleriyle yapıyorlar, yâni Türkçe ibadet ediyorlardı. (...) Süleyman Paşa Rumeli'ye geçtiği ve Murat Hudâvendigâr burada ilerlediği zaman, işte bu Türk kavimlerle karşılaşmışlardı. (...) Bizim Rumeli'de kalışımızın mühim bir sebebi budur. Çünkü bir kıt'ada askerle değil, milletle durulur. Bizim Rumeli'de duruşumuz, burada kendi milletimizin bulunmasındandır." (Yahya Kemâl/Aziz İstanbul. 1964 baskısı. s.21-23)

Bir diğer değerli tarihçimiz Prof. Dr. Fuad Köprülü, Osmanlıların Balkanlardaki "fütuhata" ile ilgili şöyle diyor:

"Osmanlıların Balkanlar'daki fütuhata kendileri için nüfusça büyük zayıfın mucip olmadan, kolaylıkla yapılmıştı. Bu fütuhatta harple beraber zabtolunan yerlerden memzül ganimet ve esir alıyorlardı. Ekseriyetle genç çocuklardan mürekkebe olan bu esirlerden devlet namına alınan beşte bir hisse Anadolu'ya şevkedilerek Türkler arasında terbiye ediliyor (Devşirme sistemi) ve orada Türkçe öğrenip İslâm olduktan sonra, askerlikte kullanılıyorlardı." (Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu/Prof. Dr. Fuad Köprülü, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1984, s.108)

Uluslararası üne sahip Bizans kültür tarihi uzmanı Prof. Dr. Semavi Eyice'nin, "Yadigâr-i Selânik" kitabında yer alan "Atatürk'ün Doğduğu Yıllarda Selânik" başlıklı yazısından dile getirdiği bazı bölümler şöyle:

Bir liman ve ticaret şehri olan Selânik, Akdeniz kıyılarındaki diğer benzerleri gibi oldukça karma bir halka sahipti. Burada Bizans devrinden kalan Rumlardan başka, Bulgarlar ve çeşitli Balkan milletlerine mensup insanlar, çok sayıda yabancı asıllı 'Levantan'ler ve Türkler yaşıyordu. Ticareti geliştikçe, bilhassa XIX. Yüzyılda yabancılar ve Hıristiyanların sayıları da artmıştı. Fakat XVI. Yüzyılda İspanya'dan kaçmaya zorlanan Musevilerin, Osmanlı İmparatorluğu'na kabul edilmeleri ile, bunların çoğu ticarete elverişli Selânik'e yerleştiklerinden, şehirde ve âdeta diğer unsurlara karşı ezici çoğunlukta çok kalabalık bir Musevi nüfusu meydana gelmişti. (...)

Selânik bilhassa, II. Abdülhamid (1876-1909) devrinde sarayın baskısına uzak kaldığından liberal fikirlerin doğup kök salabildiği bir yerdir. Avrupa kültürüyle kolay bağlantı kurulabildiğinden o yılların yazarları burada, Tanzimat'tan beri sızmakta olan Batı tesirlerini daha kolay öğrenebiliyorlardı. Buna paralel olarak da, siyasî düşüncelerin Selânik'te doğup büyüdüğü görülür. İttihat ve Terakki Komitesi burada meydana gelmiş, hatta bu parti taraftarları bu şehre Kâbe-i Hürriyet, Mehd-i Hürriyet gibi adlar yakıştırmışlardı. Padişah II. Abdülhamid tahtından uzaklaştırıldığında da, ona sürgün yeri olarak, ondan intikam alırcasına işte yine bu şehir seçilmişti. Sultan, şehrin Yunanlılara teslim edilmesinden sadece bir hafta önce Alman elçiliğinin yatı Loreley ile buradan alınarak İstanbul'a getirilmişti.

Selânik, Osmanlı İmparatorluğu'nun büyük ve zengin bir ticaret merkezi olarak 500 yıl gelişti ve büyüdü. Şehrin zenginleşmesi ve Güneydoğu Avrupa'nın en önemli ticaret merkezlerinden biri hâline gelmesi ile çeşitli Avrupa devletleri kadar, yeni doğan küçük Balkan devletlerinin de burası iştahını çekmeye başlamıştı. Sırlar, Bulgarlar ve Yunanlar en başta geliyorlar ve çekişmeler eksik olmuyordu.

Hatta Bulgar komitacılar çeşitli samotajlar sırasında Selânik'te büyük korku yaratan bir olay yaratmışlar, yer altından lâğım açarak Osmanlı Bankası'nı havaya uçurmuşlar-

di. Selânik'in ticaretini baltalamak için limandeki bir Fransız gemisine de aynı komitacılar bomba koymuşlardı. Böylece bu zengin ve kalabalık şehirde devamlı bir kaynaşma olduğu görülüyordu. Çökmekte olan İmparatorluğu parçalayıp, büyük parçalar koparmanın artık zamanının geldiğini sezen ve arkalarında onlara cesaret veren başka kuvvetler bulunan Balkan devletlerinin açtıkları Balkan Savaşında, Selânik'i ele geçirmeyi tasarlayan bilhassa Bulgarlar idi. Yunanlılar ise bu konuda fazla ümitli değillerdi.(...) Selânik, 8 Kasım 1912'de Yunan ordusuna bırakılmıştı. O sıralarda Libya'dan dönen Binbaşı Mustafa Kemâl, az sonra İstanbul'da Meserret Kiraathanesi'nde rastladığı arkadaşlarına: "Nasıl bıraktınız Selânik'i bu kadar ucuz, nasıl düşmana teslim ettiniz!" diyerek serzenişte bulunacaktır.

Bükreş anlaşmasıyla elden çıkmış olan bu büyük şehrin 18-19 Ağustos 1917'de geçirdiği büyük bir yangın, Türk mahallelerinin büyük bir kısmını ortadan kaldırmış, nihayet Kurtuluş Savaşı arkasından da, burada kalan son Türkler anayorda göç ederek ayrılmışlardır. (Atatürk'ün Doğduğu Yıllarda Selânik-Prof. Semavi Eyice./Yâdigâr-i Selânik kitabı, s.13-14)

Eğer İzmir'den "Dostluk Treni"ne binip yaklaşık 9-10 saatlik mesafeyi kat ederseniz, sonunda 500 sene Osmanlı Devletinin yönetimi altında kalan liman şehri Selânik'e varırsınız. Yok eğer yolculuğa İstanbul'dan başlamış iseniz, bu kez 13 saatlik bir yolu göze almalısınız. Selânik'e varıp, manzara-i umumiye sizi sardığında, ne o yoksa yanlışlıkla Selânik yerine, İzmir'e giden bir trene mi bindim?, diye hayrete düşebilirsiniz. Çünkü sahil şeridi ve kordon boyu ile Selânik ile İzmir'i, hatta Selânik ile Üsküdar'ı, Yedikule'yi birbirinden ayırarak etmek oldukça zor. Şüphesiz bu benzerlik sadece coğrafyaya ait, tesadüfi bir benzerlik değil. Kimi tarih kitaplarının yazdığına göre, Osmanlı döneminde, İzmir'in şehir planını hazırlayan P. Vitali isimli mühendis, bir Osmanlı paşasının emriyle gittiği Selânik'te, İzmir'in şehircilik plânını hemen aynıyle burada da uygulamış. Benzerlik biraz da buradan kaynaklanıyor.

Âşına Bir Selânik Fotoğrafi

Yolculuğa eğer kordon boyunca devam ederseniz, karşınıza âşına olduğunuz Selânik manzarası çıkar. Tarihin izleri nerede ise silinmiş, yerlerini çağdaş şehirciliğin gereği olan eğlence yerleriyle, lokantalar almıştır. Türk konsolosluğu ve Avrupa'nın en büyük katedrali olduğu söylenen Aya Dimitros bu güzergâh üzerindedir. Sahilde ise kentin en önemli meydanı, Yunan gençlerinin eğlence yeri olan Aristotelus, karşınıza çıkar.

İzmir kordon boyunca andıran sahil şeridinde yürümeye devam ederseniz, bu kez karşınıza Selânik'in tarihî simgesi hâline gelen Osmanlı Kulesi/Beyaz Kule çıkar. Şehrin ara sokaklarına dağılmış Arkeoloji Müzesi, Bizans kiliseleri, Ayasofya Camiine benzetilen, 8. yüzyıl yapımı Aya Sofya Bazilikası ile yüz yüze gelirsiniz. Burada rastlaştığımız semt ve insan manzaraları size hiç de yabancı gelmez. Kendinizi, İzmir kordon boyunca dolaşırken gibi hissedersiniz. Burada kulağınıza gelen buzuki ezgileri, sözlerini anlamasanız da, asla size yabancı gelmeyecek. Ben bu ezgiyi bir yerlerden, Anadolu türkülerinden hatırlıyorum diyeceksiniz. Çünkü Selânik, Doğu kültürüyle, Batı kültürünün harmanlandığı bir coğrafya, bir ruh iklimidir.

Tekrar Selânik'in kadim geçmişine dönecek olursak, şu tarihî kayıtlar çıkar karşımıza:

Milattan Önce 316 yılında kurulan Thessaloniki (Selânik), Büyük İskender'in kız kardeşinin adını almış ve yaklaşık 500 yıl Osmanlı hâkimiyetinde kalmıştır. 1922 yılındaki nüfus mübadelesinde, Anadolu'daki Rumların çoğunun göç ettiği yer olmuştur. Şehrin sembolü Beyaz Kale (leokos pırgos) olarak adlandırılan Bizans döneminde, Türklerin Yunanlıları esir aldıkları ve hapisane olarak kullanılan o zamanlar kokinos pırgos (kırmızı kale) adıyla anılan bir kaledir.

Selânik!.. Ne çok şey çağırıyor insanda... 17. yüzyılda bilimsel araştırma ve çağrı merkezi. 18. yüzyılda İmparatorluğun yenilikler yanlısı unsurlarının yerleştiği ve yeni düşüncelerin üretildiği bir şehir. İmparatorluğun son döneminde faaliyetlerin, yeniliklerin merkezi. İttihat ve Terakki'nin başkenti. "Kâbe-i Hürriyet" diye tanımladıkları bir merkez. 2. Abdülhamit'in sürgün edildiği yer...Nereden, nereye? Tarih işte böyle bir değirmen; âdeta insan öğretiyor.

Fikir hareketleri, dinamizm, İskender, Jön Türkler, Mustafa Kemâl, Hareket Ordusu, Ömer Seyfettin, Aka Gündüz, Nâzım Hikmet, Yahya Kemâl... İmparatorluğun beyni. Osmanlı milliyetçiliğinin teşkilâtlandığı şehir; işte Selânik...

Avrupa Türkiye'sinin merkezi Selânik'in kanında hareket var, devinim ve devrim var. Bütün bunlar aynı zamanda bir Musevi reformizmini de kapsıyor. Endülüs kökenli, İzmirli Sefarad Sabatay Sevi'nin hareketi, zamani için yenilikçi bir hareket. Musevi Ortodoksluğuna yani tutuculuğuna karşı. Basın, mensucat, moda, mimarlık, sinema branşlarında belki de en güzel örnekleri vererek, Cumhuriyet Türkiye'sinde büyük şehir şuuruna önemli katkıda bulunuyor.

15. yüzyılda Kraliçe İsabella ile Kral Ferdinand döneminde Musevilere "Ya Hıristiyan olacaksınız veya on ay içinde İspanya'yı terk edeceksiniz" deniyor. Bunun üzerine Sultan II. Beyazıt, Kaptan-ı derya Hasan Paşayı donanması ile birlikte İspanya'ya gönderiyor. Ve bir grup Musevi'nin kurtulmasını sağlıyor. İşte, Türkiye'deki Musevilerin nüvesini bu grup oluşturmaktadır.

II. Beyazıt, "Selânik'e 2000 Musevi gönderile!" diye ferman buyuruyor. Böylelikle Museviler, Selânikli Müslümanlarla birlikte yaşamaya başlıyor. Aynı durumu yaşayan bir başka Osmanlı şehri de İzmir. Ama Avrupa'nın Judeo-Espanyol merkezi olma kimliğini her zaman Selânik yaşıyor. İspanya'dan gelen Musevilere "Sefarad" deniyor. İncil'de "İspanya" anlamına geliyor. Konuştukları dil Kastilya İspanyolca'sı. Türkler ticaret bilmediğinden, Sefaradlara bu konuda sınırsız imtiyaz verilmiş. Osmanlı yönetimi 20-30 yıl içinde buraya 25 bin Musevi yerleştiriyor. 19. yüzyılda Musevi göçmenler Avrupa'dan buraya akıyor. Kuvvetli iş tabanına sahip olan Selânik'te, Musevilere verilen imtiyazlar ve kültürlerini koruma hakkı, Musevi nüfusun gelişmesinde önemli bir rol oynuyor. Şehrin ekonomik refahı 1885'te artmaya başlıyor ve Selânik yavaş yavaş zenginleşiyor. Zaman içinde altın çağına ulaşıyor.

SUYUN İKİ YAKASI Selânik-İstanbul

108. - Edition Française

SALONIQUE - Débarcadère de la Place de la Liberté
SALONICA. - Landing Place of the "Place Liberty"

Selânik'te bir rıhtım ve balıkçılar...

Selânik ile
İlişkiler

SUYUN İKİ YAKASI Selânik-İstanbul

Selânik'teki Ekonomik ve Ticarî Altyapı

Önce, tarihî derinliği içinde, Selânik'teki ekonomik ve ticarî altyapıya bir göz atmak gerekirse, derler ki, "Selânik'te her şey atlı tramvayla başladı."

1870-1910 yılları arasında Selânik'te büyük ölçüde gerçekleştirilen altyapı projeleri, şehrin çehresini değiştirdi. 1870 Balkan ulaşım projesi, demiryolu inşaatı, Avrupa Türkiye'si ile Asya Türkiye'sini birbirine bağlıyordu. 1869'da Sabri Paşa caddesi, 1875'te de Aya Dimitriu caddesi genişletildi. 1893'te atlı tramvay toplu taşıma aracı olarak devreye girerken, 1899'da gaz dağıtım işlemi başlatıldı. 1893'te ray sistemi, 1896'da yeni su dağıtım sistemi ve 1897-1911 arasında da, yeni liman projesi uygulamaya konuldu. Selânik, 1907'de elektrikli tramvayla tanıştı.

Bütün bu altyapı projeleri uluslararası ve lokal finans kaynaklarıyla gerçekleştirilir. Kaynağın büyük bir bölümü Hirsch, Alatinî, Rotschildts, Modiano gibi Musevî işadamlarından gelir. Yatırım yapanlar arasında Hamdi bey ve Kapancılar gibi Müslüman işadamları da vardır. Zikredilen gelişmeler sonucu, şehrin yeni görüntüsünde fabrika bacaları "land mark" olarak ortaya çıkar. Selânik büyük bir ticaret şehri hâline gelir. Bankalar, ticaret merkezleri, büyük dükkânlar, oteller açılır. Bütün bankalar Frenk Mahallesi'ne yerleşir. İstra sokağı, ticarî faaliyetlerin yoğunlaştığı bir yer olur. Sonradan Venizelos caddesi adını alan, Sabri Paşa caddesi ise modern alışveriş merkezlerine ev sahipliği yapmaya başlar.

1920'lerde Anadolu'dan buralara akan göç, şehrin demografik profilini değiştirmiştir. 2. Dünya Savaşında Naziler tarafından katledilen 2 milyon Musevî'nin 60 bini de Selânik'ten. Her zaman ayrı bir diaspora olarak değerlendirilen Selânik Musevî'lerinden geri kalan 60 bin nüfus ise başta İsrail, Fransa, Amerika, Arjantin ve Meksika olmak üzere, dünyanın dört bir yanına dağılmış. Bugün, söz konusu kitleden Selânik'te sadece 1.000 kişi yaşamaktadır.

Selânik'te Osmanlı'nın Son Yılları

Osmanlı'nın son yıllarındaki ticarî hayata bakacak olursak, 19. yüzyılın ikinci yarısına kadar uluslararası ticaret alanında pek ismi duyulmayan Selânik'in yıldızının parlamasına, dolaylı bir şekilde 1870 Alman-Fransız savaşının büyük etkisi olur. Buna 1877-78 Osmanlı Rus Savaşı'ndan sonra 1878 Berlin Antlaşmasının Balkanlar'a geçici de olsa getirdiği barış süreci ilâve edilince, Selânik tarihinde görülen en önemli bir gelişme dönemine girer. Selânik Avrupa'ya yakınlık ve kozmopolit nüfus yapısı avantajlarını kullanarak, Osmanlı İmparatorluğu'nun diğer iki önemli sanayi ve ticaret merkezi olan İstanbul ile İzmir'i bile geride bırakmaya başlar. Selânik'te, 1874 yılı ile Osmanlı yönetiminin sona erdiği 1912 Balkan Savaşı'na kadar geçen süre içinde, irili ufaklı 33 fabrika işletmeye açılır. Ancak bu sayıda, Müslüman iş adamı ve sermayesinin payı, yok denecek kadar azdır. Batı ile sıkı ilişkiler içinde olan, ticaretten iyi anlayan birkaç yabancı dil bilen Museviler ve Rumlar, aynı zamanda birbirleriyle de rekabet ederek, Selânik'te ticaret ve sanayi üzerinde söz sahibi olur. Şehirde kısa sürede gelişen sanayi dalları arasında iplik ve dokuma, un, kiremit ve tuğla; sabun, tütün ve sigara işletmeleri başta gelir.

Bu dönemde, Selânik'te kurulan belli başlı fabrikalar şöyle sıralanabilir:

Osmanlı Regîs İdaresi'ne ait Tütün İşletme ve Sigara Fabrikası: 1884 Langada yolu üzerinde, modern makinelerle kurulan fabrikayı, Fransız bir müdür idare ediyordu.

Allatini Un Fabrikası: Musevi asıllı Allatini ailesine ait olan fabrika ilk defa 1854 yılında kuruldu. 1898 yılında yanan fabrikanın yerine İtalyan mimar V. Poselli tarafından daha büyük ve modern bir fabrika yapılır.

Allatini Kiremit ve Tuğla Fabrikası: Aynı aileye ait olan bu fabrika 1880 yılında kurulmuştur. Fabrikada kullanılan toprak ve kil, döşenen dekovil hattı ile Hortacı (Hortiyadis) Dağı'nın eteklerinden taşınmaktaydı.

Torres-Mizrahi İplik Fabrikası: 1886 yılında kurulan ve "nouvelle filature" adı ile tanınan fabrika, Torres ve Mizrahi isimli iki Musevi ortağa aitti.

Torres ve Ortakları Dokuma Fabrikası: 1905 yılında Torres, Fernandez ve Mizrahi tarafından kurulan fabrikada, çadır bezi, un çuvalı gibi kaba dokuma türleri imal edilmekteydi.

Turpali Kardeşler İplik Fabrikası: 1909 yılında Turpali kardeşler isimli Nusalı iki Rum tarafından kurulmuştur. 100 işçi çalıştıran fabrika, iplik imalâtında sadece Makedonya pamuğu değil, Aydın ve Adana bölgelerinden getirdiği pamuğu da kullanıyordu.

Osmanlı Kumaş ve Bez Fabrikası Anonim Şirketi: 1910 yılında 20 bin Osmanlı lirası sermaye ile Musevi, dönme ve Türk ortaklar tarafından kurulmuştur. (Ahmet ve Yusuf Kapancı, Sami Telci, Osman Derviş, B.Bensuan, G.Yahel, S. Amar) 100 işçi çalıştıran bu fabrika, 600 metre çuha ve 600 fes imal etmekteydi

Saias İplik ve Dokuma Fabrikası: Selânik'in en eski fabrikalarından biri olan tesis, 1879 yılında Selânik Musevilerinden Avram Saias tarafından Beyaz Kule'ye yakın bir alanda kuruldu.

Nusia Kardeşler Deri İşleme Fabrikası: 1907 yılında Rum asıllı Nusia kardeşler tarafından kurulan bu fabrikada, 150 işçi çalışmaktaydı. Yıllık 300 bin parçayı bulan üretimi ise; Makedonya dışında Arnavutluk, Anadolu, Suriye ve Mısır'da pazar buluyordu.

Selânik Belediye Mezbahası: Osmanlı yönetimindeki Selânik Belediyesi tarafından 1896 yılında inşa edilmiş, çağdaş sağlık şartlarına uygun olarak hizmet veren bir et kesim ve işleme merkeziydi.

İş Merkezleri ve Büyük Mağazalar: 1890 yangınından sonra, özellikle şehrin limana yakın bölgelerinde Osmanlı tipi eski hanlar, yerlerini gösterişli neo klâsik iş hanlarına (passage-stoa) bırakır. Artık deniz acenteleri, tanınmış tüccar ve komisyoncular, geleneksel Osmanlı çarşıları yerine, bu tür iş yerlerini tercih etmeye başlar.

Boson, Yayın, Matbaacılık: 1908'de 2. Meşrutiyeti'nin sağladığı barış ve özgürlük ortamıyla birlikte, Selânik'te yayınlanmakta olan (Türkçe, Rumca, Bulgarca, İbranice, İtalyanca ve Fransızca...) gazete, dergi ve kitap sayısında büyük bir artış olur ve matbaa işçiliği başlı başına önemli bir iş kolu hâline gelir.

Selânik'te İşçi Hareketleri: Bünyesinde bunca fabrika ve işkolunu bulunduran çok uluslu Selânik'te, 2. Meşrutiyetle birlikte, işçi hareketleri de kendini göstermeye başlar. 1908-1910 arasında şehirde 11 değişik sanayi dalı ve buralarda çalışan, çeşitli ırklara mensup yaklaşık 10 bin işçi bulunuyordu. 1908'de Osmanlı devletinde yaşanan hürriyet ve kardeşlik atmosferinin verdiği cesaretle Rum, Bulgar ve Musevi işçilerle oluşturulan ve az sayıda da olsa Türkler tarafından da desteklenen "federasyon" isimli işçi kuruluşu, kısa zamanda adını duyurur.

SUYUN İKİ YAKASI Selânik-İstanbul

Selânik'teki eğitim sistemine de kısaca bakmak gerekirse, Reşat D. Tesal, "Selânik'ten İstanbul'a Bir Ömrün Hikâyesi" isimli çalışmasında, Selânik Müslümanlarının eğitimi konusunda şu ayrıntılı bilgiler veriyor: "Osmanlı idaresi zamanında, Selânik bizim başta gelen kültür kentimiz idi ve burada Türkiye'nin ilk özel okulu Şemsi Efendi mektebinden doğan özel İdadi Feyziye Mektebi ve yine özel nitelikteki diğer okul Yadigâr-ı Terakki'den başka, resmî kimlikli bir Sultanî, yine resmî bir İdadi, Rüştiye mektepleri, medreseler, hatta İstanbul Darülfünü'nun bir şubesini oluşturan ve Selânik Mekteb-i Hukuku adını taşıyan bir de, Hukuk Fakültesi varmış. ..Ne yazık ki, Yunan işgalinden sonra Yadigâr-ı Terakki gibi İstanbul'a göç edecek olan Feyziye Mektebi ile Mithatpaşa Caddesi'nin sonuna doğru, Türk azınlığın karargâhı Cemaat-ı İslâmiye'ye yakın yerde bulunan Türk Okulu Ali Paşa Mektebi ve Pazar Tekkesi semtinde bir ilk okul kalmıştı. Yunanlılar, bizim Ali Paşa Okulu'nu muhacirlere tahsis ettikleri için, bu yüzden benim öğrenimim de, sekteye uğramıştı."

İstanbul-Selânik İlişkisi

Elbette dünyada ulusların birbirleriyle ilişkileri her zaman süt-liman olmaz ve olmamıştır. Dünya büyük acılar yaşanan, büyük savaşlar, kavgalar, var olma ve yaşama alanı oluşturma yolundaki mücadeleler neticesinde, bir durulma ve yerleşik düzene geçme gayreti içinde olmuştur. Çünkü insanların ve ülkelerin ömrü sürgit kavgalarla, savaşlarla devam edemez. Kaldı ki, ölüm-kalım savaşlarından sonra, medeniyet ve fazilet çizgisine varmak, hem kadim Yunan filozoflarının, hem de kadim İslâm bilgelerinin, bilgi ve hikmet sahibi büyüklerin, uluların biricik önermesi, âli maksadıdır. Hırçın ve keskin yanlarını törpüleyerek, insanlık Sîna'sına yükselmek, erdemli ve keremli insanların biricik gayesidir.

İnsanın gerçekten “insan” olması, bu soylu statüyü hakkı ile muhafaza edebilmesi ve gelecek zamanlara taşıyabilmesi, nesiller ve ülkeler arası kardeşlik ve barış iklimini tesis edebilmesi ile mümkündür. Homeros'tan Yûnus Emre'ye varıncaya kadar Doğunun ve Batının ulu ve ulvî kişileri hep bu erdemliliği, hep asâleti dile getirmiştir. İskender'ler, Fatihler, “daha deniz, daha dağ!” derken, bilgeler ve hikmet sahipleri, “daha keremli, daha erdemli bir dünya” kurmak için gayret sarf etmiş.

Erdemden, insanca yaşamının köklerinden söz etmişken, kutsal Kitabımız Kur'ân-ı Kerim'de “Rûm” Sûresi bulunduğunu hatırlatmakta fayda var. Sûre hakkında ön bilgi verilirken şöyle denilmiş: “İranlılarla yapılan savaşta yenilmiş olan Rumların (Bizanslıların) tekrar galip gelecekleri anlatıldığından sûreye bu isim verilmiştir.”

Müslümanların kutsal kitabı Kur'ân-ı Kerim'de yer alan “Rûm Sûresi”nin ilk 5 âyeti ise şöyle:

“Elif. Lâm. Mim... Rumlar (Arapların bulunduğu bölgeye) en yakın bir yerde yenilgiye uğradılar. Halbuki onlar, bu yenilgilerinden sonra, birkaç yıl içerisinde galip geleceklerdir. Eninde sonunda emir Allah'ındır. O gün müminler de, Allah'ın yardımıyla sevineceklerdir. Allah, dilediğine yardım eder. O, mutlak güç sahibidir, çok esirgeyicidir.”

Türkiye Diyanet Vakfı yayını olan ve ilahiyatçı, seçkin bir heyet tarafından hazırlanan, Kur'ân-ı Kerim ve Açıklamalı Meâli'nde mezkur âyetlerle ilgili parantez içinde şu açıklama yapılıyor:

SUYUN İKİ YAKAŞI *selânik şerâhul*

“Ehl-i kitap olan Bizanslılar, Mecusî İranlılar tarafından mağlup edilmişti. Mekke müşrikleri bu sonuca çok sevindiler ve Müslümanlara: ‘Eğer Allah, sizin dediğiniz gibi yegâne gâlip olsaydı, ehl-i kitaptan olan Bizanslıları üstün getirirdi’ gibi şımarıkça sözler söylemeye başladılar. Bunun üzerine Kur’ân, bir mucize olarak, gelecekteki bir sonucu haber verdi: 3 ilâ 9 yıl içinde, Bizanslılar, İranlılara galebe çalacak ve müminler sevineceklerdir. Nitekim 624 yılında Bizanslılar İran’a girdiler. Bundan başka, aynı yıl Müslümanlar Bedir’de önemli zaferler elde ettiler.”

Burada dikkat edilmesi gereken husus şu ki, Müslümanlar, Ehl-i Kitap oldukları için, Rumların (Bizanslıların), Mecusî olan İranlılara karşı gâlip gelmelerine seviniyor. Bu kutsal kök ve gök bilgiden alacağımız dersler olmalı.

Balkan Savaşı ve Mübadele öncesinde, yüzyıllarca uyum içerisinde yaşayan Türklerle-Rumlar arasındaki insanî ilişkiye küçük bir misal vermek gerekirse, Reşat Tesal anılarında, bu konuda şunları yazar: “Yunanlarla mahallede arkadaşlık, beraber gezer tozar, oyun oynardık. Sinemaya beraber giderdik. Ben tercümesini yapardım. Fransızca biliyordum. Yunanlı arkadaşlarım, tercümelerimi dinlerdi. Böyle haşır neşirdik.”

Makbule Süren’in anlattıkları da, buna benzer hatıralar. Şöyle diyor, “Oturdüğümüz sokakta hem Türkler vardı, hem de Rumlar. Rumlarla gayet iyi görüşürdük. Güzel muameleleri vardı. Hatta Madam Aleksandria vardı karşımızda; ben sık sık oraya giderdim. Onun kızı vardı, onunla oynardık...Hiçbir gün Türksünüz diye hakarete bulunmadılar. Aksine, Türkiye’den gelen Rumlara fırından ekmek istedikleri zaman, Türkçe söyledikleri için ‘Git Kemâl versin!’ diye kovalıyorlardı.”

Selânik'e Nostaljik Bir Seyehat

Günlük yaşantılarına bakınca, insanın bugünkü Selânikliler için 'Yunanlıların en mesut insanları' diyesi geliyor. Bu hükmün biricik sebebi, mesai saatinin Selânik'te saat 14'ten itibaren bitiyor olması. Dünyanın birçok ülkesinde milyonlarca insan, saat 18'e, hatta 19'a kadar çalışırken, Selânikliler gündüz saat 14'ten sonra serbestçe dolaşabilmekte, alış-veriş yapmakta veya gezi ve kültür ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Yani 14'ten sonraki zaman dilimi tamamen insanın kendine ayrılmış. Bu da özenilecek, gıpta edilecek müstesna bir durum. Doğrusu bu uygulama insanî ve tabî bir şey. Keşke bütün ülkeler bu saat uygulamasını başlatsa.

Atina'ya kıyasla, Selânik'te mutfak ve müzik geleneğinin çok daha geliştiğini gözlemek mümkün. Şüphesiz bunda eski Selânik'in etkisi büyük. Selânik'te gündelik hayattan, tarih ve kültür eserlerine kadar birçok benzerlikler görebilirsiniz. Sokaklarda dolaşırken eğer lokanta isimlerini dikkatlice okursanız, "İzmir" kelimesine sıkça rastlarsınız. Yani çok sayıda, içinde İzmir kelimesi geçen lokanta var. Tıpkı İzmir ve İstanbul'da içinde "Rum" kelimesi geçen kahve, han ve lokanta bulunduğu gibi. Bu isimler arasında Mirolobos Symine yani Hoş Kokulu İzmir. Yemeklerinin isimleri Türkçe olan Hacı'yı ile Pacaci Alexi, başta geliyor.

Selânik'te nostaljik bir geziye çıkmak, oldukça heyecan ve zevk verici bir macera. Say ki, tarihin aynasında kendi şehirlerimizden, Anadolu şehirlerinden birinde dolaşıyorsunuz. Ve yüreğinizde, kökü eskilere dayanan bir hasret nidası yükseliyor: Ah Selânik, Selânik!.. demeden edemiyorsunuz. Önce Beyaz Kule çıkıyor karşınıza. Tıpkı Yedi Kule surları gibi gülümsüyor yüzünüze. Kendinizi İstanbul'da, Silivrikapı'da veya Zeytinburnu sahilinde hissediyorsunuz. Ege ile Marmara'nın mavi sularına yansıyan, aynı fotoğrafın suda kırılmış iki sureti sanki. Ya da İzmir'in. Selânik'e, "Suyun öte yakasındaki güzel kızımız!" demeleri bu yüzden işte. Tıpkı ikizler gibi. Öylesine benzeşik.

Yolunuz arka sokaklara kıvrıldığında Kemeraltı çıkıyor karşınıza. Sonra Pasapor, sonra Alsancak...İsmi bile sıcak ve bizden. Seyrettiğiniz fotoğrafın bir yüzü İstanbul'a dönükse, öteki yüzü de İzmir'e bakmakta. Tut ki, İzmir'in kordon boyunda geziniyorsunuz. İki şehrin mimarî özellikleri, kültür dokusu, yapı şekli ancak bu kadar benzer olabilir. Bir zamanlar Teke Ahmet Paşa döneminde Kazancılar Camii diye anılan tarihî yapı, şimdi kilise olarak kullanılıyor.

Hız. Mûsa Der ki: "Öldürmeyeceksin"

Şüphesiz benzerlik sadece binalar, kuleler, taş duvarlar arasında değil; insanlar arasında da benzerlikler var. Bir an için kendinizi Türkiye’de, bir Ege şehrinde dolaşırken gibi hissetmeniz pekâlâ mümkün. Biraz daha ilerlediğinizde, bu kez karşınıza Selânikli Ayasofya çıkıyor. Yunanlıların inancına göre burası, "Tanrının hikmetini temsil ediyor." Yani mukaddes bir mabet. İncil’in de, Tevrat’ın da, son gelişmiş din olan İslâm’ın da mukaddes saydığı mabet. Sapkın ve saldırgan insanı doğru yola, sırat-ı müstakime, felaha ve ebedî kurtuluşa, insan olmaya, erdeme ve sevgiye çağıran, hep kutsal metinler olmuş. Semavî dinlerin kutsal kitapları. İncil, "Biri size bir tokat attı mı, şiddetlenmeyin, öfkelenmeyin; aksine öteki yüzünüzü dönün!" der. İnsan, gerçekten insansa eğer, tokat attığı kişinin, ona öteki yüzünü dönmesi hâlinde, asıl tokadı kendisi yemiş gibi olur, varsa vicdanı incinir ve ben ne yaptım diye kendini hesaba çeker ve kavga devam etmez. Yerini sulh ve sükûnet alır. Hazreti Musa’nın "10 Emri"nden en önemlisi, "Öldürmeyeceksin!" der. Her dinden insanı, sarsıp düşündürecek, erdemli insan olmaya yönlendirecek mukaddes bir emir. Bütün ilahî faziletleri bünyesinde cem eden İslâmiyet ve onun Kutsal Kitabı Kur’ân-ı Kerim’de, "Bir insanı öldüren, bütün insanlığı öldürmüş gibidir; bir insanı yaşatan ise, bütün insanlığı yaşatmış gibidir!" der. Doğunun ve Batının bütün filozofları, hikmet erleri, bilgeleri, sûfilere de buradan aldıkları ilhâmle, insanı gerçekten, bütün değerleriyle, faziletli vasıflarıyla insan olmaya çağırır...

Ha Yûnus, Ha Eflâtun...

Böyleyken, ey insan, yeryüzünü kan gölüne, düşmanlık kavgasına çevirmenin vebalini nasıl üstleneceksin? Ben de insanım diye, insanlık aynasına, vicdanın sızlamadan nasıl bakacaksın? Bütün bunları, kavgalar, çekişmeler ve savaşlarla geçen kadim dünyanın acılarını hatırlatmak, bilgi ve sevgi toplumu, erdemli toplum olma yolunda mesafe alan/alınmak isteyen çağdaş dünyanın üstün insanlarına, mutlak mânâsıyla insan olma çağrısında bulunuyoruz. Artık ağıt değil, sevgi şarkıları söylensin yeryüzünde. Kaderimiz ve kederimiz değişsin. Ha Selânik, ha Üsküdar!..Ha Ankara, ha Atina!..Ha Makedonya, ha Mevlânâ’nın şehri Konya!..Ha mistik Yûnus, ha filozof Eflâtun!..

Bu düşünce saatinden sonra, nostaljik Selânik gezisine isterseniz birlikte devam edelim: Bu kez karşımıza, 1444’te Sultan 2. Mahmut zamanında yapılan "Bey Hamamı" çıkar. Söylendiğine göre hamam 1965 yılına kadar faalmiş. Hamam, Osmanlı medeniyetinin önemli unsurlarından biri. Çünkü, temizlik İslâm’ın biricik emri.

Bilindiği üzere, Osmanlı’daki "yenileşme/yenilenme" hareketinin ilk başlatıcısı Sultan II. Mahmut’dur. Sivil yönetime yeni düzen veren ve ıslahatlara karşı çıkan ulemâyı susturan

Sulran Mahmud, Müslüman olan ve Müslüman olmayan unsurlar arasında eşitlik sağlama çalıştı. Bu konuda, "Ben Müslümanları câmide; Hıristiyanları kilisede, Yahudileri havrada görmek isterim; tapınakların dışında hepsi benim uyruklarımdır ve bu nitelikleriyle babaca korumama ve sevgime hakları vardır" derdi. Sultan Mahmut, Osmanlı nizamını değişen dünya şartlarına göre yeniden ıslah etmek istiyordu. Niyeti Osmanlı'nın önünde yeni ve güzel yollar açmaktı. Bu münasebetle Osmanlı Devletindeki gerçek ıslahat yoluna girişi o günlerde başlar. Aslında bu hareket Tanzimat çağının da başlangıcıdır.

Bu sefer sizi, Batı kültürünün eseri, haçı andıran kiliselerden biri olan Bakırcılar Kilisesi karşıyor bizi. Kilisenin 1041 yılında yapıldığını öğreniyoruz.

Gezmeye ve zihnimizde, tarihin derinlikleriyle, günümüzün yansımalarından, Türklere ve Rumlara dair izler, fotoğraflar, yansımalar, hatıralar biriktirmeye çalışıyoruz. Doğu ile Batının birleşip, harman olduğu yer burası. Türklerle, Rumlar, ırk ve din ayrılıklarını gözlerinde büyütmeden, düşman veya öteki diye araya sınır koymadan, bu topraklarda uzun zaman birlikte yaşamışlar. Sadece kız alıp vermemişler, fakat insana ve insanlığa dair bütün güzellikleri paylaşmışlar. Yan tutmadan yazılan, insan merkezli bütün kitaplar böyle yazıyor. Kadim dostluğu, birlikteliği yaşayan pîr-i fâniler böyle söylüyor. Uzun süren sulh ve sükûnet yıllarından, yüzyıllarından sonra, nereden çıktığı, hangi yönden geldiği bilinmeyen bir "kötülük rüzgârı" esmeye başlamış. Ve ne yazık ki, ortalığı kaplayan bu puslu, dumanlı hava, tarafları, bıçakla ortasından kesilmiş bir karpuz gibi ikiye bölmüş. Daha dün evden eve bir tas sıcak çorba, çorba ile birlikte insanca bir eda, insanca bir selâm, insanca bir sevgi taşıyanlar; birdenbire düşman kesilmiş birbirine. Bu "kötülük rüzgârı" ilkin Bulgaristan'dan kopup gelmiş bu diyara. Balkanların, Rumeli'nin ilk kırılma noktası bu. Devran ve zihniyet bir kere tersine döndü mü, artık bu kargaşayı kim önleye, kim durdura!...Acılar, ıstıraplar, zulümler ve insanlığı utandıracak trajediler yaşanmış. Umarız ki, bir daha yaşanmasın...

Şimdi karşımızda bir Selânik Agorası...Agora kelimesi bize pek yabancı değil. Çocukluğumuzun İstanbul'unda söylenen bir şarkıdan tanıyoruz onu. Hani, "Burası Agora meyhanesi/Burda yaşar aşkların en şahanesi!" diye başlayan şarkı. Söylenildiğine göre, çok eski zamanlara, çok eski medeniyetlere ait bir yapı. O kadar eski ki, Helenistik ve Roma dönemlerinde restore edildiği söyleniyor. Restorasyonu ta Roma ve Helenistik çağa dayanıyorsa, yapılışı kim bilir hangi kadim zamanlara ait. Bu yönüyle Selânik, tıpkı İstanbul gibi, kökleri çok eskiye varan, bir açık hava müzesi. Kadim Yunan'dan, 600 yıllık Osmanlı'ya kadar birçok esere ev sahipliği yapıyor.

Selânik Agorası, say ki tarihin aynası. Farklı kültürler, farklı çehreler, farklı figürler yansıyor bu aynaya. Tarihin aynasını andıran Agorayı arkada bırakıp, Agios Demetrius Bazilikası'na doğru yürüyoruz. Bir yanıyla Batıyı, bir yanıyla Doğuyu hatırlatan bir yapı tarzı olarak inşa edilmiş Demetrius Bazilikası. Türkçe sözlükler, "Bazilika"yı, Yunanca,

SUYUN İKİ YAKASI Selânik-İstanbul

“Büyük Katolik kilisesi” diye tanınıyor. Topkapı Sarayının dış surları içindeki Aya İrini’ye çok benzeyen bir kilise burası. Yine tarihin düştüğü kayda göre, 1492’de Osmanlı paşası, Koca Kasım Paşa tarafından camiye çevrilmiş. O tarihten 1912’ye kadar cami olarak görev yapmış; 1912’de, Balkan harbinden sonra, yeniden kiliseye dönüştürülmüş. Yani hem Müslümanlara, hem de Katoliklere mabetlik etmiş mukaddes mekânlardan biri. 1917’de çıkan büyük bir yangında hasar gören Bazilika, birkaç sene sonra yeniden restore edilmiş.

Selânik, Atatürk'ün Doğduğu Şehir

Selânik demek, aynı zamanda "Atatürk'ün doğduğu yer!" demektir. İlkokulda her Türk çocuğu bunu okur, bunu öğrenir. İstiklâl Savaşımızın büyük komutanı Mustafa Kemâl Atatürk, 1881'de Selânik'te dünyaya geldi. Çünkü o zaman Selânik, yabancı bir diyar değil, bir Osmanlı şehriydi.

Evet Selânik deyince aklımıza ilk gelen hatıra, buranın Atatürk'ün doğduğu şehir olmasıdır. Mustafa Kemâl bu topraklarda doğdu, bu topraklarda büyüdü, bu topraklarda okudu. Çocukluğu ve gençlik yılları Selânik'te geçti. Mustafa Kemâl Atatürk, ilkokula, babasının sağlığında, Şemsi Efendi mahalle okulunda başladı. O zaman doğduğu "Pembe evde" oturuyorlardı. Babasının ölümünden sonra ise, önce Selânik Mülkiye Rüşdiyesi'ne kaydoldu, daha sonra bu okuldan ayrılarak, 1893'te Selânik Askerî Rüşdiyesi'ne geçti. 1896'da Manastır Askerî İdadisi'ne, 1899 yılında da, İstanbul Harp Okulu'na başladı. Yaz tatillerinde Selânik'e gelen Atatürk, annesi ve kardeşleriyle birlikte bu küçük pembe evde oturmuştur.

(Osmanlı arşiv kayıtlarına göre, Atatürk'ün Selânik'teki evi, Koca Kasım Paşa Mahallesi, Islahane caddesi üzerinde bulunuyormuş. İki katlı bu küçük pembe ev, 1870 yılından önce Rodoslu müderris Hacı Mehmed tarafından yaptırılmış. Önce İbrahim Zühdü adlı birine, daha sonra ise Selânikli Abdullah Ağa ve eşi Ümmü Gülsüm'e satılmış. Söz konusu tarihi kayıtlardan anlaşıldığına göre ev, Atatürk'ün babası Ali Rıza Efendi tarafından yaptırılmış ve sahiplerinden kiralanmış. Ali Rıza Efendi, bir süre Selânik Evkaf kâtipliği ve gümrük memurluğu yapmış. 1876 yılında da, Selânik "Asakir-i Milliye Taburunda" birinci mülâzım olarak görev almış; daha sonra da serbest ticaret hayatına atılmış.)

Yıllar sonra, merkezî hükümetin icraat ve gidişatını beğenmeyerek, doğru veya yanlış, ülke için kendilerince çıkış yolu olarak gördükleri İttihat ve Terakki'nin toplantıları, "Atatürk'ün Evi" diye isimlendirilen bu evde yapılmış. Daha sonra müzeye dönüştürülen, Atatürk'ün doğduğu ev, Selânik'in Aya Dimitriya mahallesinde ve Apostolu Pavlu caddesi üzerindeki 75 numaralı evdir. Hemen yakınında, Türk Konsoloslugu var.

Atatürk'ün annesi Zübeyde Hanım, Selânik'te çok fazla kalmamış. Balkan harbinden sonra birçok Türk ailesi gibi, kızı Makbule (Atadan) ile birlikte Selânik'ten İstanbul'a gö-

SUYUN İKİ YAKASI Selânik-İstanbul

çerek, Beşiktaş'ta bir eve oturmuş, Millî Mücadele yıllarında ise, Ankara'ya gitmiş. Ankara sağlığı için pek elverişli olmadığından, zaferden sonra İzmir'e yerleşti, daha sonra 1923'te, yani Cumhuriyetin ilân edildiği sene, İzmir Karşıyaka'daki evinde vefat etti.

Tarihî kayıtlara göre, Atatürk'ün annesi Zübeyde Hanım'ın Selânik'teki evi Lozan antlaşması gereğince, Yunan Hükümetine kalmış. Yunan Hükümeti de, evi İzmir göçmeni bir aileye devretmiş. Cumhuriyet'in 10. yıl dönümü münasebetiyle, 29 Ekim 1933'te Selânik Belediyesi, Türk-Yunan dostluğu ve Balkan Konferansı'nın bir hatırası olarak, Atatürk'ün doğduğu evin kapısının sağ köşesine, mermer bir plâka yerleştirmiş. Plâkanın üzerinde Türkçe, Yunanca ve Fransızca olarak, "Türk milletinin büyük müceddidi ve Balkan itihadının müzahiri Gâzi Mustafa Kemâl burada dünyaya gelmiştir. İş bu levha Türkiye Cumhuriyeti'nin 10. yıl dönümü münasebetiyle konulmuştur. Selânik, 29 Birinciteşrin 1933" ibaresi yazdırmış.

Bu hadiseden sonra, Atatürk'ün Evi, Selânik'teki Türk Konsoloslukunun bakımına bırakıldı. Takvimler 1950'yi gösterdiğinde ise daha büyük çapta onarım gören evin, "Atatürk Müzesi" olarak düzenlenmesine karar verildi. Fakat müze, ancak 10 Kasım 1953 günü düzenlenen bir törenle ziyarete açılabilirdi.

Kaynakların belirttiğine göre, Atatürk Evini ziyaret edenlerin sayısı, 1999'larda yılda yaklaşık 4-5 bin kişi iken, Türkiye ile Yunanistan, Selânik ile İstanbul ve İzmir arasında oluşan barış iklimi ve dostluk rüzgârları sonrasında, 20 bine kadar yaklaşmış. Yunan ve Türk Başbakanlarının yakınlaşması, yeni Yunan Başbakanının seçilir seçilmez Türkiye'yi ziyareti bu sevgi ve barış ortamını daha da pekiştirdi. Türk işadamları ve sanayicileri ile Selânik ve Makedonya başta olmak üzere, Yunan işadamları ve sanayicileri ise coğrafi ve tarihî yakınlık çerçevesinde, söz konusu sevgi ve dostluk ortamını zaten yıllardır oluşturmuş bulunuyor.

Selânik Rıhtım

Türkiye-Yunanistan
Ticarî İlişkileri

Türkiye Yunanistan İlişkilerinin Basındaki Yankıları

Son yıllarda, Türkiye ile Yunanistan arasında gelişen ticarî ilişkilerin, Türk basınındaki yankısına bir göz atmakta fayda var:

TÜRK MİLLÎ SANAYİİ ATINA'DA

Türk-Yunan yakınlaşmasının yeni adımı olan Türk-Yunan Dostluk Fuarı Atina'da başladı. Ankara, İstanbul ve İzmir Ticaret Odaları fuar münasebetiyle yüzlerce işadamını Atina'ya getirince, ortalık hareketlendi. Atina'daki ilk Milli Sanayi Fuarı'na 400 Türk işadamı, yüze yakın şirket ve 100 kadar gazeteci katılarak tam bir ekonomik çıkarma yapıldı. Türkiye Sanayi ve Ticaret Bakanı ile Dış Ticaret Müsteşarı tarafından açılışı yapılan fuarda, Türk tarafı tekstil, inşaat, kimyasallar, otomotiv, bankacılık, gıda, turizm inşaat malzemeleri, müteahhitlik hizmetleri alanında Yunanlı işadamlarıyla işbirliği zemini arayışında. "İlk milli Türk fuarı" için Atina'ya çıkarma yapan Türk sanayicileri, Yunan başkentini hareketlendirdi. Türk-Yunan yakınlaşmasının yeni adımı olan Türk-Yunan Dostluk Fuarı Atina'da büyük bir ilgiyle karşılandı. Yapılan konuşmalarda, Yunan tarafı, 70 milyonluk Türkiye'yi cazip bir pazar olarak nitelendirirken, Türkiye'nin Yunanistan için Ortadoğu ve Asya'ya ulaşılan bir yol olarak nitelendirildi.

Türk-Yunan İş Konseyi Eş Başkanı Panayotis Kuçutis yaptığı konuşmada, "İki ülke arasında gelişen dostluk ve işbirliği artık sağlam ve istikrarlı temellere oturuyor. Türkiye'nin yaptığı yabancı sermaye düzenlemeleriyle birlikte, Yunanlı işadamları için de yeni imkânlar doğmuştur" dedi. Türkiye'nin Atina Büyükelçisi Ali Toygan ise, "Türkiye ile Yunanistan açısından bugün çok mutlu bir gündür. İki ülke halklarını yakınlaştırıcı unsurlar, uzaklaştırıcı unsurlardan çok daha fazladır. Son yıllarda gerçekleştirilenler cesaret ve ümit verici" dedi. Fuarın açılışını yapan dönemin Sanayi ve Ticaret Bakanı Ahmet Kenan Tanrıkulu ise, fuarların uluslar açısından iki ülkeye yeni pazarlar vaad ettiğini, aynı anda ulusların yakınlaşmasına da destek olduğunu vurgulayarak, "Türkiye şu anda bölgesel istikrar adası olma özelliğini koruyor. Türk ve Yunan halklarının kültürel özellikleri, ilişkilerin geliştirilmesine, bölge barışına katkıda bulunulmasına destek oluyor" dedi.

SUYUN İKİ YAKASI Selânik-İstanbul

YUNANİSTAN-İZMİR TİCARİ İLİŞKİLERİ

Türk-Yunan Ticaret Odası Başkanı Panagiotis Koutsikos'un da katıldığı bir toplantıda konuşan İzmir Ticaret Odası Yönetim Kurulu Başkanı Ekrem Demirtaş, Ege'nin iki yakası arasındaki ticareti ve dostluğu geliştirmek için, büyük bir çaba içinde olduklarını belirterek, şunları söyledi: "Ege'nin iki kıyısında 6 zirve düzenledik. Yunanlı dostlarımızı defalarca odamızda ağırladık; biz de birçok kere Yunanistan'a gittik. Çabalarımız sonuçlarını verdi. 10 yılda iki ülke arasındaki dış ticaret hacmi 200 milyon dolardan, 2 milyar dolara çıktı."

Türk-Yunan Ticaret Odası Başkanı Panagiotis Koutsikos da, konu ile ilgili şöyle dedi:

"Her iki ülkenin başbakanı da, banka kurulması fikrini büyük bir heyecan ile kabul etti. Kurulacak olan banka, iki ülke arasındaki ticaretin gelişimini sağlayacak. Bizim eksliğimiz bir organımızın olmamasıydı. Bu ihtiyacı banka ile kapatacağız."

İSTANBUL TİCARET ODASI YUNANİSTAN KAPISINI AÇTI

Türkiye'nin Selânik Başkonsolosu Hakan Abacı'nın organizasyonu ile Yunanistan inceleme gezisi düzenleyen İstanbul Ticaret Odası (İTO), 20 kişilik bir ekiple Kuzey Yunanistan bölgesine çıkarma yaptı. 5 gün içinde 10'a yakın ticaret ve sanayi odasını ziyaret eden İTO heyeti, aralarında Selânik Sanayi ve Ticaret Odası'nın da bulunduğu 8 oda ile işbirliği anlaşması imzaladı.

İTO Yönetim Kurulu Başkan Vekili Tahsin Öztiryaki, iki ülke arasındaki ticari ilişkilerin gerçek potansiyeli yansıtmadığını söyledi. Öztiryaki, "Türkiye, Selânik için en yakın tedarik noktası. Ama bugüne kadar ciddi iş bağlantıları kurulamamış. Bu ziyarette hiç iş yapmasak bile Yunanistan'la aramızdaki önyargıları kırdık" dedi.

KUZEY YUNANİSTAN-TÜRKİYE TİCARİ İLİŞKİLERİ

Kuzey Yunanistan'da Türk firmaları için önemli iş fırsatları bulunduğunu belirten Tahsin Öztiryaki, özellikle mobilya ve mermer sektörünün çok hareketli olduğuna dikkat çekti. Mermer, tekstil, sebze-meyve, mobilya sektörlerinde iş bağlantıları kurulabileceğini açıklayan Öztiryaki, ilerleyen süreçte ihracatçılar olarak da bölgeyi ziyaret edeceklerini söyledi. Trikala Ticaret ve Sanayi Odası Başkanı Vasilis

Yayakos ise, bölgenin mobilya, ev araç gereçleri, metaller ve ahşap konusunda fırsatlar sunduğunu belirtti.

Selânik Başkonsolosu Hakan Abacı, "Ticaret Türk-Yunan yakınlaşmasının temel taşıdır. Yunanistan'da dünyayı tanıyan bir tüccar kesimi var. Türk işadamlarının bu birikimi, bağlantıları kullanması lâzım. Yunanistan da, Türkiye'nin Kafkaslar, Rusya, Ortadoğu'daki birikiminden yararlanabilir. Bu tür çalışmalar İstanbul ile sınırlı kalmayacak."

İSTANBUL'DAN SELÂNİK'E KALKAN TREN

Türkiye ile Yunanistan arasında dostluk bağlarının güçlendirilmesi ve turizme katkı sağlanması amacıyla, karşılıklı deneme amaçlı tren seferleri başladı. İstanbul Sirkeci Garı'ndan hareket eden ve 6'sı Yunanistanlı 43 kişinin seyahat ettiği 'Dostluk Treni', gece yarısı Edirne'nin Uzunköprü İlçesi Garı'na geldi. Burada yapılan gümrük işlemlerinden sonra tren, Selânik'e hareket etti. Yunanistan'ın Selânik şehriden hareket eden 4 vagonndan oluşan 19 kişinin bulunduğu tren de, Edirne'nin Uzunköprü İlçesi Garı'ndan Türkiye'ye giriş yaptı. (Kaynak: www.ntv.com.tr 8 Temmuz 2005)

Öte yandan, Yunanistan'ın Atina'dan sonra gelen ikinci büyük kenti Selanik'te düzenlenen 25. Philoxenia Turizm Fuarı büyük ilgi gördü. Yunanistan'ın en önemli seyahat fuarı diye tanımlanan fuarda, İstanbul Destinasyonu ağırlık kazanmıştı. Bu durumu, 2010 Avrupa Kültür Başkenti projesi ile açıklamak mümkün. Fuar boyunca Turistik Otelciler, İşletmeciler ve Yatırımcılar Birliği-TUROB'un organizasyonunda her gün sema gösterileri, Karadeniz folklorundan örnekler sunuldu. TUROB Başkanı Timur Bayındır, yaptığı konuşmada, komşularımızla tarihten gelen bağlara ve birbirine yakın olan kültürlerimize dikkat çekti.

Bu arada, fuar tam bir "Yunan-Türk Turizm ve Dostluk Çıkarması"na dönüştü. SunExpress'in Ege Pazar Müdürü Ece Şenev fuar hakkında şunları söyledi: "Yunanistan'ın kuzey bölgesi, gerek barındırdığı Türk nüfus münasebetiyle, gerek kültür ve tarihi bağlarla bizim için önemli bir pazar olarak ortaya çıkıyor. Şu anda, Yunanistan'da sadece Atina'ya uçuyoruz, ancak Selânik'ten de Türkiye'nin çeşitli bölgelerine kayda değer charter talepleri alıyoruz."

TÜRKİYE-YUNANİSTAN DOĞALGAZ BORU HATTI

Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, Türkiye-Yunanistan Doğal Gaz Boru Hattı açılış törenine katılan Yunanistan Başbakanı Kostas Karamanlis ve beraberindeki heyeti, Meriç Nehri Köprüsü üzerinde karşıladı. Erdoğan, daha sonra Yunanistan Meclis Başkanı Dimitris Siufas, Yunanistan Kalkınma Bakanı Christos Folias'ın da aralarında bulunduğu heyetle birlikte gelen Yunanistan Başbakanı Kostas Karamanlis'i muhabbetle karşıladı.

SUYUN İKİ YAKAŞI SİYASİ İSTİKRAR

Türkiye-Yunanistan Doğal Gaz Boru Hattı'nın resmî açılış töreni, İpsala Gümrük Sahası'nda Türkiye, Azerbaycan ve Yunanistan millî marşlarının okunmasıyla başladı. Törene, Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev, Türkiye Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan, Yunanistan Başbakanı Kostas Karamanlis, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Hilmi Güler, Yunanistan Kalkınma Bakanı Christos Folias, Gürcistan Enerji Bakanı Alexander Khetaguri ile ABD Enerji Bakanı Samuel Bodman katıldı.

Törende konuşan Başbakan Erdoğan, iki dost ve komşu ülke arasındaki doğal gaz enterektörü açılış dolayısıyla birlikte olmaktan, büyük bir memnuniyet duyduğunu belirterek, tüm konuklara "hoş geldiniz" dedi.

Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyelik sürecindeki gelişmelere paralel olarak, yeni bir sayfaya giren Türk-Yunan yakınlaşmasının her alanda arttığına işaret eden Erdoğan, bu yakınlaşmanın iki ülke arasındaki iş birliğine olduğu kadar, bütün bir bölgenin refah ve istikrarına da katkıda bulunduğunu ifade etti. Erdoğan, "Bu projelerle Türkiye 21. yüzyılın ipekyolu olarak adlandırılan doğu-batı enerji koridorunun hayata geçirilmesine öncülük etmektedir" dedi.

İKİ ÜLKE ARASINDAKİ TİCARİ İLİŞKİLER ARTTI

Finansbank'ı Yunan National Bank'ın satın alması ile Azeri doğalgazının Türkiye üzerinden Yunanistan'a geçmesi, iki ülke arasındaki ticarî ilişkileri artırdı.

1999'da her iki ülkede de meydana gelen depremle başlayan yakınlaşma, 2002'den itibaren hız kazandı. 2002-2006 yılları arasında ticaret hacmi yüzde 114 artarken, Yunanistan, Türkiye'de 2,8 milyar dolarlık yatırım yaptı. Yunanistan Büyükelçisi Yorgo Yenimatas, düzenlediği basın toplantısında, 1999 öncesi birkaç yüz bin dolar olan dış ticaret hacminin, 2 milyar Euro'ya ulaştığını belirterek, "Amacımız bunu 5 milyar Euro'ya çıkarmak" dedi.

Siyasî ve ekonomik anlamda iyi bir atmosfer bulunduğunu söyleyen Yunanistan Büyükelçisi Yorgo Yenimatas, "Ekonomik ilişkilerin güzel olduğu yerde problem olmaz. Ziraat Bankası'nın Yunanistan'da faaliyetlere başlaması da çok önemli" diye konuştu. Yenimatas, "Biz Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyeliğini destekliyoruz. Bütün sorunlar, iki halkın karşılıklı desteğiyle çözülecektir" dedi.

MAKEDONYA İLE EKONOMİK İLİŞKİLER

Makedonya'nın Ankara Büyükelçisi Melpomeni Korneti, Trabzon Ticaret ve Sanayi Odası'nda (TSO), Trabzonlu işadamlarının katıldığı ve Makedonya'daki yatırım imkânlarını anlatıldığı toplantıda yaptığı konuşmada, Makedonya ile Türkiye arasında tarihî süreç içerisinde oluşan iyi ilişkilerin önemli olduğunu, iki ülke arasındaki ekonomik ilişkilerin geliştirilmesinin önem taşıdığını söyledi.

Eski Yugoslavya'dan 1991 yılında bağımsızlığını ilan eden Makedonya ile Türkiye'nin iki dost ülke olduğunu ifade eden Korneti, "Tarih ve kültür bakımından aramızda güçlü bir bağ var. Özellikle Makedonya ve Balkanlar'daki Türkler bu bağı kurmuşlar ve geliştirmişlerdir. Türkiye, bizi tanıyan ilk ülkeler arasında yer aldı. Politik, siyasî ve kültürel ilişkilerimiz en üst seviyededir. Bunun ekonomik ilişkilere de yansımaları istiyoruz" diye konuştu.

Makedonya ile Türkiye arasında özellikle turizm konusunda işbirliği yapılabileceğini ifade eden Korneti, "Makedonyalılar, Türkiye için çok iyi ziyaretçilerdir. Başta İstanbul olmak üzere ülkeye geliyorlar. Makedonya, Antik Yunan, Bizans ve Osmanlı izlerini taşıyan bir ülke. Atatürk de Makedonya'dan bu topraklara gelmiştir. Ülkemizde onun adına askerî müze ve okullar bulunmaktadır" diye konuştu.

Toplantıya katılan TAV Havalimanları Holding İcra Kurulu Başkanı Sami Şener de, TAV'ın Makedonya'da 220 milyon avruluk yatırım yapacağını belirterek, "Makedonya, insan kaynakları açısından çok iyi bir ülke" dedi. Halkın Türkçe konuşabildiğini, bunun büyük bir avantaj olduğunu ifade eden Şener, "Kültür ve gelenekleri bizimkiyle çok benzeşiyor" dedi.

"MAKEDONYA İLE İLİŞKİLERİMİZİ ARTIRMAK İSTERİZ"

Konya Sanayi Odası Meclis Başkanı Ahmet Şekeroğlu de "Makedonya ile bizim duygusal bağlarımız tarihe dayanır, bu yüzden Makedonya bizim için önemli. Oradaki dostlarımızla da ilişkilerimizi artırmak istiyoruz" dedi.

Konya'nın, Türkiye'nin en büyük sanayi şehirlerinden biri olduğuna dikkat çeken Şekeroğlu, "Konya özellikle Otomotiv Yan Sanayi sektöründe Türkiye'nin en ileri illerindedir. Konya'nın sanayi ve ticarî alt yapısı Makedonya ile işbirliğini artırmaya müsait. Biz bu noktada Sanayi Odası olarak elimizden geleni yapmaya hazırız" dedi.

Makedonya Başbakan Yardımcısı Abdülhakim Ademi ise "İki ülke arasında siyasî ilişkiler iyi, ancak ekonomik olarak yeterli değil. Ben bu maksatla buradayım. Türkiye'den Makedonya'ya yatırım yapmak isteyen işadamlarına yardımcı olmak fikriyle buradayım. Makedonya'da yatırım için çok büyük imkânlar var. Konya Sanayi Odası'nın Makedonya'daki resmî kurumlarla ilişki içinde olması da önemli. Biz Makedonya hükümeti olarak Türk yatırımcıları ülkemize bekliyoruz" diye konuştu.

ÜSKÜP'TE BİR İFTAR YEMEĞİ

Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) Başkanı Rıfat Hisarcıklıoğlu Ramazan ayı münasebetiyle Üsküp'ün Stone Bridge Otelinde bir iftar yemeği verdi.

SUYUN İKİ YAKASI Selânik-İstanbul

Yemekte konuşan Hisarcıkloğlu, Toplumun her kesiminde daha etkili ve güçlü olabil-
mek için birlik ve beraberliğe ihtiyaç duyulduğunu ifade etti.

Türkiye ile Makedonya arasındaki ekonomik ve ticarî ilişkilerin gerektiği seviyede olma-
dığını kaydeden Hisarcıkloğlu, "Makedonya ile Türkiye arasındaki siyasî ilişkiler fevkalâde
iyidir. Ancak bunu ekonomik ilişkilerde görmek mümkün değil" dedi.

Makedonya'da yatırım yapan Türkiyeli ve yerli şirketlere hitap eden Hisarcıkloğlu,
"Her insan tek başına güçlüdür. Ancak bütün insanlar birleşince daha da güçlü oluyor. Bu
yüzden birleşip, her planda güçlü olmalıyız" dedi.

Küresel ekonomik kriz sebebiyle duran yatırımların en kısa zamanda devam ederek ar-
tacağını kaydeden Hisarcıkloğlu, Makedonya'yı ticarî planda Avrupa'ya açılan kapı olarak
gördüklerini ve çok önemli bir konuma sahip olduğunu vurguladı.

Türk işadamlarının Makedonya'ya ilgisinin artmaya başladığını ve zamanla bu ilginin
yatırım olarak ülkeye geleceğini belirten Azeski, Türkiye'nin Makedonya'ya gösterdiği ilgi-
nin Makedonya için çok büyük önem arz ettiğini sözlerine ekledi.

MÜSİAD BALKANLAR'DA

Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği (MÜSİAD) bölge ülkeleriyle ekonomik, sos-
yal ve kültürel ilişkilerin geliştirilmesi gayesiyle Bulgaristan, Yunanistan, Makedonya ve
Kosova'ya gezi düzenledi. Gezi sırasında Selânik'teki Atatürk Evi'nin yanı sıra çok sayıda
tarihî Türk eseri de ziyaret edildi. Dönemin, MÜSİAD Genel Başkan Yardımcısı İsrail
Kuralay'ın başkanlığındaki heyetin gerçekleştirdiği ziyaretlerde Üsküp ve Sofya Büyükelçi-
leri, Rodop, Kosova ve Makedonyalı Türk asıllı milletvekilleri, Gümülcine ve Selânik Baş-
konsoloslukları, Gümülcine ve Üsküp Ticaret ve Sanayi Odası'nın yetkilileri ile görüldü.

İsrail Kuralay gezi intibaları ile ilgili şunları söyledi: "Bölge, Türk işadamları için ciddi
potansiyele sahip bulunuyor. Ortak değerlerin çok olması yanında, dil sorununun da yok
denecek kadar az olması, yatırım riskini azaltıyor. Bölgedeki yetkililer, Türkiye'den ilgi ve
yatırım beklediklerini, yatırım yapmak için gelecek Türk işadamlarına her türlü kolaylık ve
yardım yapmaya hazır olduklarını söylediler."

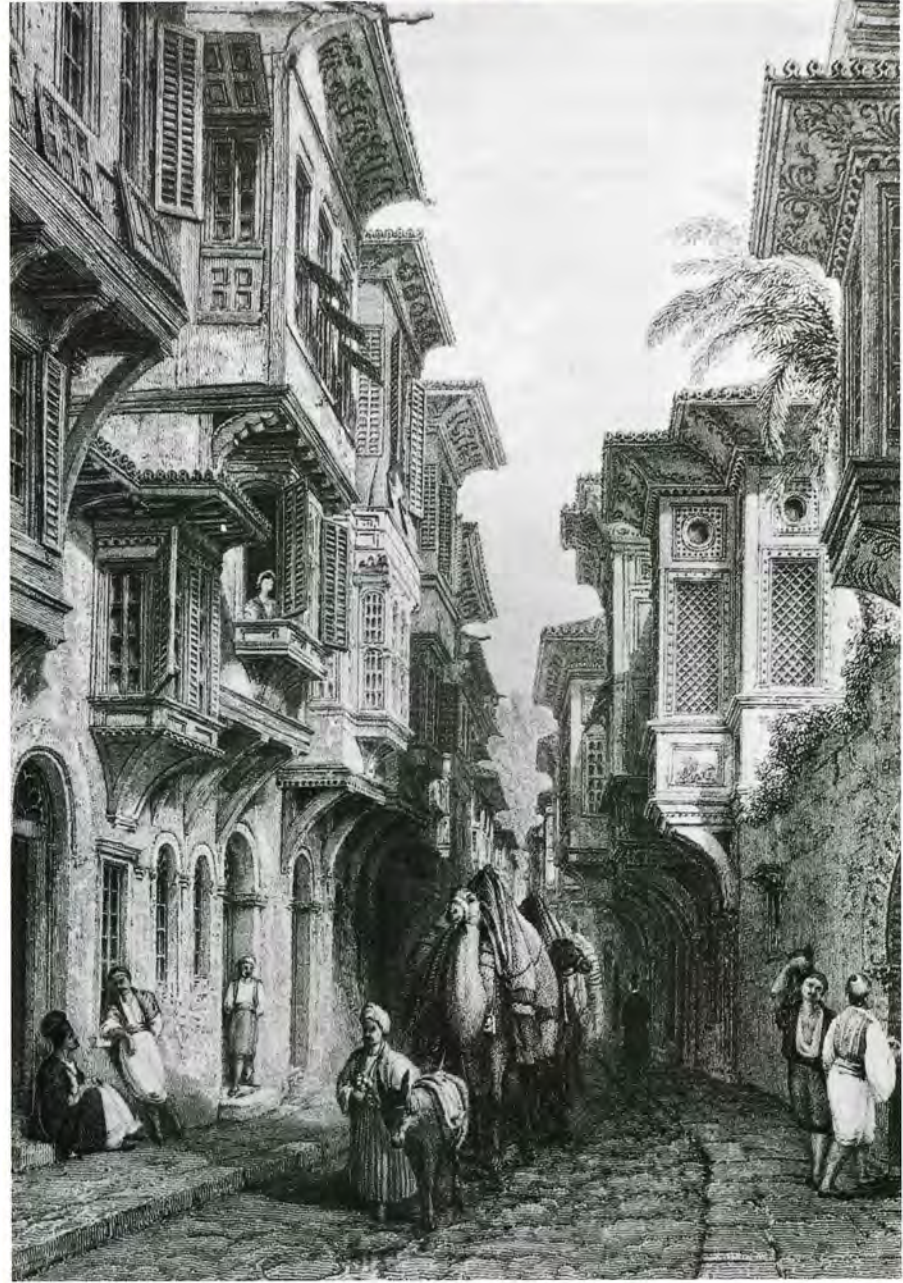
YUNAN YATIRIMCILAR İSTANBUL'DA

Yunanistan Dış Ticaret Müsteşarlığı, Selânik Sanayi Odası ve İstanbul Başkonsoloslu-
đu Ticaret Araşeliğinin düzenlediği ortak organizasyonla; telekomünikasyon ve bankacılık
gibi sektörlerde faaliyet gösteren dokuz Yunan firmasının temsilcileri, 42 Türk firmasının
temsilcileriyle iş ve güç birliği imkânlarını incelemek ve yeni ticarî ilişkiler geliştirmek mak-
sadyla ikili görüşmeler gerçekleştirdi.

Türkiye-Yunanistan Ticarî İlişkileri

Yunanistan'ın İstanbul Başkonsolosluğu Ekonomi ve Ticarî Ateşesi Dimitris Chalepidis, son dönemde Türk ve Yunan firmaları arasındaki yakınlaşmaya dikkat çekerek, "Politikacıların tutumu başka, ticaretle uğraşan insanların tutumu başkadır. Ekonomik açıdan Türkiye'den gelen bir mal, Çin'den gelenden uzaklık bakımından bakıldığında çok daha ucuzdur. Ama önemli olan mesafeden çok düşünce tarzının aynı olmasıdır. Ben ticarî ateşe olarak değil, insan olarak baktığımda, şunu görüyorum; bir Türk ile bir Yunan masaya oturup (tamam) dediği zaman o iş olur; anlaşır ve o işi yapar. Ama (hayır) dedikleri zaman da, hayırdır; yani anlaşmadığı zaman da bu açıktır. Böyle olması, ticaretle uğraşan her iki tarafa da güven veriyor."

SUYUN İKİ YAKASI Selânik-İstanbul

İzmir'den bir görüntü

Selânik-İzmir
İlişkileri

Selânik-İzmir Ticarî İlişkiler

17. yüzyılda da Selânik'te veba salgınları ve yangın âfetleri kaydedildi. (1604-20) Bu olaylar şehirdeki Yahudilerin başka yerleşme merkezlerine göçmelerine yol açtı. Bir yandan doğal âfetler, öte yandan İmparatorluğun duraklaması ve Yeniçeri isyanları, iç ve dış ticareti önemli ölçüde etkiledi. Bu yüzyılda Selânik bir liman şehri olarak önemini kaybetmeye başladı. Buna karşılık şehir, Yahudi Kültür Merkezi olarak edindiği statüyü korumaya devam etti ve bu dönemde Selânik okullarında, dinî hukuk alanında meşhur olan önemli kişiler yetişti. Selânik Yahudi cemaati, Osmanlı mercilerine bu şehirde oturmalarına karşılık, yıllık bir vergi öderlerdi. Zaman zaman nakit para bulmakta güçlük çekildiğinde, Osmanlı mercilerinin onayıyla vergi, Selânikli dokumacıların imâl ettikleri kumaşların satılmasından elde edilen parayla ödenirdi. Selânik, Yahudilerinden bir heyet her yıl İstanbul'a büyük miktarlarda kumaş getirir, kent pazarlarında elde edilen geliri devlete teslim ederlerdi.

17. yüzyılda Selânik Yahudi cemaatini en fazla sarsan hadise, şüphesiz, Sabetaycılık hareketidir. Sabetay Sevi, İzmir'den uzaklaştırıldıktan sonra, 1657'de Selânik'e geldi ve kent büyüklerinin yetmişmiş olduğu Şalom sinagogunda dinî konuşmalar yaptı.

İzmir ise, İspanyalı göçmenlerin gelmelerinden sonra dahi uzun süre önemli bir gelişme gösteremedi. Bu kent ancak 17. yüzyıldan itibaren Akdeniz-Ege ticaretinde önemli bir liman olmaya başladı. Bu yüzyılda, İzmir Yahudi cemaati, Osmanlı İmparatorluğu'nun en önemli Yahudi topluluklarından biri hâline geldi ve Ege Bölgesi'nde dağınık yaşayan birçok Yahudi grubu, bu şehre göç etmeye başladı.

Ne var ki, Sabetay Sevi olayı, İzmir'de şiddetli sarsıntılara yol açtı. Yüzyılın ortasında patlayan bu olay, imparatorluğun ticarî can damarlarından birini âdeta tıkadı. Sevi'nin en coşkulu günlerinde, İzmir'de her türlü ekonomik ve sosyal faaliyet durdu. Sevi, İzmir'den uzaklaştırıldıktan sonra, 'döndü' ve söz konusu akımın tesiri geçince, ekonomi yeniden işlemeye başladı.

Selânik-İzmir Tarihî İlişkisi

1920 yılında Yunan I. Kolordusu Başkomutanlık Karargâhı, Selânik'ten İzmir'e taşındı.

Selânik göçlerinin önemli bir kısmı, Ege'ye ve hususen İzmir'e yapılmıştır. Atatürk'ün annesi Zübeyde Hanım da İzmir'de yaşamıştır. Zübeyde Hanım, Selânik'ten ayrıldıktan sonra önce İstanbul'a gelir, buradan İzmir'e geçip yerleşirler.

Osmanlı topraklarında, Mesih beklentisi her dönemde olmuştur. İzmir, Sabetay Sevi ile bu hareketlerden birine sahne olur. Bu düşüncenin öncüsü Sabetay Sevi, İzmir'de doğmuştur. Düşüncesinin ilk adımlarını İstanbul'da atmış, Selânik'ten Kudüs'e, imparatorluğun birçok kentinde dolaşmıştır.

Sebataycı geleneği sürdürenlerin ağırlık merkezi Osmanlı döneminde Selânik iken, ağırlık merkezi bugün İzmir'e kaymıştır. Bugün Selânik orijinli İzmir ekolü, Türkiye'nin üst seçkin mekanizmasında ağırlıklı bir renk olmuştur.

Selânik'i gezen her Türk, şehrin İzmir'e ne kadar çok benzediğini söyler... Selânik'te halkı gözlemlediğimiz zaman, çevredeki insanların Türklere benzediği hemen fark edilir. Bu benzerlik, fizyolojik görüntülerinden davranış biçimlerine keder uzanır. Sokak levhaları ve dükkân tabelaları bir yana bırakılırsa, yabancı bir ülkede olduğumuzun bile farkına varamayabiliriz.

Yunanistan'da Türk olduğunuz fark edilince, hemen tanıdık bir tepkiyle karşılırsınız. Hep güler yüzle karşılırsınız Selânik'te... Ve her adımda İzmir benzetmesi sizi karşılar: "Selânik, İzmir'e ne kadar benziyor!" veya "Selânik, İzmir'in ikiz kardeşi.."

Selânik'te oteller belirli bir bölgede yoğunlaşmış. Macedonia ve Aristotle Üniversiteleri bu bölgeye yakın. Yürüyerek, bizim İzmir Kordon Boyu'nu hatırlatan sahil şeridine uzanabilirsiniz. Dilerseniz biraz yokuş tırmanıp şehrin yukarısında kalan Türkiye'nin Selânik Konsoloslugu'na ve konsolosluğun yanında bulunan Atatürk'ün doğduğu eve doğru gidebilirsiniz.

Mesela Selânik'in, İzmir'e benzediği sıkça söylenir. Selânik'in komşusu Kavala ise minyatür İzmir'dir. Kavala, daha butik bir şehirdir. Yeni Asır'ın sahiplerinden Şevket Bey, mübadele sonrası İzmir'i, Selânik'e benzerliği sebebiyle seçmiştir.

Osmanlı İmparatorluğunda kurulan ilk matbaa, Yahudi Matbaası olmuştur. Bu matbaa, 1493 yılında David ve Samuel İbn Nahmias kardeşler tarafından kurulmuştur. İstanbul ve Selânik'le birlikte İzmir de, Yahudi matbaacılığının büyük merkezlerindedir. İzmir'in ilk matbaacısı Avraham ben Yedidya Gabay'dır. Gabay'ın matbaası 1657-75 yılları arasında faaliyette bulunmuştur. İzmir'de basılan son İbranice kitap, 1922 yılında Ben Senior'un basımından çıkmıştır. Osmanlı toplumunda Yahudi cemaati matbaacılık, gazetecilik ve Ladino Edebiyatı'nda da çok ileri gitmiştir. Yahudi cemaati, Amon ailesinden itibaren Osmanlı Sarayına birçok doktor vermiş, ülkede top ve barut sanayiine damgasını vurmuştur.

Selânik-İzmir bağlantısına, Allegro Comodo'nun müzik albümü, 'Selânik'ten İzmir'e Seferad Şarkıları' da tanıklık eder.

Mehmet Culum'un Bulut Yayınları'ndan çıkan 'Azab Ağa Bir Ege Hikâyesi' adlı eseri, 1909 yılında Selânik'ten İzmir'e göç etmek zorunda kalan bir Osmanlı ailesinin serüvenini anlatmaktadır.

Selânik-İzmir ilişkisi doğrudan mübadil göçlerin dışında Selânik ve İzmir limanları dolayısıyla, hemen bütün göçlerle bağlantılıdır. İşte sıradan bir göç diyalogu: "Selânik'ten vapurla İzmir'e geldik. İzmir'de iki gün kaldık. İzmir'den sonra bizi Isparta'ya gönderdiler."

Selânik ve İzmir nerede ise bir elmanın iki yarısı, mehtabın sudaki benzer yansıması, kimselerinin ifadesiyle ise iki güzel kız kardeş gibi birbirine benzemekte, birbirini andırmakta, birbirini tamamlamaktadır. Hem tarihî ilişkileri, hem fizikî benzerliği, hem de mübadele/karşılıklı göç münasebetiyle yer ve yurt değiştiren bu iki nâzenin şehrin ikiz kardeş kadar benzerliği münasebetiyle, Selânik Belediyesi ile İzmir Büyükşehir Belediyesi arasında imzalanmış bir anlaşma ile, 'kardeş' şehir ilân edilmiştir. Selânik limanı fonksiyonu ve hareketliliği açısından eskiden dünyanın en büyük limanları arasında yer alırdı. Fakat Yunanistan'ın denizcilik politikası gereği, Pire birden bire gelişerek, önem açısından birinci sıraya yükseldi.

Selânik: İzmir'in Sudaki Yansıması

Selânik-İzmir ilişkisi de, tıpkı Selânik-İstanbul ilişkisini andırır. Tarihî derinliklere sahip bu beşerî, ticarî ve sosyal ilişkiler, özellikle karşılıklı mübadele, yer, yurt ve bir anlamda vatan değiştirme veya iki vatanlı insanlar hâline gelme durumu, hazin göç hadisesi ile daha da gelişmiş, iç içe geçmiştir. Gerek Selânik'ten kopup İzmir'e, gerekse İzmir'den ve Anadolu'nun farklı bölgelerinden kopup Selânik'e göçmek durumunda kalan Türkler ve Rumlar, sosyal ilişkilerden, ticarî ve beşerî bütün münasebetleriyle, suyun iki yakasını oluşturan bu coğrafyada varlıklarını ve hayatlarını sürdürmeye devam etmiştir. Özellikle Selânik kökenli iş adamları, bu gayret ve çabalarını İzmir'de de göstermiş ve ticarî bir geleceğin yerleşmesine vesile olmuştur.

Son yıllarda karşılıklı, insanî yakınlaşma çerçevesinde, oluşturulan dostluk treni, bu iki yakayı, bu ikiz kardeşleri birleştirme yolunda oldukça önemli mesafeler kat ediyor. Artık Selânik, Türkler için eskisi gibi uzak şehir, ağıyar diyar değil. Günü birlik Selânik'e sefer yapan otobüs firmalarımız var. Kısaca, kapı komşumuz ve kadim dostumuz Selânik ve genelinde Yunanistan bize dünden çok daha yakın. Kalben de öyle, fizikî olarak da öyle...

İki komşunun, kadim çekişmelerine rağmen, yine de birbirinden ayrı kalamadıklarını Yunanlı bir vatandaş şu cümlelerle çok veciz bir şekilde özetliyor; "Biz devamlı teyak-kuz hâlinde bulunan, çekişen, yeri geldikçe dalaşan, kavgalaşan fakat buna rağmen yine de birbirinden ayrılamayan, ilişkilerini büsbütün koparamayan, iki haşarı kardeş gibiyiz vesselâm!"

Selânik-İzmir ilişkisi, yakınlığı kadar, Selânik-İstanbul yakınlığı da aynı minval üzere yürümektedir şüphesiz. Rumeli Hisarı'ndan kalkan mavi-beyaz güvercinler, Ege'nin mavi/sihir sularına düşen alaca gölgeleriyle kısa mesafeyi kat edip, Yunan sahilindeki Beyaz Kule'nin tarihî burçlarına konar. Ege'nin mavi suları zaman zaman hırçınlaşıp dalgalansa, Türk-Yunan suları derinden depreşse, Kardak kayalıklarına karşılıklı çıkartmalar yapıp, karşılıklı bayraklar asılsa da; halk arasındaki tarihî köklere dayanan dostluk varlığını sürdürmektedir. Çünkü bu, tarihin, coğrafyanın ve Akdeniz ikliminin ortak özelliğidir. Şairin,

Selânik-İzmir İlişkileri

“aramızda mavi büyü/sihir deniz/iki kadim milletiz” ve “Ege'nin altın çağı” bizim birliğimizden, dirliğimizden, insanlık ve erdem ortaklığımızdan doğacaktır demesi, içi boş bir temenniden, bir fanteziden ibaret değil.

Dünya “Örümceğin Evine” Benzer

Öyleyse erdem alanında mesafe kat etmesi; çatışma, kavga ve savaş ekseninden, insanlık evrenine doğru yönelmesi gereken insanlar ve ülkeler; eski devirlerin, sıcak savaş atmosferinin peşin hükümlerinden sıyrılıp, öteki ülke insanlarına kucak açmalı ve yerlilikten evrensel açılmanın iç sevincini, ruh yüceliğini yaşamalı. Hiçbir zaman karşılıklı insan ve ülke ilişkileri tümenden sütlüman olmaz elbette; yakınlaşma bazı hâllerde yeniden arayışa tehlikesini de bünyesinde barındırabilir. Ama burada üstün kişiliğin, fazilet, vicdan ve insanlık karakterinin nasıl oluşması gerektiği bahsinde Alman düşünürü Goethe’ye kulak verelim:

“Baskı ve şiddet yalnızlıktan doğar. Karakter, dünyanın fırtınaları ve dalgaları arasında şekil alır!”

Doğulu, “Lâ Edri” adı bilinmeyen bir bilge ise daha derunî bir açıdan yaklaşıyor, insanlık meselesine ve şöyle diyor: “Üzerimize bir keder dağı yıkılsa bile, hiç üzülmeyeceğiz. Çünkü şafak, (yani erdemli insanlık güneşi), yüz bin yıldızın kanı dökülmeden sökmüz!”

Yeterince “kanı dökülen yıldızımız” olduğuna göre, artık şafağın sökmelerini bekleyebilir, beklemekten öte bunu gerçekleştirme yolunda gayret sarf edebiliriz.

Ulu mistik Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî de, “Şimdi öldüm say da, barış benimle; zâten teslim oluşta, ölümlere benzeriz biz!” diyor ve devam ediyor: “Rahmet denizidir bu; düşmansa üstündeki köpük, çerçöp; her çerçöp için gönül dalgasından vazgeçemeyiz biz!”

Artık bu cesareti sergilemeliyiz. Raqnard bu konuda bize bir derece yol gösterebilir:

“Büyük felâketler karşısında, büyük cesaretler doğar!”

Ha gayret! İnsanlık ve dostluk yolunda, biraz daha vicdan, biraz daha fazilet, biraz daha merhamet, nihayet biraz daha cesaret. Evet, huzurun, sükunetin ve barışın biricik tılsımlı şifresi sevgi. Yunanlı usta yazar Kazancakis’i hatırlamamak ne mümkün? Birçok sahada onun, romanın ruhuna kattığı insanlık ve fazilet öğütlerini hatırlıyoruz. Bir “Aziz’in hayatını” anlattığı “Allah’ın Garibi” isimli romanında, Tanrı’yı, dolayısıyla ebedî huzuru arayan kişiye, ormanda çam ağaçları arasında bir keşiş hayatı yaşayan garip bir kadına şunları söyler: “Sevin!..Birbirinizi sevin!..Sevin!..”

Çağdaş bir Türk şairi de, "Sevgi yoksa, ne kaldı?/De hadi karayağız?/Şu bulanık camları/ Ne zaman kıracağız!?" diye, bir insanlık sorusu atıyor ortaya...

Kazancakis'in, "Kayalı Bahçe" romanında iki kahraman arasında şu müthiş konuşma geçer:

- Kavgadan vazgeçiyorum!..
- Neden vazgeçiyorsun?
- Sonunu bildiğim için...
- Neyin sonunu bildiğin için?
- Eşyanın sonunu bildiğim için!"

Yeryüzü nizalaşmasının acıklı komedisi bundan daha güzel nasıl anlatılabilir?

Yine, "Allah'ın Garibi"nde ay ışığı altında saz çalan iki sarhoş, beylerin-paşaların, kralların-sultanların ders alacağı, derin ve ibretli mânâlar taşıyan bir türküyü dillendirir:

"Yuvanı yükseğe kurma boşuna;
Dal kırılır,
Kuş gider elden,
Acısı kalır senin yanına!"

Mukaddes Kitabımız, Kur'an-ı Kerim'de de, dünya hırsları "Örümceğin Evi"ne benzetilir. Yine de büyük kavgalar, savaşlar, düşmanlıklar, bu geçici dünya hayatı için vuku bulur. Ve denir ki, "Bu ağa ancak aptal sinekler takılıp, kalır. Kartallar ise örümcek ağını yırtıp, öteye geçer!" Yani sonsuzluğa yol alır.

Nikos Kazancakis, farklı bir zaviyeden, tam da bunu söylüyor işte.

Romanın, "Aziz" kahramanı son sözlerini şöyle tamamlar:

"Yoksulluk...Barış...Sevgi..."

Lütfen dikkat!.."Zenginlik, kin ve nefret!.." demiyor...

"Yoksulluk...Barış...Sevgi.." diyor.

Ne kadar da, bizim Yunus'u andırıyor bu sözler. İşte iklim-i rûm, hikmeti bu. İşte Akdeniz kültürü ve işte Diyar-i Rum, Anadolu mistiği...

Ne diyor Kazancakis, "İnsan hayatı Tanrının soluğudur, sakın onu boğma!"

Söz Yunus'la bağlamanın ve azizler, dervişler, ermişler gibi, taksiratımıza ağlamanın zamanıdır artık. "Miskin Yunus söyler sözü/Yaş doludur iki gözü/Bilmeyen, ne bilsin bizi?/ Bilenlere selâm olsun!"

İnsanlık Cesareti

Duygusal romanların ünlü ismi Suzanna Tamaro ise bu "insanlık cesaretini" romanın şiiirli ve trajik üslûbuyla şöyle dile getirir:

"Her zaman yapılan yanlış nedir bilir misin? Hayatın değişmez olduğunu sanmak, trenin ray değiştirmeden sonsuza kadar gideceğini, düşünmektir. Oysa kaderin hayâl gücü bizimkinden daha renklidir. Artık çıkış yolunun kalmadığını sandığın bir durumda, umutsuzluğun zirveye vardığında, rüzgâr hızıyla her şey değişir, alt üst olur ve bir andan ötekine geerken kendini yeni bir yaşıntının içinde bulursun." (Yüreğinin Götürdüğü Yere Git, s. 104-105)

Biz de, hayatın ve peşin hükümlerin değişmezliği kalıbını kırıp, "yüreğimizin götürdüğü yere" doğru sefere çıkmalıyız. Bu heyecan, bu coşku denemeye değer..İnsanlık tarihi, hata ve yanlışlıklar tarihidir. Bunun için Ruskin, "Bütün büyük yanlışlıkların altında gurur yatar!" der.

Yakınıımızdaki insanı görmeden, kâinatın büyük sırrını çözebilmek mümkün değil. Bu konuda, "İnsanın dışında adım atılacak yer yoktur!" diyen Şarklı bilge İmam-ı Rabbanî'yi dinledikten sonra, Saint Augustin'e kulak verelim. O da, benzer öğretilerden söz ederek; "İnsanlar, dağların zirvelerini, denizlerin dalgalarını, büyük ırmakları ve engin okyanusu görmek için seyahat ederler. Fakat bunun yanı sıra en büyük mucize olan kendi varlıklarını görmeden, bu dünyadan göçerler!" der. Ne feci, ne acı bir durum değil mi? Oysa esas yolculuk, insandan insana doğru olanıdır. Erdemden evrene, evrenden erdeme doğru olan yolculuk...

Yunan-i kadim filozofları Sokrat ve Eflâtun da, her zaman insana, insanlık çağrısında bulunmuştur. Bireyi geliştirmeden daha iyi bir dünya kurulamayacağına dikkat çeken Sokrat, "Devlet, erdemli kişilere dayanmak zorundadır!" diyor. Ki, erdem, insanlık yolunda atılacak ilk adım. Onu izleyen Eflâtun ise, "Her şey iyi başlarsa, zamanla daha iyiye; kötü başlarsa daha kötüye gider. Her şey sonunda, kendinin son gücüne varır!" diye uyarır insanoğlunu.

O hâlde biz, kötüyü terk edip, iyi bir başlangıç yapmalıyız. Birileri bir yüz yıl sonra, yarıldınız ey, Doğunun ve Batının bilgelere, uluları, erdemli beyinleri!..Çünkü, insanoğlu sizin gösterdiğiniz doğru yoldan sapıp, fenalık uçurumuna sürüklendi. Felâket ve trajedi buradan

SUYUN İKİ YAKASI *Belânihterâk*

Batıyı ve Doğuyu iyi bilen mütefekkimimiz Nurettin Topçu, "ölü denizi" canlandırarak hareketin fiziğini ve mistiğini şöyle tanımlıyor: "Bazen küçük bir hareket, asırlarca sonra doğacak bir inanışı hazırlar. Ve bir kanaat, bir isyan, bir iman asırları sarsacak hareketin başlangıcı olabilir!"

Yahudilikten Hıristiyanlığa ve İslâmiyet'e varıncaya kadar bütün semâvi dinler, kutsal metinler insanı ilahî olana, iyiliğe, fazilete, diğerkamılığa sevk eder. Bundan hisse almalıyız. Çünkü ilahî vahyin muhatabı insandır, yani biziz. Kur'ân-ı Kerim bu hakikati şöyle dile getirir: "İyilik, kötülüğe denk değildir. Sen kötülüğü en güzel olanla gider. Bir de bakmışsın ki, seninle arasında düşmanlık olan kişi, sanki sıcacık bir dost oluvermiştir." (Füssilet, 34. âyet.)

İnsanlık bir gün bu ortak düşünceye/duyguya gelecek diye umulur. Ama Eski Ahit'te (İncil) belirtildiği gibi, "Her şeyin bir mevsimi vardır ve göğün altında güdülen her gayenin bir zamanı...çözülüp dağılmanın bir zamanı...toparlanıp bir araya gelmenin bir zamanı...taşları atmanın da zamanı...toplamanın da zamanı vardır.."

“Ayrılış Kılıçla Bölünme Gibi Olmuştu!”

Gerek Türklerin Selânik'ten ayrılışı, gerekse Rumların Anadolu'nun farklı illerinden ayrılışı, tıpkı, Türkiye'de çok sevilen Yunanlı yazar Nikos Kazancakis'in "Zorba"sındaki ayrılış cümlesi gibi olmuştu. Şöyle der Kazancakis, "Ayrılış, kılıçla bölünme gibi olmuştu!" (Zorba, s.288) Bizler de acıya, ıstıraba, kötülüğe ve insanlığı tehdit eden sert rüzgârlara karşı, tıpkı Kazancakis'in, karlı bir Makedonya dağında korkunç fırtınaya karşı gösterdiği olağanüstü direnç ve var olma iradesi gibi. "Zorba"daki o müthiş sahneyi bir kere daha hatırlayalım:

"Bir gece, karlı bir Makedonya dağında, korkunç bir rüzgâr çıktı; içine dalmış olduğum kulübeyi sallıyor, yıkmak istiyordu. Ama ben onu iyice sağlamlaştırmıştım, yanan ocağın önünde yalnız başıma oturuyor, gülerken rüzgârı kışkırtıyor ve diyordum ki: 'Kulübeme girmeyeceksin, sana kapımı açmayacağım, ocağımı söndüremeyecek, beni yıkamayacaksın!' (Zorba, s.278)

Eğer bizler, Kazancakis'in veya Zorba'nın kulübesini savunmadaki direniş iradesini, dünyamızın ve insanlık kulübesinin yıkılmaması yolunda gösteremeyeceksek, yazık bize!..

Pakistanlı şair ve mütefekkir Muhammed İkbâl de, insanları kötülüğe karşı çıkmaya çağırır: "Kalk ve yeni bir dünya yarat!.. Ateşlere bürün İbrahim gibi. Rız olmak bu bahtsız dünyaya, kalkansız kalmaktır savaş alanında!"

Hüseyin Ağa'nın İnsanlık Öğüdü

Nasıl ki, bir Türk Başbakanı Bülent Ecevit, bütün karşı çıkışlara rağmen, "Türk-Yunan Şiiri" yazdı ise, Girit (Heraklion) henüz Osmanlı yönetimindeyken 18 Şubat 1883 yılında Kandiye ilinde dünyaya gelen Yunanlı yazar Nikos Kazancakis'in kendisini etkileyen en büyük insanlık dersini Hüseyin Ağa isimli bir Türk ermişinden duyduğunu yazması, Ege'nin sıcak sularında dolaşan aysbergin özüne bir insanlık cemresinin zaten ezelden düştüğünün ve günü geldiğinde Selânikli kardelenlerle, İstanbullu lâlelerin kutlu bir ilkbahar mevsiminde, belki bir nevruz bayramında buluşup, komşu olabileceklerinin müjdesini taşımaktadır. Şimdi susup Zorba'yı, daha doğrusu Yunanlı Kazancakis'i dinleyelim. Bakalım ne söyleyecek ve nasıl söyleyecek:

"Komşum olan ihtiyar bir Türk, Hüseyin Ağa ermiş bir adamdı. Bir gün beni dizine aldı, hayır duâ edermiş gibi, elini başıma koydu: Aleksî, dedi bak, sana bir söz söyleyeceğim; küçük olduğun için anlamayacaksın; büyüyünce anlarsın. Dinle oğlum; Tanrı'yı yedi kat gökler ve yedi kat yer almaz; ama insanın kalbi alır. Onun için aklını başına topla, Aleksî, hayır duâm seninle olsun; dikkat et, hiçbir zaman insan yüreğini yaralama!" (Zorba, s. 265-266)

Ermîş Hüseyin Ağa ve onu can kulağıyla dinleyip, bu erdemli öğüdü, kalbine, rûhuna sindiren Aleksî/aslında Kazancakis, her şeyi özetlemiş. Susmalı, kalbimizi, rûhumuzu dinlemeli ve bu asil Akdeniz iklimi üzerinde yeniden tefekkür etmeliyiz.

Her ne kadar zor olsa da, denemeliyiz. Baltasar Gracian der ki; "Nefretin kök salması tıpkı kötü şöhret gibidir: yok edilmesi, hafızalardan silinmesi zordur!"

Evet her şeye rağmen denemeliyiz. Çünkü insanın, "insan"lığı bununla test edilir ancak. Çünkü, Sofokles'in dediği gibi, "Talih, kendilerine yardım etmeyenlere, yardım etmez!"

Ve Ovidius der ki; "Her şeyin değeri zorluğundadır!"

Makedonya-Türkiye İlişkisi

Makedonya'da Türk Medeniyeti

Osmanlı Devleti, Anadolu'da kurulup, adâlet üzere idare edilmesi sayesinde, kısa zamanda genişleyip, 14. yüzyılda Avrupa kıtasına da hakim olmaya başladı. Osman Bey devrinde, Makedonya'ya ilk Osmanlı akını 1324 yılında yapıldı. Osmanlı Sultanlarından Birinci Murad Han devrinde, 26 Eylül 1371 Cirmen Zaferiyle Makedonya'nın kapıları Türklere açılarak, Balkanlar'daki mukavemet kırıldı.

Balkan tarihi uzmanı Prof. Dr. Yusuf Hamzaoğlu, "Balkan Türklüğü" kitabında Osmanlı Makedonya'sı hakkında şöyle der:

"Makedonya, Balkan Yarımadası'nın diğer bölgelerine kıyasla Osmanlı Devleti'nin hudutları dahilinde en uzun zaman kalan, Osmanlı döneminin Rumeli'nde en geniş ölçüde izlere sahip olan, Türk nitelik ve değerlerini hâlâ koruyabilen bir Balkan Bölgesi'dir... Birkaç asırlık Osmanlı Türk dönemi bu topraklarda kendi yüksek medeniyetinin hemen bütün nitelik ve değerlerini bırakmış bulunuyor. Türk kültürü, Makedon, Arnavut, Bulgar, Sırp, Hırvat, Romen, Yunan, Ulah vb. milletlerin dil ve edebiyatında, sanatlarının her dalında, çoğu âdet, gelenek vb. niteliklerinde görülmektedir." (s.313)

1912-1913 Balkan savaşı felâketinden sonra, Makedonya, Osmanlı hâkimiyetinden çıktı. Bölgedeki Türk ve Müslüman ahali Anadolu'ya göç etmek mecburiyetinde kaldı. Buna rağmen, bölgede hâlâ çok sayıda Türk-İslâm nüfusu yaşamaktadır. Tarih boyunca Yunanistan, Makedonya'yı ve Makedonların varlığını inkâr etmiş ve bu halkı asimile ederek, topraklarından silmeye çalışmıştır.

Yakın tarihe bakınca şöyle bir durumla karşılaşırız. Makedonya, sosyalist Yugoslavya'nın kurucu altı cumhuriyetinden biri olmuştur. Ancak, Yugoslavya'nın 1991 yılında dağılma sürecine girmesiyle, Makedonya barış yoluyla bağımsızlığını elde etmiştir. Böylece Makedonya'nın, tarihte ilk defa kendine ait bir ülkesi olmuştur. Birleşmiş Milletler ülkeyi, 1993 yılında, Eski Yugoslav Makedonya Cumhuriyeti (EYMC) adıyla tanımıştır. Nitekim bu sebeple Makedonya'yı Eski Yugoslav Cumhuriyeti Makedonya ismiyle tanıyan NATO'ya ait ve içinde Makedonya kelimesi bulunan tüm belgelerde "FYROM" kısaltması geçer.

Türkiye, Makedonya Cumhuriyeti'ni bağımsızlık ilânıyla birlikte kendi ismiyle tanımıştır. Birleşmiş Milletler ve diğer uluslararası kurumlar, Makedonya'yı ancak 1993'te tanı-

yabildi. Bu gecikmenin sebebi; yeni ülkenin bayrağı, Anayasası ve adı hakkında endişeleri bulunan Yunanistan olmuştur.

Yunanistan'ın ithamlarına rağmen, Makedonya'nın kendisi, tarihteki Makedonya ile ilgisinin olmadığını söylemektedir. 1992'de eski Makedonya Devlet Başkanı Kiro Gligorov, "Biz bu bölgeye VI. yüzyılda gelmiş Slavlarız. Eski Makedonya'nın torunları değiliz" şeklinde bir açıklama yapmıştır. Bu açıklama dahi Yunanistan'ı yatıştırılmamıştır. Yunanistan, Yunan olmayan bir Makedonya'yı, Tito zamanından kalma bir komünist icadı olarak görmektedir. Öte yandan Yunanlılar, Makedonyalı Büyük İskender'in büyük heykellerini dikmişlerdir. Onlar Makedonya'yı, Yunan toprağı saymaktadır. Ayrıca Yunanistan'da adı "Makedonya" olan bir şehir vardır. Bu yüzden, Makedonya ismini kabul etmiyorlar.

Osmanlı zamanında (XIV.-XX. yüzyıllar) Makedonya; Üsküp, Manastır ve Selânik'ten oluşan bir vilayettir. Balkan Savaşları sonrasında (1912-1913) Makedonya; Sırbistan, Bulgaristan ve Yunanistan arasında paylaşıldı. Bu süreçte Makedonya haritadan silindi.

1913'ten itibaren Yunanistan bir millet yaratma sürecine girince, ülkede yaşayan Makedonların kimliğini yok etmek için, her yola başvurmaya başladı. İki dünya savaşı arasında Makedonlar, şiddetli asimilasyon girişimlerine maruz kaldılar. Ancak Makedonların millî kimliklerini unutmaya zorlanmaları, bir Makedon kimliği olduğu gerçeğini değiştirmemiştir.

2001'deki iç savaşta Makedonya az kalsın yok oluyordu. O tarihten bu yana etnik olarak bölünmüş ülkeyi birlikte tutan tek şey AB perspektifi olmuştur.

Ancak AB, isim kavgası ile Yunanistan'ın son derece tartışmalı azınlık politikası arasında bir denge kurmayı da başaramamıştır.

AB ve BM, hâlâ orta yol ismi olan "FYROM"u kullanıyor. Ancak Yunan hükümetinin hayli canını sıksa da, bu ismi kullananların sayısı gün geçtikçe azalıyor. Yaklaşık 110 ülke Makedonya'yı "Makedonya Cumhuriyeti" olarak tanımıştır. Bunlar arasında BM Güvenlik Konseyi'nin üç daimi üyesi de bulunuyor: Amerika Birleşik Devletleri, Rusya ve Çin. Buna rağmen, bütün BM üye devletleri, iki ülke arasında bulunacak her türlü nihaî uzlaşma formülünü kabul edeceklerini belirtiyor. Ülkenin ismi ne olursa olsun, Yunanlı olmayanlar muhtemelen "Makedonya" demeye devam edecektir. Çünkü bulunacak her türlü çözümün telaffuzu fazlasıyla uzun olacak.

Her ne kadar isim kavgası, her iki devlette fırtınalar koparıyorsa da, pratikte iki ülke birbirleriyle işbirliği içindedir. 1995'te imzalanan anlaşmalarla tekrar başlayan ekonomik ilişkiler o kadar gelişti ki, Yunanistan şu anda Makedonya'nın en önemli yabancı yatırımcısı ve ekonomik ortağı durumunda. Ülkedeki Yunan yatırımı 400 milyon doları buluyor. Ka-

sım 1995'te imzalanan Dayton Antlaşması ile Balkanlar'da başlayan yumuşama dönemini takiben iki ülke askerî, kültürel, eğitim, kalkınma ve altyapı gibi alanlarda ikili ve çok taraflı platformlarda işbirliği içine girmiştir. İsim çıkmazına rağmen Atina, Kosova savaşı (1998-1999) ve Makedonya'daki iç savaş (2001) sırasında Üsküp'ün tavrını desteklemiştir.

Şayet Yunanistan isim takıntısını aşabilirse bu, sadece Makedonya için değil, aynı zamanda Yunanistan için de faydalı olacak.

Türkiye açısından Makedonya'nın istikrarı önemli. Bu önem hem bölgenin güvenliği hem de bu ülkede yaşayan Türk ve Müslüman unsurlarının kimliklerinin korunmasını birlikte kapsamaktadır. Ayrıca, Makedonya'nın Türk tarihi açısından önemi bunlarla da sınırlı değil.

Mesela Mustafa Kemâl Atatürk'ün doğduğu yer Selânik olmakla birlikte, ailesinin Selânik'e Makedonya'nın Kocacık Köyü'nden taşındığı da bir gerçektir. Atatürk, 1896-1899 yılları arasında Makedonya'nın Manastır şehrindeki Askeri İdadî'de öğrenim gördü. Bugün Manastır Kültür Müzesi olarak kullanılan okul binasının birinci katı, Atatürk Anı Odası olarak düzenlenmiştir.

Kökleri çok eskiye dayanan Kuzey Yunanistan/Makedonya-İstanbul veya genel olarak Yunanistan ilişkileri, geçmişten bugüne gelindiğinde, daha bir yakınlaşma, daha bir kaynaşma ve insanlık çizgisinde buluşma gayreti içersinde olduğu gözlemlenmektedir. Bu yakınlık, tarihî ve ticarî ilişkilerde olduğu gibi, sosyal ve kültürel ilişkilerde de kendini göstermektedir. Karşılıklı görüşmeler yapılmakta, iki taraflı dostane ilişkiler kurulmakta ve ortak çalışmalara imza atılmaktadır. Karşılıklı ticarî ilişkiler ise son yıllarda iyice bir artış içindedir. Türk hükümeti tarafından başlatılan "Komşularımızla aramızdaki sorunları sıfıra indirme" maksatlı yumuşama hareketi çerçevesinde, ulaşımdan, enerjiye kadar birçok sahada ortak yatırımlar yapılıyor.

Artık iki taraf da, geçmişteki husumetleri bir kenara bırakarak, çağdaş ve küresel dünyanın kaçınılmaz gereği olan, yakınlaşma politikasına öncelik ve ağırlık vermektedir. Çünkü artık, çağdaş dünyanın metodu, çatışma kavramı üzerine değil, anlaşma ve karşılıklı işbirliği mantığı ile işlemektedir. Doğru ve insanî olan da, budur elbette.

Acı Bir Göç Hikâyesi
Mübadele

SUYUN İKİ YAKASI Selânik-İstanbul

Mübadelenin Kısa Tarihi

Kendisi de bir mübadil çocuğu olan, Lozan Mübadilleri Vakfı Genel Sekreteri Sefer Güvenç, Mübadelenin kısa tarihini şöyle özetliyor:

Kısaca Mübadele 1912-1922 yılları arasındaki savaşlar sebebiyle Balkanlar'da, Ege Adalarında ve Anadolu'da büyük acılar yaşandı. Balkan Savaşı sonrasında yüz binlerce Müslüman Türk savaşta yenik düşen Osmanlı ordusunun peşi sıra korku ve panik içinde doğdukları toprakları terk ederek, Anadolu'ya sığındı. Benzer trajedi, 1922 yılında Kurtuluş Savaşı'nda yenik düşen Yunan ordusuyla beraber, Anadolu'yu terk eden Ortodoks Rumların başına geldi. Bir ay gibi kısa bir süre içinde yüz binlerce Ortodoks Rum, Yunanistan'a sığındı. Bu durum Yunanistan'da büyük sıkıntılara ve kaosa sebep oldu. Yunanistan'ın nüfusu bir anda dörtte bir oranında arttı.

Lozan Barış Konferansı toplandığında öncelikle sığınmacılar ve esirler konusu ele alındı. İngiltere temsilcisi Lord Curzon'un teklifi ve Milletler Cemiyeti görevlisi Nansen'in raporu doğrultusunda; Yunanistan'da yerleşik Müslümanlarla, Türkiye'de yerleşik Ortodoks Rumların zorunlu göçünü öngören Mübadele Sözleşmesi imzalandı. Bu sözleşme uyarınca; İstanbul'daki Ortodoks Rumlar ile Batı Trakya'daki Müslümanlar hariç, Yunanistan'da yerleşik bütün Müslümanlar Türkiye'ye, Türkiye'de yerleşik bütün Ortodoks Rumlar, Yunanistan'a gönderildi. Mübadele sözleşmesinin kapsamına 18 Ekim 1912 tarihinden sonra yurtlarını terk etmiş olanlar da alınarak, mülteciler sorununa bir çözüm bulunmuş oldu.

Tarihteki ilk zorunlu göçü kapsayan bu sözleşme ile, iki milyon civarında insan yurtlarından kopartılarak, yeni yerleşim bölgelerinde yaşamaya mecbur edildi. Tarihimizdeki bu toplu ve zorunlu göçe kısaca mübadele, bu insanlara da mübadil deniyor.

Mübadeleye dahil olan şehirler: Drama, Florina, Grevena (Grebene), Girit, Hania, Iraklio, Karacova, Kastoria, Katarini (Katerin), Kavala, Kayalar, Kalkış, Kozani (Kozana), Langadas, Midilli, Preveze, Rethimno Selânik, Serez, Veria (Karaferye), Vodina, Yanya (Hanya) ve Yenice-i Vardar

Mübadelenin Siyasî Zeminini

Daha önce de temas edildiği üzere, Lozan Barış Konferansı, Türkiye ile Batılı ülkeler arasında, yıllardan beri süren savaş ortamına son vermek maksadıyla toplanmış bir konferanstı. Bu Konferansta, tarafları savaşa sürükleyen pek çok etkenin bir arada ele alınması; sınırların yeniden tayini yanında, ekonomik, siyasî ve hukukî sorunların da çözülmesi gerekiyordu.

Balkan Sorunu'nun, Türkler için büyük bir yıkım olduğu, yakın tarihteki kanlı olaylarla ortaya çıkmıştı. Uluslaşma Süreci'ne paralel olarak, bu coğrafyada halklar, kendi millî devletlerini kurmak gayesiyle, harekete geçmişlerdi. Bunun sonucunda, Balkanlar'da bir çok ulusal devlet kurulmuştu. Bu yeni ulusal devletler, Türk ve Müslüman kitleleri, kendi toplum yapıları için tehlike olarak görüyorlardı. Kurulan yeni devletlerin sınırları içinde kalan Türklere çeşitli baskılar uygulanıyordu. Onlar, Osmanlı imparatorluğu gibi, farklı etnik ve dinî gruplara hoşgörü ile bakmıyordu. Türklerin, yöredeki gücünü kırmak için, onları göçe zorluyorlardı. Bu yüzden, Türk ve Müslüman, Balkanlardan büyük kitleler hâlinde Anadolu'ya göçüyordu.

Türk Kurtuluş Savaşı, bir anlamda bu süreci tersine çevirdi. O tarihe kadar, genellikle Balkanlar nüfus boşalmasına sebep olurken, bu kez, Balkanlar'a yönelik bir büyük göç dalgası başladı. Anadolu'daki Yunan yenilgisinden sonra, Türklerin kendilerinden intikam alacaklarından korkan Rumlar, yığınlar hâlinde Yunanistan'a göç ettiler. Yıkık ve perişan bir hâlde Yunanistan'a varan Rumların sayısı, kısa sürede 850.000'e ulaştı. Bu kez, Yunanistan'da yaşamakra olan Türk-Müslüman unsurlara baskı uygulanmaya başlandı. Böylece, Yunanistan'a Rum nüfus yığılırken, Yunanistan'da yaşayan Türk-Müslüman unsurlar da, Resmo, Kandiye, Hanya ve Selânik gibi şehirlere ayrılarak, Türkiye'ye göçme telâşına düştü. Karşılıklı nüfus boşalması, göç eden kitleler için büyük bir yıkım olduğu kadar, her iki devlet için de, önemli bir sorun teşkil ediyordu. Eğer sulh ve sükûnet isteniyorsa, bu soruna, kalıcı bir çözüm bulmak kaçınılmaz görünüyordu.

İşte Lozan Barış Konferansı, böyle bir ortamda toplandı. Milletler Cemiyeti, daha konferansın toplanmasından önce, Norveçli Dr. Friedtjof Nansen'i, nüfus boşalması sonucu ortaya çıkan yeni durumu yerinde incelemek üzere görevlendirmişti. Nansen, hem Yunanistan'a, hem de Türkiye'ye gelerek incelemelerde bulundu.

Nansen ilk olarak, Yunanistan'daki Müslümanlarla, Anadolu'daki Ortodoksların isteğe bağlı olarak değiş-tokuş edilmesini teklif etti. İstanbul'da yaşayan Rumların değişim dışı tutulmasını önerdi. Türkiye, Nansen'in bu görüşüne karşı çıkarak, İstanbul'daki Rumların değişim dışı tutulmasının kabul edilemeyeceğini savundu. Türkiye ayrıca, Batı Trakya'daki Türklerin azınlık değil, çoğunluk olduğunu savunarak, Batı Trakya Türklerinin de değişim dışı tutulmasını istiyordu. Çoğunluk olan bir kitlenin, bulunduğu yerden göçe zorlanmasının kabul edilemez olduğunu vurguluyordu. Yunanistan ise, daha çok, Türk-Yunan Savaşı'nın eylemli evresinin ardından, Yunanistan topraklarında görülen büyük nüfus yığılmasına dikkatleri çekerek, ortaya çıkan yerleşim yeri ve barınma sorunlarını gündeme getiriyor ve önlem olarak, derhal 350.000 Türk'ün Anadolu'ya, Rumlar'dan boşalan yerlere gönderilmesini istiyordu.

Nansen, her iki ülkenin görüşünü de dikkate alarak, raporunu yeniden şekillendirdi. Rapor, 1 Aralık 1922'de, Lozan'daki Barış Konferansı'nda okundu. Raporunda, mübadele uygulamasının göçmenler için iyi bir çözüm olacağını belirtiliyordu. Ekonominin gidişatı, Yakındoğu'da çok kötü bir durumdaydı. Bir milyondan fazla insan, yurtlarından ayrılarak, başka ülkelere kaçmıştı. Nansen, bir çözüm bulunmazsa, ekonomik durumun her iki ülke için de felâket olacağına dikkat çekiyordu. Azınlıkların hızlı ve etkili mübadelesi, bu felâketi diğer çözümlerden çok daha kolay önleyebilirdi. Türkiye, ayrılıp giden Rumlar'dan artakalan toprakları işlemek için gereken nüfusu sağlayabilecekti. Yunanistan'dan Müslümanların ayrılması, o sırada Yunanistan'ın çeşitli şehirleriyle kasabalarına sığınmış göçmenlere önemli ölçüde kendi ihtiyaçlarını kendi başlarına sağlama imkânı verecekti. Doğu Trakya başta olmak üzere, Anadolu'da boşalmış köyler çoktu.

Türk ve Yunan delegeler önerilere farklı bakıyordu. Türkiye, konferans boyunca, İstanbul Rumlarını da mübadele kapsamına aldırmaya çalıştı. Türk tarafına göre, İstanbul Rumları mübadele kapsamına alınırken, Batı Trakya Türkleri, bu kapsamın dışında bırakılmıyordu. Yunanistan ise, mübadelenin zorunlu değil, isteğe bağlı olmasını teklif etmişti. Lord Curzon ise, İsmet Paşa'nın tutumundan ve mübadele fikrine temelde olumlu yaklaşımından memnun kaldığını, özellikle vurguluyor; bir kaç ay sürme ihtimali yüzünden, gönüllü mübadele fikrinde olmadığını belirtiyordu. Curzon şöyle diyordu: "Gönüllü (isteğe bağlı) mübadeleye karar verilirse, bunun uygulaması aylar gerektirecektir; oysa, her şeyden önce istenen, Türk nüfusun gelecek yılın başında toprakları işleyebilmek üzere Türkiye'ye getirilebilmesidir. İkinci olarak, Yunanistan'a her yandan yığılmakta olan göçmenlerin bu ülkede yerleşmesini sağlamak gerekmektedir. Mübadele zorunlu olursa, gidenlere arkalarında bırakmak zorunda kalacakları mal ve mülklerinin değerini ödemek kolaylaşmış olacak."

Konu, Venizelos ve İsmet Paşa'nın önerisiyle, Türk ve Yunanlı iki üyenin de yer alacağı komisyona gönderildi. Nansen, bu komisyona danışmanlık yapacaktı. İtalyan delegesi Montagna'nın başkanlık ettiği komisyon, 2 Aralık 1922 tarihinde toplandı. Bu toplantıda,

SUYUN İKİ YAKASI SELANİK-İSTANBUL

İsmet Paşa başkanlığındaki Türk delegasyonu, mübadeleden Batı Trakya Müslümanlarının ayrı tutulmasını, İstanbul'daki tüm Rumlara değişimin uygulanmasını; ayrıca, İstanbul'daki Rum patrikhânesinin de kaldırılmasını istedi. Bu görüş ve isteğe, Yunan, Amerikan ve İngiliz delegeleri katılmadı. Tartışma sonunda Türk heyeti, "étaqlis" deyimiyle nitelenen Rumların, İstanbul'da kalmasını kabul ederken, ilke olarak, Yunanistan'a göç eden ailelerden ayrı, Anadolu'da alıkonulan Rum erkeklerin ailelerinin yanına gönderilmesi, ayrıca zorunlu değişimin, 1923 yılı Mayıs ayına kadar uygulanmaması kararında diretmişti. Bu istekler, diğer taraflarca da benimsendi. Buna ek olarak, değişime uğrayacak nüfusun sahip olduğu mülklerin, ayrı bir komisyon tarafından ele alınması kararlaştırıldı.

Bu gelişmelerden sonra, 30 Ocak 1923 tarihinde, Türk-Rum Nüfus Mübadelesi'ne ilişkin sözleşme imzalandı. M. İsmet, Dr. Rıza Nur Türk tarafı adına; E.K Venizelos ve D. Caclamanos Yunan tarafı adına, sözleşmeyi imzaladı. Sözleşmeye göre; Türk topraklarında yerleşmiş Rum-Ortodoks dininden Türk uyruklularla, Yunan topraklarında yerleşmiş Müslüman dininden olanlar mübadeleye tâbi olacaktı...

Zorunlu Mübadelenin Yol Haritası

Dramatik görüntülere sahne olan, Yunan ve Türk halklarının mübadelesine ilişkin "sözleşme" 30 Ocak 1923 tarihinde imzalanarak, yürürlüğe kondu. O kederli göç hikâyeleri işte bu tarihten sonra yaşanmaya başlandı. Yürek yaralayan, elem verici vahim hikâyeler.

Zikredilen tarihte, Türk Hükümeti ile Yunan Hükümeti arasında yapılan sözleşmenin bazı önemli maddelerini bir kere daha hatırlamakta, insanlık açısından fayda var:

İki ülke arasında anlaşmaya varılan 19 maddelik sözleşmenin ilk 8 maddesiyle, son maddesi şöyle:

1. Türkiye sınırları içerisinde yerleşmiş bulunan Rum Ortodoks dininden Türk uyruklarıyla, Yunan topraklarında yerleşmiş Müslüman dininden Yunan uyruklarının, 1 Mayıs 1923 tarihinden başlamak üzere, zorunlu mübadelesine (exchange obligatoire) başlanacaktır. Bu kişilerden hiç biri, Türk Hükümetinin izni olmadıkça, Türkiye'ye ya da Yunan Hükümetinin izni olmadıkça Yunanistan'a dönerek orada yerleşemeyecektir.

2. Birinci Maddede belirtilen mübadele:

- a. İstanbul'da oturan Rumları (İstanbul'un Rum ahalisini);
- b. Batı Trakya'da oturan Müslümanları (Batı Trakya'nın Müslüman ahalisini) kapsamayaacaktır.

1912 Kanunuyla sınırlandırıldığı biçimde, İstanbul Şehremaneti daireleri içinde, 30 Ekim 1918 tarihinden önce yerleşmiş olan bütün Rumlar, İstanbul'da oturan Rumlar (İstanbul'un Rum ahalisi) sayılacaktır. 1913 tarihli Bükreş Andlaşması'nın çizdiği sınır çizgisinin doğusundaki bölgeye yerleşmiş (etablis) bulunan Müslümanlar, Batı Trakya'da oturan Müslümanlar (Batı Trakya'nın Müslüman ahalisi) sayılacaktır.

3. Karşılıklı olarak, Rum ve Türk nüfusu mübadele edilecek olan toprakları 18 Ekim 1912 tarihinden sonra bırakıp gitmiş olan Rumlar ve Müslümanlar, 1. maddede öngörülen mübadelenin kapsamına girer sayılacaktır. İşbu Sözleşmede kullanılan "göçmenler" (emig-

rants) terimi, 18 Ekim 1912 tarihinden sonra göç etmesi gereken veya göç etmiş olan bütün gerçek ya da tüzel kişileri kapsamaktadır.

4. Aileleri Türkiye'yi daha önce bırakıp gitmesine rağmen, kendileri Türkiye'de kalan Rum halkından vücutça sağlam erkekler, işbu Sözleşme uyarınca, Yunanistan'a gönderilecek ilk kabileyi meydana getirecektir.

5. İşbu Sözleşmenin 9. ve 10. maddelerindeki çekinceler (itirazî kayıtlar) saklı kalmak üzere, işbu Sözleşme gereğince yapılacak mübadele yüzünden, Türkiye'deki Rumların veya Yunanistan'daki Müslümanların mülkiyet haklarına ve alacaklarına hiçbir zarar verdirilmeyecektir.

6. Mübadele edilecek halklara mensup bir kimsenin gidişine, herhangi sebeple olursa olsun, hiçbir engel çıkartılmayacak. Bir göçmenin, kesinleşmiş bir hapis cezası bulunduğu veya henüz kesinleşmemiş bir cezaya çarptırıldığı, ya da kendisine karşı ceza soruşturması yürütüldüğü durumlarda, söz konusu olan göçmen, cezasını çekmek veya yargılanmak üzere, kendisine karşı kovuşturmada bulunan ülkenin makamlarınca, gideceği ülkenin makamlarına teslim edilecektir.

7. Göçmenler, bırakıp gidecekleri ülkenin uyrukluğunu kaybedecek ve vardıkları ülkenin topraklarına ayak bastıkları anda, bu ülkenin uyruğuna geçmiş sayılacaklardır. İki ülkeden birini veya ötekini daha önce bırakıp gitmiş olan ve henüz yeni bir uyruklu kazanmamış bulunan göçmenler, bu yeni uyruklu, söz konusu sözleşmenin imza tarihinde edinmiş olacaklardır.

8. Mübadiller (Göçmenler), her çeşit taşınır mallarını yanlarında götürmekte veya taşıtırmakta serbest olacaklar; bu yüzden kendilerinden çıkış veya giriş ya da başka herhangi bir vergi alınmayacak. Bunun gibi, işbu Sözleşme uyarınca, sözleşmeli devletlerden birinin, ülkesini bırakıp gidecek her topluluk (cemaat) üyesinin (camiler, tekkeler, medreseler, kiliseler, manastırlar, okullar, hastahaneler, ortaklıklar, dernekler, tüzel kişiler veya ne tür olursa olsun başka tesisler personelinin kapsamak üzere) kendi topluluklarına ait taşınır malları yanlarında serbestçe götürmek veya taşıtırmak hakkı olacaktır. 11. maddede öngörülen Karma Komisyonların tavsiyesi üzerine, her iki ülke makamlarınca, taşıma işlerinde en geniş kolaylıklar sağlanacaktır. Taşınır malların tümünü veya bir kısmını yanlarında götüremeyecek olan göçmenler, bunları, oldukları yerde bırakabileceklerdir. Bu durumda, mahallî makamlar, bırakılan taşınır malların envanterini ve değerini, ilgili göçmenin gözleri önünde tespit etmekle görevli olacaklardır. Göçmenin bırakacağı taşınır malların çizelgesini ve değerini gösteren tutanaklar, 4 nüsha olarak düzenlenecek ve bunlardan biri mahallî makamlarca saklanacak; ikincisi, 9. maddede öngörülen tasfiye işlemine esas alınmak üzere, 11. maddede öngörülen Karma Komisyona sunulacak, üçüncüsü göç edilecek ülkenin hükümetine, dördüncüsü de göçmene verilecektir.

Ve 19. son madde:

İşbu Sözleşme, Bağitlı Yüksek Taraflar bakımından, Türkiye ile yapılacak Barış Andlaşmasının bir parçasıymış gibi, aynı güç ve aynı değerde sayılacaktır. İşbu Sözleşme, söz konusu Andlaşmanın Bağitlı Yüksek Taraflardan her ikisince onaylanmasından hemen sonra yürürlüğe girecektir. Bu hükümlere olan inançla, yetki belgelerinin, karşılıklı olarak, usulüne uygun olduğu görülmüş ve aşağıda imzaları bulunan Tamyetkili Temsilciler, işbu Sözleşmeyi imzalamışlardır. Lausanne'da otuz Ocak bin dokuz yüz yirmi üç tarihinde, üç nüsha olarak düzenlenmiştir. Bu nüshalardan biri Yunanistan Hükümetine, biri Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetine verilecek, üçüncüsü de doğruluğu onaylanmış birer örneğini, Türkiye ile yapılmış Barış Andlaşmasını imzalayan devletlere yollayacak olan, Fransa Cumhuriyeti Hükümetine, bu Devletin arşivlerine konulmak üzere, teslim edilecektir.

(“Locus Sigilli”/ Mühür yeri) E.K.Veniselos /M. İsmet-D. Caclamannos/Dr. Rıza Nur

Limanda gemi bekleyen Türk Mübadiller. -Lozan Mübadilleri Vakfı Arşivi-

Mübadelenin Sosyal/İnsanî Boyutu

Osmanlı İmparatorluğu, Anadolu toprakları dışına önemli miktarda Türk nüfusu yerleştirmişti. İmparatorluğun zayıflamasıyla, Türk ve Müslüman olan bu nüfus, yaşadıkları topraklardan çıkarılmaya başlanmıştı. Her savaş, bir göçü meydana getiriyordu.

Kurtuluş Savaşı, İtilâf Devletleri ve Yunanistan'ın, Anadolu'yu işgali ile başladı. Kurtuluş Savaşı, 24 Temmuz 1923 tarihinde, imzalanan Lozan Antlaşması'yla sona erdi.

Mübadele, Lozan Antlaşması'nın maddelerinden biridir... Lozan Antlaşması'nın maddeleri şöyledir: "İstanbul'daki Rumlar ile Batı Trakya'daki Türkler dışında, Türkiye'deki Rumlar ile Yunanistan'daki Türkler değiştirilecektir."

Anlaşmaya istinaden Yunanistan ile Türkiye arasında, 30 Ocak 1923 tarihinde, Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi sözleşmesi imzalandı. Sözleşme kısa bir süre sonra uygulamaya konuldu. Ve yüz binlerce insan; evinden barkından, bağından bahçesinden, komşularından, çevresinden ayrılmak zorunda kaldı. Mübadiller, hiç bilmedikleri, görmedikleri bölgelere göç etmek zorunda bırakıldı.

Bu değişim sonucu, 100 bin Türkiyeli Rum Yunanistan'a gitti, yaklaşık 100 bin aileye mensup 400 bin Türk de, Türkiye'ye göç etti.

Mübadil olarak tanımlanan göçmenler, Anadolu'dan Yunanistan'a gönderilen Rumların bıraktıkları evlere, ticarethanelere ve topraklara, mesleklerine göre yerleştirildi. Bu göç, 1949 yılına kadar devam etti.

Mübadeleği yaşayan insanlar, yaşları itibariyle bugün artık bitmek üzere... Doğdukları topraklardan göçen insanların hepsinin ayrı bir öyküsü var. Artık mübadelenin tanığı, sadece fotoğraf albümleri ve yaşanan acıları büyüklerinden dinleyen ikinci nesillerdir.

Mübadele, yani değiş tokuş kelimesi, yaşanan hadiseyi birebir karşılayan bir kelime. Mübadele, mübadeleği kendisi yaşamamış ikinci, üçüncü, dördüncü kuşaklar için ise sıradan bir olay hâline gelmiştir. Sayıları çok azalan, mübadele acısını yaşayan birinci kuşak için du-

Acı Bir Göç Hikâyesi Mübadele

rum çok farklı. Onlar doğup büyüdüleri toprakları görememenin acısı içinde öldüler. Bu hasreti ruhlarıyla birlikte sonsuzluğa taşıdılar...

Mübadiller, bir bitki gibi topraklarından sökülüp başka bir yere dikilmeye çalışılmıştır. Tabii bu, zorunlu bir durumdu. Hiç kimsenin kendi fikri, rızası sorulmamıştır.

Rıhtımda bekleyen Rum Göçmenler. -Lozan Mübadilleri Vakfı Arşivi-

Mübadelenin Kapsamı

Mübadeleye, Midilli'de, Girit'te, Yunanistan'ın kuzeyinde Selânik, Grebene, Kavala gibi yörelerde evi olan Türkleri kapsamıştır. Batı Trakya Türkleri ve İstanbul Rumları, mübadele kapsamı dışında bırakılmıştır.

Bozgun ortamı yüzünden, artık Türk ve Yunan halklarının birlikte yaşama imkânı kalmamıştı.

Mübadele sadece siyasî değil, sosyal, ekonomik ve bütün bunların ötesinde insanî bir durum, insanî bir dram olmuştur.

Bir insanın toprağından, kendi ikliminden koparılması, yeşerip yeşeremeyeceğı şüpheli yeni bir toprağına savrulması kolay bir durum değil. Dönemin fotoğrafları incelendiğinde, mübadillerin yüzlerinde yurt özleminin ve gelecek belirsizliğinin burukluğu, kahrı, acısı apaçık görülmektedir.

Mübadele karma komisyonu tarafından yolculuk hazırlıkları tamamlandıktan sonra, 1923 yılının Kasım ayında gemiler mübadilleri taşımaya başlamıştır. Selânik Limanı'ndan 22 Kasım'da Arslan, 26 Kasım'da Tetyis vapuru mübadilleri alarak hareket etmiştir. Arslan vapuru 28 Kasım 1923 tarihinde bir kısım mübadil ile birlikte öksüzler yurdu öğrencilerini şiddetli fırtınaya rağmen, İstanbul Tuzla'ya getirebilmiştir. Öksüzler yurdu öğrencileri ile bir kısım mübadili burada bıraktıktan sonra, kalan mübadilleri bırakmak için Tekirdağ'a hareket etmiş, burada mübadillere aşı yapılmış ve mübadilleri o zaman ilçe olan Tekirdağ'ın kaymakamı karşılamıştır.

3 Aralık 1923 tarihinde Selânik limanından kalkan Sakarya isimli gemiye 3222 muhacir ve 12 yetim çocuk binmiş, gemi Tuzla ve Tekirdağ limanlarına doğru hareket etmiştir.

7 Aralık tarihinde Ümit vapuru, 1518 mübadille birlikte Tekirdağ ve Tuzla'ya doğru hareket etmiştir.

Aralık ayının ilk haftası Selânik limanından nakledilen mübadil sayısı 6 bin geçmiştir. Mübadele İmar ve İskan Bakanı'nın beyanına göre, Aralık 1923'te Makedonya, Girit, Kavala, Drama'dan 26691 mübadil gelmiştir. Mübadelenin uygulamaya başladığı tarihten sonra toplam 60318 mübadil, Ocak 1924 tarihinden önce yurda girmiştir. 29 Aralık 1923

tarihinde Kavala'dan Bahr-ı Cedit vapuruyla hareket eden tütüncü ve rençberden oluşan 686 mübadil, yanında 212 hayvanla birlikte Çeşme Limanı'na hareket etmiştir.

2 Ocak 1924 tarihinde Gülcemal vapuru, Samsun Limanı'na 667 mübadil getirmiştir. Mübadilleri limanda belediye başkanı, müftü ve eşraf karşılamıştır.

Ocak ayında 29963 mübadil ile birlikte 20990 hayvan Türkiye'ye getirilmiştir.

17 Şubat'ta Mersin limanına getirilen 3500 mübadil ise yine halk tarafından karşılanmış, mübadiller Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Paşa'ya şükranlarını bildirmişlerdir.

Ocak 1924'te Ümit vapuruyla Tekirdağ'a gelen 1975 mübadil, yanlarında 4 öküz ve iki eşek getirmiştir.

Anadolu'ya yapılan seferler hakkında rapor veren Trabzon gemisinin Kızılay doktoru, Selânik'ten Mersin'e 6, Samsun'a 9 günde varılabileceğini bildirmiştir. Ayrıca seferler hakkında şu detayları vermişti: "Birinci harekette Selânik'ten alınan 1372 muhacir, çiçek aşılarının yapılmasından sonra Mersin'e çıkarıldılar. İkinci seferde, Selânik'ten bindirilen 1082 muhacirin, çiçek ve veba aşıları yapıldıktan sonra Tuzla limanında geçirilen 5 günlük karantinadan sonra, Samsun Limanına çıkarıldılar. Samsun Limanı'ndan ise Gelibolu'ya gelecek 100 İslâm muhaciri ile Selânik'e gidecek 291 Rum göçmeni alarak, 7 Ağustos 1924'te İstanbul'a döndü."

En çok mübadil sevklerinin yapıldığı tarih ise 1924 yılının bahar aylarıdır. 12 Nisan 1924 tarihinden Nisan ayının sonuna kadar Selânik'ten 18 gün içerisinde 21507 mübadil sevk edilmiştir. Nisan ayında Selânik ve Kavala'dan toplam 56979 mübadil 11411 hayvan Türkiye'ye getirilmiştir.

Mübadillerin yanlarında hayvanlarını ve eşyalarını getirmelerine de izin verilmiştir. 21 Nisan 1924'te 2480 mübadilin bulunduğu Giresun vapurunda 779 küçükbaş, 167 büyükbaş hayvan da vardı. Nisan 1924 tarihine kadar Kavala'dan getirilen 43500 göçmen yanında 9000 büyükbaş, 45000 küçükbaş hayvan getirmiştir. Bunun yanında çoğu yerde Yunanlılar mübadillerin mallarına el koymuşlar veya çok ucuz fiyata mübadil mallarını satın almışlardır. İmar ve İskan Bakanlığı ise mübadillerin mallarını satmaması için harekete geçmiştir.

11 Mayıs 1924'te İstanbul'dan ayrılan Sulh vapuru, Selânik'ten aldığı mübadilleri, İzmir ve Çeşme'ye bırakmıştır. Daha sonra 29 Mayıs'ta Kavala Limanı'ndan aldığı mübadilleri Bandırma'ya çıkarmıştır.

Bu arada Türkiye'ye getirilen mübadillere üç gün boyunca yemek verilmiştir. Kişi başına kazana 320 gram pirinç atılıyordu. İkinci gün etli kuru fasulye yemeği veriliyordu. Daha sonra ise iki ay boyunca sadece ekmek yardımı yapılmıştır.

SİYUN İKİ YAKASI-Şehadet-i İzzetinden!

İstanbul vapuru 5 Ağustos 1924 tarihinde Giritliler, Eskihisarlılar ve Siroz çingenelerinden oluşan 2889 mübadili Türkiye'ye getirmiştir.

Mübadillerin birinci kuşağı yeni geldikleri yurtlarına yerleşme çabasını yaşamıştır. İkinci kuşak gelişme dönemini yaşamıştır. Mal ve mülk açısından önemli gelişmeler sağlanmıştır. Üçüncü kuşak ise geriye bakarak, geçmişini araştırmaya başlamıştır. Bugün Türkiye'de ve Yunanistan'da kurulan mübadil dernekleri bu düşüncenin eseridir.

İzmir'den göçen Rumlar, Yunanistan'da taşındıkları, yerleştikleri yere Yeni İzmir-Nea Smirni adını vermiştir. Aynı şekilde diğer göçmenler de yeni yerleşim yerlerine eski şehirlerinin veya beldelerinin ismini vermiştir. Nea Efesos (Yeni Efes), Nea Mudanya (Yeni Mudanya), Nea Malkara, Nea Fokea (Foça), Nea Kalvari, (Gelveri, şimdiki adı Güzelyurt) Nea Sinasos (Ürgüp'e bağlı Mustafapaşa beldesi.)

Yunan arabeski diyebileceğimiz rembetiko, Türkiye göçmeni Rumlar arasında çıkmıştır. İzmir'in o dönemdeki en önemli gazetelerinden Ahenk'te yurda getirilen mübadillerle ilgili şu duygulu haber yer alır. Mübadelenin insanî boyutunu bundan daha güzel ne anlatabilir? İşte, "İlk kabile-i Mazlumin"ün yürek burkan haberi:

"Kardeşlere Yardım

Artık geliyorlar. Kurtularak, kurtarılarak geliyorlar. (...) Onları hürmetle, muhabbetle, şefkâtle karşılayalım. Bağrımıza basalım. Çok acı görmüş ruhlarına teselli olalım... Gelenler din ve soy kardeşlerimizdir... Her birinin bağrında, ruhunda ve kalbinde bir şehidin acısı var!" (Ahenk, 28 Kasım 1923)

Türkiye'deki Mübadil Dernekleri

Lozan Mübadilleri Vakfı, 2001 yılında kuruldu. 14 mübadil derneği ve Lozan Mübadilleri Vakfı, 5 Aralık 2009 tarihinde 'Türkiye Mübadil Kuruluşları İşbirliği, İletişim ve Dayanışma Platformu' (Türkiye Mübadilleri Platformu) çatısı altında birleşti.

Mübadelenin kalbimizi sızlatan beşerî bir yanı olduğu gibi, şüphesiz ekonomik bir yanı da var.

Türkler Rumeli'de özellikle de Selânik'te geniş ve verimli arazilere, büyük-küçük baş hayvanlara, para ve altına sahipti. Aynı şekilde, belki de kadim Bizans'tan beri Türkiye topraklarındaki Rumlar da, mal ve arazilere sahipti. Mübadele münasebetiyle bu zeminde ister istemez kaymalar, kopmalar, kırılmalar ve karşılıklı zarar-ziyanlar da vâki oldu.

Meselâ özellikle Rumeli'nin çeşitli şehirlerinden zorunlu olarak Türkiye'ye göç edenler, biz o topraklarda daha çok, daha verimli araziler, işlenmiş tarlalar, bağ-bahçe bırakıp geldik; fakat Türkiye'de bunlara denk bir yaşama ortamı bulamadık; orada, Selânik'te misal 10 dönüm-20 dönüm arazimiz varken, Türkiye'de bize kişi başına 2 dönüm arazi verdiler. Orada zengindik, burada çetin hayat şartlarıyla karşı karşıya kaldık diye yakınmalar oluyor. Benzer yakınmalara, Trabzon'dan, Samsun'a, Bursa'ya, İstanbul'a kadar, Türkiye'nin farklı yörelerinden Selânik veya Kavala'ya hicret eden Rumlarda da, rastlamak mümkün. Tabii ki, işin en önemli yanı ise karşılıklı yaşanan acı duygular, hicretin alevlendirdiği yurt ve vatan hasreti.

Bu derin acıyı, Avrupa'daki Türkler kadar, Asya'daki, İstanbul'daki Yunanlılar da yaşadı. Aslında işin insanî boyutu, siyasî ve ekonomik boyutun çok ötesinde bir ıstırap kaynağı. Çünkü insanoğlu maddî kayıplarını, gayret ve çabasıyla telâfi edebilir, fakat bu zoraki hicretin kalplerde açtığı derin uçurum, kolay kolay kapanmaz. Mübadilleri en çok yaralayan, doğup büyüdüğü topraklardan koparılma ve ölünceye kadar bir daha o topraklara dönmemek. Doğup büyüdüğü ülkenin, kendilerine yasaklanması.

Mübadil psikolojisini çok iyi ifade eden "İki Kez Yabancı" (Hem geldikleri ülke için, hem gittikleri ülke için) kitabının yazarı Bruce Clark, "İki Kez Yabancı: Modern Türkiye

SİYUN İKİ YAKAŞI - Sait İbrahim'in Kızı

ve Yunanistan'ı Kuran Zorunlu Göç" isimli kitabında, Mustafapaşa/Sinasos üzerine yazılan bölümde, mübadelenin duygu sarsıntısı şöyle anlatıyor: "Kapadokya'daki Ortodoksların çoğu veya tamamı Türkçe konuşuyordu... Yöre, Hıristiyanlarla Müslümanlar arasında güven duygusunu sarsan kanlı savaflara hiç sahne olmamıştı. Buradaki iki topluluk, din dışında her bakımdan birbirlerine çok yakındı... Zorunlu ayrılmaya rağmen, Kapadokya'nın Müslümanlarıyla Hıristiyanları arasındaki yakınlık bugün de tamamen tükenmiş değil. Türkiye'den Yunanistan'a göçmek zorunda kalan Ortodokslar arasında, Kapadokyalılar kadar anayurtları hakkında güzel hatıralar taşıyan başka hiçbir grup yok... 1924'te burayı terk ederek, Yunanistan ile ABD'ye yerleşen ve yurtlarına nostaljik ziyaretlerde bulunan Ortodoks ailelerle, burada yaşamaya devam eden Müslüman Türk aileler arasında varlığını hâlâ devam ettiren güçlü bir duygusal bağ var... Bu insanlar arasındaki hissî bağlar, kan bağıyla da pekişmiştir. Zira mübadele günlerinde bazı Ortodoks kadınlar, Müslüman Türk erkeklerle evlenerek, İslâm dinini benimsediler ve köylerinde kaldılar." (S. 89-90)

Ayrıca, yazarın belirttiğine göre, Mustafapaşa belediye binasındaki büyük boy bir yağlı boya tabloda, Ortodoks bir ailenin yola çıkmadan önce, Müslüman komşularıyla, kucaklaşıp, çok duygulu bir şekilde vedalaşmaları resmediliyormuş. Bu da iki halkın kardeşliğini veya en azından "insanlığını" belgeleyen güzel bir manzara...

Mübadeleden Acı Bir Arakesit

Yunanistan'da yaşayan Türkler baskı altında olduklarından, göçün resmî takvim başlamadan kıyı kentlerine yığıldılar. Devlet Hilâl-i Ahmer (Kızılay) cemiyetine mübadillerin uygun şartlarda yurda taşınabilmesi için, para yardımı yapıyordu. Para yardımıyla güçlenen cemiyet, hüznün ve elem içerisinde yollara düşen bu insanlara yardım ediyordu. Bir taraftan da, Dışişleri Bakanlığı Yunan Hükümeti ile görüşmeler yaparak, sahil şehirlerine doğru akan göçü düzenli hâle getirmeye çalışıyordu. Yeryüzünde o güne kadar görülmemiş, fevkalâde bir hâl yaşanıyordu.

Türkiye'ye göçmen getiren vapurlar için indirme iskeleleri belirlenmişti. Bunların belli başlıları İzmir, İstanbul-Tuzla, Ayvalık, Mudanya, Samsun, Trabzon, Antalya ve Mersin iskeleleriydi. En yoğun olan indirme iskelesi ise İzmir, İstanbul, Mersin ve Samsun'du. Her indirme iskelesinin yanında bir karantina/tahaffuzhâne oluşturulmuştu. Bunların en büyüğü İstanbul'da, Tuzla ve İzmir'de, Urla yakınlarındaki Klazumen Tahaffuzhânesi'di. Göçmenler, yerleşecekleri yere gönderilmeden önce, bir süre indirme iskelelerine yakın Misafirhanelerde kalıyorlardı. Misafirhanelerin yanına göçmenlerin sağlık işleriyle ilgilenmek için Hilâl-i Ahmer Cemiyeti tarafından bir sağlık ocağı kurulmuştu. Bu yöndeki çalışmalar ve uğraşlar sürerken, ilgili kurumlarla Mübadele, İmar ve İskân Vekâleti'nin yaptığı yazışmalar sonucunda, taşıma süresince, ordunun menzil teşkilâtından yararlanma imkânı elde edildi. Sağlık kuruluşlarının bulunduğu kıyı kentlerinde, muhtemel salgın hastalıklarının önüne geçmek maksadıyla ciddi hazırlıklar yapıldı. Buralarda serum ve aşı depolandı. Mübadiller, kendilerine mümkün olan ihtimam gösterilerek, "Gülcemal", "Sulh" "İstanbul", "İsmet Paşa" ve "Kızılırmak" isimli gemilerle yurda taşındı. Anadolu insanı, "evlâd-ı fâtihan" ve "Rumeli yadigârı" diyerek, onları bağrına bastı.

İşte bir mübadilin, yaşadığı topraklardan koparılışının hazin hikâyesi:

"Biz orada yalnız hayvanları bırakmadık ki! Çocukluğumuzu, gençliğimizi, anılarımızı da bıraktık. Kim bilir kaç nesildir o topraklarda yatan ceddimizi bıraktık. Bindik az sonra Florina'dan gelen kara tirene. Önce uzun bir düdük çaldı tiren; sonra yavaş yavaş hareket etti. Savurduğu dumanların arkasında kaldı köyümüzün yolu. Başladık ağlaşmağa, dövünmeye. Bir daha görüp yürüyemeyecektik o yolu yukarıya doğru. Karaferye üzerinden Selânik'e geldik. Rıhtım mahşer yeri gibiydi, binlerce tedirgin, kederli insanla doluydu.

Ortalık sefil ve perişan bir hâldeydi. Vapura binme sıramız gelinceye kadar, bizi körfeze tepeden bakan Tumba'da bekletiler. Köyün halkını iki vapura bölmüşler; ilki İzmit'e gitmiş; biz ise Mudanya'ya gittik."

Rum köyüne yerleşen, Türk mübadilin anlattığı ilginç hatıra ise şöyle:

"Adı gibi dere içinde bir köydü Dereköy. Ne ovayı görür, ne deryayı. Aç kapa gözünü akşam olur. Rumlardan kalma büyük bir kilise vardı. Tepesinde koca bir çan. Karagon Mustafa elinde hiçbir âlet olmadan, üç gün uğraştı sökmeğe o çanı. Son gün karanlık basmıştı ki, söktü bre! Ertesi sabah bir çuvala koyup vurdu sırtına, götürdü Bursa'ya. Orada hurdacılarla satmış. Parası ile yarım çuval un, gazyağı, tuz ve birkaç kalıp sabun almış; geldi Dereköy'e. Karısı günlerce fiyaka yaptı herkese: "Bizde gazyağı var, sabun var, yaaa!" deya.

Gazeteci-yazar İskender Özsoy, Mübadele dramına duyarlı olanlardan biri. Bu konuda, "İki Vatan Yorgunları" ve "Mübadele'nin Öksüz Çocukları" isimli iki kitabı var. Binlerce, vatan sürgünü mübadilden biri olan İbrahim İşler'in (Lozan Mübadilleri Vakfı Başkanı) yaşadıkları büyük çileyi şöyle özetliyor:

"Ever mübadele...bir insanlık dramının başlangıcı. Bu dram İbrahim İşler'in ailesine önce evlerini Türkiye'den gelen Rumlarla paylaşma olarak yansımış. Kayalar ve 58 köyünde hiç Rum nüfus yokmuş. İşler'in dedesi, evlerinde Rumlar'la oturmayı hazmedemediği için mübadele sırasını Kayalar'da beklemek yerine, aileyi toplamış ve Selânik'e yakın bir köye gitmişler. Sotur Deresi'nin yanındaki o köyde, bir ahırda bir iki ay, kendilerini Türkiye'ye götürecek geminin gelmesini beklemişler."

Mübadil Cevdet Gümüşsoy'un anlattıkları ise, insanın kanını donduracak kadar feci:

"Bir gün Jerveni'ye Türkiye'den Rumlar geldi. Kış başlamıştı. Anladık o zaman bir şeyler olacağını. Rumlarla altı ay beraber oturduk. Bu altı ay içinde aramızda münakaşalar çıktı, mahkemelik olduk. Yaz gelince göç başladı. Kâh at sırtında, kâh at arabalarıyla Jerveni'nden Sorovic İstasyonu'na gittik. Trenle Selânik Limanı'na vardık. Limanda bize aşı yaptılar. Selânik'te 15 gün geminin gelmesini bekledik. Geminin adı Gülcemal'di. Gülcemal İzmir'in Urla İlçesi'ne yanaştı. Üç dört gün Urla'da kaldık. Urla'dan tekrar gemiye bindik. Mersin'e ulaştık. At arabalarıyla gittiğimiz Tarsus'un Yenice İstasyonu'ndan trenle yola çıktık. Tren Ulukışla'da arızalandı. At arabalarıyla perişan durumda Niğde'ye ulaştık. Bir ay çadırlarda kaldık. Bir aydan sonra yine at arabalarıyla Ürgüp'ün Sinasos (Mustafapaşa) Kasabası'na geldik. 1924 yılının Eylül ayının ilk günleriydi. Evlere yerleştik. Beş on gün kaldık. Bize, 'yukarıda Cemilköy var, oraya gitmek ister misiniz?' diye sordular. Babalarımız kabul etti. Akrabalarımız Sinasos'da kaldı. Yolculuğumuz neredeyse üç ay sürdü. Köyden 120 kişi o zor şartlara dayanamayarak yollarda öldü. Küçük kardeşim Abidin de yolculuğa dayanamadı ve Niğde'de öldü. Karada ölenleri, öldükleri yere defnettik. Vapurda ölen bazı

çocukları kaptana söylemeyip sakladılar. Ölen bebeleri anneleri sanki emziriyormuş gibi göğüslerinde tutarak sakladı. Onları da karaya çıkınca gömdük. Çok perişanlık çekildi, çok.”

Türk cephesi böyle de, Rum cephesi daha mı iyi. Elbette değil. İşte Yunanistan'ın Anadolu'daki harbi kaybetmesinden sonra Rum ahalinin yaşadığı içler acısı durumun fotoğrafı:

“Yunan ordusunun Anadolu'daki harbi kaybettiğini gören Rumlar büyük bir şaşkınlık içinde yüzyıllarca yaşadıkları anayurtlarını can korkusuyla terk ettiler. Her gün yüzlerce yaylı araba ile İzmir üzerinden, onlarca tekne bütün Karadeniz kıyısından kaçan Rumları, İstanbul'a taşıdı. Âdeta bir yangın yerinden gecenin köründe apar topar kaçmışa benzeyen bir kalabalığın hâli pek perişandı. İçlerinde hasta olanlar, bu uzun ve meşakkatli yola dayanamayacak kadar yaşlı ve küçük olanlar da eksik olmuyordu. Hastaneler dolup taşıyor, yine de bu zavallı kalabalığın pek azı dertlerine çare bulabiliyordu. Hâlâ işgal altında bulunan İstanbul ise onlar için geçici bir sığınaktı. Yükte hafif, pahada ağır neleri varsa alıp geliyor, şimendiferi kullanmak isteyenler Sirkeci istasyonuna, yaylı atarabaları ya da kağnılarla devam edecekler ise Karaköy ve Balat kıyılarına yığılıyor, küçük tepeleri andıran eşyalarının buz gibi ayazda geceliyor, akrabalarının yanında yer bulabilen kısmetli azınlık ise araba temin edebilmek için sabah erkenden Eminönü'ne geliyor, akşama kadar bekleyip müsait bir yaylı temin etmeye çalışıyordu. Yolu Sirkeci'den, Balat'tan geçen her kimse öksürükler, ağlayışlar, inilteler, hıçkırıklar, feryatlar arasında yürek burkan bir manzaraya şahit oluyordu.” (Rumeli'ye Veda/Gökhan Gökçe. s.151)

GÂZİ MUSTAFA KEMÂL'İN YARDIM ÇAĞRISI

Mübadele'nin bir insanlık trajedisi olması yanında, aynı zamanda ekonomik ve sosyal etkilerinin cesametini daha iyi kavrayabilmek için, Gâzi Mustafa Kemâl'in, İslâm dünyasını Mübadele Göçmenlerine yardıma çağıran beyannamesinden şu yürek burkan satırları okumak kâfidir:

"Türk Milleti, Allah'ın inayetine güvenerek, hayatını kurtarmaya; yaşamak hakkına mâlik olduğunu dünyaya göstermeye azmettiği gün, biliyorsunuz ki, bütün vesaitten mahrum, yalnız imân ve aşk-ı istiklâl kuvvetine malikti...

Türkler; bu sayede istihsal ettikleri zaferle mücadelelerini tenviç ederlerken, âlem-i İslâm'ın pek ulvi bir alâka ile mütehassıs olduklarını şükranla görmüş ve bunu daima minnetle yadetmekte bulunmuştur.

İşte bu alâkaya istinaden şimdi de dîn kardeşlerimizden yine kendi kardeşleri için şefkat ve merhamet riva ve tevassutta bulunuyorum.

Türk Milleti zafere kavuştu; fakat elyevm muazzam bir iş karşısındadır.

Bizler gibi birer yuva sahibi olan ve yekunu altıyüzbini geçen kardeşleri Türk toprağına kavuşturmak, ızdıraplarına, sefaletlerine hitame vermek pek büyük bir iştir. Kardeşler, Türk Milleti ne kadar vesait malik olursa olsun, bu vesait yine kâfi değildir...(.)

İşte dindaşlar; bu yerleri imar etmeye, duçar oldukları mahrumiyet ve sefaletten bir an evvel halas edilmeleri lâzım gelen Yunan idaresindeki Müslümanları buralarda iskana, altı yüz bin kişiye

ekmek vermeye, meva bulmaya çalışan Türkler, kardeşlerinin sefaletten telef olmamaları için âlem-i İslâmın mürüvvetine müracaat ediyor...

Dindaşlık rabıta-i kudsiyesinin feyyaz tecelliyatına ümidvar ve muntazır bu zavallı kardeşlerimiz için, müşterek bir hayır ve şefkat müessesesi olan Hilâl-i Ahmer'in vaki olacak teşebbüsâtına bütün âlem-i islâmın seve seve ve kemâl-i memnuniyetle zahir olacağından şüphem yoktur. Hilâl-i Ahmer, bu dinî vazifesinde de muvaffak olması için âlem-i islâmın lütuf ve muavenetine arz-ı ihtiyaç ediyor. Yapacağınız en ufak bir muavenetin bir kaç Müslüman ailesinin hayatını kurtaracağını düşününüz; doğrudan doğruya aynen ve nakden gönderilecek ianet de şükranla kabul edilecektir..

Bugün ezici bir harman içinde bulunan ve yarın iskan ve iase edilmek için bin müşkilâtla pençeleşecek olan Rumeli Müslümanlarının yegâne istinadgâhları imânları ve yegâne ümidleri din kardeşlerinin ulviyet ve necabetidir.

Cenabı- kebira cümlemizin yardımcı olsun.

Gazi Mustafa Kemâl

Selâniklilik Kimliği

Lozan Mübadilleri Vakfı Genel Sekreteri Sefer Güvenç ile İstiklâl Caddesi, Ayhan Işık Kokaktaki merkezlerinde buluşup konuştuk. Röportaj sırasında, "Selâniklilik Kimliği" yazısından da istifade edebileceğimizi söyledi. Bir Selânik panoraması çizen yazının giriş bölümü şöyle:

30 Ocak 1923 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti ile Yunan Hükümeti arasında İsviçre'nin Lozan kentinde imzalanan "Nüfus Mübadelesi Sözleşmesi" sonrasında Yunanistan'dan Türkiye'ye zorunlu olarak göç ettirilen Türk-Müslümanların sayısı konusunda araştırmacılar 350 bin ile 490 bin arasında değişen rakamlar vermektedir. Bu sayıya 1821-1923 yılları arasında bugünkü Yunanistan sınırları içinde kalan topraklarını terk edenler dahil değildir. "Yunanistan'ın farklı bölgelerinde yaşayan 'Müslümanların sayısı'nı, Osmanlıların ayrılışı esnasında belirlemek imkânsızdır. En iyimser tahminlere göre, 800.000 ile 900.000 arasındadır, ki bu sayı oldukça mantıklı gözükmektedir. Bu topluluğun hemen hemen yarısı 1923'ten önce ülkeyi terk etmişlerdir." (Aleksandre Popovic, Balkanlarda İslâm s.328, İnsan Yayınları İstanbul 1995)

Osmanlı yönetimi döneminde Selânik yoğun bir sivil-asker bürokrat nüfus barındırmaktaydı. Osmanlı bürokratlarının 1912 sonrası ülkeyi terk etmeleri ile Müslümanların nüfusunda bir azalma olsa da, toplam nüfus içindeki oranlarında bir değişme olmamıştır. Kentin Yahudilerden sonra gelen ikinci kalabalık gurubunu yine Müslümanlar oluşturmaktaydı.

1913 yılında yapılan resmî nüfus sayımına göre, şehir merkezinde 157.889 kişi (32.184 aile) yaşıyordu. Bu nüfusun 61.439'u Yahudi, 45.867'si Türk, 39.956'sı Yunan, 6.236'sı Bulgar ve 4.364'ü yabancıydı. (Alexandra Yerolympos, Selânik 1850-1918, İletişim Yayınları, 1999 İstanbul-Hazırlayan Gilles Veinstein.)

500 yıl süren "Türk Yönetimi" döneminde çok kimlikli, çok dinli, çok dilli Selânik kenti Avrupa ile Osmanlı İmparatorluğu'nun bağlantısını sağlayan en önemli liman şehirlerinden biriydi. Batı Avrupa ülkelerindeki her türlü teknolojik, bilimsel, felsefi, sanatsal gelişme imparatorluğa bu kapıdan giriyordu. Osmanlı yönetimine muhalif olan "Genç Türkler" in merkeziydi Selânik. İttihat ve Terakki Partisi burada kurulmuştu. 2. Abdülhamid'e Meşrutiyeti ilân ettirerek, Meclis-i Mebusan'ın açılmasını sağlayan, 1908 devriminin beşiği

Selânik'ti. 1909'da İstanbul'da anayasal düzene karşı girilen 31 Mart ayaklanmasını bastıran ve Abdülhamid'i tahtan indiren Hareket Ordusu, Selânik'ten hareket etmişti. Mustafa Kemâl bu şehirde doğmuştur.. Mustafa Kemâl ile birlikte Cumhuriyetin kuruluşunda görev alan sivil ve asker kadroların yetiştiği bir okuldur Selânik. Şair Nazım Hikmet gibi bir çok ünlü edebiyatçının doğum yeridir. Osmanlı Türkiye'sinde kapitalist üretim tarzı öncelikle Selânik'te filiz vermiştir.

Türkiye'nin ekonomik, siyasî, sosyal ve kültürel tarihi açısından önemli olan, bu kentte yaşamış insanlar hakkında, Türkiye'de yapılmış, yayımlanmış bilimsel çalışmaların yeterli olduğu söylenemez.

Meropi Anastasiadou bu konuda şöyle diyor: "Türkiye'de yayımlanmış Osmanlı İmparatorluğunun son birkaç on yılının politik ve kültürel tarihiyle ilgili çalışmalarda Selânik adına sık sık rastlanır. Fakat şehirdeki Müslüman kitlenin yaşantısını görmemizi sağlayacak derinlikli çalışmalar son derece eksiktir." (Meropi Anastasiadou, Tanzimat Çağında Bir Osmanlı Şehri-Selânik, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul 2001)

Lozan Mübadilleri Vakfı

Yunanistan ve Türkiye’de mübadele ile göç eden insanların yaşadıkları sürece baktığımızda, Türkiye’den Yunanistan’a göç edenlerin; kültür, sanat ve folklorik değerlerini korumak için çeşitli faaliyetler yaptıklarını; kendi aralarında dernekler, vakıflar kurarak teşkilâtlendiklerini, kültür ve sanat merkezleri, araştırma enstitüleri, müzeler kurduklarını görüyoruz.

Yunanistan’dan Türkiye’ye göç edenlerin ise yaygın ve etkin bir örgütlenme içine girmedikleri görülüyor. Yakın zamana kadar bir kaç akademisyenin dışında bu konuya pek eğilen olmamış. Oysa göç edenler; bilgi birikimlerini, kültür, sanat ve folklorik değerlerini de beraberinde taşımışlar. Bizler, bugünkü kültürümüzün oluşmasında önemli etkisi olan değerlerin ve yakın tarihimizin ciddi biçimde ve bilimsel olarak araştırılmasının kaçınılmaz bir görev olduğuna inanıyoruz.

Ayrıca her iki ülke topraklarının tarihî zenginliği ve mirası kabul edilmesi gereken kültür varlıklarının yeterince korunmamış olduğunu düşünüyoruz. “İnsanlık Mirası” olan bu kültür varlıklarına sahip çıkılması için, her iki ulusun ve uluslararası kültür kuruluşlarının duyarlı olmasını sağlayacak çabalara ihtiyaç vardır.

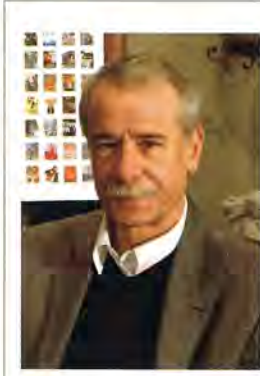
Vakfın Amaçları

Türkiye Büyük Millet Meclisi hükümeti ile Yunan hükümeti arasında 30 Ocak 1923 tarihinde Lozan şehrinde imzalanan “Nüfus Mübadelesi Sözleşmesi” kapsamına giren mübadillerin;

- Kültür, sanat, folklorik değerlerini korumak ve yaşatmak.
- Yakın tarihimizi ve mübadeleyi bilimsel olarak araştırmak, belgelemek.
- Mübadillerin geride bıraktıkları insanlık mirası olan kültür varlıklarının korunması için çaba göstermek.
- Türkiye ve Yunanistan halkları arasındaki dostluk, sevgi ve işbirliğini geliştirmek, barış kültürünün yerleşmesi için çaba göstermek.
- Mübadiller ve sonraki kuşaklar arasındaki sosyal-kültürel dayanışmayı ve yardımlaşmayı sağlamaktır.

“YAŞANAN ACILAR, BİR DAHA YAŞANMASIN”

O DA BİR MÜBADİL ÇOCUĞU

Lozan Mübadilleri Vakfı Genel Sekreteri Sefer Güveng, bir Mübadil çocuğu olarak 1945'te Tekirdağ'ın Malkara ilçesinde dünyaya geldi. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe bölümünden mezun oldu. 1999 yılında arkadaşlarıyla birlikte, Büyük Mübadele Çocukları isimli bir girişim hareketi başlattı. 2001 yılında kurulan Lozan Mübadilleri Vakfı'nın kurucularından ve o tarihten beri de vakfın Genel Sekreterliğini yürütüyor. Vakfın Başkanı ise Arif Ümit İşler.

Lozan Mübadilleri Vakfı Genel Sekreteri Sefer Güveng'le ayrıca, Mübadillğin acı macerasını da konuştuk:

Lozan mübadilleri için bir vakıf kurma fikri, hangi ihtiyaçtan doğdu?

Bilindiği üzere, Türkiye ile Yunanistan arasında 30 Ocak 1923 tarihinde imzalanan Mübadele Sözleşmesi, Türkiye'de yaşayan Rum Ortodoksların Yunanistan'a, Yunanistan'da yaşayan Müslümanların ise Türkiye'ye zorunlu göçünü öngörüyordu. 1923-24'lerde Türkiye'deki mübadiller arasında bir teşkilatlanma çabası olmuş. Haklarını alabilmek amacıyla, Mübadele Derneği diye bir dernek kurulmuş. Fakat dernek hakkında fazla bir bilgi yok. Sadece, mübadillerin haklarını savunmak için, Sultanahmet'te bir miting yaptıkları biliniyor.

Buradan, 1999'a gelinceye kadar, Türkiye'deki Mübadillerin bir örgütlenmesi söz konusu değil. 1993 yılında, biz birkaç mübadil çocuğu, yani anne ve babaları Yunanistan'dan, Selânik'ten, Kavala'dan ve öteki vilâyetlerden gelenler olarak, bir araya geldik. Mesela benim annem-babam Selânik'in Langaza kazasının Eğribucak beldesinden gelmiş. Sınır-

lı sayıdaki mübadil çocuğu olarak bir araya geldik, böyle bir teşebbüste bulunduk. Önce Büyük Mübadil Çocukları Girişimi adı altında işe başladık. Kuruluş gayemiz ve birtakım taleplerimiz vardı, bunları dile getirdik. Bunların en önemlisi de, Mübadillerin Geride Bıraktığı Kültürel Mirasın Korunması, talebi idi. Bu daha sonra, aslında buradan giden Rum Ortodokslarla, oradan gelen Müslüman Türklerin, geçmişte ortak bir yaşantıyı paylaştığı, aynı İmparatorluğun tebaaları olduğu ve ortak bir kültüre sahip bulunduğu fikrini ortaya çıkardı. Dolayısıyla, bu iki halk arasında dostluk ve sevgi ortamının oluşması inancı doğdu. Bu sevgi ve dostluk ikliminin yeniden oluşmasına katkıda bulunmak maksadıyla, bir deklarasyon yayınladık. Bu deklarasyon o günkü gazetelerde yer aldı. Bunun üzerine telefonla bizleri arayan, destek olan ve kendilerinin de, mübadil çocuğu olduğunu belirten insanlarla halkamız büyümeye başladı. Gördük ki, bu konuda örgütlenmeye karşı büyük bir ilgi ve ihtiyaç var. Bunun üzerine bir vakıf veya dernek kurmak için teşebbüse geçtik. Vakfın daha kalıcı olacağını düşünerek, vakıf çatısı altında teşkilatlanmayı daha uygun bulduk.

Vakfımızın gayesi, öncelikle mübadillerin kültür mirasına, o topraklarda bırakılan tarihi ve mimarî eserlere sahip çıkmak. Türkiye ile Yunanistan halkları arasında dostluk, sevgi ve barış ortamının tesis edilmesine destek sağlamak. Vakfımızı bu amaçla kurduk. Resmî olarak 2001 yılında tescil edildi. Daha çok kültür alanında faaliyet gösteren bir vakıfız.

Vakfınız, Türkiye'den Yunanistan'a göçen Rum mübadillerle de ilgileniyor mu?

Şimdi şunu ifade etmek gerekir ki, Lozan Mübadilleri Vakfı, bir insanlık trajedisi olan mübadeleyi, karşılıklı bir insanlık meselesi olarak görüyor. Bu topraklardan gidenlerle, o topraklardan gelenlerin benzer kaderi paylaştıklarına inanıyor, benzer acılar çektiklerini ve benzer özlemler içinde bulduklarını gayet iyi biliyoruz. Bundan dolayı, buradan giden mübadillerle, buraya gelen mübadilleri bir anlamda akraba olarak nitelendiriyor, öyle görüyoruz. Bir kere biz Osmanlı bakıyesiyiz. Üç yüz-beş yüz sene değil, binlerce sene birlikte yaşamış bu insanlar. Balkanlarda Türk izleri, Osmanlı ile sınırlı değil. Osmanlı öncesi zamanlarda da, o topraklarda Türk ve Rum asıllı insanlar yaşıyordu. Kapadokya bölgesine çok öncelerden giden Rum Ortodokslar var. Kaldı ki, bunların ana dilleri Türkçe. Dinî inançları Ortodoks olduğu için Yunanistan'a gönderilmişler. Mesela Gagavuz Türkleri var. Dilleri Türkçe, fakat dinleri Ortodoks Hıristiyan. Aslında gidenler de bizim insanımız, gelenler de bizim insanımız. Balkanlarda, böyle bir beşerî kaynaşma var. Ortak bir kaderi paylaşıyoruz. Ve biz şuna inanıyoruz, Türkiye ile Yunanistan arasında kalıcı bir dostluk, kalıcı bir işbirliği sağlanması konusunda ve ticarî ilişkilerin gelişmesinde öncü rolünü büyük ölçüde mübadiller üstlenmektedir. Neden üstleniyor, elbette ki geçmişteki ortak kimlikten, birlikte yaşamışlıktan kaynaklanıyor bu. En başta da dilleri bir. İnsanların kaynaşmasında dil çok önemli bir faktör. Buradan Yunanistan'a giden mübadillerin yüzde 70'inin ana dilleri Türkçe...

Bu yüzden olacak, derler ki, Rumlar Yunanistan'a gittiğinde orada oldukça yadırganmışlar, siz Rum değil, Türksünüz diye, onları dışlamışlar. Alışmaları, kaynaşmaları zor olmuş...

Tabii, öyle... Türkiye'den giden Rumlara, "Türkos Poros!" yani "Türk Tohumu!" diyorlardı. Aynı durum, Yunanistan'dan gelen Müslüman Türkler için de söz konusu. Onlar da, ülkemizde yabancı gözüyle bakıldı, "Yarım Gâvur!" denildi. Onlar Müslüman kimliği ile geldiler ülkemize, etnik kimliği ile gelmediler. Bilindiği üzere, mübadelede kriter "din" idi, ırk değildi. Aynı dinden oldukları için Ortodokslar Yunanistan'a gönderildi. Aynı şekilde Türkler de, Müslüman oldukları için Türkiye'ye gönderildi. Dolayısıyla gelen mübadiller arasında, anadili Türkçe olmayan, çok sayıda mübadil var. Anadili Rumca olanlar var. Giritliler, Rumca'nın bir aksanı olan Giritçe konuşuyordu. Bunların içinde Makedon'ca, Pomak'ça konuşanlar falan var... Ama dinleri İslâm olduğu için buraya gönderildiler. Giden birçok Rum'un ise anadili Türkçe idi. Yani geldikleri veya gönderildikleri ülkenin dilini iyi bilmedikleri için, gelenler de, gidenler de dışlandılar, yabancı muamelesi gördüler. Aynı sıkıntıları, aynı ıstırapları yaşadılar. Bir insanın yerinden-yurdundan, bağlı olduğu topraklardan koparılıp, başka diyarlara gönderilmesi kolay bir hadise değil. Sana, gitmek istiyor musun-istemiyor musun? diye sorulmuyor. Sadece, gideceksin!, deniyor. Gitmeye zorlanıyor.

Devletler oturup, kendi kendine karar veriyor. Al gülüm, ver gülüm der gibi; "Al Hıristiyan'ını ve Müslüman'ını!" diyor!..Mal takası gibi bir şey. Bu insanlar o coğrafyada binlerce yıl yaşamış. Kökleri orada, hatıraları orada, atalarının mezarları orada, ibadet ettikleri mekânlar/mabetler orada. Kişiliği o ortamda gelişmiş. Bütün bu bağları bıçakla keser gibi kesip, koparmak büyük bir insanlık trajedisidir. Elem verici bir durum. İnsanların özgür iradeleri dışında göçe zorlanmaları, kabul edilebilir bir şey değil. Uluslararası hukuk bu ayıbı bir kere işlemiş, fakat bir daha asla vuku bulmamalı. 21. yüzyılda artık bir daha, zorunlu göç hadisesinin olması mümkün değil. Aradan 88 yıl geçti, hâlâ bunun acısını yaşıyoruz. Ders ve ibret almak lâzım.

Büyük acılar yaşanmış, fakat yaşanan bu insanlık dramının, mübadilleri en çok yaralayan yönü nedir? Buldukları coğrafyadan koparılmış olmak mı, yoksa geldikleri coğrafyaya tutunamamak mı? Veya ağır bir arada kalmışlık duygusu mu? Mübadillerin ruh hâlini anlatan bir çalışmanın ilginç bir adı var: "İki kere yabancı!" Hem orda yabancı, hem burada yabancı...

Elbette, insanın doğup-büyüdüğü coğrafyadan, varanından sökülüp atılması, çok acı verici bir durum. Bunu sözle ifade etmek mümkün değil, yaşamak lâzım. Düşünün, bir fidanı kök saldıği yerden söküp, başka bir yere, başka bir toprağa, başka bir iklime götürüyorsunuz. O bile yeni ortama uyum sağlayamayıp, soluyor, kuruyor, yani ölüyor. Uyum çok

önemli. Bu insanlar gittikleri yere uyum sağlayabilecek mi, sağlayamayacak mı, diye kimse düşünmemiş. Gemiler rıhtıma yanaştırılmış ve hadi binin ve gidin denilmiş. O insanların kalbinde açılan korkunç uçurumu, tarif etmek mümkün değil; bunu yaşamak, hissetmek lâzım...

Doğdukları Toprakları Göremeden Öldüler

Sabi, mübadillere, gittikleri yere ayak uydurabilmeleri için, herhangi bir uyum programı veya rehabilitasyon çalışması, psikolojik destek falan uygulanmış mı?

Herhangi bir uyum desteği veya psikolojik destek söz konusu değil. Kaldı ki, başta ifade ettiğimiz gibi, üstelik bu insanlar dışlanmışlık, yabancılık yaşadılar. Gittikleri ülkenin politikası doğrultusunda tek tiplendirildiler. Geldikleri ülkenin, bildikleri dili kendilerine yasaklandı. Türkiye'de de olmuş bu, Yunanistan'da da... Geçmişte, çok kültürlü bir yaşantı hiçbir zaman hoş karşılanmamış. Çok kültürlü bir yaşama biçimi yeni yeni gündeme geliyor. Ayrıca bu insanların çok önemli bir sıkıntısını söyleyeyim size; mübadilleri en çok yaralayan nedir dediniz ya... Türkiye ile Yunanistan arasındaki siyasî gerginlik ve çatışmacı politikalar sebebiyle, bu insanlar doğdukları toprakları göremeden öldüler! Memleketim, memleketim! diye sayıklaya, sayıklaya öldüler. Eskiden hem ziyaret yasağı vardı, hem korku vardı. İşte onları en çok üzen, en çok yaralayan bu büyük sıla hasreti idi. Bugün de, değişen fazla bir şey yok aslında. Şu anda mesela, annenin-babanın doğduğu toprakları ziyaret etmek istiyorsun. Gidip onların yaşadığı köyü, evi görmek istiyorsun. İbadet ettiği mekânı, su içtiği çeşmeyi görmek istiyorsun. Onların sana anlattığı ve hafızanda yer eden izleri orada arayıp bulmak istiyorsun. Bu sefer de, vize denen engelle karşılaşıyorsun. Vize hadisesi hâlâ en büyük sıkıntılarımızdan biri. Biz onlara uygulamıyoruz, onlar bize uyguluyor. Hükümetimiz, komşu ülkelerle aramızdaki vizenin kalkması için çalışmalar yapıyor; bence bunu öncelikle Balkanlar'da yapmalı. Yarın Balkanlar, hepsi de Avrupa Birliğine girecek ve hepsi de bize vize uygulamaya başlayacak. Belki bir süre sonra Makedonya'ya, Bosna-Hersek'e vizesiz gidemeyeceğiz. Bunun önlemi önceden alınmalı. Abartılı gibi görünebilir ama, ülkemizdeki Balkan kökenlilerin Türkiye'deki nüfus oranı yüzde 20-25 civarındadır. Bu insanların çoğunun orada akrabaları var. Yani parçalanmış bir aile gibiler. Tamam, gerekli evrakları tamamladığınızda vize alıyorsunuz elbette. Fakat neticede vize aynı zamanda bir maliyet demek. Vize meselesinin halledilmesi, mübadillerin ortak talebidir. Türk dış işleri bu problemi çözmeli.

Bir diğer meselemiz de, kültürel mirasın korunması. Ne yazık ki, karşılıklı olarak kültür varlıkları tahrip edilmiş. İstanbul Rumlarıyla, Batı Trakya Türkleri, mübadelede kapsam dışında bırakıldığından, buralarda kiliselerle, camiler ibadete açıktır ve kültür varlıkları korunmuştur. Fakat mübadele kapsamındaki şehirlerde böyle değil. Onlar camileri yıkmış, biz kiliseleri. Bunun önüne geçilmeli ve insanlığın ortak değeri olan kültür varlıkları, hiç olsun kalan kısmıyla koruma altına alınmalı.

Selânik ve Makedonya'ya tekstil ticareti yapan bir işadama, intibalarını anlatırken, "Acılar unutulmuş, geriye güzel hatıralar kalmış!" dedi. İnsanlığın böyle güzel bir yanı da var.

Siz de bu izlenimi edindiniz mi?

Aslında acılar unutulmaz. Şöyle diyebiliriz, yaşanmış, yaşanmıştır. Ancak, aynı acılar bundan sonra bir daha yaşanmasın. Vakfımızın sloganı da budur: "Çekilen acılar, bir daha yaşanmasın!" Söz konusu acıların bir daha yaşanmaması için, karşılıklı insanî ilişkilerin gelişmesi, pekişmesi lâzım. Sevgi ve barış ortamının oluşturulması lâzım. İki ülke arasındaki insanî ilişkiler geliştikçe, buna bağlı olarak kültürel ilişkiler de, ticarî ilişkiler de gelişiyor. Bakınız, bugün (1 Mart 2010 Pazartesi) Fatih Çekirge, Hürriyet gazetesinde Türkiye-Yunanistan ilişkileri üzerine bir yazı yazmış; başlığı, "Ege'nin talihsiz çocukları!" Türkiye-Yunanistan arasındaki kronik çekişmeye ve silahlanma sonucu, Yunanistan ekonomisinin girdiği krize dikkat çekerek, "Devletleri düşman, halkları kardeş bir Ege acısıdır bu.." diyor.

Yazar yazısını şu satırlarla tamamlıyor: "Ege'nin iki yakası barışmayınca, bizim de iki yakamız bir araya gelmiyor arkadaş.." Hadisenin özeti bu işte; bizler suyun iki yakasında, "Devletleri düşman, halkları kardeş!" iki komşu ülkeyiz. Yunanlıların bize, bizim Yunanlılara, "Komşu!" diye hitap etmemiz boşuna değil. Bu komşuluğu, hatta daha ötesi dostluğu, kardeşliği, bizdeki 17 Ağustos 1999 Körfez depremi ile 7 Eylül 1999'da meydana gelen Atina depremi sırasında somut olarak gördük, hissettik ve yaşadık. Çünkü, onların kalbi Marmara'da, İzmir'de atıyor, oraları kendi yurtları gibi seviyorlar. Bizlerin kalbi de, Selânik'te, Üsküp'te atıyor. Bu yüzden depremi duyar duymaz, önce onlar koşup geldi Türkiye'ye; sonra ardından Yunanistan'daki depreme de, biz koşup gittik. Akdeniz'in sıcak kanlı, can dostu, sevecen yanını bundan daha güzel gösterecek bir fotoğraf var mı?

Yaşanan bu dostluk havasının kalıcı olması ve giderek diğer halklara örnek olmasının objektif şartlarınının, her iki ülke mübadilleri arasındaki iletişimin güçlendirilmesi ile oluşturulabileceğine inanıyoruz.

Özellikle Selânik'in bizim için özel bir önemi var. Selânik bir Osmanlı şehridir. Selânik, Balkanların Başkentidir. Selânik, Osmanlı'nın Batıya açılan kapısıdır. Kültür de o kapıdan girmiş, edebiyat da, sanat da. Selânik, Ege ve Akdeniz'in kıyısında önemli bir liman şehri. Bu yüzden dünyaya açık. Bu yüzden birçok siyasî ve sosyal hadiselerin merkezi olmuş.

Tam da, bunu soracaktım. Türklerde, Selânik ve Üsküp hasreti var, Rumlarda İzmir. Rumeli'de doğan şairimiz Yahya Kemâl, o topraklara karşı büyük bir daüssıla içinde. İzmir'de doğan Yunanlı şair Yorgo Seferis de, kalbinde İzmir'e karşı derin bir nostalji (Yunanca: özlem) barındırıyor. Yani suyun iki yakası, aynı zamanda hasretin de iki yakası. Hangi taraftan bakılırsa bakılsın; ortada insanı ezen, acı bir hikâye var. Mübadillik, uçurum kenarında yaşamak gibi, tedirgin bir ruh hâli olmalı? Yeryüzünde benzeri olmayan bu hazin muhacirlik hadisesini, siz nasıl yorumluyorsunuz?

Bakınız biz her sene topluca, annelerimizin-babalarımızın doğduğu yerleri ziyarete gidiyoruz. Peki ne arıyoruz orada? Bizim tarihimize, bizim kültürümüze dair bir iz, bir hatıra arıyoruz. Onların yaşadıkları, barındıkları, hayâl kurdukları evleri arıyoruz. Eğer bulabilirsek mutlu oluyoruz. Bulamasak bile, en azından köylerini, yaşadıkları coğrafyayı, ekip-biçtikleri toprakları görüyor ve o zamanda yaşıyormuşuz gibi hasret gideriyoruz. Dönüşte, oradan gelen insanlar, doğup büyüdükları toprakları bir daha dünya gözüyle göremeden, memleket hasretiyle bu âlemden göçüp gittikleri için; onların çocukları, o köyden bir avuç toprak getirip, Türkiye'deki anne ve babalarının mezarına serpiyor. Köyünde, su içtiği çeşmeden bir şişe su alıp Türkiye'ye getiriyor. Yaşanan memleket hasretini buradan tahmin etmek mümkün.

Bu olağanüstü dramı yaşayan birinci nesil, rub ezikliği içinde dünyaya veda etti. Fakat hadisenin keskin izleri ikinci, üçüncü nesilde de devam edeceğe benziyor. Belki artık çok geç ama, yaraların sarılması, yaşanan ıstırapın hafifletilmesi için, bu saatten sonra bile olsa, ne yapılabilir? Vakfınız bu konuda neler yapmayı planlıyor?

Daha önce de kısmen temas ettik. Biz, iki halk arasındaki ilişkilerin geliştirilmesini arzu ediyoruz. Bu maksatla, oraya toplu ziyaretlerde bulunuyoruz. Orada, buradan gidenlerle bir araya geliyoruz. Buna, Mübadil Buluşmaları diyoruz. Karşılıklı hasret gidermeye çalışıyoruz. Eski acı günleri, tatlı hatıraları bir kere daha yâd ediyoruz. Bu ziyaretler psikolojik olarak bir rahatlamaya vesile oluyor. Bir tür teselli buluyoruz.

Bilindiği gibi, buradan giden insanlar, bizim orada terk ettiğimiz köylere ve yerlere yerleşti. Aynı şekilde, biz de, onların burada terk ettiği köylere ve yerlere yerleştik. Dediğiniz gibi, acının ve hasretin iki yakası gibiyiz. Çünkü bizler aynı kaderi paylaşıyoruz. Bizim burada kurduğumuz gibi, Yunanistan'da da, Türkiye'den giden insanların kurdukları vakıf ve dernekler var. Biz gittiğimizde onları ziyaret ediyoruz, onlar geldiğinde bizi ziyaret ediyor. Biz oraya gittiğimizde onlar bize yardımcı oluyor; onlar buraya geldiğinde biz onlara yardımcı oluyoruz. Böyle insanî ilişki içerisindeyiz. Ortak konferanslar, ortak festivaller düzenliyoruz. Birlikte Mübadil Türküleri söylüyoruz...

Yunanlı yazar Herkül Milas'ın, "Türk romanında Yunan imajı, Yunan edebiyatında Türk imajı" diye bir çalışması var. Milas bu çalışmasından şöyle bir sonuç çıkarıyor, diyor ki, "Türk romanında, Yunan denildiği zaman, ondan hep düşman ve kötü adam diye bahsedilir. Yunan edebiyatında da Türk için yapılış bu. Fakat aynı yazar, tanıdığı bir Yunan'dan bahsedince onun iyi özelliklerini öne çıkarır. Arkadaş, dost canlısı diye tanımlar..." Bu şu demektir, eğer insanlar birbirlerini tanımazlarsa, birbirlerini 'düşman' olarak görürler. Fakat yakından tanırırlarsa, o zaman onların da insan olduğunu idrak ederler. Bunun için diyoruz ki, karşılıklı gidiş-gelişler sadece turistik ve nostaljik bir amaca hizmet etmiyor; iki halkın insan olarak birbirini tanmasına da hizmet ediyor. Yüz yüze geldiğinde, bir de

bakıyor ki, aa bu da benim gibi bir insan. Onun da sevgileri, özlemleri, hayâlleri, hasretleri var. Onlar da hüzünlenir, onlar da sevinç duyar.

Bir anımı anlatmak istiyorum. Kozani'de Anadolu'dan gidenlerin kurduğu bir dernek var. Dernek lokalinde bir aradayız. Bu arada bir kız, Türkler geldi denilince, merak etmiş; koşup geldi, tek tek bizi inceledi, tepeden tırnağa süzdü, gözlerimizin içine baktı. Sonra ağzından şu sözler çıktı: "A, tıpkı bizim gibiymişler!"

Bu bize, ön yargılarımızdan sıyrılıp, insanlık çizgisinde birleşmemiz gerektiğini gösteren, çarpıcı bir örnek. Tabii ki, yeryüzünde her şey güllük gülistanlık değil, ama mühim olan insanın içindeki düşmanlığı dizginleyip, insanlığı, sevgiyi öne çıkarması. Bütün mesele bu. Bizim gündelik politikayla bir işimiz yok. İnsanî ilişkileri geliştirmeye çalışıyoruz.

Osmanlı Doğu Roma'nın Devamı

Rumeli veya Balkanlar, Osmanlı/Türk devletinin ilk Avrupaî tecrübesi sayılır; bu çerçevede İstanbul'un, 2010 Avrupa Kültür Başkenti ilan edilmesi, sizi nasıl etkiledi?

Önemli tarihçiler, Osmanlı İmparatorluğu'nun, bir Avrupa Devleti olduğunu söyler. Hatta derler ki, Fatih Sultan Mehmet, İstanbul'u fethederek, Doğu Roma İmparatorluğu'nu devralmıştır. Gerçekten de, Osmanlı Devleti, Doğu Roma İmparatorluğu'nun devamı niteliğindedir. Neden dersiniz, çünkü, Osmanlı bütün Doğu Roma İmparatorluğu'nun kurumlarını devralmış. Onlara dokunmamış, lağvetmemiş. Kapatıp, ortadan kaldırmamış. En fazla kendi sistemine uygun bir şekil vermiş. Bundan dolayı, Fatih Sultan Mehmet'in, "Ben Doğu'nun ve Batı'nı İmparatoruyum!" demesi çok normal.

Yani İstanbul, gerçekten de, Avrupa'nın Başkentidir. Bu münasebetle, İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti ilân edilmesi, yerinde bir karardır. Tarihî derinliği, kültür çeşitliliği ve tabii güzelliğiyle İstanbul bunu çoktan hak etmiştir. Bu konuda yapılan çalışmalar, İstanbul'un tekrar hafızalardaki müstesna yerini alması açısından da önemlidir. Bizim de bir projemiz var bu konuda. Mübadele ile bağlantılı olarak, Çatalca'da bir Mübadele Müzesi açmak, bir de Mübadele Anıtı yapmak arzusundayız.

Kurulacak müzede, tarihimize ve kültürümüze dair objeler ve belgeler yer alacak. Bir de Mübadele Anıtı yapacağız. Bilindiği üzere, Türkiye bir göçmenler ülkesi. Nüfusun yaklaşık yüzde 50'si göç kökenlidir. Fakat tek bir göç anıtı yok. Onu yapmak istiyoruz. Müze için binamız hazır, eski Rumlardan kalma bir bina. Binanın restorasyon kararı, Koruma Kurulu'ndan çıktı. 2010 Avrupa Kültür Başkenti Ajansı maddî destek sağlarsa, bu arzumuzu gerçekleştireceğiz. Böyle bir müze ve göçmen anıtı İstanbul'a yakışır. Çünkü İstanbul çok özel bir yer, çok ayrıcalıklı bir şehir. Şehirlerin şehri. Şehirlerin sultanı. Dünyanın en ilham verici şehri. Onu bütün değerleri, derinliği ve güzelliğiyle yeniden keşfetmeliyiz.

Mübadiller Korosunun, Rumca ve Türkçe olarak birlikte söyledikleri bir şarkı:

KANARİNİ MU GLİKO/TATLI KANARYAM

Kanarini mu gliko/ tatlı kanaryam,
Si mu pires to myalo/sen benim aklımı aldın..
To proi pu me ksipnas/sabahları beni uyandırırısın,
Otan glika kelaydas/tatlı ötüşünle...

Ela konda mu, stin kamara mu/yakınıma gel, odama gel,
Ah ena vradi, stin angalya mu/ah bir akşam, koynuma gel...

Ezilyariko puli/kıskanç kuş,
Si ma me trelenis/sen beni deli ediyorsun..
Me ti glikya su tilala/tatlı ötüşünle,
Ston adi na me valis/beni öldürüyorsun!

Ela konda mu, stin kamara mu
Ah ena vradi, stin angalya mu...

Ve işte mübadillerin küçücük bir dördlüğe sığdırılmış, büyük hasreti:

"Sıra sıra siniler/Hasta olan iniler/Aldı gitti yarimi/Denizdeki gemiler!"

Yeniden Başlayan Buruk Hayatlar

2003 tarihinde mübadelenin 80. yılı dolayısıyla düzenlenen “Yeniden Kurulan Hayatlar” başlıklı sempozyumda yerli ve yabancı bir çok bilim adamı ve araştırmacı mübadele konusunda bildiriler sundu.

Sempozyumda, mübadelenin siyasî, sosyal boyutları ile edebiyatta mübadele başlığı altında mübadelenin roman ve hikâyelere nasıl yansıdığı ele alındı. Üçüncü bölüm ise mübadeleden sonra Yunanistan ve Türkiye'deki kültürel mirasın korunmasına yönelik çabalar ve çalışmalar mercek altına aldı. Son bölümde de, Lozan'dan önce ve sonra azınlık-miller kültürü başlığı altında mübadeleye tâbi olan insanların yaşadıkları süreç irdelendi.

Mübadele uzmanı, Reneé Hirschon şunları söyledi:

“Son 80 yıl içinde gerek resmî olmayan şahsî ilişkiler alanında, gerekse uluslararası alanda aşırı milliyetçi duyguların yıkıcı sonuçları her iki ülke için de ortadadır. Ulusal sınırların küreselleşme sonucu sürekli baskı altında kaldığı çağdaş dünyada, Osmanlı İmparatorluğu'nun çok uluslu toplumunda yaşamış olanların tanıklığı bize çok şey öğretebilir. Bunların arasında farklılığa değer vermeyi, birbirine anlayış göstermeyi ve yan yana yaşamının bu kadar kaçınılmaz olduğu bir dünyada, ayrıci politikaların ne kadar tehlikeli olduğunu göstermeyi sayabiliriz..” (M. Ali Gökaçtı/Radikal Gazetesi Kitap Eki)

Giritli bir mübadilin söylediği acı bir türkü, âdetâ bütün mübadil yüreklerin sessiz çılgınlığını dile getiriyor:

“Benim Giritli limon ağacım/ Seni nerelere dikeyim/Dikeyim, dikeyim/Seni kalbime dikeyim!”

Bu hüznü, bu yalnızlığı, bu derin uçurumu kavrayabilmek için, o sürgün hayatını yaşamak ve iki vatan arasında, “vatansızlık ıstırabını” yaşamak gerekir.

Yunanistan'daki Anadolu

Acı ve göç üzerine kurulu ortak kader, Ortodoks Rumlar 'la Müslüman Türkler'i zaman zaman bir araya getiriyor. Yunanistan'da, doğdukları toprakları görmek isteyen Türk mübadilleri Anadolu-Rumları karşıladı. Zorunlu Nüfus Mübadelesi, Türk ve Yunan toplumlarının ortak kaderi, ortak acısıdır.

Lozan Barış Anlaşması'na eklenen bir madde, milyonlarca kişinin hayatını tamamen değiştirdi. Göçün anısına Lozan Mübadilleri Vakfı tarafından düzenlenen ve 4 gün süren yolculukta, aynı kaderi yaşayan insanlar bir araya geldi. Her iki ülkenin de "muhacirleri" ev sahipliğinin ve misafirliğin en güzel örneğini gösterdiler. Ayrılık saatlerinde ise taraflar tarifi imkânsız bir hüznü yaşadı. Köklerinin izini süren bu acı yüklü insanların, köylerini bulduklarında yaşadıkları sevinci; ancak buna karşılık, anılarında her zaman canlı kalan evlerin, cami ve medreselerin, mezarlıkların harap hallerini gördüklerinde de gözlerine yansıyan kahırlı hüznü görmek gerekirdi.

Eşya gibi takas edilen, birbiriyle değiştirilen insanlar, doğdukları toprakları "anavatan" kabul ediyor. Ancak yaşadıkları ülkeyi de benimseyen taraflar, daıma yüreklerinin sızladığını ifade ediyor. Her iki tarafta da mübadeleyi yaşayan birinci neslin sayısı her geçen gün azalırken, ikinci kuşak göç gerçeğini gelecek nesillere aktarıyor.

Yunanistan'da 1930'lu yıllarda Müzikolog Melpo Logotheti-Merlier ile eşi Profesör Octave Merlier tarafından kurulan Küçük Asya Araştırma Merkezi (KAAM) bugün önemli bir bilgi hazinesi olarak hizmet veriyor. Anadolu'dan göç eden Rumların anlattıklarıyla zengin bir arşiv oluşturulmuş. Anadolu Rumları ayrıca kültürlerini yaşatabilme için bir müze hazırlığı içinde. Ülkemizde de, hazin göç hadisesi, Balkan Türklerinin ülke genelinde kurdukları vakıf ve derneklerle canlı tutulmaya çalışılıyor. Bunların başında da, Lozan Mübadilleri Vakfı geliyor.

Mübadelenin Ekonomik Boyutu

Osmanlı İmparatorluğu'nda ticaret hayatının, ağırlıklı olarak azınlıkların, özellikle de Rumların idaresi altında olduğu bilinmektedir. Bu durum İstanbul'da da, İzmir'de de, Bursa'da da böyledir. Kısaca, Anadolu'da ticaret hayatı canlı diğer şehirlerde gözlenen meslek dağılımında, Rumların konumu, İstanbul'a da, İzmir'e de, hatta Bursa'ya da aynı şekilde yansımıştır. İstanbul, İzmir ve Bursa'da yaşayan Rumlar, daha ziyade imalâtle uğraşıyorlardı. Bu imalâthanelerde Rumlar da çalışıyordu. İmparatorluğun öteki taraflarında, bankalarda, demiryollarında ve sanayi kesiminde çalışan Rum nüfusla bir arada düşünüldüklerinde, bunların gerçekte Rum işçi sınıfının bir kısmını oluşturdukları düşünülebilir. Buna karşılık, Rumların sermaye sahibi önemli bir nüfusu olduğu da aşîkârdır. Şüphesiz bu durum, Rumların "sınıf şuuruyla" hareket ettiği anlamına gelmiyor. Onların, etrafında birlik oldukları duygu, Rum milliyetçiliği ilkesi ile Megali Idea ülküsüdür.

Bu görüntü, nüfus mübadelesinden sonra kısmen değişmiştir. Çoğunluğu orta sınıf seviyesinde, şehir ve kaza merkezlerinde yaşayan insanların yerine gelen mübadil göçmenlerin hemen hepsi, tarım kesiminden geliyordu. Yunanistan topraklarında yaşayıp mübadele kapsamına alınan nüfusun yaklaşık yüzde 90'ı çiftçilerden oluşmasına karşılık, Anadolu'dan mübadeleyle göç eden Rumlar, genellikle tüccarlardan, doktorlardan, hukukçulardan ve zanaatkârlardan oluşuyordu. Bunun sonucunda, Türkiye'ye mübadele ile gelen yaklaşık 400 bin kişinin, toplum yapısını önemli ölçüde kırsal kimliğe büründürdükleri söylenebilir.

Türkiye'den ayrılan göçmenlerin bıraktığı tarla, bağ, bahçe, değirmen, fabrika ve taşınır türden tohumluk; tarım araç ve gereci, atölye tezgâhları gibi malzemelerin göçmenlere dağıtılmasıyla, bu konuda önemli bir adım atılmış olacaktır. Böyle olmakla birlikte, yarım milyona yakın göçmenin yüzde yetmişinin tarımla ilgileniyor olması münasebetiyle, toprak dağıtımı ve paylaşırma işlerinin çok kapsamlı, güç ve sorunlu bir süreç olacağı kesindi.

Türkiye'den ayrılan Rumlar, Türkiye'ye gelen mübadele göçmenlerine göre iki kat daha fazlaydı. Halbuki tarıma elverişli topraklar, aynı oranda bir dağılıma uygun değildi. Bunun sebebi, Türkiye'den ayrılan göçmen Rumların ancak yüzde 30 kadartının tarımla uğraş-

SUYUN İKİ YAKASI Selâûik-İlcenbâî

masıydı. Bir anlamda, yeni göç dalgaları karşısında Türkiye, göçmenlerin üretici duruma getirilmesi sürecinde, Yunanistan'a oranla, tarım konularına daha fazla ilgi göstermek zorunda kalmıştı. Çünkü, Türkiye'yi terk eden nüfusla, Türkiye'ye gelen nüfusun ekonomik potansiyel ve sektör dağılımı yönünden özellikleri, bunu gerektiriyordu. Böylece, Rumların Türkiye'de bıraktıkları tarla, bağ, bahçe, değirmen ve fabrika gibi taşınmaz üretim araçlarının devlet eliyle dağıtılması zorunluluğu doğdu.

Mübadelenin Duygusal Yönü

Yunanlı Şair Kavafis'in "Şehir" isimli duygulu şiiri, sanki Mübadelede yaşanan büyük acıları ve insanların iki ülke, iki sevgili arasındaki iç ıstırabını ve ayrılış acısını yansıtıyor. Kavafis bu acıyı yaşadı mı bilinmez fakat, mübadelenin zoraki göçmenleri, yurt ve vatan sürgünleri bu acıyı derinlemesine yaşadığı ve duygu plânında hâlâ daha yaşamakta olduğu kesin bir hadise. İşte Kavafis'in hislere tercüman olan mısraları: "Yeni bir ülke bulamazsın/Başka bir deniz bulamazsın/Bu şehir ardından gelecektir/Sen gene aynı sokaklarda/Aynı mahallede kocayacaksın/Dönüp dolaşıp bu şehre geleceksin sonunda..."

Yaşanılan, yurt edinilen ve hayata dair hayâllerin kurulduğu, aşkların, arzuların yaşandığı ve kalbi duygularla bağlanılan bir coğrafyadan, bir gönül ve ruh ikliminden, günün birinde bir emirle ayrılmak, başka diyarlara, uzak ve yabancı topraklara sürgün edilmenin büyük acısı bundan daha güzel anlatılabilir mi? Bir aşk ayrılığı bile olsa, yaşanılan kedere öylesine denk düşüyor ki? Zaten insan vatanını, doğup büyüdüğü, ikliminde yoğrulduğu bir toprak parçasını, tıpkı aşkı gibi sevmez mi?

Bilindiği üzere, kadim efsânelerde anlatıldığına göre, kadın ile erkek en evvelinde, göz alıcı, kıpkırmızı bir elma gibi, tek bir vücut, tek bir bütün imiş. Sonra kader bıçağı onları tam ortasından ikiye bölmüş, her birini başka bir dünyaya sürgün etmiş. Adına aşk denen hummalı tutkunun asıl sebebi de bu imiş işte. Bir elmanın iki yarısı, yeniden bütünlenip tek vücut olmak, huzur ve sükûnete erebilmek için, canhıraş bir arzu ile birleşmeyi murat edermiş. İki dünyalı, iki varanlı muhacirler böyle bir acıyı taşımaktadır yüreklerinde. Bunun için her bahar bir gül kanar Selânik'te, her bahar bir nazlı gelincik boyun bükür yedi tepeli İstanbul'da ve tekmil Anadolu'da. Onlar kısaca "Anadol" derler Türk iline.

Bir yanı ayrıldığı yurdunda kalır muhacirin, bir yanı yurt edindiği yeni toprağında. Kapılar sürgülenmez, ümit kesilmez zamandan. Ola ki çıka gelir bir gün arzulan sevgili, ola ki, bir göçmen kuşun kanadına takılıp tebdil-i mekân eder mahzun-melül bakışlarıyla muhacir kızı.

Ve takılıp kalır mahzun bakışları Selânik aynasına.

Evet, biz bu tanımı, "Muhacir kızı" tanımını, usta şair Sezai Karakoç'un o dillere destan Monaroz'a şiirinden hatırlıyoruz. "Bakma öyle gözlerime muhacir kızı!" diyordu şair.

Tut ki, Beyaz Kule, Kan Kulesine, Yedi Kule zindanına döner. Hasretler çılgına dönüşür, hatıralar uçuruma. Acımak gerek o zaman insan olana: Hem Türk'e, hem Rûm'a..

Hani söylemiş ya Anadolu erenleri: Ey insan, sevgini kayalara yaz, kinini kuma!..Çünkü, kayalar yerinde kalır asırlarca, kuma yazılan yazıları ise silip süpürür bağışlama denizinin merhamet dalgaları. Deniz gibi engin olmak, deniz gibi hoşgörülü olmak ve merhamet etmek insana! İşte yakışan budur sana! Ey insan, artık anlasana!

Mağaradakiler gibi, gölgelerin esiri olmadan, yüzümüzü tabiâta, güneşe, gökyüzüne; ezelin ve ebedin kardeşliğine çevirmek, daha erdemli, daha insanî değil mi? Sadece Anadolu' nun değil, beşeriyetin ulusu görklü Yûnus ne de güzel söylemiş, sözün en yücesini: "Elif okuduk ötürü/Pazar eyledik götürü/Yaratılanı severiz/Yaratandan ötürü!" Yunanistan'ın kadim filozofu Eflâtun da, yüzyıllar öncesinden seslenir insanlığa ve der ki:

"Bir insan tanrıların varlığına hiç inanmasa da, eğer aynı zamanda dürüst bir mizacı varsa, böyle kişiler insanlardaki kötülükten nefret eder; yanlışlıklara karşı olan nefretleri, onları yanlış işler yapmaktan uzaklaştırır; haksızlıktan kaçınırlar ve namuslu yaşarlar."

Ve sonra der ki bilge düşünür Eflâtun:

"İnsanın kendini fethetmesi, zaferlerin en büyüğüdür."

Demek ki, asıl fetih karaları ve kayalıkları fethetmek, fizikî coğrafyayı genişletmek değil, "hepisinden eyice bir gönüle girmek", bir kalbi fethetmektir. Üstelik bunun için âzâmetli ordulara, büyük yığımlara da gerek yok.

Kan ve gözyaşı tecrübesinden sonra, ister Doğulu ister Batılı olsun, insanlığın gelip dayandığı eşik, işte bu iç fetihtir; bu gönül fethidir. Bu insanlık ve merhamet çizgisidir. Hikmet ehli, bilge ve kâmil insan, yeryüzünü savaş alanına çeviren değil, yeryüzünü daha insanileştirme çabası içerisinde emek ve gayret sarf edebilen insandır. Üstün ve ahlâklı insan budur. Asırlardır insanı daha erdemli olmaya çağırır semâvî dinlerin kutsî metinleri ile Doğunun ve Batının mistik bilgeleri. Mevlânâ da bunu söyler, Yûnus Emre da...Eflâtun da bunu söyler, hocası Sokrates de, öğrencisi Aristo da bunu söyler.

Mesele kendini bilmek, mesele kendini ve insanı tanıma meselesi. İşin sırrını yine Eflâtun söylüyor:

"Kendini yönetirsen, dünyayı yönetecek gücü bulabilirsin."

İnsanın kendini yönetmesi, kendi hak ve hürriyetlerini, insanlığa karşı görev sorumluluğunu bilmesi ve erdemlilik yolunda çaba göstermesidir. Öyle der bizim Yûnus:

"Kendine ne sanırsan, ayrığa da onu san/Dört Kitabın mânâsı budur, eğer var ise!"

Ve yine der ki Yûnus, "Ben gelmedim kavga için/Benim işim sevi için!/Gönüller aşk evi için, gönüller yapmaya geldim!"

Dahası: “İlim ilim bilmektir, ilim kendin bilmektir!” der Yunus. Çünkü, “kendini bilen, Rabbini bilir!”

İnananlar için ise, hiç şüphesiz, Doğu'nun da, Batı'nın da Rabbî birdir. Ve Hazret-i Mûsa'nın “On Emir”i ile Hazret-i İsâ'nın, İncil'i ve Hazret-i Muhammed'in şahsında bütün insanlığa bir kurtuluş müjdesi olarak gönderilen İslâm'ın kutsal kitabı Kur'an-ı Kerîm'in emir ve yasakları öylesine benzeşik ve birbirine yakındır ki, okuduğunuzda hayrete düşersiniz.

Bu insanlık ülküsünün tersine, dünyayı kana bulayan zorbalara, tiranlara şiddetle karşı çıkar Yunanlı bilge Eflâtun. Şöyle der:

“Bir zorba, ne zaman düşman ülkeyi işgalle veya anlaşmayla sustursa ve artık düşmandan korkacak bir şey kalmasa, tekrar bir başka savaşı başlatmalıdır ki, insanlar bir lidere ihtiyaç duysun.”

İnsanlık, barış ve sevgi kültüründedir; ölüm ve zulüm uygulama şeditliğinde değil. Bundan ötürü, insanlığın huzur ve sükûnete erebilmesi için, dünyaya siyasilerin değil, bilgelerin yön vermesi gerektiğini vurgular Eflâtun; nam-ı diğer Plâton:

“İnsanoğlu, bilgeliği sevenler siyasî gücü ellerine alana kadar veya siyasî gücü ellerinde tutanlar bilgeliği sevene kadar problemlerin bittiğini görmeyecek..”

İbret almamızı ve öz eleştiri veya vicdan muhasebesi yapmamızı kaçınılmaz kılan bir şey daha söyler büyük filozof:

“Kötülüklerin ilki ve en büyüğü, haksızlıkların cezasız kalmasıdır.”

Kadim Yunan düşünürü Eflâtun'un ya erdem üzerine söyledikleri de, hepimizin ders almasını ve eylemlerini dürüstlük terazisinde tartmasını gerektiren etkili sözlerdir:

“Oğullarım büyüdüğünde, dostlarım onları cezalandırmanızı istiyorum sizden; eğer servetini veya herhangi bir şeyi erdemden daha çok önemserlerse veya aslında hiçbir şey değilken bir şeymiş gibi davranırlarsa, hayatta göreceğiniz iş ne olursa olsun, erdem olmayınca elde edeceğiniz her şeyin, yapacağınız her işin sonunda utanç ve kötülük vardır.”

Neden böyle yapar insanoğlu? Yani neden erdemi değil de, erdemsizliği, kini, düşmanlığı, zulmü, ıstırabı ve trajediyi seçer? Çünkü, Eflâun'a göre; “Kötülüğün yolu yakındır, kolay ulaşılır ona. İyiliğin önüne ise alınteri ve vicdanı koymuştur Tanrı.”

İnsanoğlu iyilik, güzellik ve fazilet, merhamet yolunda bir adım atmalı artık. Peşin hükümlerinden sıyrılmalı. Bir yerinden başlamalı bu işe. Bunu nasıl mı başaracak insan, metodu yine o söylüyor:

MÜBADELENİN ÖKSÜZ ÇOCUKLARI

Adına “mübadele” dediler, kıymına uğrayanlara da “mübadil.”
Geldiler.
Geride ev, tarla, toprağın yanı sıra doğup büyüdüğü yerlerin
havasını ve suyunu da bıraktıklarını nice sonra fark ettiler.
Hepsinden önemlisi geçmişlerini bıraktılar da geldiler.
Bir çoğu köklenip yeniden yeşerme uğruna uzun yıllar mücadele
etti.
Doğmadıkları topraklarda ölecek olmanın acısını yüreklerinde
taşıyarak.
Aradan uzun, uzun yıllar geçti, yeşerdiler.
Ama yorgundular artık.
Bedenleri, ruhları iki vatan yorgunuydu.
Yaşlı günlerinde kimi “memleket”teki evlerinin bahçesindeki ki-
rez ağacını hatırlıyordu, kimi de “porta”nın yanındaki bembeyaz
açan kartopu çiçeğini.
Onların boyunları hep büküktü.
Hüznün çocuklarıydılar.
Yıllarca hüznü yaşadılar.
Hâlâ yaşıyorlar.
Hep bir eksiklik vardı hayatlarında.
Yaşları önemli değildi.
Hüznün çocuklarıydılar.
Mübadele çocuklarının hepsi hüznün çocuklarıydı.
En önemli varlıkları, “ana”ları yani “ana vatan”ları yoktu.
Hüznüleri ve boyunlarının bükük oluşu o yüzdendi.

SUYUN İKİ YAKAŞI

Onlar, mübadelenin "öksüz" çocuklarıydı.
"Ana"larını kaybetmişlerdi ellerinde olmadan.
Ki hüznün onlara yakışıyordu.
Ayrılırken "memleket"lerinden, bir buruk vedaydı yüreklerinde
damıttıkları.
Ayrılığın adı mübadele yazılmıştı, çaresiz savrulacaklardı önün-
de.
Öyle de oldu.
Bir gün, yüz yıllardır yaşadıkları toprakları bir kara trenin pence-
resiz karanlık vagonlarında ya da köhne bir vapurun ambarlarında
geride bıraktıklarında, bir damla özlemde yüreklerine akıttıkları.
Onlar, yüzyıllarca yaşadıkları topraklardan zorla koparılırken, bir
damla gözyaşıydı yüreklerine akıttıkları.
Sadece bir damla.
O bir damla gözyaşı, bir dünyaydı.
Yaşlar gözlerden süzülürken çıkan ses, hiç bir zaman duyamadı-
ğımız o ses, bir gecede terk edilen topraklar için yakılan bir ağıttı,
özlemde.
O özlem nasıl yakıcı özlemdir, bilenler anlatsın.
O nasıl bir fırtınadır ki; estiğinde insanları duygularını ve aklını
ikiye bölerek yaşamaya mahkûm etmiş.
Nedir?
Bilenler anlatsın.
Durun ve düşünün bir.
Suskunluk onların gizli diliydi.
Onlar, camilerinde son kez dua edemeden yollara düşürüldüler.
Memleketlerini bir daha görüp göremeyeceklerini bilmeden, yol-
cuklarının ilk gününde özlemin yakıcı gerçeğiyle tanıştılar.
Ki onlar çoktular.
Yola koyuldular günlerden bir gün.
Arkalarına dönüp bakma fırsatını bulamadan.
Ki onlar çoktular.
Dağları, bayırları, dereleri, ovaları aştılar.
Ki onlar çoktular.

Çocukluklarını, bayramlarını, düğünlerini doğup büyüdükleri yerleri tarihe emanet edip, yola çıktıklarında özlem; o yakıcı özlem, daha o zaman yüreklerine mih gibi çakılmıştı.

Ki onlar çoktular.

Ki onlar bize "Tarihin Emanetleri"ydi.

Onların önünde saygıyla eğiliyoruz.

ÇEKİLEN ACILAR BİR DAHA YAŞANMASIN...

Bu insanlık çağrısından sonra, şimdi de bir mübadilin, bir muhacirin, bir Akdeniz göçmeninin derin acısına kulak verelim. Ünlü biri değil, fakat yaşadığı insanlık dramı onu duygu Sinâ'sına yükseltmiş:

İşte duygulu bir mübadil şiiri...

GİDEN BİR MÜBADİLİN GÖZLERİ

Ben bir mübadilim.
Köküm o yakada ama,
Bu yakada açar çiçeğim.
Rüzgârlara veririm en
Hasretli kokularımı.
Duyar mısınız ?
Nabzıma bak,
İki yakada aynı atar.
İki yakada her bahar,
Aynı sürgünleri veririm.
Aynı renktir çiçeklerim,
Görür müsünüz ?
Ben bir Mübadilim.
Acıları, zulümleri sildim de,
Hasretlikten mi bilmem,
Açık gider gözlerim...

VEDA

Bu şehirden gidiyorum
Gözleri kör olmuş kırlangıçlar gibi
Gururu yıkılmış soy atlar gibi
Bu şehirden gidiyorum
İnsanlar taş gibi bana yabancı
Ağaçlar bensiz hüküm giyecek bulvarlarda
Bir tambur bir yalnızlığı anlatıyorsa
O ışısız pencereden
Ben onu bile bile duymuyor gibiyim.
Bu şehirden gidiyorum
Gömerek geceyi içime
Sabahın hüznünü beklemeden
Gidiyorum bu şehirden...

Erdem Beyazıt

Acının Öte Yakası

Şair mübadele hüznünü yaşadı mı bilinmez ama, mısraları sanki Mübadelenin duygu sarsıntısını dile getiriyor. Vatana veya tümünden dünyaya vedâ...Acının daha ötesi var mı?

Yukarıda da temas edildiği gibi, mübadelenin asıl etkisi ticarî hayattan ziyade, sosyal hayatta tezahür etmiş ve karşılıklı büyük acılar, büyük hasretler yaşanmış. Öyle ki, mübadele ile yerlerinden-yurtlarından, kiraz ve erik bahçelerinden, bamyaya ve ayçiçeği tarlalarından, gelincik ve papatya çiçeklerinden, hayattan izler taşıyan mavi gök yüzünden, ince, dar patikalardan ayrıлып, şehirden taşra çıkmak, insanı ömür boyu terk etmeyen bir iç sızı gibi, onlarla birlikte varlığını sürdürmüş gittikleri yeni yurtlarında. Ama ne yazık ki, onlar “iki kere yabancı” olmanın ağır elemi ömür boyu kalplerinde yaşadı ve “doğup büyüdüleri toprakları göremeden öldüler!..”

Reşat D. Tesal, “Selânik’ten İstanbul’a Bir Ömrün Hikâyesi” isimli kitabında daha çocuk yaşında hatırladığı korkulu anları şöyle anlatıyor:

“Yer, Selânik’te oturduğumuz evlerden, o zamanın târifi ile, Ligor Bakkal’ın karşısındaki aşı boyalı kârgir bina. Vakit akşam. Hava kararmak üzere. Fakat lâmbalar kısık yanıyor. Herkeste sessiz bir telâş. Sağa sola koşuşmalar. Anlatılana göre, Selânik’e aynı zamanda giren Bulgar ve Yunan askerleri arasında silahlı çatışmalar oluyor. Ve bizim eve, yatak odalarından birinin kafesli camını kırarak serseri bir mermi isabet etmiş. Yarağın cibinliğine isabet eden mermiyi büyüklerden biri bulmuş, bize gösteriyor. Sonra hepimiz, sessiz sedasız, korunmak için evin izbesine iniyoruz...” (s.9)

İskender Özsoy, “İki Vatan Yorgunları”nda şürlü bir dille dramı şöyle dile getiriyor:

“Söyle bakalım, özlem nedir?
Yaşadın mı hiç ayrılık acısını?
Tanıdın mı, ayrılık odunu yüreğine hapsedenleri?
Ki onlar çoktular.
Yola koyuldular günlerden bir gün.
Arkalarına dönüp bakma fırsatı bulamadan.
Ki onlar çoktular.
Dağları, bayırları, dereleri, ovaları aştılar.

İKİ VATAN YORGUNLARI

Ki onlar çoktular.

Çocuklarını, bayramlarını, düğünlerini, doğup büyüdüğü yerleri tarihe emanet edip, yola çıktıklarında özlem; o yakıcı özlem, daha o zaman yüreklerine mih gibi çakılmıştı.

Ki onlar çoktular.

Bir bayram öncesinde yola çıktıklarında, duâları gelecek içindi.”

İlk nesil mübadillerden Raziye Oğuş, Rumeli'den göç hazırlığını birkaç cümleye şöyle sığdırıyor: “Türkiye'ye gitmek için yola çıkmadan önce, Yanya'ya Karadeniz'den Rumlar geldi. Kapalı insanlardı. Ana dilleri Türkçe'ydî. Hiç Rumca bilmiyorlardı. Çok az beraber oturduk. Rumlar iki göz iki çeşme, 'Buraya neden geldik?' diye ağlıyordu.” (İki Vatan Yorgunları, s.26)

Evet, “Öyle bir dram ki bu; komşu iki ülkeden birinde yaşayanlar anavatanlarından yeni vatanlarına ağlayarak geldiler, diğesinde yaşayanlar anavatanlarından yeni vatanlarına ağlayarak gittiler. Mübadele vurgunu yiyenler zorlu ve zorunlu göçe tâbi tutulduklarında, dünya büyük bir drama tanık oluyordu. Doğduğu topraklara “elveda” diyen Türkler, yaşadıkları yerdeki Rum komşuları tarafından yeni vatanlarına ağlayarak uğurlandılar. Onlar Türkiye'ye geldiklerinde, bu kez Rumların ağlayarak vatanlarından ayrılışlarına tanık oldular; hem kendi acılarını, hem de onların acılarını yaşadılar, ağladılar!..” (İki Vatan Yorgunları, S.36)

Büyük Selânik yangınına gören Faruk Özvardar ise mübadele sırasındaki Selânik'ten şu izlenimleri aktarıyor:

“Biz Selânik'te 12 yıl Yunan yönetimi altında yaşadık, ama doğrusunu söylemek gerekirse pek baskı görmedik. Yalnız, Türkiye'de İstiklâl Harbi devam ederken, bazı geceler âniden kiliselerin çanları çalmaya başlar, Rumlar, 'Kemal'i yakaladık, Kemal'i yakaladık.' diye bağırırlardı. Sabah olunca yalan anlaşılırdı, Rumlar sus pus olurdu. (...) İskân heyetinden aldığımız belgelerle bize Tekirdağ'dan ev ve arazi verdiler. Biz ayrılmadan önce Selânik'e İzmir, Manisa ve Karadeniz'den Rumlar geldi. (...) Yola çıkacağımız tarih belli olunca iki günde eşyalarımızı denk yaparak doğru Selânik limanına giderek, 'İsmet Paşa' gemisine bindik. Gemide Yenice'liler ve Serez'liler de vardı. Memleketten ayrılırken Rum ve Yahudi komşularımızla vedalaşıp, helâlleştik. Bazı komşularımızla bir yıl kadar mektuplaştık. Gemi bizi doğruca Tuzla'ya tahaffuzhaneye götürdü. Orada aşı olup, sağlık kontrolünden geçtik...” (Mübadele'nin Öksüz Çocukları, s.28)

Mübadil Süleyman Meçoğlu ise daha ilginç bir hatırasını anlatıyor:

“Papazların biri çıkıyor kürsüye, biri iniyor. 'Türkiye'ye gitmeyin, Türkiye aç, Türkiye size bakamaz, doyuramaz. Bundan sonra kardeş olacağız, kardeş gibi geçineceğiz' diye bas bas bağırıyorlardı. Biz de papazlara, 'Kalmayacağız, gideceğiz!' diye cevap verdik.” (Mübadele'nin Öksüz Çocukları, s.135)

Rabia Yavuz bayan bir mübadil. O daha farklı bir kesit sunuyor bize:

“..Sonra bir gün bizi camide topladılar. Dövecekler miydi, öldürecekler miydi ne? Ağabeyim Hüseyin bir ara minareye çıktı korkudan. Camiye bir haber geldi Mustafa Kemâl'den, 'Dokunmayacaksınız benim Türklerimin kılına' demiş. Öyle kurtulduyduk. Sonra bize, 'Buralardan gidiyorsunuz!' dediler. Köyden, yatak yorgan, yastık döşek dışında bir şey almadan yola çıktık. (...) Trene bindik Selânik'e gittik. Limanda banyoya soktular, ondan sonra gemiye bindirdiler. Selânik'te daha bebek olan kardeşim Mehmet öldü!..” (Mübadelenin Öksüz Çocukları, s.149)

Ne yazık ki, bir insanlık dramı olan, bu feci hadisenin ne büyük bir romanı yazılabildi, ne de gişe rekorları kıran filmi çekilebildi. Bu sahada edebî-fikrî çalışmalar var elbette, fakat yaşanan ıstırapı bütün derinliğiyle yansıtacak eserler yok maalesef. Belki zamanla yazılacak... Çünkü, insanlık tarihi için, 80-90 yıl çok uzun bir süre sayılmaz.

İstanbul ve İzmir’de İş Hayatına Devam Eden, Rumeli ve Selânik Kökenli Meşhur İş Adamları

Dinç Bilgin

Yeni Asır gazetesi, Selânik’te kurulmuş, mübadeleden sona İzmir’de yayın hayatına devam etmiş bir gazetedir. Kurucusu Abdurrahman Arif Bey’dir. Gazetenin sahibi, Abdurrahman Arif Bey’in torunları olan Bilgin ailesidir. Bu aileden Dinç Bilgin, Sabah ve ATV’nin eski sahibidir. Özelleştirmeden sonra devlet bankası Etibank’ı alan Dinç Bilgin, bankanın içini boşaltır. Yeni Asır, Türkiye’nin yaşayan en eski gazetesidir. Yeni Asır ilk sayısını, “Asır” adı ile 19 Ağustos 1895 tarihinde Selânik’te çıkarmıştır. Selânik’in, Balkan Savaşı’nda Osmanlı Devleti’nin elinden çıkmasıyla, gazete işgalciler tarafından defalarca kapatılır. Yazarları hapsedilir, matbaası yakılır. Bu baskılar üzerine Yeni Asır, 1924 yılında mübadele ile Selânik’ten İzmir’e taşınır. O tarihlerde gazetenin başında Ali Şevket Bilgin vardır. Ali Şevket Bey, İzmir’i Selânik’e benzediği için seçmiştir.

Osman Kibar

Osman Kibar, Adalet Partisi’nden İzmir Belediye Başkanlığı yapmıştır. Aileden sanayici Ali Kibar, Hunda’nın Türkiye temsilcisidir. Ailenin akrabalarından Mehmet Ali Bayar, DYP Genel Başkanlığı’na aday olmuştur. Aileden Fazıl Kibar Bey, Azra Erhat’ın babasıdır. Azra Erhat, Sabahattin Eyüboğlu ve Halikarnas Balıkcısı’yla birlikte Türkiye’de evrensel kültürün Batı kültürü olduğu tezini işlemiştir. Bu tez, Hasan Ali Yücel döneminde, Nurullah Ataç vasıtasıyla eğitimin temeline yerleştirilmiştir.

Haliş Komili

TÜSİAD Eski Başkanı Halis Komili, Ege adalarından Türkiye'ye göç eden bir ailenin ferdidir. Halis Komili, zeytinyağı ve sabun üretiminde gösterdiği performansla öne çıkan başarılı bir isimdir. 1992 yılında Komili Yağ'ın yüzde 51'ini Unilever'e sattı. Kalan hisselerini de, 1995 yılının sonunda devretti. Halis Komili bu satışlardan elde ettiği geliri diğer şirketlerinde değerlendirdi. Önce sabun üretimini geliştirdi, ardından Komili Su'yu kurarak su sektörüne girdi. Ancak, su sektöründe başarılı olamadı. Halis Komili ayrıca Bilkom adlı bilgisayar şirketinin de yüzde 70 hissesini Koç Holding'e sattı. Halis Komili, sabun üretimine odaklanmış durumda.

Ersin Faralyalı

Ege Bölgesi Sanayi Odası Yönetim Kurulu Başkanlığı, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Başkanlığı, İktisadi Kalkınma Vakfı ve TÜSİAD Yönetim Kurulu üyeliği görevlerinde bulundu. Doğru Yol Partisi'nden 19. Dönem İzmir Milletvekili olarak TBMM'ye girdi. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı yaptı. 2 çocuğu var. Çocuklarından Ahmet Faralyalı, Aydın Doğan'ın kızı Begümhan Doğan Faralyalı ile evli. Rodos'tan Türkiye'ye göç etmiş bir ailenin mensubudur.

Şarık Tara

Tara soyadı, Karadağ'daki Tara Dağı ve Tara Nehri'nden gelmektedir. Anne tarafından I. Murat'ın öncü kuvvet komutanı ve Yıldırım Beyazıt tarafından Üsküp ve Kosova bölgesini idareye tayin edilmiş olan Yiğit Bey'in torunudur. Yahya Kemâl ile de torun çocukları olmaları münasebetiyle aralarında akrabalık bağı vardır. Babası Fevzi Tara, Üsküp, Beyrut ve Belgrad'da tahsil yapmış bir avukattır. Sancak ve güney Yugoslavya müslümanlarının Yugoslavya Kralı nezdinde temsilciliğini yapmıştır.

Cevat Babuna

Adnan Hoca'nın en yakınındaki isimlerden olan Oktar Babuna'nın kız kardeşi Tuba Babuna, ailesinin sabetayist olduğunu açıklamıştır. Prof. Dr. Cevat Babuna, Prof. Dr. Sabahattin Zaim'in teyzesinin oğludur. Kardeşi Cavit Babuna, Dünya Rumelililer Birliği Başkanıdır..

Kemal Derviş

Babası Rıza Derviş, CHP İstanbul il yönetimindedir. Siemens'in 1960'larda Türkiye temsilcisidir. Nilüfer Göle ve Asaf Savaş Akat ile akrabadır. Türkiye'de 10 yıldır uygulanan ekonomik modelin mimarı Kemal Derviş'tir.

Ali Şen

RUYİAD (Rumeli Yönetici ve İş Adamları Derneği) ve Fenerbahçe Spor Kulübü Eski Başkanı. RUYİAD, kuruluş amacını şöyle açıklayan bir dernek, "Varlığını, yapısını, değerlerini ve ismini; bir zamanlar vatan toprağı olan, köklerimiz ve tarihimizin hiç silinmeyecek bir parçası durumundaki coğrafyadan, "Rumeli"den alan Derneğimizin; ecdadımızın bu topraklarda yarattığı ve yaşattığı sosyo-ekonomik değerler ile sanat ve kültür mirası niteliğindeki eserlerini, yeni nesillere, aidiyet duygusu ve sorumluluğu içerisinde ve tarih penceresinden aktarmaya çalışmak, yaşatmak." RUYİAD bu amaçla eski topraklara geziler düzenliyor. Bu gezilerden Makedonya Kültür Gezisi (25-29 Nisan 2008), Yunanistan Kültür Gezisi (22-26 Nisan 2009) tarihlerinde yapılmıştır.

Ahmet Vardar

Gazeteci Ahmet Vardar, Sabah'ta yazdığı sırada, aynı medya grubunun televizyon kanalı olan atv'de "Ahmet Vardar Soruyor" adlı programı hazırladı ve sundu. Günaydın, Tan ve Zaman gazetelerinde de görev yaptı. Son olarak, kuruluş sürecinde Vatan gazetesine geçti ve buradan emekli oldu. RUYİAD (Rumeli Yönetici ve İş Adamları Derneği) kurucu üyesi.

Cavit Çağlar

Batı Trakya Gümülcine'de doğdu. Ailesi, Gümülcine'den Bursa'ya göç etti. Lise mezunu, evli ve 3 çocuk babası. Ticarî faaliyetlerini özellikle tekstil sahasında yürüttü. Nergis Holding'i kurdu. Bursa'dan DYP milletvekili seçildi. Devlet Bakanlığı yaptı. Banka ve televizyon sahalarına girdi. Bu faaliyetlerinde başarısız oldu. Süleyman Demirel'in has adamı, aile fotoğrafı içerisinde yer aldı.

Selânik Kökenli Önemli Kişiler

Karakaşlar, Kapancılar ve Yakubiler adlı kollara ayrılan Sabetaycılar, şu anda Feyziye Mektepleri, Şişli Terakki Lisesi, Işık Liseleri ve Işık Üniversitesi gibi eğitim kurumlarına, çok sayıda öğretim elemanı, yazar ve işadamına sahiptir. Nüfuslarına oranla etkileri çok fazladır.

Basında çok güçlüler.

Sabetaycılar, uzun yıllar Türk basınında büyük gazeteleri ellerinde bulundurdular. Selânik'ten İzmir'e taşınan Yeni Asır'dan sonra, Ahmet Emin Yalman'ın Vatan gazetesi ve Serteller'in Tan gazetesi ile basın sektöründeki ağırlıkları devam etmiştir. Bundan sonra hemen her gazetenin yönetiminde ve yazı kadrosunda sabetaycılar yer almıştır.

1924 yılında Karakaş Rüştü adlı bir kişi, cemaatin içyüzünü, Atatürk'e ve TBMM'ye mektup yazarak açıklamıştır.

Sabetaycılar, 1942 yılında uygulanan Varlık Vergisi uygulamasında "D" grubu adı altında vergiye tabi tutulmuştur. Bezmenler, Atabekler, Dilberler gibi aileler bu vergiyi öde-mişlerdir.

Halil Bezmen

Mensucat Santral, Rabak'ın eski sahibi. Pamir Bezmen; Halil Bezmen'in ağabeyi, yazar Nermin Bezmen'in kocası. Gazeteci Gülçin Telci, Bezmen ailesinin akrabası. Bezmenler Çölaşan ve Cindoruk ile akraba. Ilgaz Zorlu tarafından kaleme alınan "Gülçin Telci'nin Yazamadıkları, Şişli Terakki Yolsuzluğu" adlı bir kitapçık yayınlanmıştır. Ailenin köke-ni, sabetaycı Mevlevi dedesi Mehmet Esat Efendi'ye dayanır. Mehmet Esat Efendi, Pamir Bezmen'in büyük dayısı ve Halil Bezmen'in anneannesinin dayısıdır. Mehmet Esat Efendi, 23 yaşında İstanbul'a gelir. Fatih civarındaki Çayırılı Medresesi'nde tedrisata başlar. Kısa zamanda, öne çıkar. Geniş bir kütüphane kurar. Çeşitli dinî ilim dallarında icazetler alır. Mehmet Esat Dede'nin mevlevilikle tanışması, Yenikapı Mevlevihanesi Şeyhi Osman Sala-huddin Dede'ye intisabıyla başlar. Sonrasında idrisiyye ve şazeliye tarikatlarından da icazet alır. Bu arada Hicaz, Şam ve Kudüs'e gider. İki kez gittiği Konya, Mevlânâ'dan dolayı onun için ayrı bir yere sahiptir. Bezmenler'den Mehmet Esat Dede, mevlevi kimliği ile karşımıza

SİYUNİKİ YARABİ

çıkarken, aileden Halil Bezmen, yolsuzlukları sebebiyle kaçtığı ABD'de, kendisinin, sebataycı olduğu için Türkiye'de mağdur edilip, bu ülkeye kaçmak zorunda bırakıldığını iddia etmiştir. Halil Bezmen bilahare yeniden Türkiye'ye döner.

Hasan Tahsin

Yunan kuvvetleri tarafından İzmir işgal edilmeye başlanınca, düşmana ilk kurşunu sıkan gazetecidir. Yönetmen Halit Refiğ, Hasan Tahsin'in akrabalarındandır.

Abdi İpekçi

İsmail Cem İpekçi, Dışişleri Eski Bakanı, gazeteci, yazar, YTP Kurucu Genel Başkanı. Babası İhsan İpekçi, film yapımcısı ve Nazım Hikmet'in finansörlerindedir. Gazeteci Abdi İpekçi ve modacı Cemil İpekçi kuzenleridir. Akrabalarından Ercan Arıklı; 1980'lerde ansiklopedi yayıncılığı ile öne çıkan Gelişim Yayınları ve Nokta dergisi sahibidir. Aileden gazeteci Abdi İpekçi, Galatasaray mezunu ve Şişli Nişantaşı'nda mukim idi. M. Ali Ağca tarafından öldürüldü. İpekçi, Milliyet'ten Peyami Safa'yı uzaklaştırana kadar sol ile sağ arasında diyalog bir şekilde sürmüştü. Bu tarihten Taha Akyol'un Milliyet'e geçmesine kadar, 40 yıl böyle bir diyalog kurulamamıştır.

Emre Gönensay

Tansu Çiller döneminde Dışişleri Bakanı olmuştur... Dedesi sebataycı Mevlevi şeyhi İshak Dede'dir. Mevlevilik'te Mehmet Esat Dede'den sonra ikinci önemli sebataycıdır. Selânik Mevlevihanesi şeyhidir. Karakaş sebataycılarının önemli isimlerindedir. Mevleviliğe intisabından kısa bir süre sonra Selânik Mevlevihanesi'nin şeyhliğine yükselir. Aynı zamanda güçlü bir sebataycılık eğitimi de almıştır. İshak Dede, Mehmet Esat Dede'nin aksine sebataycı inançlarını gizli bir şekilde sürdürür. Bu çalışmalarıyla, sebataycılar içerisinde hahamlık (ogan) mevkiine yükselir. Selânik'teki sebataycı mezarlığının bitişiğinde olan dergâhın şeyhi olarak burada çift kimlikli müritleriyle, sebataycı âyinlerini de sürdürür. Mübadele sonrasında İzmir'e gelir. Dışişleri eski bakanlarından Emre Gönensay, İshak Dede'nin torunlarından. Gönensay'ın dedelerinden biri de, doğudaki meşhur isyancılardan Bedirhan Bey'dir.

Alp Yalman

Sanayici Alp Yalman, Galatasaray Kulübü Eski Başkanıdır. Aileden Ahmet Emin Yalman, Vatan gazetesi eski sahibidir. Atatürk'ün yurt dışına gitmeye mecbur bıraktığı bir gazetecidir. Aileden Tunç Yalman yönetmen, İdil Biret piyanisttir.

Sabiha Sertel

Sabiha Sertel, sabetay kökenli olmayan bir aileye mensup bir kişiyle evlenen ilk Sabetaycı aile mensuplarından biridir. Zekeriya Sertel ve Sabiha Sertel, Tan gazetesini çıkarmıştır. Kızları akademisyen Yıldız Sertel'dir.

Coşkun Kırca

Şişli Terakki Lisesi, Galatasaray Lisesi ve İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni bitirdi. 1950'de Dışişleri Bakanlığı'na girdi. 1960'da 27 Mayıs Darbesi'nden sonra kurulan TBMM 1961 Kurucu Meclis'e CHP kontenjanından üye oldu. 1961-1969 arası iki dönem CHP İstanbul Milletvekilliği yaptı. 1969'da tekrar Dışişleri Bakanlığı'na döndü. 1985-1986 Kanada Büyükelçiliği sırasında, 12 Mart 1985'te büyükelçilik, silahlı 3 Ermeni militan tarafından basıldı. Kanada'lı koruma görevlilerinden biri vurulup öldürüldü. Büyükelçi Kırca yaralı olarak kurtuldu. 1986'da emekliye ayrıldıktan sonra Hürriyet, Milliyet ve Yeni Yüzyıl Gazetelerinde yazarlık yaptı. 1991'de DYP'den İstanbul Milletvekili seçildi. 1995 yılında Tansu Çiller'in başkanlığında kurulan 51. Hükümet'te Dışişleri Bakanı olarak görev yaptı. 2004 yılında bazı Kuvvet Komutanlarını darbeye teşvik ettiği iddia edildi. Galatasaray Üniversitesi'nin kurucularındandır.

Şemsi Efendi

Selânik'te Atatürk'ün okuduğu okulun kurucusu. 1871'den itibaren de Selânik'te yeni açılan bir yabancı özel okulda Türkçe öğretmenliği yaptı. Ecnebi okuldaki çalışması, onun hayatında bir dönüm noktası teşkil etti. Okuldaki çalışma ortamının mükemmelliği, meslekî yönden ufkunu genişletti. Bu çalışması esnasında onda, benzer şartlar ve yeni metodlarla Türk öğrencilerine öğretmenlik yapmak üzere, bir ilkokul açma fikri doğdu. Bir Türk tarafından, Osmanlı memleketinde, kurulan ilk özel okul olma özelliğini taşımaktadır.

Cavit Bey

İttihat Terakki'nin ilk kabinesinde Maliye Nazırı olarak yer alan Cavit Bey, sabetaycı bir siyasetçiydi. Cumhuriyet döneminde de ilk kabinede yine Maliye Vekili olarak bulunan Cavit Bey, Atatürk'e karşı düzenlenen İzmir Suikastı'na katıldığı gerekçesiyle idam edilmiştir... Yazar Şiar Yalçın'ın babasıdır.

Faik Nüzhet Bey

Selânik'te doğdu. Dûyun-u Umumiye İdaresi Müfettişliği, Musul Dûyun-u Umumiye İdaresi Müfettişliği, Musul Dûyun-u Umumiye Nazırlığı (1905) yaptı. Kosova, Selânik,

Yanya, Manastır ve İşkodra Vilayetleri Müfettiş-i Umumisi Hüseyin Hilmi Paşa'nın refakatinde Maliye Islahat Komisyonu Maliye Müfettişi oldu. On yıllık Maliye Müfettişliğini takiben, Maliye Nezareti Müsteşarlığı (1919-1920) ve Maliye Nazırlığı (1920-1922) yapmıştır.

Haldun Dormen

'Bir Kış Öyküsü' aldı Kürtçe müzikali, Diyarbakır'da sahneye koydu. Kızı tiyatro sanatçısı Yeşim Dormen de, BDP Parti Meclisi'nde görev aldı.

Mehmet Edin

İşadamları Rıfat, Esat, Mehmet Edin, Kemer Cauntry'in sahibi. Aileden Esin Edin, sabeta mutfağının kitabını yazmıştır.

Çevik Bir

28 Şubat 1997'nin önemli asker yöneticisi. Sincan'da tankların yürümesinin ardından, "demokrasiye balans ayarı yapıldı" açıklamasını yaptı. Dönemin genelkurmay ikinci başkanı. Amerika'da, cumhurbaşkanlığına aday olduğunu açıkladı ama seçilemedi.

Hande Ataizi

Sinema oyuncusu Hande Ataizi de Selâniklidir. Ataizi aile bağlarını şöyle anlatır: "Ba-baannemin babası Mehmet Ali Okar, Selânik kökenli. Mustafa Kemal'le aynı dönemde Harbiye'ye gitmiş, ayrıca TBMM'nin ilk dönem milletvekili. Daha sonra Selânik'ten İzmir'e gelmişler. İzmir o tarihlerde büyük bir deprem yaşıyor, herkes çadırlara çıkıyor. Mustafa Kemal bir gün onları ziyarete geliyor. İclal Anneanne kendisine kahve ikram ediyor. O kahve fincanı hâlâ en özel hatıra olarak özenle saklanıyor. Soyadı Kanunu'nun çıkmasından sonra, Atatürk'ün izinde olduğunu belirtmek üzere 'Ataizi' soyadını almışlar."

Selânik Kökenli Basın Mensupları

Ali Kırca, Altan Öymen, Ali Sirmen, Abdi İpekçi, Ali Baransel, Ayşe Arman, Ali Naci Karacan, Bilgin Ailesi, Bekir Coşkun, Cengiz Çandar, Cüneyt Ülsever, Can Ataklı, Cenk Koray, Cüneyt Arcayürek, Cihat Baban, Defne Samyeli, Ebuziyyad Ziya, Ercan Arıklı, Emre Kongar, Ertuğrul Soysal (Nail Keçili'nin üvey babası, İSO eski Başkanı, TİSK'in Kurucusu, Atlı Zincir'in sahibi.) Fikret Bila, Fikret Otyam, Gülgün Feyman, Güngör Mengi, Güneri Cıvaoğlu, Gündüz Kılıç (Altemur Kılıç'ın kardeşi), Hamdullah Suphi Tanrıöver, Hakkı Tarık Us, İsmet Berkan, Karacanlar, Mehmet Ali Birand, Murat Sertoğlu, Mecbure Canan Barlas, Mahmut Ekrem Talu, Murat Belge, Mahmut Esat Bozkurt, Nuri Çolakoğlu, Nezih Demirkent, Nasuh Mahruki, Necati Zincirkıran, Nail Güreli, Necmi Tanyolaç, Osman Kavala (İletişim'in sahibi), Osman Saffet Arolat, Osman Ulagay, Oğuz Aral, Örsan Öymen, Ömer Madra, Refik Erduran, Recaizade Mahmut Ekrem, Simaviler, Sedat Ergin, Suphi Nuri İleri, Semih Balcıoğlu, Talât Sait Halman, Turhan Selçuk, Uzanlar, Uğur Dündar, Vedat Nedim Tör ve Yavuz Gökmen...

İstanbul-Yunanistan
Arasındaki
Ticarî Potansiyel

“ACILAR UNUTULMUŞ, GERİYE HASRET KALMIŞ”

ÜÇ NESİLDİR TİCARETLE UĞRAŞIYOR

Abdullah Çınar, 1963 Konya doğumlu. İstanbul Teknik Üniversitesi Endüstri Mühendisliği bölümünden mezun. Üç nesildir ticaretle uğraşiyor, iki nesildir tekstil işi yapıyor. Şu anda tekstil üretimi ve ihracatı yapan iki ayrı firmanın sahibi. Yunanistan'la ticarî ilişkileri var.

Evli ve 3 çocuk babası; aynı zamanda bir torun dedesi. Batı Trakya'da acı hatırasını dinlediği bir gencin yaşadıklarından çok etkilenmiş. Eğer diyor, bir gün bu konuda bir kitap yazacak olursam, ismi şimdiden belli: “Batı Trakya'da Çocuk Olmak.” Bir zamanlar Dedesinin doğup büyüdüğü topraklarda, başkasının hakimiyeti altında yaşayan bir çocuğun acı dramını anlatacak kitap.

Selânik'ten Atina'ya varıncaya kadar Yunanistan'la ticarî ilişkisi olan işadamlarından biri, tekstil işiyle uğraşan Abdullah Çınar. İstanbul Ticaret Odası üyesi olan ve İTO üst yönetiminde görev alan Çınar'la, Türkiye-Yunanistan arasındaki ticarî potansiyeli ve insanî ilişkileri konuştuk.

Selânik'le ticarî ilişki içerisinde bulunma düşüncesi sizde nasıl oluştu? Bu yola girerken, herhangi bir endişe duymadınız mı?

Biz sadece Selânik'e değil, Atina da dahil olmak üzere, Yunanistan'ın diğer şehirlerine de mal satıyoruz. Ticarî ilişkilerimiz var. Makedonya dediğimiz Kuzey Yunanistan'la yaptığımız ticaret de, bir-bir buçuk yıl önce biraz daha yoğunluk kazanmıştı. Bunun sebebi de, biz İstanbul Ticaret Odası olarak Kuzey Yunanistan'a bir gezi düzenledik. Bu sırada

yaklaşık 15 Ticaret Odasıyla görüşmeler yaptık. Yunanlı işadamlarıyla bir araya geldik. Bu da Yunanistan'la İstanbul veya Türkiye arasındaki iş hacmini ve potansiyelini artırdı. Bu vesileyle Kuzey Yunanistan'a birkaç kere gidip-geldik. Böylece orada iş yaptığımız birkaç partnerimiz oldu.

Bunun ötesinde, zaten Türklerin yoğunlukta bulunduğu İskece ile Gümülcine'den, Batı Trakya dediğimiz bölgeden İstanbul'a gelip-giden müşterilerimiz vardı. Bu ticarî ilişkiler zamanla gelişti. Sadece Batı Trakya veya sadece Kuzey Yunanistan değil, Atina'dan bile gelip bizden mal alan müşterilerimiz var. Bavul ticareti diyebileceğimiz ilişkiler, epey önceden başlamıştı. Bu ilişkiler daha da gelişerek devam etti. Ancak son yıllarda, bütün dünyayı sarsan ekonomik krizle birlikte, ticarî ilişkiler oldukça azaldı. Zaten bilindiği üzere, Yunanlıların kendilerini fazla yormayan, gece 3'e, 4'e kadar eğlendikleri bir hayat tarzları var. Öğleden sonra da, çalışmaz, gezip tozarlar. Buna rağmen ekonomilerinde gözlenen kısmî gelişmenin farklı sebepleri var. Bir kere, dünya ticaret lojistiğinin, genel toplamda büyük bir payını aldığını biliyoruz. Ayrıca turizm gelirleri de iyi yoldadır. Bir de, Avrupa Birliği'nden sürekli destek alıyorlar. Ekonomilerinin iyi olması bundan kaynaklanıyor. Atina olimpiyatları münasebetiyle Güney Yunanistan'ı mamur ettiler. Otobanlar yaptılar falan. Bunlara ilaveten, Yunanistan'ın hatırı sayılır bir nüfusu dışarıdadır. Bu yolla da belli bir geliri var. Yaşama tarzı olarak da, Yunan toplumu rahata alışık bir toplum. Atina ve Selânik'i saymazsak, öteki şehirler 100 bin ila 200 bin nüfusu ile yaşanılabilir şehirlerdir. Nüfusu milyonu aşan iki şehri var, Selânik ve Atina. Yunanistan'da bir dönem üretim yapılmış, fakat bu üretimden yavaş yavaş çıkıyorlar. Dışarıdan desteklenme sayesinde fert başına düşen millî gelirleri biraz yukarıya taşındığı için; bir de kazandıklarından çok, harcamaya başladıkları için, bazı sektörlerde artık çalıştıracak adam bulamaz olmuşlar. Bugün Türkiye'de yaşadığımız sıkıntıyı, onlar 10 sene önce yaşadı.

Yunanistan'a ne pazarlıyorsunuz?

Tekstil ürünleri ve iç giyim çamaşırı...

Oradan aldığımız bir ürün var mı?

Hayır...

Hiçbir şey yok mu?

Aldığım tek şey var, o da kiraz reçeli.

Reçel sektörü gelişmiş midir orada?

Evet. Her şeyin reçelini yaparlar. Kiraz reçeli, incir reçeli falan.

Ticarî ilişkiye ilk giriştiğinizde herhangi bir endişe yaşamadınız mı?

Hayır. Çünkü onlar zaten buraya, İstanbul'a gelip bazı şeyler alıyor, parasını verip gidiyorlardı.

Eski Günleri Yâd Ederken Ağladı

Yani Yunanistan'la ticarî ilişki zaten başlamıştı...

Bavul ticareti kapsamında ilişkiler başlamıştı ve devam ediyordu. O bakımdan adım atmak için endişe duyulacak herhangi bir durum söz konusu değildi. Son dönemde özellikle Yunanlıların büyük bir markasıyla ticarî anlaşma yaptık. Onların tedarikçisi olduk. Daha da ileri derecede ilişkimiz oldu, koleksiyon hazırlamadan, ürün teslimine varana kadar, ticarî ilişkileri geliştirdik. "Makis Tsillios" diye, Yunanlı işadammın kendi ismini taşıyan bir marka bu. Bir iç giyim markası.

Bu ilişkiler sırasında gözlemediğim şeydu; özellikle Kuzey Yunanistan'daki ahalide eski "çatışmacı" havaya hiç şahit olmadım. Aralarında acı yaşamış olanlar; mübadele ile oraya giden insanlar ve onların çocukları da vardı. Mesela Kozani şehrinde bizi bir kır lokantasında ağırladılar. Yemeğimizi, bize hiç de yabancı gelmeyen ezgiler ve Türkçe şarkılar eşliğinde yedik. Birçok lüks yerlerde de ağırlandık ama, buradaki sıcaklığı, yakınlığı unutmak mümkün değil. O eski acılar unutulmuş fakat iyilikler, güzel hatıralar hâlâ yaşıyor. İnsanlığın böyle bir güzel yanı var. Kötülükler, düşmanlıklar bir yerde unutuluyor, ama yapılan insanlık ve güzellikler unutulmuyor. Hatırlayınca hisleniyor insanlar. Türkiye'den Yunanistan'a giden iki yaşlı Yunanlı, eski günleri yâd ederken, duygulanıp, ağladı. Biz de etkilendik bu insanî iklimden. Zaman, geçmişte her ne yaşadysalar, acı olan kısmını silip-süpürüyor, geriye güzel hatıralar kalıyor. Bunu orada gözlerimizle gördük, yüreğimizle hissettik. Burada, ülkemizde kalan akrabalarına da artık aramızda yaşayan insanlar olarak bakıyorlar, onlara Rum olarak bakıyorlar. Onları bizden biri gibi telâkki ediyorlar.

Bir kere, defilemiz Ege'nin tam ortasındaki Mikonos adasında yapıldı. Atina'dan feribotlarla gittik adaya. Feribotta namaz kılabilmek için bir yer arayışında bulundum. Gemide görevli garsonlardan biri, Batı Trakyalı bir Türk'tü. Benim bu arayışımın farkına vardı. Yardımcı olmak istedi. Kısmen tenha ve sakin bir yer bulup beni oraya götürdü; fakat bunu yaparken, büyük bir tedirginlik içindeydi. Bir şeyden endişeleniyor veya korkuyordu. Onun bu tedirginliği, kalbimi oldukça acıttı. Yabancı diyarda yaşmanın ne demek olduğunu o an derinden hissettim ve içim burkuldu.

Selânik veya Yunanistan'a bir şeyler pazarlama, satma fikrinin sizde ilk oluşmasında, Selânik'in eski bir Osmanlı şebri olmasının tesiri var mıydı?

İfade ettiğim gibi bu ticarî ilişkinin temelleri, bavul ticareti diye nitelendirilen alışverişlerle zaten başlamıştı. Biz bunu daha da geliştirdik. Bildiğiniz gibi eskiden komşularımızla ticarî ilişki açısından çok geri noktalardaydık. Herkesi kendimize düşman sanıyordum. Şimdi Türkiye, ciddi bir açılım politikası yürütüyor ve komşularıyla ilişkilerini her sahada geliştirmeye çalışıyor. Biz de, İTO'da bir Yunanistan Masası kurma kararı aldık. Yani o coğrafyanın bizim bakiyemiz olmasının, odanın bu teşebbüsünde motive edici rolü vardı.

EDTUN İKİ TAKASI, BİRİNE BİRİNE

Eskiden, Türk ve Yunan ilişkileri daha ziyade çatışma üzerine kurulu idi; son yıllarda ise iki ülke arasında bir barış havası esiyor. Sizce bunun sebebi nedir? İki milletin de Akdeniz kültürüne ait olması ve birbirine yakın bir tabiâta sahip bulunması mı; yoksa artık insanların çatışma yerine, medenî ilişkileri ve karşılıklı barışı tercih etmeye başlaması mı?

Açıkça ifade etmek gerekirse, bu ilişki karşılıklı bir durum değil. Bu daha ziyade bizden kaynaklandı. Türkiye, komşularıyla sorunsuz ilişki içinde olmayı kendine hedef belirleyince, bakıyorsunuz ki, hem insanî, hem de ticarî sahada herkesle gayet rahat ilişki kurulabiliyor. Bunu denemek ve geliştirmek, ticarî ilişkileri, bir adım öteye taşıyarak, insanî ilişkileri de geliştirmek çağdaş dünyanın arzu ettiği, aradığı, özlediği bir ortam. Dünyamız, çatışma ve düşmanlık yüzünden çok büyük acılar yaşadı, artık insan olduğumuzu ve "insanlığımızı" hatırlama ve ona uygun ilişkiler içinde bulunma devrine dönmeliyiz.

Acılar Unutulmuş Geriye Hasret Kalmış

Başta Selânik olmak üzere, Yunanistan ve diğer Balkan ülkeleriyle, Türkiye arasında, tarihî geçmişten ilham alarak; ticarî, kültürel ve insanî münasebetler çerçevesinde kalıcı bir barış ortamı kurulabilir mi?

Bilindiği gibi, Balkanlar'da ciddi bir bakiyemiz var. Bu bizim için ciddi bir avantaj. Türkiye'ye bakışta çok önemli bir terslik yok. Zaman zaman ortaya çıkan Hıristiyan taassubunu bir tarafa bırakacak olursak, Yunanistan ve diğer Balkan ülkeleriyle barış ortamı tesis edilebilir. Oradaki bakiyemize ilâveten, bir de oraya çerağ ettiklerimiz var. Çünkü onlar, yaşadıkları acıları unutmuş; ülkemize bakışları müspet. Yaralar kapanmış, geriye "hasret" kalmış. Karşılıklı yaşanan vatan hasreti. Bu güzel bir duygu. Barışın yeniden tesis edilebilmesi için ümit ve cesaret verici bir enerji.

Başta, eski bir Osmanlı şebri olan Selânik ve Makedonya olmak üzere, Yunanistan'a Türk işadamları olarak neler pazarlıyor, onlardan neler alıyorsunuz? Gerek Türk işadamları, gerekse Yunanlı işadamları için, iki ülke arasında ne gibi ticarî imkân ve potansiyel var?

İstanbul Ticaret Odasında Meclis üyesi olan Recep Şaban Palamut isimli arkadaşımızın, Üsküp'te bütün dünyaya pazarlama yaptığı bir üssü var. Hatta oradan evlenerek, âdeta Üsküplü oldu. Şu anda yaşadığı durumu bir tarafa bırakırsak, Yunanistan altın gücü yüksek bir ülke. Tüketime alışmış bir insan kitlesi var. Yunanlıların dünya ticaretinin lojistiğinde öne çıkmaları, denizci bir millet olmalarından kaynaklanıyor. Şu kesin ki, denizi çok iyi kullanıyorlar. Bilindiği üzere Onasis dünya çapında tanışmış bir armatör ama, Onasis gibi onlarca armatör var Yunanistan'da. Ana kara ise hakikaten mümbit arazilere sahip. Özellikle dünya zeytin ve zeytin yağı üretiminde ciddi bir yer tutuyor ve bunu bütün dünyaya pazarlıyorlar. Bizde de zeytin ağacı var, fakat biz fazla bir zeytin ağacı dikip yetiştirmiş değiliz.

Bizdeki zeytin ağaçları Rumlardan kalan ağaçlar. Hâlâ Rumların diktiği zeytin ağaçları ile üretim yapıyoruz. Son yıllarda biz de zeytin ağacı yetiştiriyoruz tabii ki, fakat pazarlamada henüz yeterli durumda değiliz.

Şu anda ekonomileri durgun olsa da, Yunanistan'ın tekrar belli sektörlerde üretime dönme ihtimali var. Nihai tüketime konu olan tüm eşya Yunanistan'a satılabilir. Teknolojileri daha iyi olan sektörlerle de sahipler. Alüminyum işlemede falan bizden öndeler. Onlardan bazı teknolojik ürünler alabiliriz, ki zaten alıyoruz. Gıda maddeleri satılıp-alınabilir, Yunanistan'da özel bir pirinç türü var. Avrupa Birliğinden aldıkları kredi ile, manda yetiştiriciliği de yapıyorlar.

"GÖÇMENLER, KAYBEDİLMİŞ TOPRAKLARIN HATIRASI"

Nurullah Aydın, 1965 yılında Erzincan'ın Kemalîye ilçesinde doğdu. Turay Tekstil'in sahibi. İstanbul, Kartal-Maltepe'deki Fabrikasında ürettiği malları, Yeşildirek'teki mağazasında pazarlıyor. İstanbul Ticaret Odası Meclis üyesi; ayrıca TÜMSİYAD, TİGSAT gibi çeşitli sivil toplum kuruluşlarında aktif görevlerde bulunuyor.

Çarşılar insanları buluşturup kaynaştıran önemli sosyal mekânların başında gelir. Çarşı-Pazar, birbirine uzak gibi görünen pek çok kültürü birbirine yakınlaştıran yerlerdir. İnsanların tanışıp kaynaştığı bu mekânlarda, ticaretin yanında kültür alışverişi de gerçekleşir. Böylece, birbirine yabancı olanlar, bu sayede tanış olurlar.

Yakın zamana kadar ilişkilerimizin sert ve soğuk seyrettiği komşu Yunanistan'a şimdilerde başta tekstil ürünleri olmak üzere, pek çok sanayi ürünü ihraç ediyoruz. Yunanistan/Selânik ile pek çok Avrupa ve Balkan ülkesine tekstil ürünleri ihraç eden Turay Tekstil'in sahibi Nurullah Aydın'la, Türk-Yunan ilişkileri ve ticarete paralel olarak gelişen dostluk üzerine söyleştik.

Yunanistan'la (Selânik'le) ticarî ilişki içerisinde bulunma düşüncesi sizde nasıl oluştu? Bu yola girerken herhangi bir endişe yaşadınız mı?

Yunanistan'dan gelen müşteriler zaten bizden mal alıyordu. Önceleri bavul ticareti şeklinde başladı alış-verişimiz. Sonra giderek gelişti. Birbirimize alıştık, ısındık, tanıştık. Derken, Yunanistan'a gidip oradaki ticarî ortamı, imkân ve potansiyeli, bu işin pazarını yerinden görmek istedim. Zaten o diyara karşı yüreğimizde eski bir hasret her zaman vardı. Bundan dolayı, doğrusu bu yola girerken, eski çatışmalı günleri hatırlayıp, herhangi bir

endişe yaşamadım. Neticede, onlar da bizim gibi birer insandı. Üstelik birbirimize beniyor ve birbirimizi tanıyorduk. 19. yüzyılın başlarında kavgalı, çatışmalı günler yaşamış olsak da, artık takvimler 21. yüzyılı gösteriyordu. Daha insanî, daha dostça adımlar atmanın vakti gelmişti. Çünkü artık köprülerin altından çok sular akmış, zaman ve insanlar değişmişti. Endişeye, korkuya mahal yoktu. Günümüz dünyası bilişip, tanışma ve alış-veriş dünyası. İnsanlar artık savaş ve çekişme istemiyor, sevgi ve dostluk arıyor. Ticaret de bunun ilk adımı bence. Yüz yüze görüştüğünüzde, onun da sizin gibi sıcak kanlı, sevecen bir insan olduğunu yakından görüyorsunuz. Arkası sonra geliyor, sevgi ve güven ortamı oluşunca, ticarî ve sosyal ilişkiler devreye giriyor. Nitekim, bavul ticaretiyle başlayan ilişkilerimiz, Selânik'e ihracata kadar vardı. Orada benzer bir iklimle, benzer bir kültürle karşılaştık. Ne de olsa, Osmanlı bakiyesi.

Yunanistan'a veya doğrudan Selânik'e ürün pazarlama fikrinin doğmasında, o toprakların eski bir Osmanlı eyaleti olmasının tesiri var mıydı?

Bir zamanlar bizim olan o topraklara karşı içimizde sıcak bir ilgi, bir yakınlık elbette söz konusu. Bu durum bizim için gurur vesilesi. Sonu buruk ve trajik bitse de, gönlümüz iklim-i rum diyarında. Eski bir Osmanlı şehrine mal satmak, onlarla ticarî ve insanî ilişkileri geliştirmek, tabî ki herhangi bir yabancı ülkeden çok daha farklı bir şey.

Biz onlara özellikle tekstil ürünleri, çocuk elbiseleri satıyoruz. Ticarî açıdan bizden epey gerideler. Sanayileri yok, sadece turizm gelirleriyle geçiniyorlar. Tabî ki, Avrupa Birliği'nin desteğini de kaydetmek lâzım. Yunanistan, Avrupa'nın sürekli desteklediği bir ülke. Bir liman şehri olması hasebiyle daha ziyade gemicilik gelişmiş. Bunun dışında, bize sanayi ürünleri satacak durumda değiller.

Osmanlı Tesiri Hâlâ Devam Ediyor

Yunanistan ve diğer Balkan ülkeleri ile Türkiye arasında, tarîhi geçmişten de ilham alarak; ticarî, kültürel ve insanî münasebetler çerçevesinde, kalıcı bir barış ortamı kurabilir mi?

Ticarî ilişkiler sırasında, Yunanistan'da ve özellikle de Gümilcine'de bir şey hissettim; o coğrafyada, o bize yakın iklimde, hâlâ daha Osmanlı tesiri, evlâd-i fatihan izleri var. Baktığınızda, yaşayışlarında hiçbir değişiklik yok, aynen bizim gibiler. Bu duygular içinde, zihnimden bir düşünce geçti. Dedim ki içimden, "Göçmenler, kaybedilmiş toprakların yaşayan hatıralarıdır!" Onlarla sevgi bağını yeniden kurmak gerekir. Derler ki, hakiki Osmanlı Türk'ü, Rumelililerdir. Doğru bir ifade. O kadar köklü ve derin ki, Osmanlı kültürü, varlığını o diyarda hâlâ devam ettiriyor.

Batı Trakya'da hâlâ tek nikâh uygulaması var; nikâhu müftü kıyıyor. Hâlen daha camiler, Osmanlı'da olduğu gibi, vakıflar eliyle idare ediliyor. Birbirimizi tanıyıp, kimliklerimize

saygı duymaya başladıkça, kalıcı barış elbette mümkün. Ticarî ilişkiler, bunu kolaylaştıran unsurlar. Birbirimizle savaşmaktan ziyade, insanî ve ticarî ilişkileri geliştirmenin yollarını aramalıyız. Onların, bizim sanayi ürünlerimize ihtiyacı var, bizim de mallarımızı satabileceğimiz müşteriye. Suyun öte yakasında, bize çok yakın ve birçok özelliğiyle bize benzeyen komşu bir millet olduğuna göre, tarihî ve kültürel bağların bulunduğu bu yakın coğrafyada barış ortamına ve ticarî münasebetlere ihtiyacımız var. Artık eski önyargıları kırmalı, düşmanlık yerine dostluğu inşa etmeliyiz. Buna bizim olduğu kadar, o coğrafyanın, hatta dünyanın ihtiyacı var.

Yunanistan'ın veya Selânik'in, Makedonya'nın bize satacağı ne gibi ürünler olabilir?

Doğrusu ifade ettiğimiz gibi, onların mal ve ürün olarak bizlere satacağı fazla bir şey yok. Belirttiğimiz üzere, onlarda özellikle gemicilik gelişmiş. Daha ziyade, Avrupa fonlarıyla geçiniyorlar. Ürettikleri bir şey yok. Avrupa ekonomisi zayıfladıkça, bizimle ticaret yapmaya mecburlar. Yani bizden çok, onların bize ihtiyacı var diyebilirim.

Şahsi kanaatiniz nedir, ticaretin dışında, sokaktaki insanlar Türkiye'ye nasıl bakıyor?

Yunan halkında öyle bariz bir Türk düşmanlığı görülüyor. İstiklâl Savaşı lideri Mustafa Kemal Atatürk'ü, Selânik doğumlu olması münasebetiyle, onlar da seviyor, hatta sahipleniyorlar. Kültürleri, âdetleri, yeme-içme biçimleri bize çok yakın, özellikle yemek kültürü, müzik kültürü, kahvehane kültürü sanki birebir bizim gibi. Türkçe biliyorlar. Büyük bir benzerlik var aramızda. O coğrafyada tarihin şahit olduğu büyük acılar yaşanmıştır elbette; bunları inkâr edemeyiz. Ama artık yaşanan trajediden ders ve ibret alarak, kendimizi daha insanî, daha faziletli bir evreye taşımamız. İnsanlığımızı ancak böyle ispatlayabiliriz.

Kısmen temas ettiniz ama, gerek Türk işadamları için, gerekse Yunanistanlı işadamları için, ileriye dönük olarak, iki ülke arasında ne gibi bir ticarî imkân ve potansiyel söz konusu olabilir?

Biz Turay Tekstil olarak, Selânik'e özellikle tekstil ürünleri pazarlıyoruz. Aynı zamanda çocuk elbisesi, çamaşır ve çorap satıyoruz. Tekstil ürünlerinin dışında onlara bazı sanayi ürünleri de satabiliriz. Yunanlılar keyif ehli insanlar. Kendilerini fazla yormak istemiyorlar. Bilindiği gibi, Yunanistan'da insanlar yarım gün çalışır. Öğleden sonra tatil yaparlar. Çalışıp üretmeye fazla alışık değiller. Doğrusu, şimdilik turizm ve gemicilik dışında, çok fazla bir ekonomik potansiyel ve işadamları için ticarî imkân yok. Belki bazı teknolojik ürünlerden söz edilebilir. O sahada bir pazar imkânı olabilir. Daha ziyade, Avrupa Birliği desteğiyle ayakta duruyorlar. Bilindiği üzere son zamanlarda Yunan ekonomisi zor durumda. Gerçi bütün dünyada ekonomik kriz var ama, onlarınki daha farklı bir durum. Biz onlara, elimizden geldiğince sanayi ve tekstil ürünü satmanın yollarını, imkânlarını geliştirebiliriz. Böyle bir pazar var orada.

ÜSKÜP'TE OSMANLI GELENEĞİ DEVAM EDİYOR

AKILLI OLDUĞU İÇİN TİCARETE ATILMIŞ

Recep Şahin Palamut, 1970 İstanbul doğumlu. Ailesi aslen Kayseri-Develili. 1993 yılında İstanbul Gedikpaşa'da ticaret hayatına başladı. Pertev Nihal Lisesinden mezun. Erken yaşta ticaret hayatına atıldığı için, üniversiteye devam etmedi. Bilindiği üzere, Kayserililer, çocukları için, "Akıllıları ticarete atılsın, akılsızları okutun!" derlermiş. Recep Şahin Palamut da, bu kurala dahil olanlardan. Yani aklını kullandığı için, ticarete atılmış, okuyup zaman kaybetmemiş. İş yeri İkitelli'de. Firmasının adı Palamut Grup. İki dönemdir İstanbul Ticaret Odası Meclis üyesi. Aynı zamanda ASKON Yönetim Kurulu üyesi.

Rumeli'ye ticaret yapan Türk firmalarından biri de Palamut Grubu... Özellikle Makedonya'nın Üsküp şehrine işlenmiş ayakkabı malzemesi ithal eden Recep Şahin Palamut ile, başta eski bir Osmanlı şebri olan Üsküp ve Türk-Yunan ticarî, insanî ilişkilerini konuştuk:

Makedonya/Üsküp ile ticarî ilişki içerisinde bulunma düşüncesi sizde nasıl oluştu? Bu yola girerken herhangi bir endişe yaşadınız mı?

Efendim bizim Makedonya ve özellikle Üsküp ile ticaretimiz, 1998 yılına dayanıyor. Ayakkabı yan sanayi sektöründe faaliyet gösteriyoruz. Bilindiği üzere, Gedikpaşa bu işin merkezi. Bizler Gedikpaşa'da ticaret yaparken, işyerimize Üsküp'ten biri Makedon, biri Arnavut asıllı iki müşteri geldi. Onlarla ticarî ilişkimiz, Bavul Ticareti ile başladı. Biz buradan oraya, ayakkabı yapmaya hazır işlenmiş deri gönderiyorduk; onlar deriyi alıyor, işliyor,

ayakkabı yapıp satıyorlardı. Ticarî ilişkimiz böyle sürerken, bir gün dediler ki, Üsküp'e bizi ziyarete gel, yaptığımız işi yerinde gör. Gittik, gördük. Bizi çok iyi karşıladılar. Büyük bir tabakhane vardı, onu ziyaret ettik. Ardından iş görüşmelerimizi yaptık ve ticarete devam kararı aldık. Zaman içerisinde gidip gelmelerimiz sıklaştı, ilişkilerimiz gelişti.

Üsküp Bursa'ya çok benziyor. Şu anda Makedonya'da 2 milyon civarında nüfus var. Resmî olmayan kayıtlara göre nüfusun yüzde 50'si Müslüman, yüzde 50'si gayri Müslim. Resmî kayıtlar göre ise, yüzde 30'u Müslüman, yüzde 70'i gayri Müslim kabul ediliyor.

Üsküp'e vardığınızda, göklere yükselen ince minareleri görüyor, ezan seslerini duyuyorsunuz. Çarşı-pazarda Türkçe konuşuluyor, gelip-geçenler size günaydın, hayırlı sabahlar veya doğrudan "Selâmünaleyküm" diye hitap ediyor. Osmanlı dönemi Arnavutlarının kullandığı beyaz fesi insanların başında görebiliyorsunuz. Tarihî Osmanlı Kalesi'ni görüyorsunuz. Hemen yanında Elçiliğimiz var. Yani Üsküp'te Osmanlı geleneği devam ediyor. İki Türk okulu eğitim hizmeti veriyor. Ülkemizden Üsküp'e giden iş adamlarımız var. Bütün bunları görünce kendinizi herhangi bir yabancı ülkede değil, kendi ülkenizde hissediyorsunuz.

Makedonya'ya Üsküp'e mal satma düşüncesinin doğmasında, oranın eski bir Osmanlı şehri olmasının tesiri var mı?

Doğrusu oraya gitmeden önce kafamda böyle bir düşünce yoktu. O coğrafyayı yakından görünce, bende böyle bir fikir hasıl oldu. O toprakları terk edeli 80 yıldan fazla olmasına rağmen, orada Müslüman Türk izleri devam ediyor. Bizdeki gibi orada da kahveler var. Kahve önlerinde oturup eski günleri yâd eden ihtiyarlarda, aradan geçen onca zamana rağmen, ümidini kaybetmeyen bir özlem, bir beklenti var. Diyorlar ki, Türkler bir gün mutlaka gelecekler, burayı Türkiye'ye katacaklar ve o eski huzurlu günlerimize döneceğiz. Doğrusu bu samimi beklenti insanı hem hüznendiriyor, hem de derinden düşündürüyor.

Bu açıdan baktığımızda, kendi kanımızdan, kendi dindaşımız, yoldaşımız olan insanlardan meydana gelen bu şehri hiç yadırgamadık. Orada hiç yabancılık çekmedik. Kendimizi gurbette hissetmedik. Dolayısıyla bu insanlarla ticarî ve sosyal ilişki içerisinde bulunmak bize şevk ve heyecan veriyor. Tabî ki, bu da, o toprakların eski bir Osmanlı şehri olmasından kaynaklanıyor. Orasını kendi memleketimizden bir parça olarak görüyoruz. Sıcak kanlı, dost ve güzel insanlar. Ecdadımızın bu coğrafyaya aşladığı mânâ iklimi, her alanda kendini hissettiriyor.

Türk-Yunan Halkı Arasında Çatışma Yok

Eskiden, Türk ve Yunan ilişkileri daba ziyade çatışma üzerine kurulu idi; son yıllarda ise bir barış havası esiyor. Sizce bunun sebebi nedir? İki milletin de Akdeniz kültürüne ait

olması ve birbirine yakın bir tabiâta sahip bulunması mı; yoksa artık insanların çatışma yerine, medenî ilişkileri ve karşılıklı barışı tercih etmeye başlaması mı?

İşin aslına bakarsanız, halklar ve ticaret yapan kurumlar arasında herhangi bir çatışma, çekişme söz konusu değil. Birçok Yunan firmasının, başta finans sektörü, bankalar olmak üzere, birçok işletmeleri bulunuyor. Yunanistan'a günü birlik giden o kadar çok iş adamımız var ki. Birbirimizle iç içe geçmişiz. Kast ettiğim ticarî ve ekonomik ilişkiler, bizim oradaki soydaşlarımızla değil, doğrudan Yunanlılarla yapılan ticaretten bahsediyorum. Büyük bir ticaret hacmi var. Bu yüzden halk arasında çatışma ve gerilim söz konusu değil. Sadece devletler, bazı politik sebeplerden dolayı çatışmacı bir üslup kullanmaktadır. Bu da siyasî bir yaklaşımdır. Türk ve Yunan halkı arasında böyle bir problem yok.

Son zamanlarda devletler arasında da yumuşama, yakınlaşma isteği görülüyor. Eski çatışmacı yaklaşım oldukça törpülenmiş durumda.

Başta Selânik ve Makedonya olmak üzere, Yunanistan ve diğer Balkan ülkeleriyle, Türkiye arasında, tarihibi geçmişten de ilham alarak; ticarî, kültürel ve insanî münasebetler çerçevesinde kalıcı bir barış ortamı kurulabilir mi?

Bence mevcut barış ortamı zaten kalıcı diye düşünüyorum. 19 Aralık 2009 tarihinden itibaren Avrupa Birliği, Makedonya, Sırbistan ve Karadağ'a vizesiz seyahat etme hakkı tanıdı. Şu anda Makedon halkı, vizesiz Yunanistan'a girebiliyor. Zaten Yunanistan'ın büyük firmaları senelerdir Makedonya'da yatırım yapıyor. Bugün Yunanlıların, Makedonya'da 3-4 tane bankası ve çok büyük marketler zinciri var.

Yunanlıların, Makedonya isminden hoşlanmadıkları söylenir. Bunun sebebi nedir?

Yunanistan'da da adı "Makedonya" olan bir şehir var. Bu yüzden, Makedonya devleti tabirinden hoşlanmıyorlar, hatta bu ismi hiç telaffuz etmiyorlar. Fakat sanıyorum yakın zamanda, hem Avrupa Birliğine, hem de NATO'ya girebilmek için Makedonya, isminin önüne veya sonuna başka bir ek getirerek, bu meseleyi çözecek.

Başta, eski bir Osmanlı şehri olan Selânik ve Makedonya olmak üzere, Yunanistan'a Türk işadamları olarak neler pazarlıyor, onlardan neler alıyorsunuz? Yani gerek Türk işadamları için, gerekse Yunanlı işadamları için, iki ülke arasında ne gibi bir ticarî imkân ve potansiyel söz konusu?

Bizim zaten yaklaşık 12 yıldır Makedonya, Üsküp'teki Osmanlı'dan kalma tarihî Türk Çarşısı'nda kendi firmamız var. Ayakkabı sektörüyle ilgili ne tür malzeme lâzımsa, bunun ticaretini yapıyoruz. Orada Osmanlıdan kalma hanlar, hamamlar var, restore edilmişler. Bir tane de tabakhane vardı, deri işleniyordu. Burası 7-8 yıl önce kapandı. O yüzden ayakkabı ile ilgili hammaddeyi dışarıdan almak zorundalar. Biz kendilerine en yakın ülke olduğumuz için de, bizden alıyorlar.

SUYUN İKİ YAKASI Selânik-Jumalıbul

Oradan ne alınıp Türkiye'ye getirilebilir?

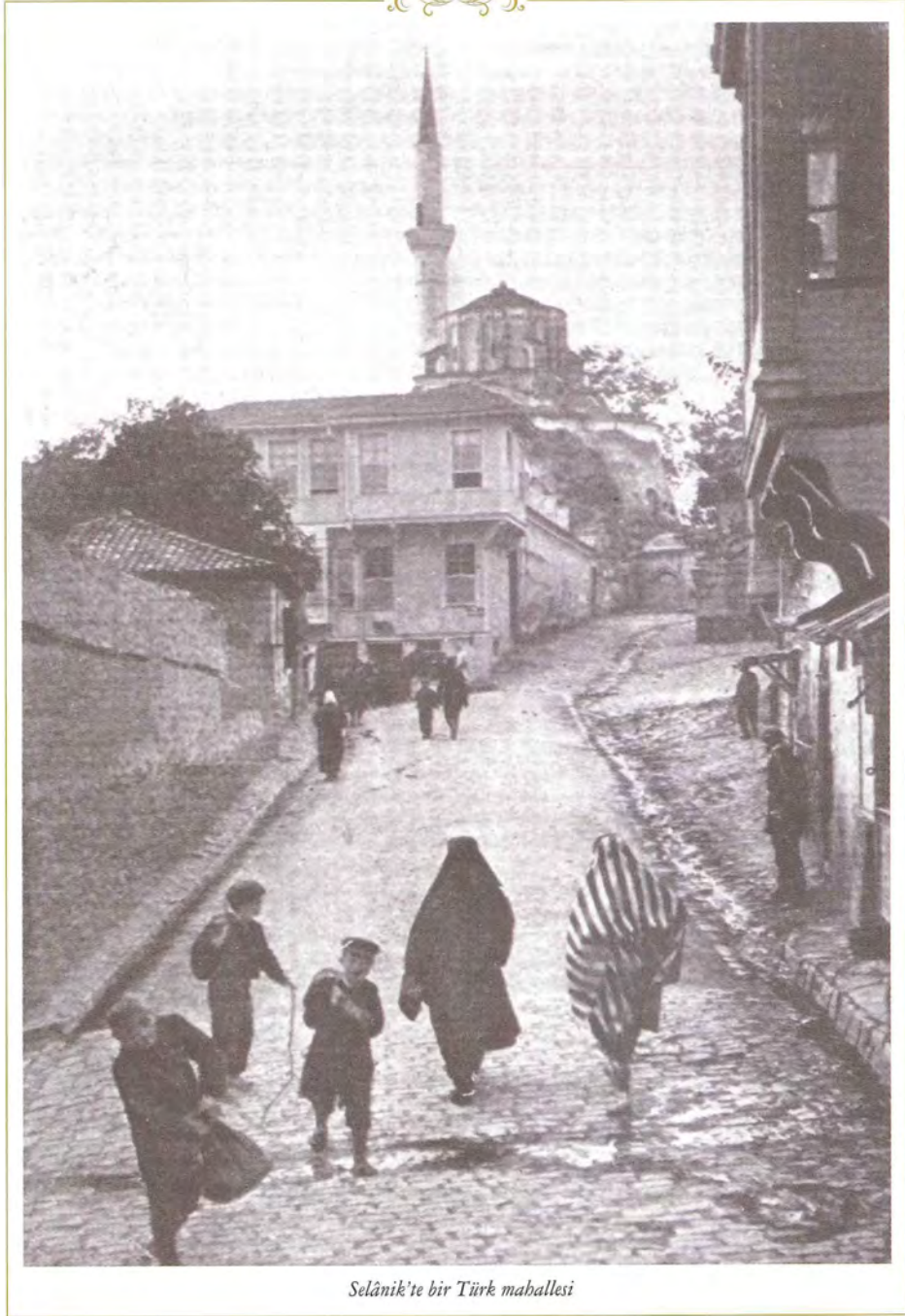
Oradan buraya birkaç sene önce işlenmemiş sığır derisi, işlenmemiş kuzu derisi ithalâtı yaptık. Halen de işlenmemiş deri ve bakır madeni Türkiye'ye gelmektedir. Orada bazı maden rezervi var. Makedonya çalışan bir ülke. Şu anda yatırım yapılacak en cazip ülkelerden biri.

Selânik'te
Türk ve İslâm İzleri

SUYUN İKİ YAKASI Selânik-İstanbul

Selânik'te bir Türk mahallesi

Balkanlarda Türk Şehirleri

Selânik, Rumeli Türklüğünün bir parçasıdır...

Yahudiler 15. yüzyılda İspanya'dan kovulunca, Osmanlı onları, Selânik'e yerleştirir. Evliya Çelebi, 17. yüzyılda, şehirde 91 caminin varlığından söz eder.

Özellikle Selânik, İzmir ve İstanbul gibi gelişmiş Osmanlı şehirleri bir yönüyle de kozmopolit özellikler taşır. Bu şehirlerde cemaatlerin klasik yapıları da değişmiştir. İmparatorluk içindeki her cemaat, toplumsallaşarak farklı görünüm almıştır. Cemaat mensuplarının, yeni hayat alanlarında yeni iletişim ve yeni kamusal ilişkiler kurmuşlardır. Jön Türk ve bilahare İttihat ve Terakki Cemiyeti, Selânik'teki bu kozmopolit atmosfer içinde gelişme imkânı bulmuştur.

Selânik, 150 bini aşan nüfusuyla İstanbul, İzmir ve Beyrut'un ardından dördüncü Osmanlı şehridir. Ancak Selânik, gelişmişlik açısından Osmanlı şehirleri içinde İstanbul'dan sonra ikinci şehirdir. Ticaret ağırlıklı bir şehirdir Selânik. Ve bu yüzden imparatorluk içinde en fazla işçi Selânik'te vardır. Selânik'in kenar mahallelerinde Bulgarlar oturur. Selânik'te beş dil konuşulur. Fransızca, 19.yüzyılda Selânik'e damgasını vurur.

Sultan II.Abdülhamit, hal edildikten sonra, Selânik'e sürgün edilir. Burada Yahudi Alattini ailesinin köşkünde ikamet ettirilir.

Selânik hiç savaşmadan, Yunanistan'a teslim edilmiştir. Yunan işgalinden sonra ilk nüfus sayımı 28 Nisan 1913 tarihinde yapılmıştır. Nüfus 157.889'dir. Bu nüfus içinde en kalabalık zümre 61.439 ile Yahudiler onu, 45.867 ile Türkler, 39.956'yla Rumlar takip etmiştir. Türk nüfusun içinde önemli miktarda Sabetaycı vardır. Sabetaycıların burada yaptıkları eserlerden biri Selânik'in son camisi Yeni Cami'dir. Bugün müze olan Yeni Cami, mimarî açıdan cami-sinagog arası bir yapıdır. Benzeri özellikler, Üsküdar'daki Bülbülderesi Mezarlığı'nın bitişiğindeki Feyziye Hatun Camii'nde de vardır. Bu camide, Tevrat'tan parçalar yazılıdır. Feyziye Hatun, Sabetaycılarının eğitim kurumları olan Feyziye Mektepleri'nin isim annesidir. Üsküdar'da Bülbülderesi Mezarlığı'nın yanında, Selmânı Pak Caddesi'nin Selânikliler Sokağı ile bitişiği köşede yer alır. Bülbülderesi, Sabetaycılara ait bir mezarlıktır.

Türk mimarlık tarihinin ünlü isimlerinden Ekrem Hakkı Ayverdi, "Avrupa'da Osmanlı Mimarisi" isimli büyük çalışmasında, Osmanlı'nın sadece Balkanlar'da 15.787 adet mimarî

SUYUN İKİ YAKASI Selânik-İstanbul

yapı inşa ettiğini belgelerle ortaya koyar. Ne yazık ki, günümüzde bu eserlerin büyük bir çoğunluğu yok olmuştur. Bu eserlerden bazılarının isimi şöyle: Sarı Saltuk Türbesi, Akya-zılı Tekkesi ve İmaret, Koca İsnak Paşa Köprüsü, Uludere Harmanlı Köprüsü, Gül Baba Türbesi, Sultan Murat Hüdâvendigâr Türbesi, Sultan Murat Camii, Kurşunlu Han, Sultan Murat Hüdâvendigâr Camii, Karagöz Paşa Medresesi, Hünkâr Hamamı, Şahabeddin Paşa Hamamı, Gâzi Hüsrev Bey Caii, Mahmut Paşa Camii ve Kervansaray, Şerif Halil Paşa Camii, saat kulesi, Mehmet Ali Paşa Medresesi, Mostar Köprüsü. Selânik, geçmişte olduğu gibi bugün de gelişmiş bir ticaret şehridir.

Selânik'in, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün doğduğu şehir olması, yakın tarihimiz için önemli bir unsurdur.

Tarihçi Yılmaz Öztuna, Selânik'teki Osmanlı eserleri hakkında şu bilgileri verir:

"Selânik şehrinde 300 kadar cami ve mescid, hamamlı 300 konak, 70 han, 17 Türk musıkisi ve sahne sanatları icra edilen mükellef kahvehane, 20 bozahane, 340 meyhane, bedesten, 50 dükkânlı Mısır Çarşısı, ayrıca 3. 060 dükkân, 450 kadar ticaret deposu ve antrepo, 300 bakımlı cadde mevcuttur. (...) Balkanlar Türk şehirleriyle doluydu. Ancak, Türklüğün Balkanlar'daki göstergesi, Edirne'dir. Büyük Edirne, Balkanlar'daki Türk hakimiyetinin mükemmelliğini, küçülmüş Edirne ise en dar sınırlara itilmişliği sembolize eder..." (Avrupa Türkiye'sini Kaybımız, s.20)

Selânik'te Unkapısı Meydanı

Hüzünlü Bir Selânik Fotoğrafı

Yüzyılların şehre işlediği kültür, sanat ve inanç nakışları, zaman aşımına uğrasa da, derin izleri büsbütün silinmez şehrin coğrafyasından. Ya fiziğine sinmiştir yılların izi veya manevî iklimine. Selânik de böyledir işte. Bu ak sayfaya işlenen Türk ve İslâm motifleri tarihin sert rüzgârlarına rağmen, yine de varlığını sürdürmektedir. Eskiye yâd eden hüzünlü bir gezgin gibi mahalle ve sokaklarında dolaştığınızda, bizim kültürümüzü, inanç mekânlarımızı yansıtan, geçmişin elemli günlerinden size gülümseyen eserlerle karşılaşsınız. Bir yanda eski bir Mevlevihâne, sufi bir âyine dâvet eder sizi; öte yandan Türk mezarlığı, yıkık, harap hâliyle de olsa, hükümrânlık dediğin ne ki, tarihin değirmeninde öğütölüp dünya dışına atılan kim kalmış ki, kim kalacak? Yürü ey yolcu sen sonsuzluk kervanına, ulular meclisine katılmaya bak, diye seslenir size. Sonra Musa Baba türbesi eski bir hüzünle süzer sizi. Sıraya Bey Hamamı girer ve dünya ne beylere kalır, ne hanlara der. Kim bilir hangi beyler-paşalar yundu bu hamamda. Ne yazık ki, şimdi onlardan geriye buruk ve buğulu bir hamam buharı bile kalmamıştır.

Sonra Alatini Köşkü ilişir gözünüze. II. Abdülhamit'in Sultanlıktan sürgünlüğe uzanan acı kaderini hatırlar, üzülsünüz. Sonra eski bir Osmanlı Bankası çıkar karşınıza. Derken bir sonsuzluk caddesi gibi Hamidiye Bulvarı uzar önünüzde. Rumeli'yi fetheden atların nal seslerini duyar gibi olursunuz. Yüreğiniz burkudur. Ardından Balkan bozgununu düşünür, kederlenirsiniz...

Sabri Paşa Caddesini geçer, Beyaz Kuleye eski günlere özlemle el sallar ve sonunda tarih sayfasından silinip, kartpostalların silik dünyasına sığınan hatıraların ezikliği içinde yolunuza

devam edersiniz. Elbette Selânik'te kültürümüze ait izler bunlarla sınırlı değil. Daha sırada camiler, mescitler, türbeler, çeşmeler var. Hacı İsmail Mahallesi, Eski Saray Camii, Ahmet Subaşı Mahallesi, Bedesten, Sultan Murat Medresesi, Hacı Musa Mescidi, Hızır Baba Tekkesi ve diğerleri var. Osmanlı Selânik'inden geriye ne kalmış dersenez, elbette biraz biraz hüzün, biraz keder. Ve kartpostallardaki eski zaman hatıraları. Ulu seyyahımız Evliya Çelebi, tarihî notlarında Selânik semâlarını süsleyen 150 cami ve mescitten söz eder. Eski fotoğraflar da bunu doğrular. Selânik, 1912'lere kadar bir minareler şehri idi. Şimdi o görüntüler kartpostallarda, gravürlerde, solgun fotoğraflarda kaldı.

SUYUN İKİ YAKASI Selânik-İstanbul

Sonra, Minur Nurettin Selçuk çalıyor gibi eski bir plakta, hüznü bir ezgi dağılır Selânik rıhtımına:

“Selânik içinde selâm okunur amman
Selâmın sedâsı bre dostlar, cana dokunur!”

İstanbul'daki Ayasofya'nın küçük bir benzeri olarak inşa edilen Hagia Sophia'da yapılan âyinle, 482 yıl süren Türk egemenliği sona erdi. Fakat Osmanlı mimarî eserleri varlıklarını devam ettiriyor. Evliya Çelebi, Selânik'in şiirsel bir dille tasvir eder ve “Kaldırımlarında sekiz çeşit rüzgâr eser” diye vasıflandırır. Ancak, İzmir'in aksine, Selânik'te imbat rüzgârına rastlanmaz. Bu yüzden Selânikliler, öğleden sonra, adına “Siesta” denilen bir tatil uygular.

SALONIQUE. — La mosquée Hamza bey.

Hamza Bey Camii

Rumeli'den Edebiyat Dünyasına Yansıyanlar

Prof. Mustafa İsen'in bölge ile ilgili bir araştırmasından yola çıkılarak, "Türkiye ve Balkanlar" kitabında, Balkanlardaki Türk edebiyatı hakkında şu bilgiler yer alır:

Balkanlarda Türk edebiyatının tasavvuftan halk edebiyatına kadar, her türünde önemli eserler verilmiş, bu edebî anlayış bölgede kök salmış ve yerli halkların kültürüyle kaynaşmıştır. Balkan ve Türk gruplarının arasındaki kültür alış-verişi, ortak bir kültürün temelini oluşturmuştur. Bölgede konuşulan Slav ve Türk dilleri alışverişe girmiş, Türkçe kökenli birçok kelime, çok sayıda atasözü, deyim ve fıkra Balkan kültüründe yerini almıştır. Bunun en güzel örneklerinden biri Nasrettin Hoca'dır. Anadolu'dan göçen Türklerle, Balkanlara ulaşan Nasrettin Hoca fıkraları yerli halk tarafından benimsenmiş ve kendi halk kültürlerine maledilerek sahiplenilmiştir. Türk edebiyatının Balkanlarda geniş olarak özümsemiş olduğunu gösteren birçok örnek mevcuttur. Bu konuda yapılan çok sayıdaki bilimsel araştırma, Slav ve Türk kültürünün kaynaşarak ortak ve zengin bir edebî kültür teşkil ettiğini, Balkan kültüründe Türk izlerini takip etmenin kolay olduğunu ortaya koymaktadır.

Kültürümüzde geniş yer tutan Rumeli, İstanbul Boğazındaki Rumeli Hisarı ve üzerinde Topkapı Sarayının yer aldığı Sarayburnu ile başlar. Osmanlıperver nice aydınımız varken, Rumeli tarihimizi-orada kalmış Osmanlı eserleri dışında-olanca zenginliği ile anlatan kitaplar hâlâ yok bizde. Öyle ki, "Balkanlarda İslâm" konusunu bile Sırp araştırmacı Aleksandre Popovic yazmış. Oysa Osmanlı dönemi Rumeli'sinde çok sayıda dîvan ve halk şairi yetişmiştir. Sayıları 1000'den fazla olan bu şairlerden bazılarının isimleri şöyle: Üskübî, Zarifi, Niyazî, Riyazî, İshak Çelebi, Celâlî, Garibî, Aşık Çelebi, Hayretî, Hayalî vd. Ayrıca Yahya Kemâl, Manastırlı Cenab Şehabettin ve Balkan Savaşı ile İkinci Dünya Savaşından sonra yetişen şairlerden söz etmek mümkün.

Ancak, gelinen yeni zamanlarda, aile hikâyelerini anlatırken, içine Selânik'in girdiği birkaç kitap dışında, Osmanlı dönemi Selânik'ini edebiyatın etkili diliyle anlatan kitaplar pek fazla değil. Öte yandan, son yıllarda Selânik'le ilgili çeviri kitaplarının sayısında belli bir artış var. Şehir Osmanlı'dan çıkınca, ailesi tekrar İspanya'ya dönen Sefarad Yahudisi Leon

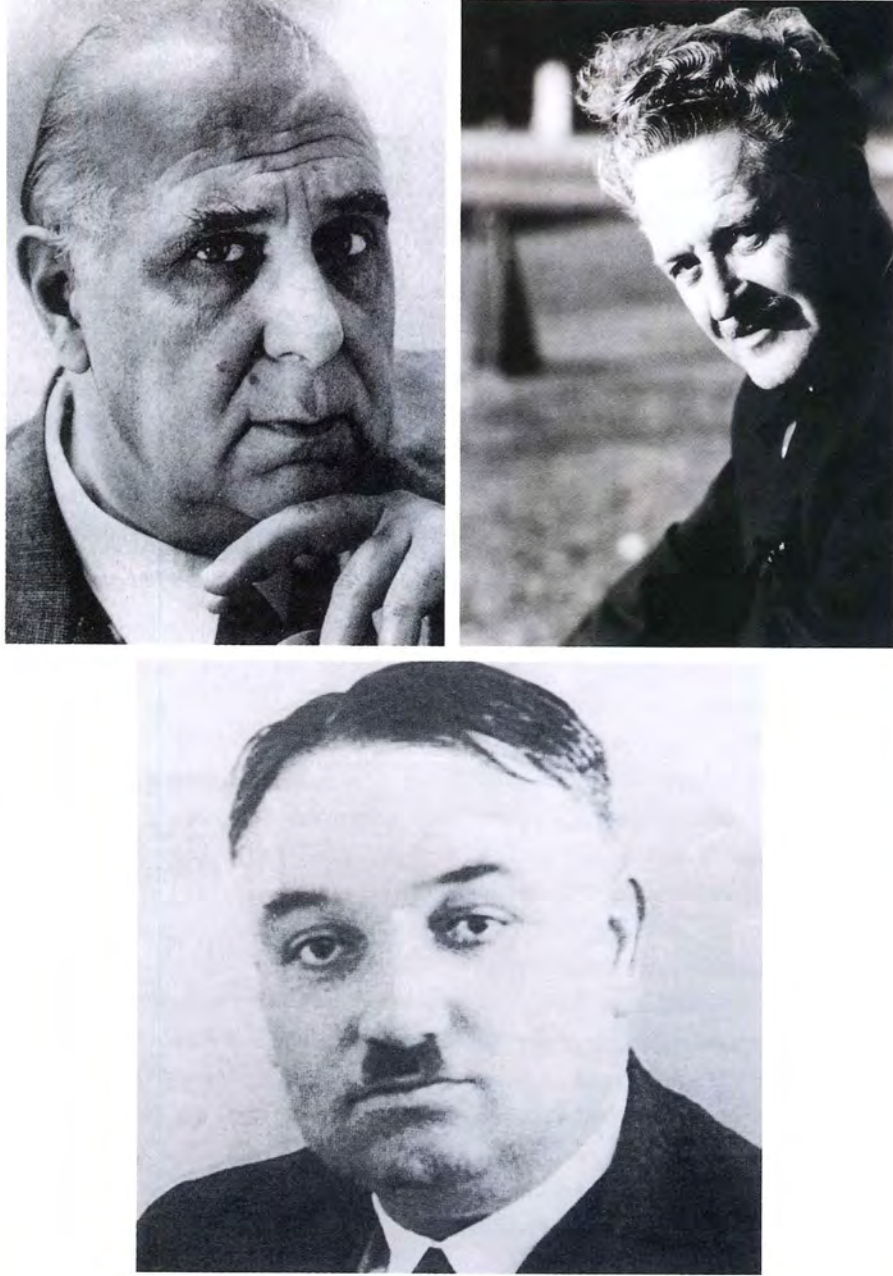
Sciaky, "Elveda Selânik" adıyla roman yazmış da, Anadolu'ya gelen Türklerin çocukları bu konuda niye sessiz diye sormak lâzım.

Kültür Bakanlığı'nın eski Selânik fotoğraflarını ve kartpostalları içeren "Yadigâr-ı Selânik" albümüne, Semavi Eyice'nin yazdığı uzunca bir "Önsöz" metin ile, Mehmet Ali Gökaçtı'nın "Nüfus Mübadelesi" kitabında yer alan iki önemli yazıdan söz edilebilir.

Yeterli olmamakla birlikte, Türk edebiyatında "Balkan Bozgunu" ile zorunlu göç hadisesi son yıllarda edebiyata yansırken, Yunan edebiyatında, "Küçük Asya Felâketi" diye isimlendirdikleri ve ideallerinin kırılma evresi olarak saydıkları hadiseler, daha fazla işlenmektedir. Özellikle, mübadele ve 1922 süreci/İzmir Bozgunu, sadece kişiler tarafından yazılmakla kalmamış, Yunan edebiyatını temelden etkilemiştir. Bugün Yunanistan'da 30 kuşağı olarak adlandırılan ve eserlerinde 1922 sürecini işleyen yazarlar var. Yunan edebiyatının önemli eleştirmenlerinden L. Politis, Yunan Edebiyatı Tarihi adlı eserinde bu dönemin edebiyatı hakkında şunları söyler: "Küçük Asya felâketi ve onu takip eden Nüfus Mübadelesi, bu kuşağın (30 kuşağı) yazarları üstünde etkili olan ve savaş sonrası dönemde onların eserlerinde ağırlıklı hissedilen iki olgudur. Bir önceki kuşağın beslediği Yunan dünyasının, Bizans dönemindeki sınırlarına kavuşması yolundaki Mefkureler (İdea) ve rüyâlar, 1922 Eylül'ü ile beraber yok oldu. Daha önceki dönemin düşsel romantizminin yerini, yeni bir trajedi ve ciddiyet aldı. İşte 30 kuşağı, edebiyattaki bu olgunlaşmayı ifade ediyor."

1905'te İstanbul'da doğan ve 1922'de kendi de göçmen olan yazar G. Theotokas'ın Özgür Düşünce (1929) adlı eseri, bu neslin manifestosu kabul edilir. Yazar, 1922'nin Yunan toplumu üzerine yaptığı etkiden şöyle bahseder: "Yenilginin moral değerlerimiz üzerindeki etkisi çok ağır olmuştur. Toplumun önde gelen kişileri, İzmir Limanı'nda yalnızca güçlerini değil, aynı zamanda ideallerini ve kendilerine olan öz güvenlerini de yitirmişlerdir. Yunanistan'a duyulan güven 1922 yılında yok oldu. Yıkım, idealizme dair her şeyi boğmuştur..." (1988) Ne var ki, gelen yeni nesiller, artık "Hayatın kolay bir hikaye olmadığını bilmektedir...Ancak savaşın sert atmosferi içinde yoğrulan bu kuşak, yenilgiyi tatmış Yunanistan'a, yeniden kendine güveni ve hayata sarılmak için heyecanı verebilir." Yazar bu ümidi taşır içinde.

Türk edebiyatında ise Rumeli/Balkanlar, Üsküp, Selânik, Makedonya üzerine birçok roman, hikâye ve şiir yazılmıştır ve son dönemde daha bir derinden hissedilen "bizim diyar" hasretiyle, yazılmaya devam etmektedir. Başta Yahya Kemâl, Nâzım Hikmet, Münevver Ayaşlı, Yavuz Bülent Bakiler, Sevinç Çokum ve Hüsrev Hatemi olmak üzere, Rumeli acısı farklı türlerde dile getirilmektedir.

Yorgo Seferis, Nazım Hikmet, Yabya Kemâl

“Kim Silecek Bu Yası Yüreklerimizden?”

İstanbul-Selânik veya Selânik-İstanbul'a dair edebiyat aynasına yansıyan birçok eser ve ürün vardır. Hiç şüphesiz bunların başında büyük şairimiz Yahya Kemâl gelir.

Çünkü Yahya Kemâl da, bir Rumeli evlâdıdır, Üsküp'te doğmuş, Selânik İdadisinde bir süre okumuş. Balkanlar veya Rumeli denildiğinde akla ilk gelen edebî verimler elbette, Türk tarihinin altın kesitlerini çağdaş edebiyat aynasına yansıtan ve şiirde uyuma, musikîye ve nostaljiye büyük bir önem veren Yahya Kemâl ve onun “Açık Deniz” , “Hayâl Şehir” ile “Akıncı” şiiridir.

Buna karşılık Yunanlıların en büyük şairi Yorgo Seferis de, İzmir'de doğup büyümüş ve sonra Yunanistan'a göçmüş. Şiir ve yazılarında hep “öteki kıyıyı”, “öteki dünyayı” terennüm eder, oranın hasretini çeker. Bu öyle bir karşılıklı hasrettir ki, buna “Hasretin İki Yakası” demek de mümkün. Şöyle der Seferis: “Lekesiz kanatlarıyla, bizi sislere salan/Kuğuların yaraladığı yabancıydık!” Bir yanda ayrıldığı toprağın hasreti, bir yanda yeni yurdunda kendini garip ve yabancı hissetmenin elemi. Öyle bir psikoloji ki, iki dünya arasında yalnız ve yabancı olmak. “Kuğuların bile yaraladığı!” incinmiş, kalbi kırık bir insan profili çıkmış ortaya. Ayrıldığı yakanın yakıcı hasreti içinde gizli. Nasıl günlerdi o karşı kıyıda yaşananlar dersiniz, cevabı yine Seferis'ten dinleyelim: “Yaraya sürülen merhemden tatlıydı günlerimiz/Mevsimlerimiz, damağa değen suyun serinliğinden sevinçli.” Ve soruyor Seferis: “Kim silecek bu yası yüreklerimizden!” Ne yazık ki, bu soru da, karşılık bulmayan, cevapsız sorular uçurumuna yuvarlanıp, orada ebediyen kalacak gibi. “Nedir aradığı ruhlarımızın, yolculuklara çıkıp?/Yıpranmış gemilerin bordolarında.” Şair ıstıbabını sembollerle anlatır; üstü örtülü bir yangının buharı yükselir semâya: “Eğil, eğilebilirsen, karanlık denize, unutup/O öteki, o gömülü hayatta uykunu çiğneyen/Çıplak ayakların uyduğu flüt sesini..” Yakınır şair, “Kendimden hiçbir şey olmayan çıplak odalarda..” yaşıyorum; yaşamak buysa eğer. “Hangi bulanık ırmak, sürükleyip götürdü bizi?”

Bir gün içindeki hasrete dayanamaz ve doğup büyüdüğü Anadolu topraklarına, İzmir'e gelir şair. Bu sefer de, farklı söyler özlediği kıyıda şehir dair hasretini: “Nasil ki, kalkar/do-

ğup büyüdüğü şehre/Gidersin bir gece/Ve bakarsın temelinden yıkılıp yeniden kurulmuş o şehir/ve yakalamaya çalışırsın geçen yılları/Onları yeniden bulmanın ümidi içinde!..”

Seferis şüphesiz kendi zaviyesinden bakmış mübadele hadisesine. Ama kendi duygularını anlatırken, aynı duyguların sızısı duyulur Selânik'ten, Kavala'dan, Serez'den ve Üsküp'ten..

Zorunlu göçün, acı muhacirliğin, edebiyatın sembolik diliyle sorgulanması, kelimelerle çizilmiş hüznü fotoğrafıdır bu. İçinde Rumlar da var, Türkler de, hatta bütün insanlık!

Seferis, ayrılıştan 40 yıl sonra, doğup büyüdüğü toprakları ziyarete gelir. İşte onun İzmir hasreti:

“Dün İzmir'in nasıl değiştiğini gördüğüm zamanki kadar tedirgin etmiyor beni bu değişiklikler. Aklımda hep İskele'nin nasıl görüneceği. Bu çok daha fazla kurcalıyor kafamı. Anlamadığım bir büyücülük törenine katılmış gibiyim. Bunun bende ruhsal bir bunalım yaratacağını biliyorum; ama sonuçlarının ne olacağını kestiremiyorum, sanki hiç düşünmeden atmışım kendimi bu yaşantıya. (...)

Ama dönmek için çok geç artık. Çark dönmeye başlamış bir kere. Körfezin öbür yakasında birinin durmadan ve amansızca sardığı bir iplikle bağlıyım bu kıyıya. Gene de meltem, renkler ve gök eldeğmemiş ve kesin bir biçimde duruyor; öyle ki, gözlerinin bir şey mi aradığını, yoksa sadece bir yerlere mi takılıp kaldığını bilemiyorsun.”

Seferis, Anadolu topraklarına ayak bastığında, eski evlerini de ziyaret eder. İşte bu ziyaretin hazin fotoğrafı:

“Alt kattaki pencerelerin camları kırılmış, öndeki demir kapı iyice paslanmış: Biz orada oturduğumuzdan beri hiç boyanmamış belli ki. Hâlâ bende durur bu evin anahtarı, Atina'da. Göç yıllarında bekçimiz olan Mihâl Bugas 1934'te vermişti bana. Salla kaçarken ancak karısıyla çocuklarını ve bu anahtarı kurtarabilmiş. Üst kattaki kanatlı pencereler çürümüş: Bir daha kapanamazmış gibi bir görünüşleri var. Duvarın sıvası dökülmüş.(...)Bahçenin ötesindeki kuyumuzda hâlâ su olduğunu hayretle gördüm; küçücük bir eşek döndürüyordu dolabı. Kuyuya gölge veren dut da daha kurumamıştı, ama onun ötesinde her şey karma-karışık. Ne asmalar kalmıştı, ne günebakanlar. Ne narlar, ne de incir ağaçları. Çöle dönmüştü her şey...”

Yunan şairi Seferis'in, “öte yaka” hasreti, kederli duyusu şiirine de yansır elbette:

“Nedir aradığı ruhlarımızın, yolculuklara çıkıp
Yıpranmış gemilerin bordalarında, karışık kalabalığa
Yüzleri soluk kadınların. Ağlayan çocukların,

ŞUYUN İKİ YAKASI Sembollerle anlatılır!

Ne uçan balıklarla, ne de direklerin yöneldiği yıldızlarla avunup;
Eskiyip cızırdayarak gramofon plaklarıyla,
İsteksizce katılıp boşuna yolculuklara,
Kırık dökük düşünceler mırıldanarak anlaşılmaz dillerden?
Nedir aradığı ruhlarımızın, yolculuklara çıkıp
Çürüyen teknelerde
Bir limandan öbürüne...”

Yorgo Seferis'in şiirlerinde 'gizli kıyı', 'öteki dünya', 'öteki hayat' gibi sözlere sıkça rastlanır. Şair bu sembollerle, Ege'nin dantel gibi işlenmiş kıyılarındaki en sevimli sahil kasabalarından biri olan doğup büyüdüğü Urla'yı ve çocukluk yıllarını anlatır. “Yadsıma” da bunlardan biri:

YADSIMA

Bir güvercin gibi ak
O gizli kıyıda
Susadık öğle üzeri:
Ama tuzluydu sular.
Sarı kumların üstüne
Adını yazdık onun,
Ama bir rüzgâr esti denizden
Ve silindi yazılar,
Nasıl bir ruh, bir yürek,
Nasıl bir istek ve tutkuyla
Yaşadık: yanılmışız!
Değiştirdik öyle yaşamayı..

(Çeviri: Cevat Çapan)

NASIL Kİ

Nasıl ki
Kalkar, doğup büyüdüğü şehre
Gidersin bir gece
Ve bakarsın temelinden yıkılıp yeniden o şehir
Ve yakalamaya çalışırsın geçen yılları
Onları yeniden bulmanın umudu içinde
(1 Temmuz 1950 Öteki Dünya, İzmir günlükleri)

Yorgo Seferis

Trajik göç hadisesini işleyen bazı eserler:

- Selânik'ten İstanbul'a Bir Ömrün Hikâyesi/Reşat D. Tesal-İletişim Yayınları
İmparatorluktan Cumhuriyete Selânik'ten İstanbul'a Terakki Vakfı ve Terakki Okulları
(1877-2000)/Reşat D. Tesal-İletişim Yayınları.
Mustafa Kemâl ve Selânik Yaşamı/Hristos K. Hristodulu-Telos Yayınları.
Selânik'teki Ev/Seçil Karal Akgün-Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları
Selânik'ten Gelibolu'ya/Charles H. Sherrill-İlgi Kültür Sanat Yayınları
Selânik: Hayaletler Şehri Hıristiyanlar, Müslümanlar ve Yahudiler (1430-1950)/Mark
Mazower-Yapı Kredi Yayınları.
31 Mart İsyanı ve Hareket Ordusu Abdülhamit'in Selânik Sürgünü/Süleyman Kâni İrtem-
Osman Selim Kocahanoğlu-Temel Yayınları.
Selânik-1850-1918/Gilles Veinstein-İletişim Yayınları.
Göç-Küçük Asya Araştırmalar Merkezi-İletişim Yayınları.
Benden Selâm Söyle Anadolu'ya/Dido Sotiriyu-Alan Yayıncılık.
Aşkın Samatya'sı Selânik'te Kaldı/Sergun Açar-Can Yayınları
Selânik'te Osmanlı Matbuatı Gonca-i Edep/Şeyda Oğuz-Sevengül Korkmaz-Turkuaz Ya-
yınları.
Selânik-Tanzimat Çağında Bir Osmanlı Şehri/Meropi Anastassiadou-Tarih Vakfı Yurt Ya-
yınları.

SUYUN İKİ YAKAŞI Selânik-İstanbul

Selânik (Thessalonik) Son Zaptı Hakkında Bir Tarih/Melek Delilbaş-Türk Tarih Kurumu Yay.

İstanbul'un Kızı Selânik/Despina Pandazi-Doğan Kitap.

Selânik'te Bir İsmail/Jean-Jose Frappa-Türk Edebiyatı Vakfı Yayını

Selânikli Mustafa Efendi Tarih-i Selânik-i-Türk Tarih Kurumu Yayını

Selânik'ten İstanbul'a İpekçiler ve İsmail Cem/Abdullah Muratoğlu-Bakış Yayınları

Büyük Mübadele/Emâl Arı-Tarih Vakfı Yayınları.

Viran Dağlar/Necati Cumalı-Çağdaş Yayıncı.

İki İnsan İki Anıt/Eduard Zuckmayer/Walter Straus-Doruk Yayınları

Aşkın Samatyası Selânik"te Kaldı/Sergun Ağar-Can Yayınları.

Elveda Selânik/Leon Sciaky-Varlık Yayınları

Selânik Kahpe Selânik/Fuat Andıç-Eren Yayınları

Selânik'ten Ne Çıkar/Ahmet Almaz-Karakutu Yayınları

İki Kere Yabancı: Modern Türkiye ve Yunanistan'ı Kuran Zorunlu Göç/Bruce Clark.

Bir Mübadilin Hatıraları/Kobaki Zade İsmail Hakkı-YKY

Bizim Denizimiz/Maria Yordanidu

Osmanlıların Ayak İzlerinde Kuzey Yunanistan'da Mukaddes Mekânlar ve Mimari Eserleri Arayış Yolculuğu/Heath W. Lowry-Bahçeşehir Üniversitesi Yayını.

Şiirin Diliyle
İstanbul-Selânik

SUYUN İKİ YAKASI Selânik-İstanbul

Şehirler Sultanı İstanbul

İstanbul tarihî ve tabii güzelliği yanında, dillere destan tılsımlı atmosferiyle de, çağlar boyunca insanları ve medeniyetleri etkilemiş. Öyle ki, insanlar onu tavsif ve tasvir etmekte zorlanmış. Her kültür, her medeniyet ve her inanç ona ayrı bir güzel isim bulmuş. Bundan ötürü de, dünya güzeli İstanbul, dünyanın en çok ismi olan şehri ünvanını da elinde bulunduruyor. İşte tarihî dönemler itibarıyla İstanbul'a verilen birbirinden güzel 33 müstesna isim:

Farklı dil ve medeniyetlerde çeşitli şekillerde adlandırılan İstanbul, Grekçe'de "Vizantion", Latince'de "Bizantium, Antoninya, Alma Roma, Nova Roma", Rumca'da "Konstantinopolis, İstinpolin, Megali Polis, Kalipolis", Slavca'da "Çargrad, Konstantingrad", Vikingçe'de "Miklagord", Ermenice'de "Vizant, Stımbol, Esdambol, Eskomboli", Arapça'da "Bizantiya, el-Mahsura, Kustantina el-uzma", Selçuklular'da "Konstantiniyye, Mahrusa-i Konstantiniyye, Stambul" ve Osmanlıca'da "Dersaadet, Deraliyye, Mahrusa-i Saltanat, İstanbul, Islambol, Darü's-saltanat-ı Aliyye, Asitane-i Aliyye, Darü'l-Hilafetü'l Aliye, Payitaht-ı Saltanat, Dergâh-ı Muallâ, Südde-i Saadet."

Daha önce de, işaret edildiği üzere, suyun veya hasretin öte yakasını en güzel anlatan şairlerden biri şüphesiz, o topraklarda doğup büyüyen Yahya Kemâl Beyatlı'dır. Özellikle "Açık Deniz" bu sahanın en güzel örneklerinden biridir.

AÇIK DENİZ

Balkan şehirlerinde geçerken çocukluğum
Her lâhza bir alev gibi hasretti duyduğum.

Kalbimde vardı Bayron'u bedbaht eden melâl;
Gezdim o yaşda dağları, hülyam içinde, lâl.

Aldım Rakofça kırlarının hür havasını,
Duydum akıncı cedlerimin ihtirasını.

Her yaz şimale doğru asırlarca bir koşu,
Bağrımda bir akis gibi kalmış uğultulu.

Mağlubken ordu, yaşlı dururken bütün vatan,
Rüyâma girdi her gece bir fatihâne zan.

Hicretlerin bakiyyesi hicranlı duygular,
Mahzun hudutların ötesinden akan sular,

Gönlümde hep o zanla beraber çağıldadı.
Bildim, nedir ufuktaki sonsuzluğun tadı;

Bir gün dedim ki: "İstemem artık ne yer, ne yar!"
Çıktım sürekli gurbete, gezdim diyar diyar.

Gittim o son diyara ki serhaddidir yerin;
Hâlâ dilimdedir tuzu engin denizlerin.

Garbın ucunda, son kıyıda, en gürültülü
Bir med zamanı, gök yüzü kurşunla örtülü,

Gördüm deniz dedikleri bin başlı ejderi;
Gördüm... güzel vücudunu zümrütleyen deri,

Ani bir ürperişle kıvıldandı anbean.
Baktım ve anladım ki: o ejderdi canlanan.

Sonsuz ufuktan, o ne coşkun gelişti o!
Birden nasıl toparlanarak kükremişti o!

Yelken, vapur, ne varsa, kaçışmış limanlara,
Yalnız onundu, koskoca meydan ve manzara.

Yalnız o kalmış ortada, asi ve bağıri hun,
Bin mağra ağzı açmış, ulurken uzun uzun,

Sezdim bir aşına gibi, heybetli hüznünü.
Ruhunla karşı karşıya kaldım o med günü;

Şekvanı dinledim, ezeli muztarip deniz;
Duydum ki, rûhumuzla bu gurbette sendeniz,

Durduramaz, anladım bunu hiçbir güzel kıyı,
Bir bitmiyen susuzluğa benzer bu ağrıyı.

Yahya Kemal Beyatlı

AKINCI

Bin atlı akınlarda çocuklar gibi şendik,
Bin atlı o gün dev gibi bir orduyu yendik!

Ak tolgalı beylerbeyi haykırdı: İlerle!
Bir yaz günü geçtik Tuna'dan kabilelerle...

Şimşek gibi bir semte atıldık yedi koldan;
Şimşek gibi Türk atlarının geçtiği yoldan.

Bir gün dolu dizgin boşanan atlarımızla,
Yerden yedi kat arşa kanatlandık o hızla.

Cennette bugün gülleri açmış görürüz de
Hâlâ o kızıl hatıra titrer gözümüzde.

Bin atlı akınlarda çocuklar gibi şendik;
Bin atlı o gün dev gibi bir orduyu yendik!

Yahya Kemâl Beyatlı

CANIM İSTANBUL

Rûhumu eritip de kalıpta dondurmuşlar;
Onu İstanbul diye toprağa kondurmuşlar.
İçimde tüten bir şey; hava, renk, eda, iklim;
O benim, zaman, mekân aşır geçmiş sevgilim.
Çiçeği altın yıldız, suyu telli pulludur;
Ay ve güneş ezelden iki İstanbulludur.
Denizle toprak, yalnız onda ermiş visale,
Ve kavuşmuş rüyâlar, onda, onda misale.

İstanbul benim canım;
Vatanım da vatanım...
İstanbul,
İstanbul...

Tarihin gözleri var, surlarda delik delik;
Servi, endamlı servi, ahirete perdelik...
Bulutta şaha kalkmış Fatih'ten kalma kırat;
Pırlantadan kubbeler, belki bir milyar kırat...
Şahâdet parmağıdır göğe doğru minare;
Her nakışta o mânâ: Öleceğiz ne çare?
Hayattan canlı ölüm, günahattan baskın rahmet;
Beyoğlu tepinirken, ağlar Karaca Ahmet...

O manâyı bul da bul!
İlle İstanbul'da bul!
İstanbul,
İstanbul...

Boğaz gümüş bir mangal, kaynatır serinliği;
Çamlıca'da, yerededir göklerin derinliği.
Oynak sular yalının alt katına misafir;
Yeni dünyadan mahzun, resimde eski sefir.

Her akşam camlarında yangın çıkan Üsküdar,
Perili ahşap konak, koca bir şehir kadar...
Bir ses, bilemem tambur gibi mi, ud gibi mi?
Cumbalı odalarda inletir kâtibimi...

Kadını keskin bıçak,
Taze kan gibi sıcak.
İstanbul,
İstanbul...

Yedi tepe üstünde zaman bir gergef işler!
Yedi renk, yedi sestem şaysiz belirişler...
Eyüp oksuz, Kadıköy süslü, Moda kurumlu,
Adada rüzgâr, uçan eteklerden sorumlu.
Her şafak Hisarlarda oklar çıkar yayından
Hâlâ çığlıklar gelir Topkapı sarayından!..
Ana gibi yâr olmaz, İstanbul gibi diyâr;
Güleni şöyle dursun, ağlayanı bahtiyar...

Gecesi sümbül kokan,
Türkçe'si bülbül kokan,
İstanbul,
İstanbul...

HAYÂL ŞEHİR

Git bu mevsimde, gurub vakti, Cihangir'den bak!
Bir zaman kendini karşıdaki rü'yâya bırak!

Başkadır çünkü bu akşam bütün akşamlardan;
Güneşin vehmi saraylar yaratır camlardan;

O ilâh isteyip eğlence hayalhânesine,
Çevirir camları birden peri kâşânesine.

Som ateşten bu saraylarla bütün karşı yaka
Benzer üç bin sene evvelki mutantan şarka.

Mestolup içtiği altın şarabın zevkinden,
Elde bir kırmızı kâseyle ufuktan çekilen;

Nice yüz bin senedir şarkın ışık mîmârı
Böyle mâmûr eder ettikçe hayâl Üsküdar'ı.

O ilâhın bütün ilhâmı fakat ânîdir;
Bu ateşten yaratılmış yapılar fânîdir;

Kaybolur hepsi de bir anda kararmakla batı.
Az sürer gerçi, fakir Üsküdar'ın saltanatı;

Esef etmez güneşin şimdi neler yıktığına;
Serviler şehri dalar kendi iç aydınlığına,

Ezelî mağfiretin böyle bir ikliminde
Altının göz boyamaz, kalpî kadar hâlisi de.

Halkının hilkati her semtini bir cennet eden
Karşı sâhilde, karanlıkta kalan her tepeden,

Gece, birçok fikarâ evlerinin lâmbaları
En sahîh aynadan aksettiriyor Üsküdar'ı.

İSTANBUL

Seni görüyorum yine İstanbul
Gözlerimle kucaklar gibi uzaktan
Minare minare, ev ev,
Yol, meydan.

Geliyor Boğaziçi'nden doğru
Bir iskeleden kalkan yapurun sesi,
Mavi sular üstünde yine
Bembeyaz Kızkulesi.

Bir yanda, serin sabahlarla beraber,
Doğduğum kıyılar: Beşiktaşım.
Baktıkça hep, semt semt, yer yer,
Beş yaşım, onbeş yaşım, ah yirmi yaşım!

Durmuş bir tepende okuduğum mektep,
Askerlik ettiğim kışladır ötesi.
Bir gün bir kızını benim eden
Evlendirme dairesi.

Benim de sayılmaz mı oralar?
Elimi tutar gibi iki yanımdan,
Babamın yattığı Küçükusu,
Anamın toprağı Eyüpsultan.

Önümde, açık kollarıyla boğaz,
Çengelköy'den aktarma Rumelihisarı.
İstanbul, İstanbul'um benim,
Kadıköy'ü, Üsküdar'ı...

Gün olur, Köprü ortasında durur
Anarım, Adalar'da çamların uykusunu.
Gün olur, Beyoğlu'nu özler içim,
Koklamak isterim Tünel'in kokusunu.

Bulut geçer üstünden,
Gemi gelir yanaşır
Bir eski türküdür, kulağıma fısıldar,
"İçti dolu çamaşır."

Gögünde tanıdım ayın ondördünü.
Kırlarında bilirim baharı,
Her şey içimde, her şey,
İstanbul yadigârı.

Bir daha görüyorum seni dünya gözüyle,
Gögün hep üstümde, havan ciğerlerimdedir.
Ey doğup yaşadığım yerde her taşını
Öpüp başıma koymak istediğim şehir!

Ziya Osman Saba

TÜRK-YUNAN ŞİİRİ

sıla derdine düşünce anlarsın
yunanlıyla kardeş olduğunu
bir rum şarkısı duyunca gör
gurbet elde istanbul çocuğunu
türkçenin ferah gönlünce küfretmişiz
olmuşuz kanlı bıçaklı
yine de bir sevgidir içimizde
böyle barış günlerinde saklı
bir soyun kanı olmasın varsın
damarlarımızda akan kan
içimizde şu deli rüzgâr
bir havadan
Bu yağmurla cömert
bu güneşle sıcak
gönlümüzden bahar dolusu kopan
iyilikler kucak kucak
bu sudan bu tattandır
ikimizde de günah
bütün içkiler gibi zararı kadar leziz
bir iklimin meyvısından sızdırılmış
bir içkidir kötülüklerimiz
aramızda bir mavi büyü
bir sıcak deniz
kıyılarında birbirinden güzel iki milletiz
bizimle dirilecek bir gün Ege'nin altın çağı
yanıp yarının ateşinden
eskinin ocağı
önce bir kahkaha çalınır kulağına
sonra rum şiveli Türkçeler
o Boğaz'dan söz eder

sen rakıyı hatırlarsın
Yunanlıyla kardeş olduğunu
sıla derdine düşünce anlarsın

Bülent Ecevit

SELÂNİK ŞARKISI

Eski duyarlıkları özleme hiç,
Aramak boşuna, yok onlar...
Giriş kapısı yıllardır çivili,
Kırık camlı otelde olmalılar;
Çünkü onlar da Selânik'te
Metrûk bir otelde öldü.
Vardar kapısı mıydı ey kalbim,
Yoksa Egnatia caddesi miydi?
Günlerimiz zaman çeşmesinden,
Akarak tükendi bitti;
Beyaz kuleler ömrümüzde ender...
Ve güvercinlerdir ki sevinçler,
Muttasıl kaçarlar bizden.
Ah Namıka Hanım, bilmem kimdiniz.
Bana mümkünse söylemeniz...
Neden bu Hüzün Bedesteni?
Bir de nedendir ki sevinçler,
Hep terk ederler beni.

Hüsrev Hatemi

SELÂNİKLİ YILDIZA

*Yunanlı şair Takis Petrulas ise dünkü acılarla, bugünkü
hasreti harmanlamış şiirinde:*

ne zaman kalkacak Selânik treni
dolunay buluta girdiği zaman
acı bir siren çalacak ilk önce
yüreğim prangada burkulacak
bir daha ne zaman ve kim bilir.
ne zaman kalkacak Selânik treni
gece mavisini gördüğü zaman
bir mendil sallayacağım uzak şehre
uzak ayrılıklara kara bir mendil
her şey burda bitmiş midir.

ne zaman kalkacak Selânik treni
yine bir yıldız düştüğü zaman
tutuşacak orda kurumuş otlar
bir yıldız ki bizleri anlatan
gökyüzünden onun için inmiştir.

ve günler sonra babulına sokağından
çığlıklarla yeni bir konuk daha gelir
zayıf sarışın mavi gözlü nikos
takis petrulas'ın karşısındaki hücrededir.

evlerde ve işyerlerinde
takvimler 25 Nisan 1972'yi göstermektedir.

böyle anlarda
insan sesi ya da bir şarkı
ekmek gibidir

su gibidir
üç günlük susuzluğa.

hani şarkılar vardır
dilini bilmediğin

bir tek sözcüğü
bütün bir hayatı anlatır sana
manos loizos'un şarkıları gibi.

o gün, öğleden
akşama doğru akarken zaman
ince bir su gibi ve manos loizos'un
şarkıları gibi
takis petrulas ikinci şiirini yazar.

Takis Petrulas

ŞEHİR

Bir başka ũlkeye, bir başka denize giderim, dedin
bundan daha iyi bir başka ũehir bulunur elbet.
Her çabam kaderin olumsuz bir yargısıyla karşı karşıya;
-bir ceset gibi- gömũlü kalbim.
Aklım daha ne kadar kalacak bu çorak ũlkede?
Yüzümü nereye çevirsem, nereye baksam,
kara yıkıntılarını görüyorum ömrümün,
boşuna bunca yıl tükettiğim bu ũlkede.
Yeni bir ũlke bulamazsın, başka bir deniz bulamazsın.
Bu ũehir arkandan gelecektir.
Sen gene aynı sokaklarda dolaşacaksın,
aynı mahallede kocayacaksın;
aynı evlerde kır dũřecek saçlarına.
Dönũp dolaşıp bu ũehre geleceksin sonunda.
Başka bir ũey umma-
Ömrünü nasıl tükettiysen burada, bu köşecikte,
öyle tükettin demektir bũtũn yeryüzünde de.

Konstantis Kavafis

Konstantis Kavafis, Yunanistan'ın önemli ũairlerinden biri. 1863'te İşkenderiye`de doğdu. İstanbul-Yeniköy kökenli Pedros Kavafis ile Harikleya Fotiyadi`nin çocuğu olarak dũnyaya geldi. 7 yaşında babasını kaybetti. Aile 1872`de İngiltere`ye gitti. Kavafis, İstanbul`da yaşadığı 1882-1885 yıllarında, Bizans ve Helen tarihini inceledi. İşkenderiye Borsası`nda çalıştı. 29 Nisan 1933`de İşkenderiye`de yalnızlık içinde öldü.

Cevat Çapan'ın çevirisiyle ũairin en meşhur ũiiri "Şehir", içten içe bir "memleket hasreti"ni dile getiriyor.

GÖZLERİ MUHACİR

Muhacirliğin derin acısını yaşamış bir şairin mısraları ise şöyle:

gözleri muhacir
derin ve ışıltılı bakarlar
bazen koyu mu koyu bir keder
çıkınında

söz memleketten açılınca
kaçırırlar gözlerini birbirlerinden
çünkü gözleri kahır

gözleri muhacir
iki kocaman nazar boncuğu gülizâr'ın gözleri
mavilerin en derini
göz değil,
sanırsın iki mavi kuyu
sarı sapsarı bir hüznün oturur ayazmasında
ağız hep siladan yana
gözleri muhacir

gözleri muhacir
eli kapının tokmağında
gözleri kanatlı kapı'dan yana
bekler..bekler..bekler..
bir ünleme, bir türkü
bir anadol'dan bir urumel'den yana
gayrı ne söylese
ne yana baksa
gözleri muhacir
eli kapının tokmağında...

SELÂNİK

içimdeki sızı yalnızlık çekiyor.
gönlüm üşüyor tahta bir iskemlenin
paslı sürgüsünde.
düşünüyorum, Selânik'ten gelen
ipek bir paltonun sağırsında.
alınımdaki çizgiler mübadele çizgileri.
dostlarımı kaybettiğim bir kuşatmanın öncesinde,
kanlı ellerinden kayıp geldi
Ege'nin düşlerindeki mavi gözler.

özlüyorum yüreğimdeki Selânik'i.
denize özlem duyan yalın bakışlarını.

deniz rüzgârlarında buruluyor
geçmişe duyduğum zamansız dostluklar.
bir zambağın yaprağına düştü göz yaşlarım
karanlığı gördüğüm aynadan geri gelmiyor,
bir masalı sarmalayan geçmişim.

anımsıyorum
"sonsuz güzelliği"

Emre Fidel

SULTANAHMET MEYDANI

Kar getiren bulutlarla el ele,
Bir kuşluk vaktidir Sultanahmet'te
Açık kalmış bir şemsiye gökyüzü
Ana sevgisiyle emzirir hüznü.
Varla yok arası son fıskiye
Seslenir bir çeşmeden bin çeşmeye.
Dualarla iner kar taneleri
Usul usul öper dalları ve yeri,
Ne deniz var, ne dağ, ne gökyüzü artık.
Pencerelerdedir mavi aydınlık
Ki bütün kaygıları alıp gider,
Silinir alınlardaki çizgiler,
Üst üste kanat vuruşu martıların,
Görünür ufukta dün, bu gün ve yarın,
Üç ırmak bileşir acı gölde...

Anadolu'da bir yol, iki yanı ığde,
Keder sarısından çiçekleri.
Kar kuyusundan şu içecekleri
Gözleyen bir çocuk, dua almak için.
Yazmasında kırmızı gül, ak güvercin
Oracıktan çıkarır anam.
Gökte ay, bakır bir tepsi tastamam
Ellerimi yakacak sıcaklığı.
Sana bin şükrederim Erciyes Dağı,
Başından eksilmeyen karın var,
Kerem'in var, Aslı'n var, baharın var.

Hesaba oturduğunda, yıllar az!
Kuşatılır kuşatılır alınmaz
Bir masal kalesidir zamanlar.

Düşen kar bizi duyar, bizi anlar
Kubbelerin alınından öpe öpe;
Rüyadadır Ayasofya, Yeditepe.
Bilinmeyen bir kuvvetin çekip getirdiği
Hipiler farkında değil belki,
Bastığı toprağın, oturduğu taşın.
Minareler, uzun parmakları inanışın,
Yalın kılıç gibi çekilmiş göklere.
Tarih, hem uzak, hem yakın pencere!
Çağlara açılan uzun köprülerden
Bizim askerlerimiz gelip geçen
Bölük bölük, tabur tabur, alay alay...
İşte Malazgirt'ten yola çıkan/ay
Işığındaki Müslüman ordu
Ki Türk eden rüzgâr, Türk eden su
Baştan başa Anadolu toprağını.
Bir uçta Edirne, bir uçta Ağrı,
Diliyle, duygusuyla bizim olan
Dertli Yûnus, âşık Karacaoğlan
Yolumuzda ağlar, evimizde güler.
Irmakların süt kardeşi türküler
Uzak-yakın dağlarımıza çarpan;
Bu sestedir Türkçe, bu sestedir vatan.

Birbirine karışıp zamanla kar
Açılır ardına kadar kapılar.
Yürür günle gece, yürür ruhla şekil,
Masal sanılır ama masal değil;
Ya Bursa'dan ya Konya'dan şu çini
Bir yanardağ gibi döker içini.
Çeşmeler yol gösterirken bu sese,
Kar tutmuş dallarda birkaç serçe
Dalar rüyasına uzak baharların.
Suyu kesilmeyen ırmak: Yarın,
Aklımızı karıştıran ikide bir
Sevda rüzgârları senin peşindedir,
Ne sınır tanırsın, ne yer, ne yurt!
İnsanın içinde kıpırdayan kurt
İlk elmanın çiçeğine gizlenen.

Yeditepe, kar mavisi yedi yelken,
Tarihin aydınlığıyla doluyor.
İlk ırmak kendi kendine yol buluyor
Yaylalardan açık denizlere doğru:
Türk boyları ateşle beslenen su;
Bir bakarsın bulut, bir bakarsın yağmur,
Ayağında toprak, başında gök yorulur.
Marmara'dan gelen nal sesleri var,
Yeniçağ'ın kapısını aralar!
Ne Rumateşi, ne Bizans zinciri,
Haliç'tedir Fatih'in gemileri...

Kar karanlığa dönerken tepelerde
Nice yiğitlerin vuruştığı yerde,
Sevişmenin yalnızlığıyla esner
Çıplak ayaklı, uzun sakallı hipiler...

GÖZLERİN İSTANBUL OLUYOR BİRDEN

Seninle bir yağmur başlıyor iplik iplik,
Bir güzellik doğuyor yüreğime şiirden.
Martılar konuyor omuzlarıma,
Gözlerin İstanbul oluyor birden.
Akşamlardan, gecelerden, senden uzağım,
Şiirlerim rüzgârdır uzak dağlardan esen..
Durgun sular gibi azalacağım,
Bir gün, birdenbire çıkıp gelmesen.
Şarkılarla geleceksin, duygulu, ince
Yalnız gözlerime bak diyeceksin.
Ellerim usulca ellerine değince,
Kaybolup gideceksin..
Bir elim seni çizecek bütün pencerelere,
Bir elim seni silecek.
Kalbim: Ebemkuşağı; günde bin kere,
Senin için yeni baştan can kesilecek.
Ne güzel seni bulmak bütün yüzlerde,
Sonra seni kaybetmek hemen her yerde..
Ne güzel bineceğim vapurları kaçırmak,
Yapayalnız kalmak iskelelerde..
Seninle bir yağmur başlıyor iplik iplik,
Bir güzellik doğuyor yüreğime şiirden.
Martılar konuyor omuzlarıma,
Gözlerin İstanbul oluyor birden.

Yavuz Bülent Bâkiler

ŞİİRİ YAZILAMAYAN ŞEHİR

Gökçe atlar üstünde fethe uçan cihangir:
Bu pürfusun şehire nasıl yazılır şiir?

Bir masal diyarının gölge-ışık Kaf'ını
Kalem çizebilir mi mânâ fotoğrafını?

Medine-i fâzıla, kutsanmış dersaadet
İstanbul sevda gibi, ölüm gibi mücerret

Yakamoz şehráyini, tılsımlı, aşkın-verâ
Sözle şerh edilemez bu ilâhî manzara

Sanatın bütün sırrı mazmun olsa yine zor
İstanbul nûr revnakı, İstanbul bir metafor

İstanbul şiiristan, bedestân pazarıdır
İstanbul, mâverâya dervîşân nazarıdır

İstanbul taç-neşide, ona remz olan lâle
Dökülür gökyüzünden bedîî bir şelâle

Aşkbaz suzidîlâra, raks eder leyl ü nehar
İstanbul âteşefruz, erguvanî nevbahar

O bir teşbîh-i belîğ, hüsne ad olan gazel
İstanbul güzelliğın hayran kaldığı güzel

Efsaneler sultanı dalmış ulvî-uykuya
İstanbul, lâmekânda ruhun gördüğü rüya.

Olca Yazıcı

FATİH'İN RESMİ

Ayasofya kubbesinde ak bir bulut,
Baktım, gitti gider. Balrengi tesbihim
Kehribar günler, düştü yaprak ve umut,
Güz yağmuru indi camda düğüm düğüm.

Benimdi savrulan kaftanlar, benimdi
Atların boynu, yerinde yeller eser!
Surların taşlarına sürdüm elimi,
Benimdi İstanbul, burçlar bana benzer.

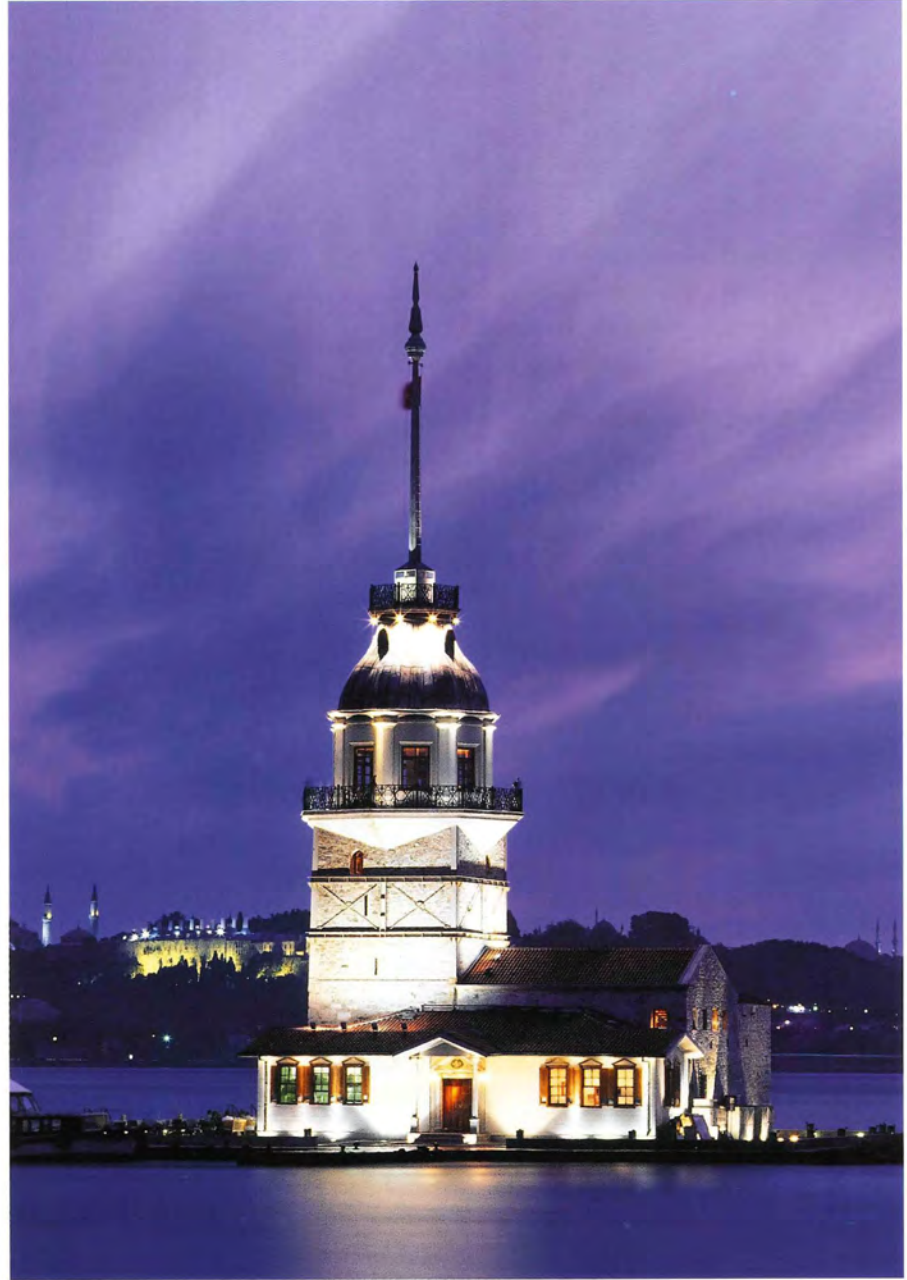
Altın sahanlarda aş yedim, su içtim
Altın kupadan, zorlu Tuna'dan geçtim,
Ben Sultan Mehmet, Avni, tuğlarla yüce.

Bir resimde kaldım cüce, ben değilim,
Sarığım, soğuk kürküm, kokusuz gülüm,
Aranım, aranırım yerde delice.

Oktay Rıfat Horozcu

SUYUN İKİ YAKASI Selânik-İstanbul

İstanbul Kız Kulesi

BİR İSTANBUL GÜZELİ: KIZKULESİ EFSÂNESİ

İstanbul'un alâmet-i farikası, güzellik ve efsâne sembolü olan Kızkulesi hakkında birçok hikâye ve efsâne anlatılır. Fakat bu konuda en önemli üç efsâneden söz edilebilir: İlkine göre, İmparator Konstantin'in çok sevdiği ve üzerine titredığı bir kızı varmış. Bir gün falcıları toplayıp, onlara kızının geleceğinin nasıl olacağını sormuş. Falcılar oturup ayrı ayrı kızın falına bakmış. Hemen hepsi de, kızı bir yılanın sokacağını ve bu yüzden öleceğini söylemiş. Telâşlanan İmparator hemen mimarlarını toplayıp, denizin ortasına bir kale yapmalarını emretmiş. Kalenin yapımı tamamlandınca, kızını bu kalede koruma altına almış. Günlerden bir gün, kızın canı üzüm istemiş. Ona bir sepet taze üzüm getirmişler. Meğer üzüm sepetinin bir alt kısmında kıvrılıp yatan zehirli, küçük bir yılan varmış. Prenses üzüm salkımını almak üzere sepete el attığında, sepete gizlenen zehirli yılan kızı parmaklarından ısırılmış. Kız hemencik orada can vermiş. Kızın cesedini, Ayasofya'nın "İmparator Kapısı"nın altına gömmüşler.

Bize dair, yerli bir söylentiye göre ise; bir halk kahramanı olan Battal Gâzi, İstanbul'u almak için Tekfur Sarayı'nın karşısında yedi yıl bekler. Fakat bu bekleyişin asıl sebebi, İstanbul'u almaktan ziyade, Üsküdar tekfurunun kızına fena hâlde âşık olmasıdır. Battal Gâzi, bir gün Şam'ın fethi için buradan ayrılınca, İmparator, tekfurun kızını saklamak ve tehlikelerden sakındırmak için Kızkulesi'ni yaptırmış. Seyyit Battal Gâzi, Şam'dan dönünce kuleyi basmış, kızı alıp kaçırmış.

Bizans dönemine ait farklı bir efsâneye göre de, 1142-1180 yılları arasında yaşayan Bizans İmparatoru Manuel Komnen'in Hero adında güzelliği dillere destan bir kızı varmış. Hero babasının izni

olmadan gittiği pazar yerinde, Anadolu yakasının Abidos köyünde Leander isimli yakışıklı bir delikanlıyla karşılaşır ve daha kim olduğunu bilmeden Leander ile aralarında büyük bir âşk başlar. Bu hikâye kısa bir süre içinde İmparatorun kulağına gider. İmparator bu duruma çok kızar. Hem kızını cezalandırmak, hem de Leander'ı bir daha görmesini engellemek, hatta bu aşkı iyice kafasından silmesi için kızını deniz üstündeki bu kuleye kapatır. Günlerce birbirlerini göremeyen iki âşık, sonunda Leander'ın yüzerek kuleye varmasıyla birbirlerine kavuşurlar. Rivayete göre, Hero geceleri karanlıkta kendisine doğru yüzüp gelmekte olan Leander'a kulede ateş yakarak yol gösterir. Aşıklar kulede gizlice buluşur. Sabah sularında Leander gizlice kuleden ayrılır. Geceler boyu süren bu gizli buluşmalardan birinde, fırtınalı bir gecede Leander yine karanlık sulara atlar, bir süre ışığa doğru yüzer, ancak kuleye varamadan rüzgâr ışığı söndürür. Yönünü şaşırان genç Leander, bütün çırpınmalarına rağmen, bir türlü kıyıyı bulamaz; gittikçe yorulur, kulaç atacak mecâli kalmaz, gücü büsbütün tükenir, kendini dalgaların kucağına bırakır ve boğulur. En trajik efsâne de budur işte..

İngiliz hanım yazar Miss Julia Pardoe da, Kızkulesi ile ilgili düşüncelerini 1838 yılında şiirli bir dille şöyle kaleme almış:

“Bir güzel kale, denizle kuşatılmış
Kayalıklar üzerine oturmuş ve yalnız
Tek kulesi dalgaların içine yansımış ve tepesinden
Hâlâ güzel olan kıyıları boyunca uzanmış iki şehir üzerine
Kaya gözleri..”

İsmi ve efsânesi ne olursa olsun, hakikat şu ki, Kızkulesi eşsiz güzelliği ve boğazın içinde beyazlar giymiş bir levent, gelinlik giymiş bir genç kız gibi duran, nazlı edâsıyla, her iki sahil için de harika bir manzara arz etmekte, âdeta İstanbul'un sembolü sayılmaktadır.

Aslında, Kızkulesi için en güzel benzetmeyi, Refik Halid yapmış. “Solmak bilmez bir nilüfer”, “İstanbul'un markası”, “İstanbul armasının zarif bir motifi” demiş onun için.

Rumeli ve Selânik
Türküleri

SUYUN İKİ YAKASI Selânik-İstanbul

SALONIQUE. — Vue générale du Quai.

Selânik'e denizden bir bakış

SELÂNİK TÜRKÜSÜ

Kaynakların belirttiğine göre, Muzaffer Sarısözen'in, Mustafa Kemâl Atatürk'den derlediği meşhur bir Selânik türküsü. "Çalın Davulları" diye de adlandırılan türkünün sözleri şöyle:

"Çalın davulları çaydan aşağıya (Amman);
Mezarımı kazın dostlar belden aşağıya;
Koyun sularımı kazan dolunca (Amman.)
Aman ölüm, zalim ölüm;
Üç gün ara ver..
Al başımdan bu sevdayı;
Götür yare ver..
Selânik içinde selâm okunur (Amman);
Selâmin sedâsı dostlar câna dokunur!..
Gelin olanlara kına yakılır (Amman);
Aman ölüm, zalim ölüm!!
Üç gün ara ver;
Al başımdan bu sevdayı;
Götür yare ver..."

DRAMA KÖPRÜSÜ BRE HASAN

Türkünün öyküsü şöyle: Debreli Hasan, Drama 'da yetişmiştir. Debreli namıyla mübadele öncesi dönemde Drama-Serez-Sarisaban bölgelerinde faaliyet göstermiş halk kahramanı bir eşkıyadır. Drama köprüsünü, o devrin haksızlıkla para kazanan, halkı ezen zenginlerinden aldığı haraçla yaptıtır. Debreli Hasan 'ın, bizdeki Çakırcalı Efe ile çağdaş olduğu söylenir. Bu da, takriben 870-1920 yıllarına denk gelir. Bu konuda halk arasında söylenen menkıbeye göre; Selânikli Yahudi bir tüccar, ticaret için İzmir 'e gidecektir. Eğer bu civar dağlarda hükümran olan Debreli 'den geçsen, Ege dağlarında Çakırcalı 'dan geçemezsin denir, kendisine. Nitekim de öyle olur. Onu halka sevdiren, eşkıya kişiliğinin en üstün tarafı, fakirlere yardım etmesi, bilhassa birbirini seven yoksul gençleri evlendirmesidir. Bu konuda şöyle bir menkıbe anlatılır: "Evlenmek niyetinde olan dağlı bir genç, tek danasını almış, İskece pazarına inmektedir.Yolu, Debreli Hasan tarafından kesilir. Delikanlının evlenmek için parası olmadığını anlayınca Debreli kendisine düğün için yetecek parayı verir ve ayrıca danasını satmamasını tavsiye eder ve uğurlar." Makedon dağlarının Debreli 'si sonunda padişah affına uğrar veya söylentiye göre mübadelede güvenlik güçlerinin elinden kaçmayı başarır ve Türkiye 'ye göç eder.

Böylece, efsânesiyle, Rumeli Türklerinin gönlüne yerleşir Debreli Hasan:

DEBRELİ HASAN

Drama Köprüsünü bre Hasan gece mi geçtin?
Ecel şerbetini bre Hasan ölmeden içtin
Anadan babadan bre Hasan nasıl vazgeçtin?
At martini Debreli Hasan dağlar inlesin!
Drama mahpusunda bre Hasan namın yürüsün
Drama Köprüsü bre Hasan dardır geçilmez
Soğuktur suları bre Hasan bir tas içilmez!
Anadan geçilir bre Hasan yardım geçilmez
At martini Debreli Hasan dağlar inlesin
Drama mahpusunda bre Hasan namın yürüsün
Mezar taşlarını bre Hasan koyun mu sansın
Adam öldürmeyi bre Hasan oyun mu sandın
Drama mahpusunu bre Hasan evin mi sandın
At martini Debreli Hasan dağlar inlesin
Drama mahpusunda bre Hasan namın yürüsün..

BİR FIRTINA TUTTU BİZİ DERYAYA KARDI

Bir fırtına tuttu bizi deryaya kardı
O bizim kavuşmalarımız a yarım mahşere kaldı
O bizim kavuşmalarımız a yarım ahrete kaldı
Yeni cezve yeni cezve kaynar kaynamaz oldu
O benim nazlı yarimin dilleri söyler söylemez oldu
Yeni cezve yeni cezve kaynıyor ocakta
Kasatura belimizde (a yarım) Martinimiz kucakta
Mapsanede yata yata her yanlarım çürüdü
Yollarına baka baka a yarım elâ gözler süzüldü

MAYADAĞ'DAN KALKAN KAZLAR

Mayadağ'dan kalkan kazlar
Mayadağ'ın yıldızıym,
Ben annemim bir kızımı,
Efendimin sağ gözüyüm.
Vardar akar lüle lüle,
Sesi de benzer bülbüle.
Vardar ovası, Vardar ovası
Kazanamadım başlık parası.

Mayadağ'dan kalkan kazlar,
Al topuklu beyaz kızlar,
Yarimin yüreği sızlar.
Eğlenemem aldanamam,
Ben bu yerlerde duramam.
Vardar ovası, Vardar ovası
Kazanamadım sıra parası.

Vardar akar hızlı hızlı,
Kenarları karlı-buzlu,
Kara kaşlı bana bakar
Sen misin Vardar güzeli.
Sen misin Vardar güzeli.
Vardar ovası, Vardar ovası
Kazanamadım sıra parası.

ALİŞ'İMİN KAŞLARI KARE

Aliş'imın kaşları kare
Sen açtın sineme yare
Bulamadım derdime çare
Görmedin mi ah civan alışimi Tuna boyunda
Sarmadın mı ah aslan alışimi Tuna boyunda

Evleri var hane hane
Benleri var tane tane
Saramadım kane kane
Görmedin mi ah civan alışimi Tuna boyunda
Sarmadın mı ah aslan alışimi Tuna boyunda

Evleri var yol başında
Bir beni var sol kaşında
Saramadım genç yaşında
Görmedin mi ah civan alışimi Tuna boyunda
Sarmadın mı ah aslan alışimi Tuna boyunda...

ARDA BOYLARINDA KIRMIZI ERİK

İşte yanık bir Anadolu türküsü kadar içimize, ruhumuza işleyen, hüznü ve trajik hikâyesiyle yüreğimizi yakan, dinlediğimizde göz yaşlarımıza hâkim olamadığımız bir Rumeli türküsü. Halime'nin hikâyesi, say ki Kerem ile Aslı'nın, Ferhat ile Şirin'in, Yorgo ile Helena'nın dramı. Ha Kırcaali, ha Selânik. Öyle acı, öyle çaresiz, öyle melânkolik ve trajik bir aşkın gönül burkan ezgisi:

Arda boylarında kırmızı erik
Halime'nin ardında onyedi belik
Ah Anneciğim, ah Anneceğim yaktın ya beni
Bu genç yaşta denizlere attın ya beni

Aliverin feracemi anneceğim dicsin
O kıymatlı İsmail'e kendisi gitsin
Ah Anneciğim, ah Anneceğim yaktın ya beni
Bu genç yaşta denizlere attın ya beni

Arda boylarına ben kendim gittim
Dalgalar vurdukça can teslim ettim
Ah Anneciğim, ah Anneceğim yaktın ya beni
Bu genç yaşta denizlere attın ya beni

BEN BİR GÖÇMEN KIZI GÖRDÜM TUNA BOYUNDA

Ben bir göçmen kızı gördüm Tuna boyunda
Elinde bir besli kuzu hem kucağında
Doğru söyle göçmen kızı annen var mıdır
Ne annem var ne babam var kalmışım öksüz
Sen bir öksüz ben bir garip alayım seni
Alayımda gurbet elde sarayım seni

Teligrafın tellerinden haber var mıdır?
Ne haber var ne mektup var kalmışım öksüz
Doğru söyle göçmen kızı annen var mıdır
Ne annem var ne babam var kalmışım öksüz
Sen bir öksüz ben bir garip alayım seni
Alayım da gurbet elde sarayım seni

DAĞLAR DAĞLAR VİRAN DAĞLAR

Dağlar dağlar viran dağlar
Yüzüm güler kalbim ağlar
Yüreğimden kanlar damlar

Bir olaydı pir olaydı
Ne olur benim olaydı

Edirne köprüsü taştan
Sen çıkardın beni baştan
Hem anadan hem kardaştan

Bir olaydı pir olaydı
Ne olur benim olaydı

BULUT GELİR SEHER İLE

Bulut gelir seher ile
Çiçek açar bahar ile
Herkes sarılmış yar ile
Yağma yağmur
Esmeye bre deli rüzgâr
Yarım yoldadır

Bulut gelir pare pare
Dördü aktır dördü kare
Sen açtın sineme yare
Yağma yağmur
Esmeye bre deli rüzgâr
Yarım yoldadır

Bulut gelir duman olur
Dağı taşı dolandırır
Ahım tutar süründürür
Yağma yağmur
Esmeye bre deli rüzgâr
Yarım yoldadır

ESTERGON KAL'ÂSI SU BAŞI DÜRAK

Estergon Kal'ası (Bre Dilber Aman)
Su başı durak (aman)
Kemirir gönlümü (bre dilber aman)
Bir sinsi firak
Gönül yâr peşinde bre dilber aman
Yar ondan irak (aman)

Akma Tuna akma (Bre Şahin aman)
Ben bir dertliyim
Yâr peşinde (aman da gezer)
Koşar (yandım) kara bahtlıyım

Estergon Kal'âsı (bre dilber aman)
Su başı kaya (aman)
Kemirir gönlümü (bre dilber aman)
Aşk denen belâ
Üftadeni hoş gör (Efendim)
Gel etme cefa (aman)

Akma Tuna akma (bre şahin aman)
Ben bir dertliyim,
Yâr peşinde (aman da gezer)
Koşar (yandım) kara bahtlıyım

GİNE DE ŞAHLANIYOR KOLBAŞININ KIRATI

Gine de şahlanıyor (aman) kolbaşının (yandım da) kır atı
Görünüyor (yandım aman) bize sefer yolları
Davullar çalsınlar (aman da) cengi (cengi de) harbiyi
Görünüyor (yandım aman) bize sefer yolları..

Derler ki, her bahar bir gül açar Selânik'te ve kokusu İstanbul'daki göçmenlerin kalbini şenlendirir. Ve yine derler ki, İstanbul'dan her son baharda yola çıkan göçmen kuşlar, kanatlarında taşıdıkları vatan hasretini, yası Tuna nehrinin sularına yansıyan gölgeleri ile Selânik'e, Kavala'ya, Drama'ya, Üsküp'e, Serez'e, Balkanlara ve tek mil Rumeli'ne taşır. Derken havada, alâimi semâda, insanlık gökkuşağında hem kaderi, hem ezgisi birleşip, âli bir terkibe, bir reçineye, bir gül rayihasına dönüşür ve iç içe geçer acısı da, sevdası da, kaderi de, Selânikli Salom ile İstanbullu Süleyman'ın. Dahası Tuna'nın, Arda'nın, Meriç'in sularına karışır, yarım kalan, ayrı düşen, sıladan gurbete sürgün edilen insanların ahları. Acının, hasretin ve aşkın dili birdir; göz yaşının kimyası bir. Ağlayan ister Selânikli olsun, ister İstanbullu, ister İzmirli. Hasretin ismi değişir belki, fakat mahiyeti değişmez. Ha Yannis Karalis söylemiş acı türküyü, ha Livaneli. Bir Türk yazarının lirik ifadesiyle, insanoğluna düşen "acıyı bal eylemektir", bala zehir katmak, güle kan sıçratmak değil. Nice bin acılar da yaşanmış Rumeli coğrafyasında. Dalgalı, depremlî, yangınlı, sürgünlü Balkanlar'da. 500 yıl birlikte yaşayan milletler güldestesi; Osmanlı kudretini kaybedince, ayrışıp parçalanmış.

Türküler her milletin kendi dilinden bir arz-ı hâli, bir şikâyet dilekçesi, ağırbaşlı melâli ve soylu birer ağıttır. Acının, ağıtın ve göz yaşının Doğusu, Batısı; Kuzeyi, Güneyi olmaz. Türkülerin bu asil hüznünü, Rumeli türkülerinde de görmekteyiz. Ağır başlı, asil bir sitem var, keder, acı ve hüznün var, ama asla ilenme, beddua, lânet ve kin yok. İntikam çıkırtkanlığı yok. Bu âsâlet, yaşanan ıstırabın insana yüklediği çok ulvî bir fazilettir. İnsanlık eğer aynı derecede asil bir insanlık çıkışı gösterecekse, bu asil türkülerin, bu erdemli duânın dilini ve yöntemini kullanacaktır. Bozulmamış kadim çağların, bilgelerin ve hikmet sahibi uluların aşk iklimine ve aşkın dünyasına erişmek için takip edeceğimiz yol, türkülerin, ağıtların ve bir insanlık türküsü olan şiirlerin izini sürmektir:

AMAN BRE DERYALAR

Kırcaliyle Arda arası
Saat sekiz sırası (Yûsuf' um saat sekiz sırası)
Ardalılar ağlıyor (Yûsufum)
Yoktur bunun çaresi
Aman bre deryalar, kanlıca deryalar
Biz nişanlıyız
İkimiz de bir boydayız
Biz delikanlıyız

Çıkar aba poturunu
Dalgalar artacak
Demedim mi ben sana
Kayığımız baracak
Aman bre deryalar kanlıca deryalar
Biz nişanlıyız
İkimiz de bir boydayız
Biz delikanlıyız

Kırcaliyle arda boylarında
Kimler gidecek
Garip Yûsuf'un annesine
Kim haber verecek?

TUNA NEHRİ AKMAM DİYOR

Tuna nehri akmam diyor
Etrafımı yıkmam diyor
Gâzi, şanlı Osman Paşa
Pilevne'den çıkmam diyor

Düşman Tuna'yı atladı
Karakolları yokladı
Osman Paşa'nın kolundan
Beş bin top birden patladı

Kılıncımı çaldım taşta
Taş yarıldı baştan başa
Gâzi, şanlı Osman paşa
Askerinle binler yaşa...

Selânik Göçmenleriyle
Söyleşiler

“BİZDEN İSTANBUL’A SELÂM SÖYLEYİN”

Hüseyin Atağan

Selânik vilâyetinin Kavala ilçesinden göç alan semtlerden biri de, İstanbul, Esenler-Atışalanı köyü. Yaklaşık 30 yıldır tanıştığımız bu göçmenlerle, o acı yılları konuştuk.

Adım Hüseyin Atağan. Selânik mühacirlerindim. Ailem, İstanbul-Atışalanı köyüne, Selânik vilâyetinin, Kavala kazasına bağlı, Kılıç köyünden gelmiş. Ben 1938 İstanbul doğumluyum. Yunanistan’ın kuzey batısına Makedonya denir. Rumeli bir yarımadadır. Bulgarlar, Yunanlar, Sırlar, Boşnaklar, Arnavutlar, Romenler bu yarımada yaşar. Burası 550 yıl Osmanlı devletinin yönetimi altında idi. Osmanlı devletinin o yıllarda Batıdan Doğu’ya varıncaya kadar mücadele ettiği cepheleri çoktu. Değişik sosyal çalkantılar yaşıyordu. Askeri zayıflamıştı. Bulgarlar, Sırlar ve Yunanlar, Osmanlı’nın zayıflamasından istifade ederek, Osmanlı’yı çökertmek ve ayrı devlet olmak için plânlar yapmaya başladılar. Böylece Balkan Harbi patlak verdi. Osmanlı’dan kopmak, ayrı devlet olmak isteyen Balkan ülkeleri,

SUYUN İKİ YARASI BULGARİSTANLI

evleri, camileri basıyor, halka rürlü eziyetler ediyordu. Acımasız bir yıldırma harekâtı idi bu. Balkan harbi 1912'nin Eylül ayında başladı ve 1914'e kadar devam etti. Bu zulümler karşısında insanlarımız Kalkış kazasından, Selânik'e göçmeye başladı.

Harp Batı Trakya'da, Selânik ise daha doğuda. Türkiye'ye daha yakın. İnsanımız o yüzden nispeten emin yer diye Selânik'e hareket ediyor. Giderken yolda önlerine Bulgar çeteleri çıkıyor. Altın aramak için, hamile kadınları bile acımasızca süngülüyorlar. Belki eski yaraları deşmemek lâzım ama, ibret almak için gerçekleri de bilmek lâzım. Kötüyü bileceksin ki, iyiliğin değeri ortaya çıksın. Süngüyü dedeme de dayamışlar, tam öldürecekler, Ninem durun diyor, altın kesesini çıkarıp çetecilere veriyor ve canlarını öyle kurtarıyorlar. Ama ne yazık ki, çeteciler dedemi yine de öldürüyorlar.

O kış Selânik'te kalmışlar. Sonra Osmanlı devleti tarafından Selânik sahiline gemi yanaştırılmış, padişahın emri var, bayrağını seven gemiye binsin denilmiş. Böylece hazin göç başlamış. Dedemin o topraklarda 3 bin dönüm tapulu tarlası, 450 baş koyunu, 150 sığırtı, 15 çift mandası vardı. Açlıktan ölmesinler diye, bağlarını çözüp onları kıra salmışlar. Gemi ile götürme imkânları yoktu. Hâne halkı gemiye binmek ve İstanbul'a hareket etmek üzere Selânik rıhtımına gelmiş. Fakat, Dedem malının başından ayrılmak istememiş, bir süre daha orada kalmaya karar vermiş. Mal canın yongasıdır derler, kolay değil 500 yıllık bağ-bahçeyi bir anda terk edip gitmek. Silahlı çeteler baskın yapmasın diye geceleri köyü bekliyorlarmış. Fakat fazla dayanamıyorlar, baskınlar artıyor. Bari kaçıp canımızı kurtaralım diye onlar da köyü terk ediyor. O kış zor şartlar altında da olsa, Selânik'te kalıyorlar. Bahar gelince gemi ile Tekirdağ'a çıkıyorlar. Onlar Çerkez köye yerleştiriyorlar. İki dönüm arazi veriyorlar. İki dönümlük arazi ile geçim olur mu?

Tekirdağ'da iki sene kalıyorlar. Bu sırada Çanakkale savaşı çıkıyor. O zaman eli silah tutanı askere alıyorlar. Bir taraftan Balkan Harbi, bir taraftan Çanakkale, bir taraftan Yemen'e asker göndermişiz; öte taraftan ülke İngiliz, Fransız ve Yunanlılar tarafından işgal edilmiş. Hazır Osmanlı zayıf düşmüşken, Anadolu'yu elimizden alarak, topraklarını genişletmek istiyorlar. Fakat buna muvaffak olamıyorlar. Batılı devletler, Çanakkale'de mağlup oluyor. Topyekün yapılan millî mücadele ile vatan toprakları düşmandan temizleniyor. Bundan sonra malum olduğu üzere, Padişahlık sona eriyor, Cumhuriyet ilân ediliyor. Yaşanan Balkan macerasının acı neticesi bu.

1924'te becayış yani mübadele anlaşması gereği, bizim köyümüzün insanlarına siz İstanbul'a, Atışalanı köyüne yerleşeceksiniz demişler. Buradaki Rumları da, onların yerine göndermişler. Bizden gelenler orada arazisi meyvelik, bağlık-bahçelik, 100 dönüm arazisini bırakıp gelmiş; burada bizimkilere nüfus başına 4 dönüm arazi vermişler. Yani 4 kişilik aileye 16 dönüm toprak. Bununla geçinmek mümkün değil. O zaman burada fakirlik ve sıkıntı başladı. Hayvancılık yaptılar, soğan, bamyaya ektiler, kıt kanaat geçinip bugünlere

geldiler. Bugün çok şükür her sahada yetişmiş insanımız var. Fakat kalbimizin bir yanı hep o ata yâdigârı topraklarda, Selânik'te, Kavala'da...

O zor yıllardan bugüne geldik. Çok şükür, Atışalanı köyünün bugüne kadar hiçbir vukuatı yoktur. İnsanımız birbirine sevgi ile bağlıdır. Yetişen yeni nesil de, aynı bağlılığı devam ettiriyor. Geleneklerimiz, örf ve âdetlerimizle, kardeşlik içinde yaşayıp gidiyoruz.

Peki içinizde o topraklara karşı duygusal bir bağ, bir hasret var mı? diye soruyoruz. Olmaz mı diyor, elbette var. Baba yadigârı topraklar. Yüzyıllar önce Selânik'e, Konya Karaman'dan gitmişiz. 332 yıl ecdadımız Selânik ve kazalarında yaşamış. Son göçte buraya geleli ise 96 sene oldu. Ben o yerlerde yaşamadığım ve o hadiseler şahit olmadığım halde, ecdadımın yaşadığı o topraklara karşı içimde bir hasret var. Aynı zamanda hiç tanımadığım dedemin Bulgarlar tarafından öldürülmesi de, içimde derin bir yaradır. Yaşanan hadiseler kolay kolay unutulur gibi değil. Şimdi o yıllara kıyasla hem bizim, hem de ülkemizin durumu iyi. Gençlerimiz okudu, meslek ve iş sahibi oldu. O yıllarda Türkiye 15 milyondur, bugün nerede ise 80 milyon. Ülkemizin sanayisi, ekonomisi gelişti. Ama yaşadığımız sıkıntılar kâğıda, kitaba sığmaz.

İstanbul'daki "Küçük Selânik"

Mutlaka, Rumeli ve Selânik kültüründen, ezgi ve türkülerinden hafızınızda kalanlar vardır?

Sorusuna verilen cevap, "Olmaz mı?" Anne ve babalarımızdan duyduğumuz, kalbimizde yer eden o yörenin türkülerini içimizde yaşatırız. Bir "Depreli Hasan" türküsü var ki, bizi hem coşturur, hem kederlendirir. Jigoş isimli oyunlarımız, zurnalarımız var; bütün bunları çalar-söyleriz, söyleyeni dinleriz. Memleket havalarını devam ettiririz. Çünkü onlar bizim ruhumuza sinmiş, kimyamıza karışmıştır. Gördüğünüz gibi, Rumeli Televizyonunu dinliyoruz. Örf, âdet ve geleneklerimizi mümkün olduğunca yaşatmaya çalışırız. Bundan dolayı, Atışalanı köyüne, "Küçük Selânik" derler. Kalbimiz, kulağımız, hasretimiz orada. Eskiden Atışalanı'nın ismi Avas, Esenlerinki Litros, Güngören'inki ise Vidos'tu. Bağcıların ismi Çıfıt Burgaz, Kocasinan'ın ismi Nifos, Kirazlının ismi Ayapay'dı. Mahmutbey'in ismi Kavfa köydü, Kayabaşı köyünün adı da, Ayorgi idi. Bunlar hep Rum köyleriydi. Burada Rumlarla birlikte yaşayan bazı Arnavutlar vardı. 30 yıl bir arada yaşamışlar. Arnavutlar o yıllarda göçten çok önce, gurbete çıkıp buraya geliyormuş. İstanbul civarındaki bostanları işletenler hep Arnavutlardı. Neticede mübadele oldu. Bizimkiler yerlerini, bağlarını, bahçelerini Selânik'te bırakıp geldi. Fakat Rumlar burayı bırakıp gitmek istemedi. İstanbul'un yanı başında böyle yeri nerede bulacaklar? Bu yüzden gelenlerle gitmek istemeyen Rumlar arasında yer yer nizalaşmalar oldu. Biz bağımızı-bahçemizi bırakıp geldik, siz niye gitmiyorsunuz, diye üstelemiş bizimkiler. Neticede gitmek zorunda kalmışlar. Zaten mübadele şartları da bunu gerektiriyordu. Ben Türkiye'ye gideceğim, sen de Yunanistan'a. Hüseyin Atağan, o

SUYUN İKİ YAKASI SELÂNIK-İ YUNANİ

yıllarda yaşanan üzücü hadiselerle de temas ediyor, fakat biz bunları kayda almıyoruz. Çünkü meselemiz, yaşanan insanlık dramından ders ve ibret alarak, daha insanî, daha medenî bir dünyanın kurulmasına vesile olmak. Eğer eski defterleri açarsak, herkesin söyleyeceği bir şeyler var mutlaka. Artık bu çağın insanına yakışan düşmanlıkları bilemek değil, içimizdeki sevgiyi uyandırmaktır. Çağa da, erdemli insana da yakışan budur.

“Küçük Selânik” Veya Selânik’in küçük bir modelî. Hayâlî Selânik şehri. Yani “hasretin” cisimlenmiş hâli. Yunanlı yazar da, kitabına isabetli olarak, “Elveda Selânik” ismini vermiş. Kimi, “Elveda Selânik!”, “Elveda Kavala” diyip çıkmış hüznü mübadil yolculuğuna, kimi “Elveda İzmir”, “Elveda İskele”, “Elveda Trabzon” diyerek, göç ve gurbet acısını yaşamış yıllarca. Kimi, Körfezin öbür yakasına kopmaz gönül bağlarıyla bağlıymış, kimi öte yakadaki Beyaz Kule’den ayrı düşmenin burukluğu ve hasreti içinde yaşamış yıllarca. Bu hüznü hikâyeyi anlatan bir başka kitabın ismi ise oldukça mânidar: “İki Kez Yabancı!” Elemli mübadiller hem yaşadıkları yerde “yabancı” muamelesi görmüş, hem de göçtükleri diyarda. Rumlar, Yunanistan’a gittiklerinde, Türkiye’den geldikleri ve yer yer Türkçe konuştukları için yadırganmış; Selânik’ten gelenler de, Türkiye’de, Yunan’dan gelme diye garipsenmiş. Hep bir farklılık, hep bir kopukluk içinde yaşamış iki tarafta da.

Taraf tutmadan, bir insanlık dramı olarak, ülkemizden ayrılıp Selânik’e göçen bir Rum aileyi de bulup konuşturmayı çok arzu ettik. Hatta, eski Pera’da, Cadd-e Kebir’de, İstiklâl Caddesindeki Yunan Konsoloslğunun bile kapısını çaldık. Tam da, İstanbul’un çeşitli semtlerindeki Ortodoks Kiliselerinin fotoğrafları sergileniyordu. Hepsî de varlıklarını devam ettiriyor. Medeniyetimiz, bütün dünyanın takdir ettiği böyle bir müsamaha kültürüne sahiptir. Dünya âlem bilir bunu. Belgeleri, bilgileri ortada. Göçü anlatacak birinci kuşaktan Rum’un kalmadığı söylendi. Biz ikinci kuşağın anlatacaklarına da razıydık. Yunan konsoloslğundan, kartınızı bırakın biz sizi aratır denildi, fakat bu arama gerçekleşmedi. Tedirgin etmemek için, ısrarcı olmadık.

Hasretin İki Yakası

Tarihin ve ralihin cilvesini bakımınız ki, Türkiye’nin en büyük şairlerinden biri olan Yahya Kemâl, o topraklarda doğdu, Selânik idadisinde okudu. Tarihi yeniden resmeden şiirlerinde o topraklara olan hasretini, büyük daüssılasını dile getirdi. Onlarca şiirin yanında, “Açık Deniz” şiiri bu hasretin en kederli ifadesidir. Şöyle diyor şairimiz: “Balkan şehirlerinde geçerken çocukluğum/Her lâhza bir alev gibi hasretti duyduğum.”

Aynı şekilde, Yunanistan’ın en büyük şairlerinden, Nobel ödüllü Yorgo Seferis, 13 Mart 1900’de İzmir’de doğdu, 20 Eylül 1971’de Atina’da öldü. O da hep, ömür boyu “Suyun öte yakasını”, İzmir’i, “İskele”yi, Urla’yı özledi, toprağından koparılmış çiçek gibi, göçmen bir kuş gibi, bu “hasretle”, bu kederle, bu acıyla yaşadı.

BİR ZAMANLAR O TOPRAKLAR BİZİMDİ

Cemil Kıymaz

Ben Cemil Kıymaz, bundan 5 sene evvel, babalarımızın doğup büyüdüğü Kavala'ya ziyarette bulunduk. Atina, Selânik ve Kavala, şimdiki Yunanistan'ın birbirini takip eden 3 büyük şehri. Deniz kenarında bir şehir; tıpkı Selânik ve İzmir Kordon boyu gibi bir kıyı şehri. Babalarımızın yaşadığı toprakları merak saikasıyla gidip gezmek, görmek istedik. Babamıza, Kavala'ya gideceğiz deyince, birden bire heyecanlandı, gözleri hasretle açıldı ve "Yoksa o toprakları yeniden alacak mısınız?" diye sordu. Belli ki, geçmişin özlemi içindeydi. Bırakıp göçmek zorunda kaldığı toprakların acı hatırası içinde dün gibi sınımsızca yaşıyordu. Belli ki, kalbinde kapanmayan bir yara vardı.

Yok baba dedik, almak için değil, gezip görmek için gidiyoruz. O defter kapandı artık. Sınırlar kesinleşti. O yaka artık sadece eski bir hasret diyarıdır. Belli ki, bu topraklardan giden Rumlar da, şimdi bizim ekip-biçtiğimiz arazileri özlüyordur, dedim. Buruk ve kederli bir eda ile boynunu büküp, sustu. Sanki tarihin acılarını, yaşlı yüreğinde bir kere daha derinden yaşadı. Onu bu hâlde görünce, şevkimiz kırıldı; gitmekten vazgeçtik. Ancak, o

rahmetlik olduktan sonra gidebildik. Gittik, gezdik, gördük. Bir gece Kavala'da, iki gece Selânik'te kaldık. Babamın, eski ismi Kızıllık olan köyünü bulduk. Yeni ismi galiba Liregorgi olmuş. Eski buruk hatıralar ve yaşanan günlerin izleri silinmiş. Taşında-toprağında, buğdayında-ekininde, mahzun açan güllerinde, geçmişin hüznü izlerini aradık. Aradık ama nafiye...

Bir zamanlar bizim olan o topraklara gömülen evlâd-ı fâtihanın kabirlerine birer Fatiha okumak maksadıyla, Türk mezarlığına gittik. Gittik ki, harap olmuş, içler acısı hâlde. Mezar taşları yıkılmış, mezarlığın yanı başına ise muazzam bir Kilise yapılmış. Yöredeki halkla konuştuk; tıpkı Anadolu'daki ücra köşeler gibi, kimse kalmamış, herkes başka yerlere göçmüş. Niğde'den gelen bir arkadaş Türkçe biliyordu, onun vasıtasıyla konuştuk, sohbet ettik. Bizi hoş karşıladılar. Onlar da, tarihî bir hasret içinde, buruk ve buğulu bir eda ile, "Bizden İstanbul'a selâm söyleyin!" dediler. Biz de hoş karşıladık, baş üstüne dedik. Anladık ki, suyun iki yakası da, hasretin iki kıyısı da, mahzun ve melül. İçimizden, "Ah insan, trajik insan!" diye bir vahlanma nidâsı yükseldi. Sonra Diyar-i Rûm'un ulu pîri gökçe Yûnus Emre'mizin, yeryüzünde huzurun denklemine işaret eden o ulvî sözü yankılandı beynimizde. Yankının bir dalgası Anadolu'yu boydan boya dolaşırken, daha büyük bir dalgası da, Rum Eli'ne, Balkanlar'a, ta Viyana'ya kadar uzanıyor, ses sese ulanıyor ve evreni saracak kadar büyüyordu:

"Sen sana ne sanursan, ayrığa da, onu san/Dört kirabın mânâsı, budur eğer var ise!"

Giderken, yol kenarındaki tarlada çalışan bir kadın, arabamızı görünce durup merakla baktı, bizleri inceledi ve tanımış olacak ki, Türkçe, "Hoş geldiniz!" dedi. Biz de, hoş bulduk bacı diye karşılık verdik. Merak edip sorduk, nerelisin bacı, nereden Türkçe biliyorsun? Ben dedim, Karamürsel'den geldim Kavala'ya. Yani bir zamanlar ben de Türkiye'de, o cennet ülkede yaşıyordum. Siz ne arıyorsunuz burada, diye sordu. Bizim de babalarımız Kavala'da yaşamış, o toprakları ziyaret etmek maksadıyla buradayız, dedik. Kadın da sustu, biz de... Hasretin, hüznün ve acının dili birdi; ha Rumence-Yunanca; ha Boşnakça, ha Türkçe! Ha Türkçe bilen Rum, ha Rumca bilen Türk...Karadeniz'de bir deyim vardır, yakınlığı, akrababalığı anlatmak için, "Biz bir tavanın balığıyız!" denir. Türk ve Yunan için de, "Biz bir denizin, hem de ak denizin balığıyız!" diyebiliriz.

Tekrar Kavala'ya döndük. Sokakta arabaya yer arıyoruz. Kavala güzel bir şehir olmasına rağmen, trafik sıkışıklığı var. Biz çaresiz sağa-sola bakırmışken, bir kadın dükkânın önüne çıktı ve Türkçe olarak, "Gelin..gelin..", dedi. "Arabamızı şöyle park edebilirsiniz.."

Öğrendik ki, o da Kavala'ya Türkiye'den gitmiş. 1969'da giden son Rumlardan olmalı, çünkü Türkçe'yi çok iyi konuşuyordu.

Sonra sahile doğru yürüdük. Sahil boyunca tıpkı İstanbul kıyıları gibi sıra sıra balıkçılar ve çay bahçeleri var. Balık yemek istedik. Dükkân sahiplerinin çoğu Türkçe biliyor. Yüzlerce yıllık Türk izleri hâlâ varlığını devam ettiriyor orada. Bizden bir rayiha sinmiş sanki Kavala sahiline. Hem dil, hem kültür olarak, hem Selânik'te, hem de Kavala'da Türk izlerine rastlamak çok tabii bir durum. Sanırsınız ki, Anadolu'nun devamı olan bir mahal-desiniz. Evet, burası Balkanlar'daki Anadolu. Balığı pişirme tarzları da, isimleri de bize çok benziyor. Bunlar Türk değil, Rum vatandaşları, fakat Türkçe'yi bir Türk vatandaşı kadar iyi biliyorlar.

Ben İstanbul doğumluyum. Babamlar Kavala'dan gelmiş. Atışalanı'na yerleştirmişler. O zaman Atışalanı köyünün ismi Avas'mış. Bir Rum köyü idi Avas. Mübadele gereği Selânik ve Kavala'dan Türkler gelince, Avas köyünün yerlileri olan Rumlar, normalde anlaşma gereği Selânik veya Kavala'ya göçmeleri gerekirken, buradaki verimli ve bereketli toprakları bırakıp gitmemek için, epey direnmişler. Fakat sonunda gitmek zorunda kalmışlar.

Anneniz babanız tarafından size anlatılan üzücü göç hikâyeleri var mı? Sorusuna, 75 yaşındaki Cemil Kıymaz, o acılar eskide kaldı, artık fazla deşmemek lâzım dedi ve devam etti, Türk ve Osmanlı biraz zayıflayınca, Balkanlar'da dengeler bozulmaya başladı. Türk köylerine 6 ay Rumlar, 6 ay Bulgarlar gelirmiş. Bu sırada epey bir eziyet ve sıkıntı çekmişler. Baskılar yüzünden köylerde pek erkek kalmamış, hepsi kaçmış. Fakat bizimkiler Mübadele denilen karşılıklı anlaşma gereği göç ettiklerinden, yolda büyük bir sıkıntı çekmemişler. Bazı eşyaları ve hayvanlarıyla gemilere bindirilip, Türkiye'ye gönderilmişler. Haliç kenarındaki Sütlüce'ye gelmişler. Burada gemiden inmeleri söylenmiş, fakat bizimkiler pek inmek istememiş; burada ne yapacağız, bizi Anadolu'ya gönderin demişler. Fakat pek kabul ettirememişler. Onları inmeye zorlamışlar. Nihayet işte bu köye gelmişler. Aile kalabalık olduğu için sadece Atışalanı'na sığmamış, bir kısmını da Esenler'e, Kirazlı'ya, Kocatepe'ye bölmüşler. Bu köye 200 civarında mübadil yerleştirilmiş. Ötekiler kırklı, ellili gruplar hâlinde civar köylere dağıtılmış. Büyük bir alan olduğu için, o zaman burada askeriyeye ait atış sahası varmış. Köyün ismi bundan ötürü, "Atışalanı" diye kalmış.

Peki hafızanızda ve hatıranızda kalan, göçle ilgili Rumeli türküleri, ağıtları var mı? Yerinden-yurdundan koparılan insanların acısını anlatan bir şür, bir dörtlük falan... O zamanki dram için söylenen bir türkü vardır bilirsiniz; hani "Ey on beşli, on beşli/Tokat yolları taşlı/On beşliler gidiyor/Kızların gözü yaşlı!" Bu buruk türkü her söylendiğinde içimiz titrer, o hüzünlü yıllar gelir yâdımıza. Şunu da belirtmek gerekir ki, gelenler o yerlerin hasretini fazla çekmedi, çünkü ne de olsa "burası anavatan" dediler.

Vatan da olsa, toprağından koparılmış insanların yeni mekâna tutunması çok kolay olmadı berbalde?

SUYUN İKİ YAKASI SELÂNİK/KAVALA

Cemil Kıymaz'ın cevabı şöyle: O yıllarda Türkiye'nin şartları neyse, biz de o şartlar altında yaşadık. Herkesin çektiği zorlukları biz de çektik. Şüphesiz o yıllar, hepimiz için zor yıllardı, çetin yıllardı...Sonra köyün tarihine dönüyor yeniden. Bu taş, tahta ve kerpiç karışımı tarihî, tipik evler, mübadele anlaşması gereği Yunanistan'a göçen Rumlardan kalmadır. O günlerden geriye Atışalanı köyünde sadece bir su deposu kalmıştır. İki katlı, bu küçük kerpiç evlerin yerini büyük beton binalar aldı. Yunanistan'da kaybolan tarihî doku gibi, burada da eskinin izleri silinip gitti. Bu biraz da zamanın, çağın değişim ve dönüşümüyle alakalı. 70'li yıllardan beri tanıdığımız Selânik/Kavala mübadil çocuğu Cemil Kıymaz, 1934 doğumlu.

ANLATILMAZ KORKUNÇ YILLAR

İbrahim Cevîç

Bir mübadil çocuğu olan İbrahim Sevinç'in ailesi Selânik/Kavala, Kızıllı köyünden Esenler/Atışalanı köyüne gelmiş. Şöyle anlatıyor o günleri: Ben 1936'da bu köyde, Atışalanı'nda doğdum. Annem ve babam bu köye 1924'te Kavala'nın Kızıllı köyünden gelmiş. Kızıllı köyü biraz büyük bir köy olduğu için, gelenler bu köye sığmamış. Bu yüzden bazıları Kalfak köy, Kirazlı, Haypa, Nifos, Vidos (Şimdiki Güngören), Litros dediğimiz de, Esenler. Kalfak köy de, bugünkü Mahmutbey. Buralara yerleşmişler. Bizimkiler geldikleri yerde hayvancılık yaptıklarından, burayı pek istememiş. Ormanlık bir alan istemişler. Tuzla'yı falan. Sonunda bir Yüzbaşı, onlara demiş ki, sizi öyle bir yere vereceğim ki, günlük alış-verişinizi şehrin içinde yapacaksınız. Böylece Avas köyüne, yani bugünkü Atışalanı'na yerleşmişler.

Babam, Yunanistan'dan geldiğinde daha 24 yaşındaymış. Savaş sırasında Bulgar baskını olmasın diye, on-on beş kadını toprağın altında açılan tütün kuyusunda sakladıklarını anlattırlardı. Erkeklerin çoğu harpte olduğundan, bu kuyuyu bekleme görevi babama verilmiş. Şunu da açıkça ifade edelim ki, biz Rumlardan şikâyetçi değiliz. Bize ne yaptıysa, Bulgarlar

SUYUN İKİ YAKASI

yaptı. Bir gün bu Bulgarlar babamı ve yanındaki 6 kişiyi yakalamışlar, ellerini bağlayıp Kavala'ya götürmek istemişler. Babam, bağlı ellerini akşam karanlığında çözmüş. Yanındaki seslenmiş, ben ellerimi çözdüm, kaçacağım, haberin olsun demiş. O da, aman Ali, kaçma vurular seni!, diye uyarılmış babamı. Ne fark eder ki, demiş babam, zaten baltayla kesecekler bizi. Varsın kurşunla öldürsünler. Teslim olmayacağım onlara!..

Babam ellerini çözmüş ve aşağıya atlamış. Bir Bulgar arkasından mermi atmaya başlamış. Öteki Bulgar da, atma diyormuş, kurşuna yazıktır. Bir Türk 1 kuruş, bir fişek 5 kuruş!.. Anlatılanlar karşısında insanın kanı donuyor âdeti. Ne korkunç yıllarmış o yıllar! Demek ki, bu yüzden değerli romancı Cengiz Dağcı, Kırım kıyımını anlatan harika romanına, "Korkunç Yıllar" adını vermişti. İbrahim Sevinç, devam ediyor. Babam yaralı olarak bir bağ evine saklanmış, fakat sonra yine yakalamışlar. Maksadımız eski yaraları deşmek değil elbette; fakat ders alınması ve günümüz insanına ibret olması için, bu trajik olayları hatırlamakta fayda var. Merhum Mehmet Akif'in dediği gibi, "Tarih tekerrürden ibarettir derler; tekerrür mü ederdi ders alınsaydı eğer!"

Geldikleri yerlerdeki bağ-bahçeyi, meyveleri falan özlüyorlar elbet. Ama burada da var onlar. 1914'de bizimkilerden evvel, Selânik'in içinden gelen göçmenler vardı. Onlar Ramî'deydi. Bizimkiler 1924'te gelince, Selânik göçmeni bazı aileler de, gelip Atışalanı köyüne yerleşmiş. Bunların içinde Atatürk'ün sınıf arkadaşı Benli Abdullah da vardı. 1948'de bu şahıs Kırkpınar Baş Pehlivanı oldu. Bir de, Eyüp Pehlivan vardı. Bunlar Selânik göçmeniydi. Bu köyde ayrıca Rumlar zamanından kalan 4 hane de Arnavut aile bulunuyordu. Onlarla bu köyde iç içe kardeşçe yaşadık. Atatürk'e rahmet okuyoruz, vesile oldu da kendi öz vatanımıza geldi. Bizlere toplam 1600 dönüm arazi verdiler. Nüfus başına 4 dönüm düşüyordu. Oysa babalarımızın geldikleri yerde, nüfus başına 10 dönüm, 20 dönüm arazi düşmekteydi. Boş araziler olduğu için, bu arazinin bir kısmını da devlet bize 20 yıl vâdeli borçlanma yoluyla verdi. Borcumuzu zaman içerisinde ödedik. Bir kısmımız tarımla uğraştı, bir kısmımız sanatla. Kimimiz de ticarete atıldı. 1950'ye kadar epey bir sıkıntı yaşadık, fakat daha sonra durum iyiye gitmeye başladı.

O Topraklarda Gözümüz Yok, Gönümüz Var

O topraklarda akrabalarınız var mı?, diye soruyoruz. Cevabı, "yok!" oluyor. Akrabalarının bir kısmı Samsun, Bafra'da; bir kısmı Menemen'de, bir kısmı da Tuzla'da. Bizler devletimize bağlıyız. Bugüne kadar devlete isyan eden tek bir muhacir yoktur. Köyümüze bir devlet memuru gelse, ona hürmet ederiz. Köyümüz saygılıdır. İnsan severdir, yardım severdir. Eğer bir fakir, bir dul varsa, ona yardıma koşarız. Çünkü Türk töresi, İslâm inancı bunu gerektirir. Bizimkiler yıllar sonra ziyaret maksadıyla geldikleri köye gitmişler. Rumlar onları gayet iyi karşılamış. 'Hatta niye gittiniz, sizleri çok özledik; keşke gitmeseydiniz, bu-

rada birlikte yaşırdık!' demişler. Ne var ki, mübadele, Türk ve Yunan devletinin karşılıklı değiş-tokuş kararı olduğu için, mecbur hicret ettik. Onlar da zamanla ayrılıp gittikleri toprakların, komşuların hasretiyle buraya geldi. Birlikte oturup dertleştik. Eski yılları andık. Yani karşılıklı, benzer bir göç ve ayrılış hüznü yaşandı. Onlar ağlayarak bu toprakları terk etti, kalplerinin bir yarısı burada kaldı. Bizimkiler ağlayarak, Selânik'teki bağı-ı-bahçesini, en önemlisi de yaşanmış hatıralarını terk edip Türkiye'ye geldi. Karşılıklı acı bir kaderdir yaşanan. Bir insanlık dramı.

1982'de Yunanistan'dan 3 Rum vatandaşı geldi köyümüze. Bir kadın, iki erkek. Onlara köyü gezdirdik. Eski hatıraları canlandı, an oldu neşelendiler, an oldu hüznülediler. Ayaz-ı dedikleri yerlerden su aldılar. Eski Rum evlerini hasretle seyrettiler. Bak şu Yorgo'nun evi, şu Koço'nun evi diye eskiyi yâd ettiler. Onları seyrederken biz de duygulandık. Gözlerimiz doldu. Ne desen baba toprağı. Biz de doğup büyüdüğümüz toprakları Selânik'te, Kavala'da, Üsküp'te bırakıp geldik. Biz de eski vîran mezarlıklarımızı ziyaret ettiğimizde hüznülenip, üzüldük. Mübadele denilen hazin göç, iki tarafı da keskin bir kılıç. Hem bizi kanatıp acıttı, hem onları! Nice romanlar, nice film senaryoları çıkar bu hazin hikâyeden. Ama artık aradan yıllar geçti. Biz buraya, onlar da oraya alıştı. Köyümüzü ziyaret eden Rumlara ikramlarda bulunduk, dertleştik, an oldu şakalaştık, gülüştük. İşte insanlık bu. Merhamet bu. Hoşgörü bu. Düşmanlık, kin ve nefret, insanı yücelten duygular değıl. Bunun için yine Anadolu bilgesi Yûnus Emre, "Ben gelmedim kavga için/Benim işim sevi için/Gönüller aşk evi için/Gönüller yapmaya geldim!" demiş.

Bakırköy'deki Rumlarla yıllarca dostça yaşadık. Bir Yorgo vardı, herkese ta uzaktan, gönülden kopup gelen, sevecen bir "Selâmün âleyküm erenler!" deyişi vardı ki, hepimizi mest ederdi. Severdik onu; Rum'dur, Yunan'dır demezdik. Soğuk bakmazdık, kin beslemezdik, ayrı tutmazdık. O da bize aynı gözle bakardı. O bizim inancımıza, biz onun inancına hürmet ederdik. Hiçbir zaman bir kavgamız, küskünlüğümüz, zıtlaşmamız olmadı. Tekrar etmek istiyorum, biz en büyük zulmü Bulgarlardan gördük; Yunanlılardan, Rumlardan değıl. Bu topraklar sevginin ve merhametin, insan severliğin harman olduğu yerdir. Buna iklim-i rum denir. Yani ulu ve ulvî Anadolu coğrafyası. Bu hayat tecrübesi, bu erdemli ilişki insanlığa örnek olmalı. Sonra Rumlar, 60'lı yıllarda buradan göçtüler. Fakat Yorgo'yu, Koço'yu hiç unutmadık. Her zaman iyilikle, hoşlukla yâd ettik. Eminiz ki, onlar da bizden iyilikle, hoşlukla söz etmektedir. Anadolu dervişi Yûnus Emre de, kadim Yunan bilgesi Eflâtun da, hep bu erdemden, insan olma erdeminden, engin sevgiden söz eder. Savaşlar, kinler ve cinayetler insanlığı daha yüce bir makama yükseltmiyor. Aksine alçaltıyor. Yücelik ve üstünlük, faziletli, diğerkam duygularla elde edilebilecek bir mezıyettir. Ebediyete doğru yol alan insanlık gemisinin seyrini, bu selim limana doğru yönlendirmeliyiz. Dümeni kayalara doğru değıl, engin insanlık ufkuına doğru kırmalıyız. Sevgiden, dostluktan yana...

Sıcak Kanlı Akdeniz Çocuğu

Netice şuraya varıyor: Siyasiler tabiatı gereği karşılıklı “düşman teorileri” üretse de, Yunanlı ile Türk’ün kaderi bir çizgide gelip birleşiyor. Buluşuyor ve benzeşiyor. Aslına bakılırsa, zaten iki taraf da, hareketli, sıcak kanlı Akdeniz çocuğu. Benzer hasletleri, benzer hasretleri var. Benzer edaları, benzer sevdaları; benzer elemeleri, benzer hüzünleri var. Biz hüzünlü Yunan şarkıları dinleriz, onlar kederli Türk sanat müziği. Biz de aşka, denize ve balığa meftunuz; onlar da. Yunanlı bayan Bakan, İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti münasebetiyle Brüksel’de yaptığı harareti konuşmada, “İstanbul öylesine bir dünya güzeli ki, biz Yunanlılar ve Türkler, ona şehirlerin şehri deriz. Yılda bir kez gitmesem hasreti burnumda tüter İstanbul’un!..” diyordu. Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Bülent Ecevit, sıcak savaşın olanca hızı ile devam ettiği, yetmişli yıllarda, “Türk-Yunan Şiiri” yazmış ve “bizimle dirilecek bir gün Ege’nin altın çağı!” Kim bilir belki de, dem bu demdir? Selânik kökenli Dışişleri eski Bakanı İsmail Cem (İpekçi), Bakanlığı sırasında Türk-Yunan yumuşaması için gayret sarf etmişti. Daha yakın bir zamanda, 2009’un sonbaharında, Yunan Başbakanı, seçilir seçilmez ilk yurtdışı ziyaretini Türkiye’ye yaptı. Bir zamanlar Kartak kayalıkları kıyısında karşılıklı “gövde gösterisinde” bulunan iki kadim millet, şimdi karşılıklı “sevgi gösterisinde” bulunuyor. İnsaniyat yolunda alınmış büyük bir mesafedir bu! Şimdilerde, “Türk-Yunan Dostluk Treni” Türkiye-Yunanistan/Yunanistan-Türkiye arasında günü birlik seferler düzenliyor. Evet biz de, kıvrak ve atağız, onlar da. Çünkü, Akdeniz ikliminin karakteristik özelliğidir bu. Bundan ötürü, Nikos Kazancakis’in, “Zorba”sı, tıpkı Dedem Korkut’un, “Deli Dumrul”una benzer. Sevgimiz de, öfkemiz de, samimi ve derindir. Eski acılardan ders alarak, yeni sevgiler, ortak insanlık değerleri teşkil etmek gerekir. Peşin hükümleri parçalamak, atomu parçalamaktan güç olsa da, denemek ve bu uğurda emek harcamak bir insanlık görevidir.

Kırlı Anadolu Mayası

Yeniden, yorumdan hatıraya geçiyoruz. Mübadil çocuğu İbrahim Sevinç anlatmaya devam ediyor... Yunanistan’daki kıtlık senelerinde, Kavala’nın Kızıllı köyünde, Andon isimli Rum’un bizimkilere çok büyük iyilikleri olmuş. Türkiye’ye geldikten sonra yıllarca Rum Andon’dan sevgiyle, minnetle söz ettiler. Elbette Anadolu’da da buna benzer manzaralar yaşanmıştır. 2009’un Aralık ayında, İstanbul İstiklâl Caddesindeki Ağa Camiinin eski fahri müezziniğini yapmış bir zat anlattı. İnsaf ve vicdan sahibi Türklerin de, asla tasvip etmediği, 6-7 Eylül Olayları diye bilinen günlerde geçmiş hadise. Belli ki araya, her zaman olduğu gibi, iki komşu milleti birbirine düşürmekten fayda uman birileri sızmıştır. Ellerinde sopalarla etrafı kırıp geçiren kalabalık yaklaşmış. Rum marangoz büyük bir telâş ve korku içinde, babacan tavırlarıyla çok sevilen, sözü dinlenen Türk müezzine gelmiş, yalvar-yakar, geliyorlar, mobilyaları daha yeni yaptım, sipariş almıştım, kırar-parçalarlarsa mahvolurum.

Ne yapacağım, bana bir yol göster diye yalvarmış. Türk müezzin, 'hemen dükkânın kapısına bir Türk bayrağı çek ve sen ortalıktan kaybol. Gelenlere bu dükkân benim derim!' demiş. Kalabalık yaklaşmış, dükkânın önünde sevilip-sayılan Türk müezzini görünce ve asılı Türk bayrağını görünce, duraklamışlar; bu dükkân sizin mi bey amca diye sormuşlar. Müezzin hiç renk vermeden elbette benim demiş, koca Türk bayrağını görmüyor musunuz? Ermeni, Rum, Türk bayrağı asar mı dükkânına? Öfkeli kalabalık kâni olup dükkânın önünden uzaklaşıp, gitmiş. Böylece Rum Hıristo'nun marangoz dükkânı ve yaptığı mobilyalar kırılıp-tahrip olmaktan kurtulmuş. Bu nahoş olayı her fırsatta gündeme getirenler, arada yaşanan bu insanlık örneğini ne yazık ki, bilmezler; bilseler de, yazmazlar...

Türkler ve Rumlar, kız alıp verme hariç her türlü komşuluk ilişkilerinde, insanî ilişkide, yardımlaşmada bulunmuşlar. Aralarında hiçbir husumet, hiçbir düşmanlık olmamış. Ta ki, Bulgar komitacıları türeyinceye kadar. Aklın ve izânın devre dışı kaldığı savaş yıllarına kadar. Daha önce de belirttim, Bakırköy'de 1969'a kadar en az 200 hâne Rum vardı. Hepsiyle can-ciğer gibiydik. O zamanlar ben soba ustasıydım. Evlerine soba kurmaya gittiğimde, en mümtaz misafir nasıl ağırlandırsa beni öyle ağırlıyorlardı. Kimsenin zihninden ve gönlünden, bu Türk'tür, şu Rum'dur diye bir ayırım yapmak geçmezdi. Kutsî Anadolu mayası, bun insanları birbirine kardeşçe bağlamıştı. Etle kemik gibi kaynaşmıştık. Onlar bize, biz onlara saygılıydık. Ustaya, çalışana çok itibar ederlerdi. İnanın, sabahları sokaklarını kendileri süpürürlerdi.

Netice-i kelâm, iki taraf için de, hikâyenin özeti şu:

"O topraklarda gözümüz yok, fakat gönlümüz var!.."

“KÜÇÜK SELÂNİK” DOĞUMLU BİR MÜBADİL ÇOCUĞU

Mümin Tetikli

Sıra, mübâdil bir ailenin çocuğu olarak, 1954'te İstanbul Esenler-Atışalanı köyünde doğan Mümin Tetikli'ye geliyor. O da, “Küçük Selânik” lâkabıyla anılan mübadil beldesi Atışalanı köyünde mukim. Yaşı çok fazla değil, fakat yaşlılardan duyduklarıyla, o da bu buruk hasretin içinde yetişip, Rumeli türküleriyle büyümüş. Kendisiyle Esenler-Atışalanı köyündeki Selânik Göçmenleri Derneği'nde sohbet ettik. Zaman 2009'un Sonbaharı, yağmurların başladığı mevsim. Dedem, 1985 yılında, 96 yaşında vefat etti diye başlıyor söze, Mümin Tetikli. Kökenimiz olan Kavala'daki Kızıllı köyünden Avas, sonraki ismiyle Atışalanı'na ilk gelenlerdeniz. Dedem, Kavala'nın içinde belirli dönemlerde lokanta işletmiş. Türkçe'yi ve Arapça'yı konuşup, yazabilecek kadar iyi biliyordu. Toplam 9 yıl askerlik yapmış, bunun bir kısmını Bulgar ve Sırp muhasarası altında geçirmiş. Anlattığına göre, 120 kişilik gruptan, kurtularak geriye kalan sadece 50 kişi olmuş. Diğerleri değişik çatışmalarla hayatlarını kaybetmiş. Belene hadisesi dedemin sağlığında yaşanmıştı. Dedemin anlattığı bir şey var-

di, bunu her fırsatta ben de aktarıyorum. Aktarmamın sebebi, bu küresel dünyada i  içe yaşadığımız ve entegre olduğumuz dünya ile ilgili olmasıdır. Dedem, "dünyada iki gaddar düşman vardır" derdi, fakat Rumları bunun içine katmazdı. Sırlar ve Bulgarları işaret ederdi. Ne yazık ki, dedemin ölümünden sonra, yaptıkları katliam ve vah etle gerçekten de, bu acımasız yüzlerini, bir kere daha bütün dünyaya gösterdiler. Bunu eski düşmanlıkları depre tirmek için değil, yeni nesillere ders olması için aktarıyorum. Bilindiği  zere, Balkan Harbi sırasında, ille de Osmanlı'dan ayrılmak, kopmak isteyen özellikle Bulgarlar ve Sırlar'dır. Yunanlılar uzun zaman bu ayrılığa mesafeli kalmıştır.

Etrafı devâsa binalarla  evrilsede, Atısalanı merkezinde b l  bağlar, bahçeler ve meyve ağaçları var. Bu sizlerin toprağa ve tabii çevreye düşkün l ğ n z  m  gösteriyor?

Mümin Tetikli'nin cevabı  oyle: Evet, toprağa, tabi ata, bağa-bahçeye, ağaca-çiçeğe ve yeşil  imene bağlılığımız var. Ancak bu durum biraz da, imar yasasından kaynaklanıyor. Hep bizden fedak rlık yapmamız isteniyor. Biz ise insanın doğal çevresini, yaşama alanını, dolayısıyla da insanî ilişkileri kesintiye uğratan sanayi devrimine karşı direndik, direniyoruz. Birinin ba ı ağrıdı mı, öteki komşusu onunla ilgilensin, derdine çare olsun istiyoruz. Ne e ve sevincini, varsa elem ve kederini payla sın. S k net veren bir tabiat içinde yaşamak, baharda gelincik çiçeklerini seyretmek, ciğerlerimize g l kokulu temiz hava çekmek istiyoruz. Ruhsuz beton binalara hapsolmek istemiyoruz. Yoldan geçerken birbirimizi görebilmeyi, sel mla abilmeyi arzu ediyoruz. Ağaçlı,  i ekli bir bahar bahçesinde oturup, sohbet etmeyi, çay içmeyi, dev binalın arasında sıkı ıp kalmaya tercih ediyoruz. Sanıyorum bütün insanların arzusu da budur. Sosyal bir çevrenin oluşması için, bu toprakların sanayi alanı olmasını değil, bir mesken alanı olarak kalmasını istiyoruz. Merkez  otorite ve belediye ise buranın sanayi bölgesi olmasında diretiyor. Ne tam biri olabildi, ne tam ötekisi. Şimdilik, iki arada, bir derede kalmı ız.

HASRET NESİLDEN NESİLE İNTİKAL EDİYOR

Emre Uğurlu

Adım Emre Uğurlu, Atışalanı Göçmenler Derneği Başkan Yardımcısıyım. Derneğimiz Merkez Derneğe bağlı ikinci dernek. Kurulalı 4 yıl oldu. Derneğimizin kuruluş gayesi Rumeli göçmenleri olarak bir araya gelme, dertleşme ve kaynaşma. Kimi Selânik göçmeni, kimi Kavala'dan ve diğer Rumeli'nden gelme. Kaymakamlığın da yardımıyla, kimsesiz çocuklar yararına büyük bir kermes düzenledik. Buna paralel olarak sosyal dayanışmalar, cenaze yardımları, kültür alış-verişi, kaynaşma gibi maksatla bir araya geldik. 300 civarında üyemiz var. Derneğimize kayıtlı üyelerin adliyeye akseden hiçbir vakası, hiçbir kaydı yoktur. Vatanına, milletine bağlı bir kitledir insanlarımız. Yardımsever, hayırseverdir. Bu, bize atalarımızdan intikal eden bir kültürdür. Onu yaşatmaya çalışıyoruz...

Göründüğü üzere Rumeli Televizyonunu seyrediyor, yanık ve hüzünlü Rumeli türüküleri dinliyorsunuz. Kopup geldiğiniz o topraklara karşı ne tür duygular yaşıyorsunuz?

Şeklindeki can alıcı soruya, derneğin genç Başkan Yardımcısı, belli ki atalarından dinlediği acı hatıraların tesiriyle, şunları söylüyor:

Büyüklerimizden, dedelerimizden ve ağabeylerimizden duyduklarımız bizim de içimizi yakmaktadır. Topraklarını ve yurdunu bırakıp gelen her insan, kalbinin yarısını o topraklarda, Rumeli'de bırakmış gibidir. Hatırladıkça kederlenenler, hüznlenenler, o eski elemi yeniden yaşayanlar var. Biz üçüncü nesil olarak, orada doğmadığımız hâlde, kulağımız ve kalbimiz hep oradadır. Ne oldu, ne olacak endişesini sürekli yaşıyoruz. Bu hasret hiç eksilmez, kalbimizden silinmez. Şüphesiz hasretin öte yakası da insan, onlar da, aynı hasreti yaşıyor. Bizim kalbimizde Kavala, Selânik var; onların kalbinde İstanbul, İzmir, Samsun, Trabzon. Yani acı her yerde acı, hasret her yerde hasret; gurbet her yerde gurbet. Zaman zaman Kavala'ya, Selânik'e seferler düzenliyoruz. Eski günleri hatırlıyoruz. Oradan kanımıza ve kalbimize karışan töreleri, gelenek ve görenekleri, türkü ve havaları burada yaşmaya ve yaşatmaya çalışıyoruz. Selânik Göçmenleri Derneği'ni de bu maksatla kurduk. Kültürümüzü ve hatıramızı yaşatabilmek için.

Evet, bu hazin hikâyede bütün yollar dönüp-dolaşıp nostaljiye, daüssılaya ve "hasret"e varıyor.

Sözün özü ve acı serüvenin neticesi: Selânik-İstanbul arası, suyun olduğu kadar, aynı zamanda hasretin iki yakası...

Kartpostallara Yansıyan
Selânik ve İstanbul

SUYUN İKİ YAKASI Selânik-İstanbul

İşte bir zamanlar Osmanlı şehri olan ve tıpatıp güzel İzmir'imizi andıran kadim Selânik'ten tarihin aynasına ve gönül coğrafyamıza yansıyan bir görüntü. Gerçekten de Suyun İki Yakası sanki bir elmanın iki yarısı gibi birbirine benziyor. Şüphesiz bu benzerlik sadece manzara ile sınırlı değil, Akdeniz ikliminin ortak özellikleri olan hareket, sıcak kanlılık ve duygu birliğini de hesaba katmak gerek.

90. - SALONIQUE. - Vue Panoramique

Minareler Şebri Selânik

SUYUN İKİ YAKASI Selânik-İstanbul

İstanbul Sultan Şehir

Şair, “İstanbul, güzelliğin hayran kaldığı güzel!” diyor muhteşem İstanbul için. Gerçekten de, bu tılsımlı şehri, anlatmak, yeryüzündeki bütün güzellikleri özetlemek gibi bir şey. Pek de kolay değil. O hem Sultan Şehir, hem, “Aziz Şehir”, hem de şehirler şehri. Bu efsunlu şehri en iyi şiirleriyle Yahya Kemâl, yazılarıyla Ahmet Hamdi Tanpınar anlatmış. İşte Tanpınar’ın İstanbul’a dair bir tanımı:

“Gerçek Bizans saltanatı, Fatih ile Bayezid külliyelerinin, İstanbul’un iki tepesine bir fecirden ardı ardına boşanmış güvercin sürüleri gibi beyaz ve yumuşak kondukları zaman yıkılır. Üçüncü tepeyi onlardan hemen biraz sonra gelen Sultan Selim’in çok usta ve rahat plâstiği fetheder. Bayezid camii, İstanbul’un toprağına atılmış bir çekirdek gibidir. Bütün ilerideki gelişmeler, çiçek açmalar, bütün feyizli mevsimler onda vardır.” (Beş Şehir, s.163-64)

O devirde Türkiye kendi kendine yetiyordu. Bütün şarkın gözü, millî hayatın en küçük pas lekeli değmemiş aynası olan ve zevkinde tamamiyle millî olan İstanbul’da idi. Bütün modalar, zarafetler, ferdî ve içtimaî hayatta her türlü yaratıcı hamle etrafa oradan gidiyordu. O kadar her cüzü birbirini tutan hayatımız vardı; bu hayatın arkasında öyle bir şuurdu ki bu terkipte en küçük bir çatlağı hiç kimse razı olamazdı.” (Beş Şehir, s.169-170)

“İstanbul, oluşundan, doğuşundan güzeldir, bu muhakkak. Masmâvi bir semâ altında yumuşak inhinâlarla denizlerden yükselen tepeler, düzlükler, vâdiler, korular memleketidir; açık denizi, kapalı Haliç’i, deresi, suyu ve Yahyâ Kemâl’in sihirli ifadesiyle söylediği gibi, bir ‘Deniz caddesi’ Boğaziçi’si vardır. Şehir, açık denizden fırlayıp, sağlı sollu güzellikler dizili bu cadde üstünde seyrâna çıkmış gibi yer alır. (...)

Bu şehri bir nizam ve üslûba sokak ve o çerçeve içinde kıymet ve ehemmiyetini hiç kaybetmeden yaşayacak, bünyesine uygun ebedî âbidelerle süsleyen, ne eski Yunan, ne Roma, ne de onun taklitçisi Bizans olabilmıştır. Bu mazhariyet ancak sizin ve benim cedlerimize nasip olmuştur. Lisanımızda bir söz vardır: Mekânın şerefini, içinde oturanlar sağlar. Eğer biz bu şehri bünyesinin istediği tamamlayıcı üslûba kavuşturmasaydık, İstanbul olmaz, Bizans olurdu.”

Değerli mimar ve kültür adamı Ekrem Hakkı Ayverdi, “İstanbul Mucizesi” isimli konferansında, muhteşem İstanbul’umuzu, bu muhteşem tasvirlerle anlatır. İstanbul efsânesi,

SUYUN İKİ YAKASI (Seyahat ve Gezi Yazıları)

İstanbul efsunu üzerine yazı yazmayan yerli ve yabancı yazar, şair yok gibidir. Napolyon bile, "Eğer dünya tek bir devlet olsaydı, başkenti mutlaka İstanbul olurdu!" demiş.

Bir başka İstanbul sevdalısı da, Selânik kökenli değerli hanımefendi yazar Münevver Ayaşlı'dır. Ayaşlı, İstanbul'un fethini, "dünyanın en büyük vakası" diye niteler. İşte Ayaşlı'nın İstanbul'a bakışı:

"İki muazzam imparatorluğa, Bizans ve Osmanlı İmparatorluklarına taht-şehir olmuş olan bu büyük metropolün , hiç şüphesiz ki en harikülâde ve hiçbir şehre nasip olmayan vâsf-ı mümeyyizi, iki kıt'ayı Asya ve Avrupa'yı kendinde birleştirmiş ve kendisinde bağlamış olmasıdır. On dakikalık bir zaman içinde Asya'da veya Avrupa'da olabilirsiniz.

Böyle bir coğrafi hadise, yeryüzünde tektir. Ve bunun içindir ki, bütün tabii güzelliklerinden, Haliç, Marmara ve onun eşsiz adaları yine Marmara'nın Anadolu ve Rumeli sahillerinin müstesna güzelliğinin üstünde bu coğrafi durumu, herhangi başka bir şehri, kendisiyle boy ölçüşemeyecek hâle getirmiştir." (Derssaâdet/Münevver Ayaşlı, s.60)

Tarihî İstanbul güzellemesini, Nihat Sami Baralı'nın, sözleriyle noktalayalım:

"Dünyanın en uzun ömürlü fâtilh milleti, yine arzın üç kıt'asında kurduğu imparatorluk topraklarında güzel, yüce ve iyi, ne kıymet varsa, onları en çok İstanbul'da toplamıştır. Duygu, düşünce, hâtıra; kahramanlık, fâzilet, zafer, îman, aşk, vefa, mermer, ipek, çini, ışık, âvize ve daha nice güzellikler, her şehirden çok İstanbul'un maddî ve mânevî yapısında kullanılmıştır." (Kültür Köprüsü, s.51)

Tarihin makarasını hızla sararak, 2010 yılına geliyoruz. Zaten bir dünya güzeli olan tılsımlı İstanbul'un taçlandığı yıl bu. İstanbul 2010 Kültür Başkenti Ajansı'nın Brüksel'de tanıtım programı çerçevesinde, "İstanbul'un Avrupa Kültürüne Katkıları"nın tartışıldığı Avrupa Parlamentosu'nda düzenlenen panelde söz alan, Avrupa'da Özgürlük ve Demokrasi Grubu üyesi, Avrupa Parlamentosu'nun Yunan Milletvekili Niki Tzavela'nın "Biz, Türkler ve Yunanlılar, İstanbul'a şehirlerin şehri deriz. Altı aydır İstanbul'a gitmiyorum ve zor dayanıyorum; İstanbul benim için şehirlerin kraliçesidir, şehirlerin şehridir" sözleri büyük bir takdir topladı. Panelin ardından, pek çok yayın organında Niki Tzavela'dan övgüyle söz edildi. Sözleri münasebetiyle başta Avrupalı Milletvekilleri olmak üzere, tüm katılımcılar tarafından uzun uzun alkışlanan Tzavela'nın, katılımcıları İstanbul'u ziyaret etmek için heyecanlandırdığı ifadesi kullanıldı.

Ayasofya: Doğu-Batı Sentezi...

SUYUN İKİ YAKASI Selânik-İstanbul

Bir insanlık köprüsü Galata

Gravürlerdeki Dersaadet...

Ayasofya'da Hz. İsa figürü...

Mimar Sinan'ın taçlandığı tılsımlı İstanbul...

SUYUN İKİ YAKASI Selânik-İstanbul

"Ve mezarın gözdüğü dolayık yumak." -Victor Hugo-

Hüznün İki Yakası

“Ve Mezarın Çözdüğü Dolaşık Yumak”

Balkanlarda 500 yıl süren âdil hakimiyetten sonra, Osmanlının zayıf düşerek o topraklardan çekilişi, tarihî olduğu kadar, sosyolojik açıdan da derin bir inceleme konusu. Ne var ki, Bernard Lewis, bu yenilişin doğru bir tahlilinin hâlâ daha yapılamadığına dikkat çekerek, şöyle diyor:

“Büyük imparatorlukların yıkılışı daima büyüleyici bir ilgi konusu olmuştur ve günümüzde, imparatorluk haşmetinin göçüşüne sevinenlerin ve ağlayanların her ikisi de yeni bir keskinlik kazanmıştır. Osmanlı İmparatorluğunun yıkılışı da, ciddi olarak incelenmemekle beraber, bu ilgiden uzak kalmamıştır. Osmanlı tarihinin yarım bin yılı hâlâ en çok ihmal edilen inceleme alanlarından biridir. Hem Türkiye’de, hem Batıda yapılan son araştırmalar, imparatorluğun başlangıcı ve sonu hakkındaki bilgimizi artırmış olmakla beraber, onun yıkılış sürecine pek az ışık tutmuştur. Türk tarihçileri dikkatlerinin çoğunu uluslarının eski büyüklüğüne ve son canlanışına (İstiklâl Savaşı) adanmışlardır. Batılı tarihçiler, çok kez, İmparatorluğun Avrupa ve Asyada bağımsızlığına kavuşmuş eski tâbi ulusların, ulusal tarihî menkıbelerinin de etkisi altında kalmışlardır. Bunlar, kendi toplumlarının bütün kusur ve eksikliklerinden dolayı çökmüş imparatorluk efendilerini kınamak eğilimi göstermişler ve Osmanlı devletinin son evrelerindeki bilinen zaafını, Osmanlı uygarlığının bütününü mahkum etmek şeklinde genelleştirmişlerdir.” (Bernard Lewis, Modern Türkiye’nin Doğuşu, s.21-22)

Ne yazık ki, zafer ve mağlubiyetten sonra her şey sulh ve sükûnete; huzura ermiyor. Üzerinde güneş batmayan imparatorluklar bile vakti gelince batıyor. Gün oluyor dünyayı titretenler, çaresizlik ve acz içinde titriyor. Gün oluyor, “bu dünya bir padişaha fazla fakat iki padişaha az”, diyen sultanların saltanatı da sona eriyor. Kavgalı, çatışmalı, düşman üreten, acımasız zamanların ardından, vicdan muhasebesi ve ebedî elem devri başlıyor. İnsanın, insana ettiği yanına asla kâr kalmıyor. Çünkü, yenilen, yenilen aynı trajik sonla mâlul. Hani, Batılı filozofa demişler ya; “Yedi Krallar seni ölüme mahkûm etti!” Düşünürün korkudan titreyeceğini, ağlayıp dövüneceğini, merhamet ve ihsan dileyeceğini zannedenler tabii ki yarılmış. Çünkü, bilge düşünürün cevabı, yerküreyi sarsacak ve kralları tahttan indirecek, yere kapandıracak kadar müthiş: “Etsinler” demiş, “Hayat da onları etmiş!” Fazla söze ne hacet.

İşte dünya krallığının finali bu. “İnsanı yaşat ki, devlet yaşasın!” ilkesiyle yola çıkan, Asya ve Avrupa topraklarında fetihler gerçekleştiren ve yüzlerce yıl farklı insanları “Osmanlı Barışı” (Pax Ottomana) ikliminde birleştiren Osmanlı'nın yenildiği veya çekildiği coğrafyada maalesef insan barışı ve huzur ortamı bir türlü kurulamıyor. Derler ki, “Osmanlıyı merhameti yaktı!” Öyleyse, çağdaş dünyanın kutsiyetini bilmediği bir jargonla söylessek: “Gâliptir, bu yolda mağlup!” Başka bir ifadeyle bu büyümlü ve haşmetli yenilişi, “Mağlupların Zaferi” diye de tanımlayabiliriz. Bu hüküm hiç de, yersiz ve indî bir tanımlama olmaz; Osmanlı hayat tarzının 600 yıllık pratiğine bakmak, bu konuda yeterli ve inandırıcı belgelere ulaşmak için kâfidir. İsterseniz bu uyumlu insan harmanı konusunda yine Bernard Lewis'e müracaat edelim. Adı geçen eserinde şöyle diyor:

“Osmanlı devleti İslâmlık ile Hıristiyanlık arasındaki sınırdaki doğdu. Osmanlı ve Anadolu'daki sınır savaşı diğer Türk beylikleri sınır savaşının gergin dostluğu ile yüzyıllarca Bizans'la birlikte yaşadılar. Taktik ve silahlarda birbirini taklit ederek ve etkileyerek, din değiştirme, massetme ve tutsaklarla evlilik yoluyla içten içe birbirine daha yakın gelecek, Rum annelerden meme emen sınır Türklerinin sayısı hiç de az değildi; keza imparatorluğun ilk yıllarında Müslüman olmuş Rumlardan gelen asil aileler de, az değildi. Hem Rum Hıristiyanlarının, hem Türk Müslümanlarının halk dininde, her grubun kendine göre yorumladığı sayısız ortak evliya, ortak bayramlar ve kutsal yerler vardır. Konyalı-Anadolulu değil, Orta Asya'dan bir göçmen-büyük mistik ozan Celâleddin Rumî (1207-1273) Yunan şiirinde denemeler yaptı, (Referans: Abdülbâki Gölpınarlı); Fatih Sultan Mehmet'in bile Yunanca kitapları ve Yunan biyografyacısı vardı ve sultanlar birçok kere câmileri için Rum mimarlarını ve filoları için Rum gemi ustalarını hizmete çağırışlardı. (Referans: Babinger)/Modern Türkiye'nin Doğuşu, s.43)”

Bir zamanlar Osmanlı eyaleti olan, sonra Balkan harbi ile çalkalanan, İzmir'in ikizi Selânik'in Kuzey Batısında yer alan Makedonyalı Büyük İskender, hayat bu ya, fetihler ve zaferlerle dolu bir hayattan sonra, her beşerin başına gelen şüphesiz onun da başına gelmiş. Yani İskender de, bu dünyadan göçmüş. Cansız ve kimultsüz bedeni, tahta tabut içinde ebedî suskunluğa gömülmüş. Sağken yanında bulundurduğu ve ihtiyaç hissettikçe nasihatlerini dinlediği Yunanlı, Hintli, Farslı; Batılı, Şarklı ve diğer kavimlere ait ileri gelen âlimler, bilgeler, hikmet sahipleri nâşi başında toplanmış. Her şeye elem ve sükûnet hâkimmiş. Kimsenin ağzını bıçak açmıyormuş. Kuş uçmuyor, ekinler dalgalanmıyormuş. Akdeniz'in, Ege'nin suları bile yasa boğulmuşken ve de ölüm, hayatın, var-olmanın, zaferin ve mağlubiyetin derunî mânâsını bir potada, ölüm havuzunda eritip, bir derin tefekkür okyanusuna doğru sürüklerken; ibret aynasına insanın trajik var oluş macerası yansırken; İlyada ile Gılgamış efsânesi, tuzlu su ile tatlı suyun karışıp, kaynaşması gibi iç içe geçerken; Helen rüyâsı ile Kızılma ideâli bir buhurdan içinde yoğunlaşıp, mistik bir tütsü gibi göğe ağarken; yaşama hayâlleriyle, eğreltiotu gibi, toprağından, yurdundan, hayat pınarlarından

koparılıp sürgün giden Selânikli ve İstanbullu muhacirler, eski silik fotoğraflarda acıyla, ıstırapla kıvıldaıyıp, olup bitene, hazin bir edâ ile gülümserken; Doğunun ve Batının, Kuzeyin ve Güneyin, teknil Akdeniz'in elemli göçmen kuşları kâh Büyük İskender'e, kâh Sarı Saltuk'a, kâh deniz ve iyot kokulu Selânik'e, kâh sümbül kokulu aziz İstanbul'a bakarak kederlenirken; İskender'in cansız bedeni başında bekleşen ulu bilgilerden biri, hem eski Yunan'a, hem kadim Şark'a yakışır bir vukûfiyet ve ulvilikle, ulu ve bilgece bir söz etmiş.

Demiş ki, ey âlim ve filozoflar; ârifler, erenler, hikmet sahipleri ve ulu bilgiler! Gelin, farklı coğrafyalara, farklı dünyalara, farklı kıtalara ve farklı iklimlere, ama benzer ve aynı kadere sahip kişiler olarak, öyle derin ve mânâlı bir söz söyleyelim ki, bu sözler ölünün yakınları için bir tâziye ifadesi, bekleşen halk için ise ezeli ve ebedi bir öğüt olsun!..

Alimler, filozoflar ve hikmet sahibi bilgiler, teklifi oldukça mânâlı, mantıklı ve mâkul bularak, kabul etmişler. Hepsi sıra ile söz alıp söylemiş hikmetli, ibretli sözünü. Yüzyılları geri dönüp bu irfân meclisine uzaktan kulak verelim isterseniz. Bakalım ulu bilgiler ne söylemiş, ölümün evrensel öğüdü üzerine:

Âdet üzere önce en yaşlı, en koca filozof söz almış ve şöyle demiş:

"Gördüğünüz ve gördüğümüz gibi, bir zamanlar kudretiyle dünyayı titreten ve insanları esir alan İskender, şimdi kendisi tahta bir tabuta esir olmuş!"

Söz, sıra ile, büyükten küçüğe, Batıdan Doğuya doğru şöyle devam etmiş.

"Ey koca İskender! Sen bizim için öğütler veren birisi idin; fakat bizim için en büyük öğüt, ölümün oldu! Akıllı olan düşünsün, ibret almak isteyen alsın!"

Sonra başka bir bilgeye gelmiş sıra ve demiş ki:

"Ey büyük hükümdâr! Bulut gölgesinin dağ doruklarından ve derin uçurumlardan çekilip gitmesi gibi, ebedi sanılan hükümdârlığın çekilip gitti. Küçük sineklerin camlarda bıraktığı eğreti izlerin silinmesi gibi, hükümrânlığın silinip gidecek, ne yazık ki!"

Bir diğeri de şöyle başlamış söze:

"Âkıbeti ölüm olan bir kişi, nasıl olur da kendisini, sonunda yok olup savrulacak olan dünya mallarını toplamaya verir? İşte buna şaşılır!"

Bilgeler geçidinde sıra başka bir ulu kişiye gelmiş. Demiş ki:

"Ey büyük İskender, arzı titreten kral!..Sana ne oldu da, âzâlarından (organlarından) birini bile kıvıldatamıyorsun? Halbuki daha önce yeryüzünün müstâkil/bağımsız/tek başına hükümdarıydın. Sana ne oldu ki, içinde bulunduğun yerin darlığından silkinip kurtulmak istemiyorsun? Hâlbuki bir zamanlar uçsuz-bucaksız, geniş yer yüzü sana dar geliyordu. Yeni yeni diyârlar, yeni fetihler peşinde koşuyordun!"

Sonra sırası gelen bilgiler şu ibretli sözleri söylemiş:

“Bir dünya ki, sonu böyle oluyor, evvelinde ondan el-etek çekmeli!”

“Ey çalışıp didinip, yorulan kişi! Muhtaç olduğun zaman seni bırakıp perişan edecek şeyleri toplayıp, biriktirdin. Nihayet topladığın şeylerin vebâli sana yüklendi ve bunların günâhına bulaştın. Halbuki, ne topladınsa, başkaları için topladın; sadece vebâli ve hesabı sana kaldı!”

“Ey, kendisine yeryüzünün eni-boyu, Doğusu-Batısı, Kuzeyi-Güneyi dar gelen kişi! Şimdi seni sınırsız kuşatan toprakla/mezarla hâlinin-ahvâlinin nice olduğunu, nasıl bir pişmanlık içinde kıvrandığını, keşke bilebilseydim?”

Sırası gelen son iki bilge ise şunları söylemiş:

“Ey insanlar, ey akıl ve fazilet sahipleri, sevinci ve mutluluğu sürekli ve ebedî olmayan; gönenci ve gururu, nefse hoş gelen lezzeti, âni bir kılıç darbesi gibi yarıda kesilen zaferlere rağbet etmeyiniz. Artık, doğru yolun mu, azgınlık ve bozgunculuk yolunun mu daha iyi olduğu apaçık ortaya çıkmıştır...”

“Dar bir tabut içinde uyuyanın, kılını bile kıpırdatamayanın, daldığı ebedî rüyâya bir bakın, bir anda nasıl bitti? Gökyüzündeki bulutun gölgesine bakın, bir anda nasıl çekip gidiyor?”

Sanki bütün bilgiler, demek istiyor ki; neden bu kavga, neden bu savaş, neden bu hırs ve kin?

İnsanları, şehirleri ve ülkeleri erdemli kılan “dostluk” çok mu zor? Peki, “düşmanlıktan” kazanan var mı? Meçhul! Öyleyse “dostluğun” ne olduğunu bir kere daha hatırlayalım. Bunun için de, bir Lâtin klasiği olan M. Tullius Cicero’nun “Dostluk” (De Amicitia) isimli eserindeki dostluk tarifini yeniden idrak ederek, kavrayalım. Bakınız ne diyor Çiçero:

“Dostluk, insanların, insan ve tanrılarla ilgili bir şeyde teveccüh ve şefkat duygularıyla anlaşmasıdır. Bilgelik bir tarafa bırakılacak olursa, ölmez tanrının insana bundan daha iyi bir şey verdiğini sanmıyorum. (...) Katıksız iyiliğin erdemde bulunduğu inananların çok hakkı var. Çünkü dostluğu hem doğuran, hem de devam ettiren erdemdir; erdem olmadan dostluk hiçbir şekilde olamaz. (...) Dostluğun çok ve büyük faydaları olmakla beraber, bir tanesi ötekilere çok üstündür: dostluk gelecek için parlak bir ümit ışığıdır. Ruhu zaafa düşmekten ve kendini kapıpkoyuvermekten alıkoyar. Çünkü gerçek dosta bakan insan, sanki onda kendi örneğini görür. Bu yüzden, uzaktaki dostlar yakınımızdadır, fakirler zengin olur, zayıflar kuvvetli. (...) Tabiatın sevgi ve teveccüh bağı kaldırılrsa hiçbir ev, hiçbir şehir ayakta duramaz, ziraat bile yapılamaz. (...) Hangi kuvvetli aile, hangi sağlam devlet vardır

ki, kin ve nifaklarla temelinden altüst olmasın. Bundan, dostlukta ne büyük nimetler olduğunu anlayabilirsin.” (Dostluk/Çiçero, s.16, 17, 19/Milli Eğitim Basımevi Ankara, 1947)

Eski Yunan filozoflarının pîri Eflâtun'un ise özlü sözlerinden birinde şöyle diyor:

Yeryüzünde barışı sağlayacak sihirli değnek, analarla, öğretmenlerin elindedir. Eğitim demek vücutta ve ruhtaki güzelliği ve mükemmelliği son mertebesine kadar geliştirmek demektir.”

Demek ki meselemiz kin ve nefreti bilemek değil, “insanın kalbindeki güzelliği ortaya çıkarmak” ve kendinin de insan olduğunu, insana yakışır asil ve yüce bir tavırla ortaya koymaktır. Yoksa siz hâlâ bıçaklarınızı biliyor, mavzerinizi mi yaşıyorsunuz?

Peki ama insanoğlu, iki semavî dinde de yer alan, “Bir insanı öldüren, bütün insanlığı öldürmüş gibidir. Bir insanı yaşatan da, bütün insanlığı yaşatmış gibidir!” ilahî emri karşısında kendi fiiliyatını, intikam duygularını dizginlemeden, nasıl 'inançlı ve insan' olduğunu iddia edecek?

Anadolu dervişi görklü Yûnus Ermemiz de, yüzyıllar öncesinden yüzyıllar sonrasına ulaşacak hikmetli sözler söylemiş:

“Beri gel, barışalım/Yâd isen bilişelim/“Sevelim, sevelelim/Dünyâ kimseye kalmaz!”

Sadece suyun değil, acının, hasretin ve hüznün iki yakasını teşkil eden Selânik ile İstanbul, Türkiye ile Yunanistan da, bu bilgelik şölenine katılabilir elbette:

“Firuze bir efsâne, hayat denen sonsuz güz;

Aynada doğarız biz, aynaya gömülürüz!”

OSMAN OLCAY YAZICI

9 Ekim 2009-30 Mart 2010 İstanbul

KAYNAKÇA

- Kur'ân-ı Kerim, Rum sûresi, 2,3,4 ve 5. âyetler.
- Mevlânâ Celâleddin-i Rumî / Divân-ı Kebir
- Prof. Dr. Osman Turan / Türk Cihân Hâkimiyeti Mefkûresi Tarihi
- Jason Goodwin / Ufukların Efendisi Osmanlılar
- Prof. Dr. Kemal H. Karpat, Osmanlı'dan Günümüze Edebiyat ve Toplum, s. 16-17
- Münevver Ayaşlı, Rumeli ve Muhteşem İstanbul,
- Sâmîha Ayverdi / Türk Tarihinde Osmanlı Asırları
- Yılmaz Öztuna / Avrupa Türkiye'sini Kaybımız-Rumeli'nin Elden Çıkışı. s.12
- Aubrey Herbert / Osmanlı Ülkesine Son Seyahatler
- Dersâadet / Münevver Ayaşlı
- Yadigâr-ı Selânik / Seyfettin Ünlü
- Mübadelenin Öksüz Çocuklar / İskender Özsoy
- İki Vatan Yorgunları / İskender Özsoy
- Prof. Dr. İlber Ortaylı / Üç Kitada Osmanlılar
- Prof. Dr. İlber Ortaylı / Osmanlı Barışı
- Türk Cihân Hâkimiyeti Mefkûresi Tarihi / Prof. Dr. Osman Turan
- Yahya Kemâl / Aziz İstanbul
- Yahya Kemâl / Kendi Gök Kubbemiz
- Ahmet Hamdi Tanpınar / Beş Şehir
- Cengiz Aytmatov-Kassandra Damgası
- Nihat Sâmî Banarlı / Kültür Köprüsü
- Türk Tarihinde Osmanlı Asırları / Sâmîha Ayverdi
- Türk Tarihinden Yapraklar / Yılmaz Öztuna
- Kayalı Bahçe / Nikos Kazancaki
- Zorba / Nikos Kazancakis

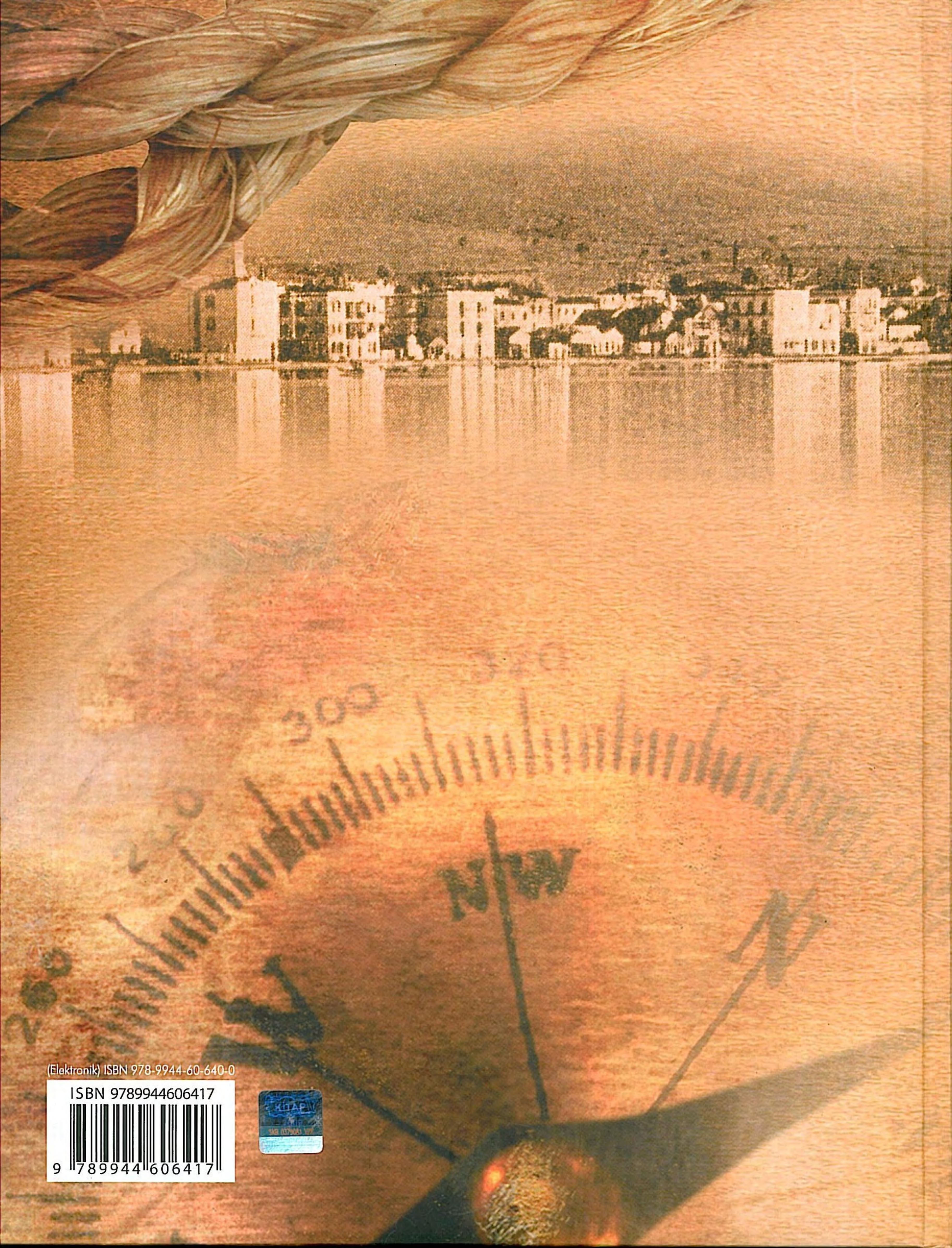

- Allah'ın Garibi / Nikos Kazancakis
- Destansı Öykü / Yorgo Seferis
- Dostluk / M. Tullius Cicero
- Tanzimat Çağında Bir Osmanlı Şehri-Selânik / Meropi Anastassiadou
- Balkanlarda İslâm / Aleksandre Popovic
- Selânik 1850-1918 / Alexandra Yerolympas
- "Twice a Stranger: How Mass Expulsion Forged Modern Greece and Turkey / İki Kez Yabancı: Modern Türkiye ve Yunanistan'ı Kuran Zorunlu Göç-Bruce Clark.
- "Elveda Selânik" / Sefarad Yahudisi Leon Scitaky
- Benden Selâm Söyle Anadolu'ya / Dido Satıru - Alan Yayıncılık
- Selânik'ten İstanbul'a Bir Ömrün Hikâyesi / Reşat D. Tesal-İletişim Yayınları.
- Modern Türkiye'nin Doğuşu / Bernard Lewis
- Çadırdan Saraya, Saraydan Sürgüne Osmanlı / Nazım Tektaş

YARARLANILAN YAZILAR:

- Prof. Dr. Semavi Eyice / Atatürk'ün Doğduğu Yıllarda Selânik
- Ekrem Hakkı Ayverdi / Avrupa'da Osmanlı Mimarisi
- Ahmet Hamdi Tanpınar / Beş Şehir
- Prof. M. Tayyip Gökbilgin / Rumeli'de Yürükler, Tatarlar ve Evlâd-ı Fâtihân
- Prof. Dr. Fuad Köprülü / Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu
- Ekrem Hakkı Ayverdi / İstanbul Mucizesi
- Necdet Saka / Bu Mülkün Sultanları
- Meral Özsoy-İskender Özsoy / Mübadelenin Öksüz Çocukları
- Mahmut Çetin / Selânik Kökenli Meşhur İşadamları
- Prof. Dr. Dimitri Kitsikis
- efer Güvenç / Selâniklilik Kimliği
- Müfide Perin
- Aralık-Ocak 1995 Yaşama Sanatı Dergisi
- Dr. Kemâl Arı / Büyük Mübadele-Tarih Vakfı Yayınları
- Elias Petropoulos
- Dr. Kemâl Arı / Lozan Konferansı ve Mübadele
- Ali Aksoy / Selânik'ten Bursa'ya...
- Dimitri Kitsikis / Türk-Yunan İmparatorluğu
- Dr. Damla Demiröz / 1922'nin Yunan edebiyatına yansıması.
- Türkiye ve Balkanlar / Bilim Araştırma Vakfı yayını.
- Balkan Türklüğü / Prof. Dr. Yusuf Hamzaoğlu-Kültür Bakanlığı Yayını.
- Suzanna Tamaro / Yüreğinin Görürdüğü Yere Git, s. 104-105)
- Rumeli'ye Veda / Gökhan Gökçe-Kaynak Yayınları

(Elektronik) ISBN 978-9944-60-640-0

ISBN 9789944606417

9 789944 606417

